

Visit

Dwarkadheeshvastu.com

For

FREE

Vastu Consultancy, Music, Epics, Devotional Videos
Educational Books, Educational Videos, Wallpapers

All Music is also available in CD format. CD Cover can also be print with your Firm Name

We also provide this whole Music and Data in PENDRIVE and EXTERNAL HARD DISK.

Contact : Ankit Mishra (+91-8010381364, dwarkadheeshvastu@gmail.com)

SAM VED

(Gujrati)

પૂર્વકથન

ભારતના આધ્યાત્મિક મનીષિઓ દ્વારા પ્રતિપાદિત કાંડગ્રંથ - જ્ઞાન, કર્મ, ઉપાસના પૈકી સામવેદ ઉપાસના-કાંડનો ગ્રંથ છે. ઉપાસના એટલે કે - સમજ્ઞય. ઉપાસના એટલે જ્ઞાન અથવા કર્મ કે ભક્તિની સહાયથી ભગવાનની સમીપે બેસવું. 'સામ' પણ એવી રીતે સમજ્ઞયની જ વિદ્યા છે. 'સામ'નો અર્થ છે - સમજ્ઞય. 'સામ' વાસ્તવમાં એવી વિદ્યા છે, જેમાં ઈશ્વર-જીવ, પ્રકૃતિ-પુરુષ, ધ્યાતા-ધ્યેય, ઉપાસ્ય-ઉપાસક, દાષ્ટા-દશ્યનો સમજ્ઞય થાય છે. એટલે કે વિશ્વ-સામ બનો, વિશ્વ-સંગીત બનો. ઉપાસનાની સિદ્ધિ માટે જીવ, જગત અને ઈશ્વરના સ્વરૂપોને સમજી તદ્દાનુરૂપ વ્યવહાર કરવો અનિવાર્ય છે.

આમ તો, વેદને અખિલ-ધર્મનું મૂળ કહેવાય છે - 'વેદોઽભિલો ધર્મ - મૂલમૂ.' પરંતુ ભગવદ ગીતામાં પોતાની વિભૂતિઓનું વર્ણન કરતાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે - 'વેદનાં સામવેદોસ્મિ' 'વેદોમાં હું સામવેદ છું.' આ પ્રકારે ચારેય વેદોમાં સામવેદની ઉત્કૃષ્ટતા પ્રગટ કરવામાં આવી છે. સામવેદ ભગવદીય જ્ઞાનની પ્રમુખ વિભૂતિ છે.

ચારેય વેદ - યજુ, ઋક્ષ, સામ અને અથર્વમાં સામવેદનું સ્થાન ત્રીજું છે. જેમાં અજ્ઞિન, ઈન્દ્ર, વરુણ, પૂણા, અર્થમા, ધાવા-પૃથિવી, સૂર્ય, તારકશય અને મરुદુગણ તથા સોમ વગેરેની સ્તુતિઓ તો આવે જ છે તે ઉપરાંત ઉપદેશ અને શિક્ષણપરક અનેક મંત્રો પણ છે. સામવેદના મુખ્ય શિક્ષણમાં - ઉદાર અને કર્મઠ બનો, આત્મકલ્યાણના પથ ઉપર ચાલો, જ્ઞાન-દાન પાવન કર્તવ્ય છે, સદ્ગ્રબ્યવહાર રાખો, ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ રાખો વગેરે. આ ઉપરાંત

સામવેદ શાન-વિજ્ઞાનનો પણ સ્થોત છે. તે સાચો ભક્તિ માર્ગ અને સદ્ગતિનો માર્ગ પણ બતાવે છે. ભગવાનની ન્યાયશીલતાનું પણ તેમાં વર્ણન આવે છે. તેની ભાષા આલંકારિક છે. યત્ર-તત્ર, ઉપમા, રૂપક, ઉદાહરણ વગેરે અલંકારો દ્વારા ભાષ્યમાં વિશેષ સળવતા અને ભાવની સટીક પ્રેષણીયતા રજૂ કરવામાં આવી છે.

વિષય-વસ્તુ-પ્રસ્તુતીકરણ

વિષય વિભાજનની દસ્તિએ જોઈએ તો, સામવેદમાં ત્રણ આર્થિકો – પૂર્વ અથવા છંદ આર્થિક, મહાનામ્ની આર્થિક અને ઉત્તર આર્થિક. પૂર્વ આર્થિકમાં ૫૪૦ મંત્ર, મહા નામ્ની આર્થિકમાં ૧૦ મંત્ર અને ઉત્તર આર્થિકમાં ૧૨૨૨ મંત્રો મળીને સામવેદમાં કુલ ૧૮૭૩ મંત્રો છે. પૂર્વ અને ઉત્તર આર્થિકને અધ્યાયો અને પ્રપાઠકોમાં વિભક્ત કર્યા છે. મહાનામ્ની આર્થિક ખૂલ સંક્ષિપ્ત હોવાથી તેમાં કોઈ વિભાગ નથી.

પૂર્વ આર્થિકમાં છ અધ્યાય અને ૫૪૦ મંત્રો છે. જે દસ-દસના ચોસઠ જોડકામાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. દરેક દસના જોડકામાં મોટા ભાગે દસ મંત્રો છે પરંતુ ક્યાંક દસથી વધુ અને ક્યાંક દસથી ઓછા મંત્રો પણ છે. આ આર્થિક છ પ્રપાઠકોમાં વિભક્ત છે. પ્રથમ પાંચ પ્રપાઠક (ખંડ)માં દરેકમાં દસ-દસ દશતિઓ છે જ્યારે છઢા પ્રપાઠકમાં ૧૪ દશતિઓ છે. વિષયની દસ્તિએ જોઈએ તો, પૂર્વ આર્થિકમાં ચાર કંડ કે પર્વ છે – આરનેય, ઐન્દ્ર, સોમ અને આરણ્ય. આરનેય કંડમાં અજિનનું જ વર્ણન અને સ્તુતિ છે. જેમાં અજિન પાસે ધન, બળ, પશુ, ઐશ્વર્ય અને ઓજની પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. અહીં ‘અજિન’ પદ અજિનવાચક હોવાની સાથે-સાથે યત્ર-તત્ર પરમેશ્વર અથવા સૂર્ય આદિનું પણ વાચક છે. આથી જ્યાં જરૂર જણાઈ ત્યાં બન્ને અથો આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. અજિન શાન, બુદ્ધિ, દસ્તિ, પશુ, સ્વાસ્થ્ય, યશ, ઐશ્વર્ય, શુદ્ધિ દાયક અને વૃદ્ધિ દાયક છે.

બીજો – ઈન્દ્ર કંડ બધાથી મોટો કંડ છે. જેમાં ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. યજનમાં આહૂત, ઈન્દ્રથી વર્ષ થાય છે, ધન, બળ, તેજ, ઐશ્વર્ય, યશ વગેરે મેળવવા પ્રાર્થના કરવામાં

આવી છે. ઈન્દ્ર પદ પણ ઈન્દ્ર વાચક હોવા ઉપરાંત યત્ત્રતત્ત્ર પરમેશ્વર, જિવાત્મા, સૂર્ય, રાજા આદિનો પણ વાચક છે. યથા સ્થાન અમે આવો અર્થ રજૂ કર્યો છે.

તૃતીય પાવમાન કંડમાં સોમની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે અને તે દ્વારા બધી જ વસ્તુઓની યાચના કરવામાં આવી છે. સોમ પદ પણ સ્વપદ વાચક હોવા ઉપરાંત યત્ત્રતત્ત્ર ઈશ્વર, ચંદ્રમા આદિનો વાચક છે.

ચતુર્થ આરણ્ય કંડમાં ઈન્દ્ર, સોમ, અગ્નિ વગેરેની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

મહાનામ્ની આર્ચિકમાં માત્ર દસ મંત્રો છે. જેના દેવતા ઈન્દ્ર છે.

ઉત્તરાર્ચિકમાં ૧૨૨૩ મંત્રો છે. જે બાવીસ અધ્યાય અને નવ પ્રપાઠકમાં વિભક્ત છે. પ્રત્યેક અધ્યાય ખંડોમાં વિભક્ત છે. પ્રથમ પાંચ પ્રપાઠકમાં બજ્જે અધ્યાય છે અને છષ્ટા, સાતમા, આઠમા અને નવમા પ્રપાઠકમાં ત્રણ-ત્રણ અધ્યાય છે.

ઉત્તરાર્ચિકમાં પણ પૂર્વ-આર્ચિકની જેમ વિવિધ સ્તુતિઓ મુખ્યરૂપે હોવા ઉપરાંત ઉપયોગી જ્ઞાન પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

સામવેદની સરળભાષામાં અતે રજૂ કરવામાં આવેલી પ્રસ્તુતિ સામાન્ય લોકો સુધી પહોંચે અને તેઓ આ ઈશ્વરીય જ્ઞાનથી પરિચિત થાય એવી કામના સહ.

પૂર્વ આર્થિક (ઇંદ આર્થિક)

આગનેય કાંડ

• પહેલો અધ્યાય •

પહેલો પ્રપાદક

પહેલો ખંડ

હે અઞ્જિ ! અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમે હવ્ય-પદાર્થોને ગ્રહણ કરનારા છો. આપ હવ્ય ગ્રહણ કરીને દેવો સુધી પહોંચાડવા અમારા આ યજમાં બિરાજમાન થાવ. (૧)

હે અઞ્જિ ! આપ બધા યજોના હોતા છો. વિદ્વાન ઋત્વિજો દ્વારા બિજમાનને ત્યાં આપને સ્થાપિત કરવામાં આવે છે. (૨)

* બધાને શાનનો પ્રકાશ આપનારા, યજમાં હવ્ય ગ્રહણ કરવા માટે દેવોને બોલાવનારા, યજને સુધારનારા યજ-દૂત એવા અજિદેવનું અમે વરણ કરીએ છીએ. (૩)

વેદમંત્રો દ્વારા જેમનું કીર્તન કરવામાં આવે છે, જે સમિદ્ધા આદિ (પદાર્થો) વડે પોતાની વૃદ્ધિ ઈચ્છે છે, જે પ્રજ્વલિત થયેલા છે, જેમને હવ્ય આપવામાં આવે છે, એવા હે અઞ્જિ ! અમારા દુઃખદાયક રોગાદિને નષ્ટ કરો. (૪)

હે મનુષ્યો ! મિત્ર સમાન હિતેષી, અત્યંત પ્રિય, અતિથિ સમાન સદા ગતિશીલ, હાલમાં વેદીમાં સ્થિત, વાયુ આદિ દેવતાઓના વાહન, એવા અજિદેવની તમે સ્તુતિ કરો. (૫)

હે અઞ્જિ ! તમે અમારા દ્વારા થતા હવન આદિ મારફૂતે વાયુ વર્ગેને શુદ્ધ કરીને અમને દુઃખદાયક શત્રુ-રોગ-શોકાદિથી બચાવો. (૬)

હે અઞ્જિ ! તમે આ યજો દ્વારા વૃદ્ધિ પામો છો. તમે અહીં પદારો. તમારી કૃપાથી અમે વૈદિક વાણી - 'સત્ય' અને અન્ય લૌકિક વાણીનું ઉચ્ચારણ કરી શકીએ. (૭)

હે અઞ્જિ ! તમારા દ્વારા જ અમે દેહસ્થ અજિનું તાડન કરી શકીએ છીએ. આ અજિ વાયુને પ્રેરિત કરે છે. વાયુ હદ્યમાં વિચરે છે અને કંઠ-

સ્વર ઉત્પન્ન કરે છે. આથી અમે વાણી દ્વારા અંગીપનું આવાહન કરીએ છીએ. (૮)

હે અજિન ! તમને પરમાત્માએ એ આકાશમાં ઉત્પન્ન કર્યા છે જે નઘાને ધારણા કરનાર છે, પ્રકાશ-વાહક છે. (૯)

હે અજિન ! અમને સુખમાં રાજનાર અમારા યજ્ઞાદિ કર્મને અમારી સુરક્ષા માટે આપ પૂર્વ કરાવો. તમે અમારી નેત્રેન્દ્રિયના પ્રકાશક છો, જેના દ્વારા અમે જોઈ શકીએ છીએ. (૧૦)

બીજો ખંડ

હે અજિન ! તમારા માટે અન્નાદિની આહુતિ આપીએ છીએ. બળ મેળવવા મનુષ્યો તમારી સ્તુતિ કરે છે. હે દિવ્ય પ્રભાવવાળા અજિન ! રોગ અને ભય વડે અમારા શત્રુઓને તમે નષ્ટ કરો. (૧)

તમામ પ્રકારનું ધન આપનારા, ભજન કરવા યોગ્ય, હવન કરવામાં આવેલા પદાર્થોને દીવો સુધી પહોંચાડનારા કે અજિન દેવતા તમે અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાવ. (૨)

હે અજિન ! તમારી સ્તુતિ માટે યજમાન દ્વારા ઉચ્ચારવામાં આવતી ત્યાગમયી વાણી, સ્ત્રીઓની સમાન વાયુ-મંડળમાં તમારા સાંનિધ્યમાં રહે છે. (૩)

હે અજિન ! આહુતિ માટેનું અન્ન અમે સ્તુતા વગેરેમાં આપને અર્પણ કરીએ છીએ. અમને પ્રતિદિન પ્રાતઃ સાયં તમારી પાસે રહેવા મળે છે. (૪)

ગુણગાનપૂર્વક પ્રદીપ્ત કરવામાં આવેલ હે અજિન ! આપ આ અજિનકુંડમાં બિરાજમાન થાવ. તીવ્ર રૂપથી પ્રજ્વલિત અને યજસિદ્ધિકર્તા આપની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૫)

હે અજિન ! સુંદર યજસ્થાનમાં સોમપાન કરવા આપને અમે આમંત્રિયે છીએ. અમારા યજમાં આપ ઉપસ્થિત થાવ. (૬)

યજોમાં પ્રદીપ્ત થનારા હે અજિન ! અમે આપને નમસ્કાર કરીને સ્તુતિ સાથે આ યજકુંડમાં સ્થાપિત કરીએ છીએ. તમે પૂછવાળા અચ સમાન છો. અચ જેમ પૂછીદી વડે માઝી-મચ્છરને ભગ્નાડે છે તેવી રીતે તમે વાયુ-દોષોને નિવૃત્ત કરો છો. (૭)

હે સમુદ્રમાં વસ્નારા (વડવાનલ) અજિનદેવ ! ભૃગ અને આનવાન વગેરે શાની ઋષિઓએ સાચા મનથી આપની પ્રાર્થના કરી છે. અમે પણ

કદમ્પૂર્વક આપની સુત્તિ કરીએ છીએ. (૮)

જાત્ત્વિજોના સહયોગથી શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રાતઃકાળમાં અજિન પ્રદીપ્ત કરીને
મનુષ્યો પોતાનાં કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. (૯)

આકાશમાં અત્યંત પ્રકાશિત સૂર્ય, જે દિવસભર પ્રકાશ આપે છે, તેના
પણ કારણરૂપ - અજિનનો પ્રકાશ છે. (૧૦)

શીજો ખંડ

હે મનુષ્યો ! તમારી તમામ પ્રકારની કિયાઓમાં અજિન-બંધુની સમાન
- અતિ સહાયક બને છે. આવા બળવાન અજિનનો સારી રીતે ઉપયોગ
કરો. (૧)

હે તેજોમય અજિન ! તમારા તીક્ષ્ણ તેજ વડે તમે બધા હિંસક શાનુઓને
નિગૃહીત કરો છો. એવા હે પ્રતાપી અજિન ! અમને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૨)

હે અજિન ! તમે મહાન છો. દેવોના ગુણોને શોધવાની ઈચ્છા રાખનારા
પુરુષને તમે પ્રાપ્ત થાવ છો. યજ્ઞ-સ્થળમાં સ્થાપના કરવાથી તમે પ્રાપ્ત થાવ
છો. તમે અમને સુખ આપો. (૩)

હે અજિન ! અમારી રક્ષા કરો. દિવ્યગુણ યુક્ત અને શિથિલતારહિત
તમે અન્યાયી હિંસકોને તેજસ્વી અસ્ત્રો વડે ભસ્મ કરી દો. (૪)

હે દિક્ષકિત્યુક્ત ! વિદ્યુતરૂપ ! હે અજિન ! તમારા દુતગામી કુશળ
અથ તમારા રથને સારી રીતે વહન કરે છે. અહીં (યજ્ઞમાં) આવવા તમે આ
અશ્વોને જ તમારા રથમાં જોડો. (૫)

હે અજિન ! તમે ધનના સ્વામી છો. અનેક યજમાનો દ્વારા તમને
આહૃતિ આપવામાં આવે છે. તમે ઉપાસનાને પાત્ર છો. હે તેજસ્વી ! તમારી
સુત્તિ કરવાથી બધી જાતના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. તમને અંગે અહીં યજ્ઞમાં
પ્રતિષ્ઠિત કરીએ છીએ. (૬)

સ્વર્ગના મહાન દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ, પૃથ્વીના સ્વામી એવા અજિનદેવ
જળના સારરૂપ છે. તમામ જીવોને જીવન આપનારા છે. (૭)

હે અજિન ! અમારા દ્વારા અપણા કરાયેલ હવ્ય અને નવીન સુત્તિઓને
તમે દેવતાઓ સુધી પહોંચાડો. (૮)

હે અજિન ! ઉદ્ગગતા દ્વારા પવિત્ર વાણીથી કરવામાં આવતી સુત્તિ વડે
તમે પ્રગટ થાવ છો. હે અંગારાઓથી ચમકનારા ! હે શુદ્ધિ કરનારા અજિનદેવ !
તમારા ગુણોનું અમે જે વઙ્ઘન કર્ય છે તેનો તેવો સ્વીકાર કરે છે. (૯)

હે અજી આપનાર, બુદ્ધિતત્ત્વની વૃદ્ધિ કરનાર, યજ્ઞકર્તાને ધન આપનાર સૂર્યરૂપી અજીન બધી દિશાઓમાં બ્યાપ્ત છે. (૧૦)

આટલે બધે દૂરથી સૂર્ય આપણા સુધી કેવી રીતે પહોંચી શકે ? જ્ઞાનના પ્રકાશક મને અજ્ઞાનાન્ધકારના નાશક સૂર્યદિવનાં કિરણો અમારા સુધી પહોંચો. (૧૧)

સૂર્યરૂપી અજીન અજ્ઞાનાન્ધકારનો નાશ કરી જગાડનાર છે. તેનો ઉદ્દ્ય અને અસ્ત નિયમસર થાય છે, આથી તે સત્યધમ છે. તેના પ્રકાશ વડે ગરમી થાય છે, વાયુ વહે છે અને સરો દૂર થાય છે. આથી તે રોગ-નિવારક છે. (૧૨)

પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓ અમારા મનપરાંદ આનંદ પ્રાપ્ત કરાવે, અમારી તૃપ્તિ માટે સુખદ બને અને અમારા ઉપર અભિષ્ટ સુખ વરસાવે. (૧૩)

હે યજ્ઞકર્તાઓના પાલક અજીનેવ ! જેમની વાણી તમારા માટે સોમ આદિ ઔષધિઓનું વિધાન કરનારી છે, તે હોતાઓને તમે સુખ આપનારી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવો. (૧૪)

ચોથો ખંડ

પરમાત્મા કહે છે કે હે મનુષ્યો ! તમારા યજ્ઞ-યાગમાં અમે દરેક જીવામાં એ દર્શાવ્યું છે કે, અજીન મહાન દેવ છે, બુદ્ધિ પ્રસારક છે, હિતસાધક મિત્ર છે. (૧)

હે રસ આદિના પાલક ! હે આઠ વસુઓમાંના એક વસુ અજીન ! એક (ત્રણેદની વાણી)થી અમારી રક્ષા કરો. બીજી (યજુર્વેદની વાણી) દ્વારા અમારી રક્ષા કરો. ત્રીજી (સામવેદની વાણી) દ્વારા અમારી રક્ષા કરો. ચારે વેદની વાણીઓ દ્વારા અમારી રક્ષા કરો. (૨)

જેમને સારી રીતે આહૃતિ આપવામાં આવી છે એવા અજીન ! તમારા શિય એવા વિદ્ધાન, ગુણવાન, વિદ્યા આદિ ધન વડે ધનવાન, જનનેત્પ-રાજા અને ગાયો બધાની તમે રક્ષા કરનારા છો. (૩)

ચમક્તા, ઉછળતા, ભારે જવાળાઓવાળા, ઉજ્જવલ, તેજસ્વી, શુદ્ધિકારક હે અજીન ! તમે યજ્માનને ત્યાં પદારી તેને ધનધાન્યથી યુક્ત બનાવો અને પ્રદીપ્ત થાવ. (૪)

હે અજીન ! તમે બધાં પ્રાણીઓના સ્વામી છો, સ્તુત્ય છો અને

રાક્ષસોને સંતપ્ત કરનારા છો. હે ગૃહસ્વામી અજિન ! તમે પૂજનીય છો, યજમાનનું ધર છોડશો નહિ. આ યજમાનને ત્યાં તમે સ્થિર થાવ. (૫)

પોતાના પ્રકાશ વડે જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરનારા હે અજિનદેવ !

તમે આ હવિ આપનારાં યજમાન માટે, ઉષા દેવી દ્વારા આપવામાં આવતા વિચિત્ર ધનને લઈને તમે આવો અને ઉષાકળમાં જાગૃત દેવતાઓને પણ આ યજમાં લેતા આવો. (૬)

હે અજિન ! તમે આઠ વસુઓમાંના એક છો. તમે તમારા દ્વારા જ રક્ષા કરીને રલ આદિ ધન પ્રાપ્ત કરાવો. અમારા સંતાનોને પણ સંમાનિત બનાવો. (૭)

હે અજિન ! તમે સમિધાઓ વડે સ્થાપિત થાવ છો. પ્રદીપ્ત રોગ અને શરૂયથી રક્ષા કરનારા છો. વિક્રિન સ્તોત્રાઓ તમારી સ્તુતિ કરે છો. (૮)

પવિત્ર કરનારા હે અજિન ! તમે અમારા માટે અન્ન ઉત્પન્ન કરનારા છો. તમે ઉત્તમ જળદાતા પણ છો. અમને નીતિયુક્ત, અત્યંત અભીજ યશ આપાવો. (૯)

પોતાના આનંદદાયક અને હોતા રૂપ વડે યજમાનને સુખ-સગવડના સાધનો આપાવનાર હે અજિનદેવ ! તમે ધન પણ આપાવો છો. અમારી મુંય સ્તુતિ અજિન ભગવાનો પહોંચો. (૧૦)

પાંચમો ખંડ

હે યજકર્તાઓ ! તમારા માટે અન્ન અને બળના રક્ષક, પ્રિય જ્ઞાન સંપન્ન, ગમનશીલ, યજ-સુધારક, સમગ્ર વિશ્વના દૂત-સ્વરૂપ, પદાર્થોને યથા રથાને પહોંચાડવાનો ચુણ ધરાવતા હે અજિન તમને અમે આહુતિ અર્પણ કરીએ. છીએ. (૧)

હે અજિનદેવ ! તમે જંગલોમાં માતા રૂપી અરણિઓમાં વર્સો છો. યજકર્તા તમને સમિધાઓ દ્વારા પ્રજ્વલિત કરે છો. ત્યારે તમે પ્રબુદ્ધ અને આળસરહિત બનીને યજમાનના હવિને દેવતાઓ પાસે લઈ જાવ છો અને પછી વાયુ આદિ દેવતાઓ સાથે બિરાજમાનં થાવ છો. (૨)

યજમાનો જે અજિન દ્વારા યજ-કર્મો કરે છે તે પ્રદીપ્ત થાય છો. યાજીકોની ઉન્નતિ કરનાર આ અજિન પ્રત્યે અમે વાણીરૂપી સ્તુતિ અર્પણ કરીએ. છીએ. (૩)

સ્તુતિરૂપી વાણીના આ યજમાં અજિન પુરોહિતરૂપે છો, કેમકે અજિન.

વહે જ વાણીની ઉત્પત્તિ થાય છે. તાળું વગેરે અંગોના (ઉચ્ચારણ સ્થાન) સ્પર્શ વહે જે વાણી ઉચ્ચારીત થાય છે તે અંગ જ વાક્યશાનું આસન છે. ગ્રાણવાયુ ઋષ્ટિજ છે. હે વેદના પ્રકાશક ભગવાન ! આ વાણી યજમાં પ્રયુક્ત ઋષ્ટાઓ (મંત્ર) અમારું રક્ષણ કરો. (૪)

હે સ્તુતિ કરનારાઓ ! તમે વેદોમાં વિખ્યાત અને જેની જીવોત્તું ચોતરફ ફેલાય છે તેવા અભિનદેવની સુરક્ષા અને ધનની કામનાથી, સ્તુતિઓનું ગાન કરો અને તેમને પ્રસન્ન કરો. હે મનુષ્યો ! આ અભિન તમારી સુરક્ષા કરવા સક્ષમ છે. (૫)

હે સાંભળનારા મનુષ્યો ! તમે સાંભળો, પ્રાતઃકાળમાં યજભૂમિમાં જનારાઓ દ્વારા કરવામાં આવતા યજમાં અભિન, મિત્ર, અર્થમાં તેમજ હવ્ય લઈ જનારા અન્ય દેવતાને સ્થાપિત કરી તેમને યજા-ભાગ આપીએ છીએ. (૬)

ધૂલોકના અનુચર, વિદ્યુતરૂપે રહેલ અભિન, ઈન્દ્રની જેમ માતા પૃથ્વીની ચારેતરફ બળપૂર્વક ફેલાઈને રહે છે અને ધૂલોકમાં સિથર રહે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! તમે પૃથ્વીની ઉપર ધૂલોકમાં અતિપ્રકાશવાન બનીને રહો છો. અમારી વાણીમાં પણ બિરાળ શરીર અને અન્નની પુષ્ટિ કરો. (૮)

પૃથ્વીમાંથી ઉખારુપે નીકળનાર કાર્યરૂપ અભિન, વિદ્યુતરૂપે કારણ-અભિનને મળવા એવી રીતે જાય છે, જેવી રીતે તાજું જન્મેલું બાળક પોતાની માતાની પાસે જ રહે છે. (૯)

હે અભિનદેવ ! વિચારવાન વ્યક્તિ જ આપને ધારણ કરે છે. તમને અમે આ યજા-વેદી ઉપર સ્થાપિત કરીએ છીએ. તમે અમને એવા ધનવાન બનાવો કે બધા મનુષ્યો અમારો સત્કાર કરો. (૧૦)

છઠો ખંડ

હે યજદેવ તમે ધન વગેરે સંપત્તિ આપનારા છો. હે હોતા ! તમે યજમાં સ્ત્રુવાને પૂરેપૂરી ભરીને વારંવાર આહૃતિ આપો અને ઘી નાખો. આથી અભિનદેવ તુર્ત જ તમારી આહૃતિ વાયુ આદિ દેવોને પહોંચાડી દેશો. (૧)

હે પરમાત્મા ! અમને દર્શન આપો. વેદની સત્ય વાણીને અમે સારી રીતે સમજુએ. યજના પાંચ પુરુષ (બ્રહ્મ, અધ્વર્યુ, ઉદ્ગગતા, હોતા, યજમાન) વહે સેવિત યજની આહૃતિઓને દેવતા શ્રેષ્ઠ કરો. (૨)

હે અભિન ! અમારી રક્ષા માટે તમે સૂર્યની જેમ પ્રદીપ્ત થઈને અમને

બળ અને અન્ન પ્રદાન કરો. ઋત્વિજોની સાથે મળીને અમે તમને આહૃતિઓ આપીએ છીએ. (૩)

આઈ વસુઓમાંથી એક વસુ એવા હે અજિન ! જે મનુષ્ય ધન વગેરેની કામના માટે તમને હવિ આપે છે. તમે અમને સર્વના ઉપકારક, સ્તોત્રપાઠી અને વીર બનાવો. (૪)

પ્રજ્ઞાઓના હિતકારક હે મહાન અજિન ! સૂકૃતરૂપ વેદવાક્યો દ્વારા અમે આપણનું વેદીમાં આવાહન કરીએ છીએ. અન્ય ઋષિઓએ પણ આ અજિનને ઉદ્દીપ્ત કર્યો છે. (૫)

આ યજનીય અજિન સુંદર સામર્થ્ય અને સૌભાગ્યના સ્વામી છો. ગાય આદિ પશુ, સંતાન અને ધન વગેરેના અધિપતિ છો. બંધનમાં નાખનાર દુષ્ટોનું, હનન કરવાવાળાનાય તે અધિપતિ છે. (૬)

હે અજિન ! આપ આ યજના હોતપરૂપ અને ગૃહપતિ છો, તમે જ આ યજના યજમાન, પવિત્ર કરનાર, પ્રચેતા, યજકર્તા અને હવ્યને યથાસ્થાને પહોંચાડનાર છો. (૭)

સાતમો ખંડ

હે યજકર્તાઓ ! તમે યજકુરુમાં ગૃહ-રક્ષક અજિનને સ્થાપિત કરો. દૂત આદિ વડે સારી રીતે હવન કરો. વેદીની ચારે તરફ શુદ્ધિ કરો. હોતાઓનું નમસ્કાર વડે સ્વાગત કરો. આ પ્રકારે યજ કરો. (૧)

હે ઋત્વિજો ! શિશુ અવસ્થામાંથી સીધા જ તરુણ બની જઈને હવિ ગ્રહણ કરવાનું અજિનનું કાર્ય અદ્ભુત છે. તેઓ જન્મતાની સાથે બન્ને અરણિઓ (ઉત્તર-અરણિ અને અધર-અરણિ) રૂપી માત્રા પાસે સ્તનપાન કરવા જવાને બદલે હવિવાહકનું ભારે ગણાય તેવું દૂત કાર્ય કરવા લાગી જાય છે. (૨)

હે અજિનહેદે ! વિદ્યુતરૂપે તમારી જ જ્યોતિ રહેલી છે. આદિત્યરૂપે બીજી જ્યોતિ છે. ત્રીજી જ્યોતિ પૃથ્વી ઉપર અજિનરૂપે રહેલી છે. એ પાર્શ્વવ જ્યોતિ વડે જ તમને આ યજમાં સ્થાપિત કર્યા છે. હવે તમે વાયુ આદિ દેવો માટે હવિ લઈ જઈને તેમના શરીરને શોભિત કરનારા પ્રિય બનો. આ ગુણવાન અજિન દ્વારા અમે યજ કરવાવાળા બુદ્ધિને પણ તમારા રથની સમાન ગતિશીલ બનાવો. (૩)

યજસ્થળ ઉપર આ અજિન દ્વારા અમારી બુદ્ધિ પણ શુદ્ધ બને છે. હે અજિનદેવ ! તમારા અનુગ્રહ દ્વારા અમને દુઃખમાંથી ઉગારી લો. (૪)

અમારા યજમાં હે ઋત્ત્વિજ તમે, પૃથ્વીથી અંતરિક્ષમાં જવાવાળા, સર્વજન હિતકારી, ઉત્પન્ન અને ધગધગતા અને દેવતાઓનું મુખ ગણાતા આ અજિનને ચારે દિશામાંથી પ્રજીવલિત કરો. આ અજિનદેવ સતત ગતિશીલ અને પ્રાઇઓનાં રક્ષક છે. (૫)

હે અજિનદેવ ! વિદ્વાન યાજકો પોતાની સ્તુતિઓ દ્વારા આપને એવી રીતે પ્રગટ કરે છે જેવી રીતે પર્વતની ઊંચાઈ પરથી જળ નીચે તરફ પ્રવાહિત થાય છે. હે અજિન ! અમારી શ્રદ્ધાથી પરિપૂર્ણ સ્તુતિઓ સ્વીકારી, તમારો અથ જેવી રીતે સંગ્રામમાં વિજય મેળવે છે તેવી રીતે અમને પણ વિજય અપાવો. (૬)

હે કર્મકંડનાં રાજ, દેવો માટે હવ્ય લઈ જનારા, તેજરૂપ, પ્રચંડ શક્તિવાળા તેમજ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકની વર્યે યથાર્થ દેવ-યજન કરનારા અજિનદેવ ! અમારા માથા ઉપર વીજળી સમાન મૃત્યુ ભમી રહ્યું છે. (તે આવી જાય) તે પૂર્વે રોગ આદિ શત્રુઓથી રક્ષણ મેળવવા તમારી અમે સ્થાપના કરીને છીએ. (૭)

જે અજિનનું સ્વરૂપ ઘૃતાહૃતિયુક્ત છે તેમની સ્તુતિ ઋત્ત્વિજો હવ્ય પદ્ધાર્થો વડે કરે છે. સ્થાલિપાક આદિ ચુંચુ જેના વડે ઉત્પન્ન થાય છે તે અજિન પ્રાતઃકાળમાં સર્વત્ર સર્વ પ્રથમ પ્રજીવલિત થાય છે. (૮)

હે મહાન અજિન ! તમારી ઊંચ્યા શિખા છેક ધૂલોક સુધી જાય છે. તમે અંતરિક્ષ અને મેઘથી વ્યાપ્ત રહો છો અને વૃષ્ટિ કરવાના સમયે ગર્જન કરો છો. (૯)

હે મનુષો ! તમે દૂરથી જેને જોઈ શકાય છે, જે ગૃહપતિ છે અને ગમનશીલ છે એવા ઉત્તમ અજિનને બે અરણિઓના ઘર્ષણ દ્વારા પ્રગટ કરવામાં આવે છે. (૧૦)

આઠમો ખંડ

પ્રાતઃકાળમાં ઉષા ધેનુની જેમ આવે છે. ઉષાકાળમાં જેવી રીતે પક્ષી પોતાના નાનાં બાળકોને છોરીને આકાશમાં ઊરી જાય છે તેવી રીતે યજવેદીમાં અજિન-સ્થાપન કર્યા પછી પ્રાતઃકાળમાં યજકર્તાઓ દ્વારા અજિનમાં

રામિધાઓ અર્પણ કરવાથી અભિનની જવાળાઓ યજ્ઞકુરુતમાંથી ઉંચે ચરીને
ધૂલોક તરફ ગમન કરે છે. (૧)

હે સ્તોત્ર ! તમે વિજેતા, મહાન, બુદ્ધિમાનોના રક્ષક, બંધન રહિત,
હૃગ્ંણો નાશ કરનારા, ચિનગારીઓને વહન કરનારા અને સૂર્ય સમાન તેજસ્વી
અભિને (પુરુષાર્થને), તમે કવચ સમાન વેદવચનો અનુસાર ધારણ કરો. (૨)

જળયુક્ત, પુષ્ટિકારક હે પૂષા દેવતા ! તમે ધૂલોક સમાન છો. તમારી
શક્તિ વિલક્ષણ છે. તમારી સંગતિ અને રૂપ વિલક્ષણ છે. (તમારો શુક્લ વર્ણ
હિવસ્તરૂપ અને કૃષ્ણ વર્ણ રાનીરૂપ છે) તમે સમસ્ત જીવોની રક્ષા કરો છો.
તમારું દાન લોકસુખદાયક છે. (૩)

હે અભિ ! તમારા માટે નિરંતર યજ્ઞ કરનારને તમે ગાય આદિ
પણુંઓ આપો છો. તમે સર્વ કર્મ સહાયક અને અન્ન આપનારા છો. અમારા
શંતાનોને ઉત્પન્ન કરનારા છો. હે અભિ ! અમારી બુદ્ધિ સન્નારો પ્રેરિત
કરો. (૪)

હોતા, વેદીમાં પ્રગટ થનાર, મહાન, આકાશમાં ગતિ કરનાર,
અત્યિજોની સમીપ રહેનાર, શરીર રક્ષક, સુપોષક, અન્ન-ધન પોષક એવા
અભિનદેવ, યજ્ઞકર્તાઓને અન્ન અને ધન આપનારા છો. જે અંતરિક્ષમાં રહે
છો. (૫)

હે મનુષ્યો ! પ્રકાશમાન, પ્રાણપ્રદ, પૌરુષ્યુક્ત, સર્વમાન્ય, સૂર્યની જેમ
પ્રશંસનીય કર્મો કરવાની જ કામના રાખવી જોઈએ. (૬)

જેમ ગર્ભવતી સ્ત્રીઓના ગર્ભશિયમાં અદૃશ્યરૂપે ગર્ભ રહે છે, તેવી
રીતે જ્ઞાનના સહાયક અભિનદેવ અરણીઓમાં અદૃશ્યરૂપે રહે છે. આ અભિનું
પૂજન સાવધાની અને ભક્તિભાવપૂર્વક મનુષ્યોએ દરરોજ કરતું જોઈએ. (૭)

હે અભિ ! તમે દુઃખદાયી પ્રાણીઓ, અપ્રાણીઓનો શીદ નાશ કરનારા
છો. તેઓ તમને સંગ્રહમાં જીતી શકતા નથી. આથી માંસભક્ત દુષ્ટોનો તમે
સમૂળ નાશ કરો. તમારા દેવી વજથી કોઈ બચી શકતું નથી. (૮)

નવમો ખંડ

હે અરોકગતિવાળા અભિને ! અમને બળ, પ્રકાશમાન વિદ્યા અને ધન
આપો. અમને શ્રેષ્ઠ અન્ન અને ધન પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ બતાવો. (૧)

જે મનુષ્ય અભિને પ્રદીપત કરીને નિરંતર હવન કરે છે તે વીર બન્નીને
હિંદ્ય સુખ ભોગવે છે. (૨)

હે પવિત્ર કરનારા અજિનદેવ ! આકાશમાં ફેલાતો તમારો પ્રકાશકારક ધૂમાડો મેઘ તરીકે રૂપાંતર પામે છે. ખરેખર તમે સૂર્યની જેમ સમર્થ પ્રકાશક છો. (૩)

હે અજિન ! તમે પૃથ્વી માટે હિતકારી જળ વરસાવનારા છો. દષ્ટિની જેમ સહાયક અને આઈ વસુઓમાંના એક એવા તમે, મિત્રની જેમ કૃષિને પુષ્ટ કરો છો. (૪)

બધા જ મરણધમાં મનુષ્યો જે અમર અજિનમાં હવન કરે છે તેઓને બધાનો પ્યાર મળે છે. હે અભિષ્ટદાતા અને ગમનશીલ અજિન તમે સ્તુતિ-યોગ્ય છો. (૫)

હે મનુષ્યો ! તમારી પાસે જે મોટામાં મોટું વહનશીલ દ્રવ્ય હોય તેને પ્રકાશમાન અજિનમાં હોમી દો. આમ કરવાથી તમે અનેક પ્રકારનાં સાધનો અને મોટી માત્રામાં અનાજ ઉપજાવી શકશો. (૬)

હે અન્નની અભિલાષા કરનારા મનુષ્યો ! પરમેશ્વરે વચન આપ્યું છે કે, તમારા માટે અજિન અત્યંત હિતકારી, નિરંતર ગતિશીલ, સુખના ધામ છે. મંત્રરૂપી વચનો વડે તમે અજિનની સ્તુતિ કરો. (૭)

હે મનુષ્યો ! જેમને મિત્ર સમાન ગણી બધી સ્તુતિઓમાં અગ્રગઢ્ય માનીએ છીએ, તે પ્રકાશમાન અજિનદેવ માટે મોટાં-મોટાં વાસણોમાં સ્થાવિપાકનું અન્ન રંધો. (૮)

જે અજિન સૂર્ય અને નક્ષત્ર સમૂહોમાં પ્રકાશ ભરે છે, તે મેઘવિદારક, શત્રુ-સંહારક, મનુષ્ય હિતકારક અજિનને તમે ઓળખો. (૯)

જે અજિન સૂર્યના (કારણ) પિતા છે, તે જ બધા ઋત્સ્વિજોની સાથે યજમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારે સત્યને ધારણ કરનારા, મનનશીલ, બુદ્ધિમાન ઋત્સ્વિજ તેને જન્મ આપનાર માતા જેવા બની જાય છે. (૧૦)

દસમો ખંડ

અમે પ્રકૃતિ દ્વારા ઉત્પન્ન અજિન, જળ અને પ્રકાશમાન સૂર્ય તથા વ્યાપક જગતકર્તા પરમાત્માની શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

જેવી રીતે પૃથ્વીને જીતનારા ઉન્તત થઈને ચાલે છે, તેવી રીતે અજિનફુર્માંથી નીકળતી જ્વાળાઓ આ પૃથ્વીલોકમાંથી પ્રગટ થઈને આકાશમાં જાય છે અને ત્યાંથી ઉન્તત બનીને ધૂલોકમાં જાય છે. (૨)

હે અજિન ! અધિક ધન-ધાન્ય મેળવવા માટે અમે તમને હવ્ય આપીને

પરીક્ષાપત્ર કરીએ છીએ. હે વખ્ણના કારણરૂપ અજિન ! આકાશ અને પૃથ્વી ઉપર પ્રવાન કરવા માટે અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૩)

જ્યારે હોતા વેદમંત્રો ભાડો છે અને અધ્વર્યુ અજિનમાં હવ્ય ચઢાવે છે ત્યારે એવી રીતે હવ્ય નાંખવું જોઈએ જેથી ચારેબાજુ સમિધાઓ પ્રજીવલિત રહે. જેવી રીતે રથના પૈડમાં ચારેબાજુ પરિવિ હોય. હે. વચમાં આરા હોય છે તેવી રીતે હવ્ય વચમાં પણ હોમવું જોઈએ જેથી અજિન તેમાં ફેલાઈ શકે. (૪)

હે અજિન ! દુષ્ટોના ચારે તરફ ફેલાયેલા બળને નાષ્ટ કરો અને દુષ્ટોને બરસુ કરો. (૫)

હે અજિન ! તમે આઠ વસુઓ, એકાદશ રુદ્રો, બાર આદિત્યો અને પ્રવાન તથા પ્રજાપત્રિ એ તેત્રીસ દેવતા અને ઈશ્વરની સૃજિના બધાં પ્રાણીઓને આ યજમાં અનુકૂળ બનાવો. (૬)

બીજો પ્રપાઠક

આગિયારમો ખાંડ

હે અજિન ! હવ્ય આપનારા, અજિન હોમ કરનારા અમે તમારા જ પરમાં – યજશાળામાં – તમારી સ્તુતિ અને સેવા કરીએ છીએ. જેવી રીતે પરીક્ષાન ગુરુની સેવા શિષ્ય કરે છે તેવી રીતે. (૧)

જેવી રીતે પરમાત્મા તેજના ધારણ કર્તા, કર્મફળ આપનારા, ચરાચરને તેજ પ્રદાન કરનાર છે એવી રીતે અજિનદેવ, તેજના ધારણકર્તા, દેવોને હવ્ય પરીક્ષાયારણાર અને ઋત્વિજ્ઞેને તેજસ્વી બનાવનાર છે. આ મહાન સૂક્તાનું ઉચ્ચારણ કરો. (૨)

પોતાના પ્રકાશ વડે બુદ્ધિ તત્ત્વને ફેલાવનારા હે અજિનદેવ ! તમે ગાયો આદિ પશુઓ અને ધનના સ્વામી છો. હે બળના સંતોષ અજિન ! અમારા માટે અધિક ધન અને અન્ન આપો. (૩)

હે અજિન ! તમે યજકારક દેવોને હવ્ય પહોંચાડનારા અને સુખદાયક (૧). વાયુ આદિની શુદ્ધિની કામના કરનારા માટે તમે વાયુ આદિની શુદ્ધિ કરો (૨). અને રોગાદિ-શત્રુઓને નાષ્ટ કરવા યજમાં વિશેષરૂપે પ્રગટ થાવ છો. (૪)

(યજાંનિ દ્વારા સાત પ્રકારની જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન થાય છે) આ પવન સાત માતાઓ વડે જન્મેલ શોધક પવન છે. તે લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરાવવા માટે બુદ્ધિ અને વિચારોને સ્થિર કરે છે. આથી સ્થિરાત્મા યજમાન ધનની પ્રાપ્તિનો

વિચાર સારી રીતે કરી શકે છે. (૫)

હે પૂર્વોક્ત સ્થિરમતિ અજિન ! અમને તમે દિવાકળમાં પ્રાપ્ત થાવ. તમે અમારી રક્ષા કરો, સુખકારી બનો અને શત્રુઓને દૂર કરો. (૬)

હે મનુષ્ય ! ધૂમાડો ઉત્પન્ન કરનાર, જેની જ્વાળાઓને પકડી શકતી નથી, એવા સામે રહેલા અજિનની સ્તુતિ કરો અને તેમને યજ્ઞમાં લઈ આવો. (૭)

જે મનુષ્ય દેવોને અર્પણ કરવા માટેનું હવ્ય અજિનને આપે છે, તેવા લોકોના શત્રુઓ છણ-બુદ્ધિ વડે પણ તેમનું કાંઈ વગાડી શકતા નથી. (૮)

હે યજ્ઞકર્તાઓના રક્ષક અજિન ! પાપી, ચોર અને દુઃખદાયી શત્રુઓને અમારાથી દૂર રાખો અને તેમને સીધા કરી દો. (૯)

હે પ્રજાના રક્ષક ! હે તીવ્રથાયુક્ત ! હે અજિન ! આ સમયે મારા વિઘ્નરૂપ માયાવી શત્રુઓને તમારા તેજથી ભસ્મ કરી દો. (૧૦)

બારમો ખંડ

હે ઋક્તિજો ! તમે અત્યંત પ્રદીપ્ત અને ઉન્નતિકારક, મહાન તેજસ્વી, યજ્ઞાજિના ગુણગ્રાન ગાવ. (૧)

હે અજિન ! તમે જેના માટે અનુકૂળ બની જાવ છો તેને તમારી બળકારિણી અને સુંદર વીર્યવતી રક્ષાઓ દ્વારા બધા દુઃખોથી પાર કરી દો. (૨)

વાયુ આદિ દેવો માટે હવ્ય પહોંચાડનાર અને સુખદાયક તેમજ સદા ગતિશિલ, જે અજિનદેવતાને ઋક્તિજી પ્રાપ્ત કરી લે છે તેના માટે યશનું કરાજ બનો છો. (૩)

જે અજિન અમારા યજને સુધારનારા, અનેક લોકો વડે પ્રશંસિત બને છે તેઓ સુંદર હોતાઓ છે અને બધાને વસાવનારા છો. એવા અજિનને કોઈ અમારી પાસેથી હરી લે નહિ. (૪)

હે શોભન એશ્વર ! હે પરમેશ્વર ! તમારી કૃપાથી અમને હવન કરનારાઓને માટે આ અજિન કલ્યાણકારી બનાવો. અમારું દાન બનો. અમારો યજ સફળ થાય અને અમારા સ્તોત્ર ઉત્તમ બનો. (૫)

અમે યજ્ઞકર્તા, હોતાઓ આ યજના સુધારક અમર અજિનનું અમે વરણ કરીએ છીએ. (૬)

હે અજિન ! તમે અમને એવું અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો જે બુદ્ધિને વિકૃત કરનાર, સાધક જનના શત્રુ કોધાને દબાવી હે. (૭)

જ્યારે પ્રજા પાલક પરમેશ્વર અથવા અજિન-ભક્તિ દ્વારા કે યજ્ઞ દ્વારા અનુકૂળ બને છે ત્યારે બધા વિદ્ધકારક દુષ્ટ રોગાદિકોને દૂર કરો છો. (૮)

[આગનેય કાંડનો પહેલો અધ્યાય સમાપ્ત]

ઓન્ડ્રેય કાંડ

• બીજો અધ્યાય •

પહેલો ખિંસ

હે સ્તુતિ કરનારાઓ ! તમે બધા સાથે મળીને, બધાને માટે સુખદાયી તેમાજ શત્રુગણના વિનાશક શક્તિમાન ઈન્દ્રના ગુણગાન ગાવ. (૧)

હે શતકર્મ ! હે પરમ-ઔદ્ઘર્યવાન ઈન્દ્ર ! તમે અતિ યશસ્વી આનંદ દરાવો છો. અમને પણ તમારી જેમ આનંદિત બનાવો. (૨)

હે વાણી ! યજ્ઞકુરુણી સમીપમાં ઈન્દ્રનું ગુણગાન કરો. જેથી આ યજ્ઞ-ભૂમિ અને વેદવાઙ્મી પ્રવાહિત બને અને સાંભળનારાઓના કાન જ્ઞાનના મકાશથી ભરાઈ જાવ. (૩)

હે વેદના જ્ઞાતા ! તમે ઈન્દ્રના તેજનું કિરણ, તેનું બાણ અને ગ્રત્યંચા (અનુષ્યાની દોરી) તથા તેના સ્વરૂપનું પર્યાપ્ત વર્ણન કરો. (૪)

ભારે વરસાદ આપવા માટે અમે ઈન્દ્રને યજ્ઞ-ભાગ આપીને બળવાન બનાવીએ છીએ જેથી તે મેઘનું વર્ષણ કરાવે. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! તમે બળ, ઓજ, ધૈર્યને કારણે પ્રસિદ્ધ છો. તમારા સમાન સીધન કરનાર બીજું કોઈ જ નથી. તમે જ સર્વ શ્રેષ્ઠ છો. (૬)

આકાશમાં ફેલાયેલો યજ્ઞ-ધૂમ જે વરસાદ કરનાર ઈન્દ્ર(મેઘ)ને પુષ્ટ કરે છે, તેના વડે જ પૃથ્વીનું ઐચ્છ્ય વહે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! યજ્ઞ દ્વારા જેમ તમારી વૃદ્ધિ થાય છે તેવી રીતે અમારા ઉપર પ્રસાન થઈ તમે અમને ગાય આદિ ધનના સ્વામી બનાવો. અમારા સ્તોત્રા (અત્ત્વિજ) પણ ગાય અને ધન આદિથી સંપન્ન બને અને પૃથ્વીના મિત્ર બને. (૮)

હે સોમરસ તૈયાર કરનારા ! તમે હર્ષિત કરવા ચોગ્ય, પરાક્રમી અને શૂરવીર એવા ઈન્દ્ર માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સોમરસ તૈયાર કરો. (૮)

હે વસવાટ કરાવનારા, ભયરહિત ઈન્દ્ર ! આ સોમરસ તમને અપણું કરીએ છીએ. તમારી તૃપ્તિ થાય ત્યાં સુધી તેને ગ્રહણ કરો. (૧૦)

બીજો પંડ

સૂર્ય જ વિખ્યાત ઐશ્વર્યવાળા, વરસાદ કરાવનાર અને મેઘને વિદ્ધિષ્ઠ કરનારા ઈન્દ્રને અભ્યુટિત કરે છે. (૧)

હે વૃત્તનો નાશ કરનારા ઈન્દ્ર ! આજે જે કાઈ પ્રગતિ દેખાય છે તેના માટે ઉન્નતિકારક એવા તમે જ કારણરૂપ છો આથી બધા તમારા વશવત્તા છે. (૨)

જે ઈન્દ્ર દૂરવત્તા મનુષ્યોને પોતાની સુંદર નીતિ દ્વારા નજીક લાવે છે, એવા બળવાન ઈન્દ્ર અમારા મિત્ર બનો. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! અજ્ઞાતકાળમાં ગમે તે દિશામાંથી શત્રુ આવે તો તમારી પાસેથી શક્તિ મેળવીને અમે તેનું હનન કરીએ. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! રક્ષા માટે અઢળક ધન અને સદા પ્રહાર કરી શકે એવી અમારી વિજયી સેનાને તમે સદાય પ્રેરિત કરો. (૫)

અમે પ્રજાજનો ! નાના-મોટા યુદ્ધોમાં અમારી રક્ષા કરનારા દુંઘારી અને સાવધાન ઈન્દ્રને જ પોકાર કરીએ છીએ. (૬)

વૃદ્ધિકર્તા દેવ ઈન્દ્ર પીતવર્ણ સોમ ઔષધિને નીચોવીને બનાવેલા સોમરસનું પાન કરે છે અને તે દ્વારા બળવાન બને છે. (૭)

પરમ ઐશ્વર્યવાળા હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે તમારું યજ્ઞન (ઈન્દ્ર યજ્ઞ) કરવાની ઈચ્છાથી તમારું પ્રશાંત વહિન કરીએ છીએ. હે કામનાઓનું વર્ષિષ કરનારા તમે અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૮)

જે યાજિકો હોય છે તેઓ વચ્ચમાં અજ્ઞિ પ્રગટાવીને ચારે તરફ આસન બિછાવી ઈન્દ્રભાગ અપણું કરે છે, જેના કારણે બળવાન વૃદ્ધિકર્તા અનુકૂળ બનીને વરસાદ મોકલે છે. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! ઉમટી પડેલી અને સામે આવી રહેલી મેઘ-સેનાને છિન્-બિન્ કરો. પ્રજા ઈચ્છે છે તે મુજબ જળરૂપી ધન તમે પ્રજા સુધી પહોંચાડો છો. (૧૦)

ગ્રીજો ખંડ

જ્યારે અમે બે વ્યક્તિ આપસમાં વાતાવાપ કરતા હોઈએ ત્યારે અમારાથી જુદા પ્રદેશમાં રહેનારાનો શબ્દ અમને એવી રીતે સંભળાય છે જ્ઞાણો કોઈ કાનમાં નજીક આવીને વાત કરી રહ્યું હોય. એના ઉપરથી સમજી શકાય છે કે બોલવા અને સાંભળવાની આશ્વર્યજનક પ્રક્રિયા વાયુ દ્વારા સંપાદિત થઈ શકે છે. (૧)

વાયુ ઈન્દ્રનો મિત્ર છે. તે સોમલતાઓમાંથી સોમરસને શોષી લે છે અને હવનમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ સોમને ઈન્દ્ર પાસે પહોંચાડી હે છે અને તેમનું પોષણ કરે છે. જેવી રીતે પશુઓનું પોષણ કરવા તેને ચારો આપવામાં આવે છે તેવી રીતે. (૨)

ઈન્દ્રનું તેજ સર્વોપરી છે. જેવી રીતે નદીઓ સમુદ્ર આગળ જૂકી જાય છે તેવી રીતે ઈન્દ્રના તેજની સામે અન્ય બધાનું તેજ જૂકી જાય છે. (૩)

હે પરમેશ્વર ! ઈન્દ્રને અનુકૂળ બનવા અને વૃષ્ટિ આદિનું શુભ મેળવવા, અમારામાંથી જે વિદ્વાન લોકોના શિષ્ય-પુત્ર છે તેમને શિલ્પીઓની જેમ સુંદર પ્રકારે સોમ તૈયાર કરનાર બનાવો. (૪)

અમારા માટે જળ વરસાવનાર ઈન્દ્ર, વાયુ વગેરે દેવતાઓ અમારી ઘણી રક્ષા કરે છે. હે દેવો તમને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.. (૫)

હે અવિદ્યાનારાશક, અખંડ આનંદસ્વરૂપ પરમેશ્વર ! અમારી ગ્રાર્થના સાંભળીને અમારા મનમાં જ્ઞાન ભરી દો. (૬)

હે સર્વોત્પાદક પરમેશ્વર ! અમારા ઉપર કૃપા કરીને અમને સુસંત્તાનવત શુભ ધન આપો અને અમારી દરિદ્રતાને દૂર કરો. (૭)

હે વર્ષ ! કરનારા તેજરવી ઈન્દ્ર તમે ક્યાં છો ? કયા વેદજ્ઞ તમને આહુતિ આપી રહ્યા છે ? (૮)

ઈન્દ્રનું સ્થાન મેઘોની નજીક અને સમુદ્રની ઉપર છે. બુદ્ધિમાન વિદ્વાનો ઈન્દ્રનું ભજન-યજન કરે છે. (૯)

બળવાન, પ્રસંશાનીય, શત્રુનો તિરસ્કાર કરનાર અને મહાન દાની ઈન્દ્રના પ્રતિષ્ઠિત સ્તોત્રો દ્વારા અમે સ્તુતિ કરીએ. (૧૦)

ઓથો ખંડ

હે શીଘ્રગામી ઈન્દ્ર ! ચતુર હોતા દ્વારા ભોજ્ય પદાર્થો રંધીને તૈયાર કરાવેલ સોમરસનું તમે પાન કરો. (૧)

હે વિપુલ ધનના સ્વામી ઈન્ડ ! ચારે તરફથી અમારા દ્વારા કરવામાં આવતી સ્તુતિનો ધનિ તમારી પાસે એવી રીતે પહોંચે છે જેવી રીતે જેગલમાં ચોતરફ વિચરતી દૂધ આપનારી ગાયો સંધ્યા સમયે પોતાના વાછરડા પાસે પહોંચી જાય છે. (૨)

હે મનુષ્યો ! એ જાણી લો કે સૂર્યનાં કિરણો વડે જ ચંદ્રમા પ્રકાશિત થાય છે. (૩)

અત્યારિક વર્ષ કરાવનાર ઈન્ડ જ્યારે જળ વરસાવે છે ત્યારે સૂર્યના (પૂજાના) પુષ્ટિકારક કિરણો વૃક્ષ-વનસ્પતિનું પોષણ કરવામાં સહાયક બને છે. (૪)

ધનસંપન્ન, મરુતોની સાથે, અગ્નિરથના માધ્યમથી જોડાયેલી, અન્ન વગેરે ઉત્પન્ન કરવાની ઈચ્છા ધરાવનારી, પૃથ્વી માતા, દૂધ (સોમ) પાન કરે છે. (૫)

હે સોમપતિ ચંદ ! તમારા માટે અર્પણ કરાવેલ સોમનું પાન કરવા કિરણોરૂપી ઘોડા ઉપર બેસીને અમારા યજમાં પદારો. (૬)

હે મનુષ્યો ! યજમાં ઈન્ડને પુષ્ટ કરવા મનવાંછીત આહૃતિઓ આપો અને પદી યજાંત-સ્નાન કરો. (૭)

અમે પિતા ઈન્ડ પાસેથી જ જ્ઞાનની ધારણાની વૃદ્ધિ મેળવી છે અને સૂર્યની સમાન પ્રકાશિત બન્યા છીએ. (૮)

હે ઈન્ડ ! તમે અનુકૂળ બની અમારી પ્રજાને ધન-ધાન્યાદિથી મુક્ત અને બળવાન બનાવો. પ્રચુર ભોજનાદિ સામગ્રીથી યુક્ત થઈને અમે હર્ષ પ્રાપ્ત કરીએ. (૯)

બધા દેવતાઓમાં પૂષ્ણ, ઈન્ડ, સૂર્ય અને ચંદ્રમા પ્રકાશિત છે, અને તેઓ જ પૃથ્વી આદિ લોકમાં સમ-વિષમ ભાગોમાં હિતકારક બને છે. (૧૦)

પાંચમો ખંડ

હે ઋત્વિજો ! તમારા માટે ભોજનાદિની વ્યવસ્થા કરનાર, સર્વોપરી બિરાજમાન, અનંતકર્મ, જ્ઞાનીઓના પણ પૂજ્ય ઈન્ડની સ્તુતિ કરો. (૧)

હે મિત્રો ! હરણશીલ અને વ્યાપક ગુણોવાળા, સૌભ્ય, ભક્તોના રક્ષક એવા ઈન્ડને પ્રસન્ન કરનારા સ્તોત્રોનું ગાન કરો. (૨)

હે ઈન્ડ ! અમે મિત્રતા મેળવવા વેદમંત્રો દ્વારા તમારું પૂજન કરીએ છીએ. અમે અજન્ય ભક્તિપૂર્વક તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૩)

હે સુતુતિ કરનારા ! તમે પૂજનીય ઈન્દ્રની સુતુતિ કરો. અમે હર્ષશીલ વાણીથી ઈન્દ્ર માટે રજૂ કરેલા સોમનું વાળન કરીએ છીએ. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! આ સંપૂર્ણ સંસ્કારિત કરેલા આ સોમ વડે યજામાં તમને હવનરૂપે અપીણ કરીએ છીએ. તમે તેનું પાન કરો. (૫)

જેવી રીતે ગાય દોહનાર ગોવાળ સમક્ષ પ્રતિદિન હુઘાણું ગાયને પ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે તેવી રીતે અનાવૃષ્ટિ આદિથી રક્ષા માટે અમે પ્રતિદિન સુંદર રૂપવાળા સોમને ઈન્દ્ર માટે હવ્ય રૂપે પ્રસ્તુત કરીએ છીએ. (૬)

હે ઈન્દ્રદેવ ! તૈયાર થઈ ગયેલો આ સોમરસનું પાન કરવા હવ્યરૂપે તમને અપીણ કરીએ છીએ. તમે તૃપ્ત થાવ અને હર્ષ પ્રાપ્ત કરો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! સોમ પાત્રોમાં તમારા માટે સિદ્ધ કરેલો સોમરસ પ્રસ્તુત કથ્યો છે. તેના તમે અધિષ્ઠાત્રા છો. આથી આ પાત્રોમાંથી તેનું પાન કરો. (૮)

યજના અનુષ્ઠાનના આરંભમાં અથવા યુદ્ધમાં ઉપસ્થિત થતી વખતે અમે મિત્ર, ઉપાસકો અમારી રક્ષા માટે અતિ બળવાન ઈન્દ્રને પોકાર કરીએ છીએ. (૯)

હે મિત્રો ! સુતુતિનો પ્રવાહ ચાલુ રાખીને આવો, બેસો અને પરમેશ્વર (ઈન્દ્ર)નું કીર્તન કરો. (૧૦)

છઢો પિંડ

હે ઐશ્વર્યના સ્વામી ઈન્દ્ર ! પરિશ્રમ દ્વારા સિદ્ધ કરેલા આ પ્રસંશનીય સોમરસનું તમે પાન કરો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! તમે મહાન છો. વજધારી ઈન્દ્રનો મહિમા સ્વર્ગની સમાન છે. તમારા બળની અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! તમારા હાથ ઘણાં મોટા છે. અમારા જમણા હાથમાં અમને પ્રશંસનીય અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ધન બધી દિશાએથી સંપન્ન કરાવો. (૩)

હે મનુષ્યો ! સજ્જનોના રક્ષક, પૃથ્વીના સ્વામી, સત્યના પુત્ર ઈન્દ્રને જે પ્રકારે જાણો છો તે પ્રકારે વાણીથી તેમની સુતુતિ કરો. (૪)

પ્રશ્ન : હે ઈન્દ્ર ! તમે કેવી રીતે અમારા મિત્ર બનશો ?

ઉત્તર : રક્ષા કરીને.

પ્રશ્ન : કેવા પ્રકારના કર્મ અથવા વૃત્તિથી વિચિત્ર ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ બને છે ?

ઉત્તર : બુદ્ધિયુક્ત થવાથી. (૫)

હે સ્તોત્ર ! સત્યથી સર્વવિજ્ઞા બનનારા ઈન્દ્રનું જ્યાં-જ્યાં વણન છે તે સમસ્ત વાગી વડે વિસ્તારપૂર્વક ઈન્દ્રનું સ્મરણ કરીને રક્ષા માટે તેમનું આવાહન કરો. (૬)

ઈન્દ્ર (જિવાત્મા)ના ઉપાસ્ય, અદ્ભુત, સભાપતિ સમાન હિતકારી, કર્મકણ પ્રદાતા ઈશ્વરની ઉપાસનાથી અમને સદ્ભુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાવ. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! તમારા દ્વારા નિર્દ્દિષ્ટ જે માર્ગ છે અને જે માર્ગ વડે તમે વાયુને પ્રેરિત કરો છો તેના દ્વારા જ દુલોકના અધોભાગમાં (પૃથ્વી ઉપર) સ્થિત અમે લોકો સાંભળી શકીએ છીએ. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! હે બહુકમ્ભા ! અમારા માટે સારું સારું અન્ન અને રસ પ્રાપ્ત કરાવો. જેના વડે અમે સુખી બનીએ. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! આ સોમ તૈયાર છે. સ્વયં પ્રકાશરૂપ વાયુ તમે સોમરસનું પાન કરો. હે સૂર્ય અને ચંદ્રમા તમે પણ આ સોમરસનું પાન કરો. (૧૦)

સાતમો ખંડ

સમજજ્ઞપૂર્વકની અને કર્મ ઈચ્છાથી બુદ્ધિ તથા સુંદર પુરુષાર્થનો ઉપયોગ કરીને અમે હૃદયમાં સ્થિત ઈન્દ્ર (પરમાત્મા)ની ઉપાસના કરીએ છીએ. (૧)

અમે ઉપાસકો હિંસક ન બનીએ. કોઈને અજ્ઞાનયુક્ત ન રાખીએ અને વેદોકૃત કર્માનું અનુષ્ઠાન કરીએ. (૨)

બૃહત્સામવેદના શાતા, પ્રકાશયુક્ત શાનવાળા, અથવવેદના શાતા, હે બ્રહ્મ ! (અષ્ટ્વિજ) સંધ્યા સમયે તમે પરમાત્માની સ્તુતિ કરો. (૩)

પ્રાતઃકાળમાં આ નવીન પ્રિય ઉધા દુલોકમાંથી ફેલાઈ રહી છે. આથી હે ભાણવા-ભણપાવવાવાળા લોકો તમે પરમાત્માની સ્તુતિ કરો. (૪)

અપરાજિત ઈન્દ્ર, દધીચિના હાડકાથી (હાડકમાંથી બનેલા વજથી) નવ્યાશું (સેંકડો-હજારો) રાક્ષસોનો સંહાર કર્યો. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! અમારા યશમાં આવીને સોમપાન દ્વારા તૃપ્ત થાવ. પછી અત્યંત બળવાન બનીને શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરો. (૬)

હે વૃત્રહન્તા ઈન્દ્ર ! અમારી પાસે આવો. તમે રક્ષણ માટેના બધાં સાધનો લઈને અહીં આવો અને અમારી રક્ષણ કરો. (૭)

જ્યારે પ્રજાની રક્ષણ માટે ઈન્દ્રનું ઓજ વધે છે ત્યારે દુલોક અને પૃથ્વી બન્ને લોક ઢાલની સમાન બચાવનારા બની જાય છે - અર્થાત્ દૈવી અને પૃથ્વીની કોઈ બાધા નહતી નથી. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! જેમ ગર્ભધારીણી કબૂતરી પ્રત્યે કબૂતર પ્રેમ બતાવે છે એવી રીતે આપું પ્રજાજનો પ્રત્યે અનુરોગ ધરાવો છો. આથી હે દેવ ! તમે પ્રજાજનોની પ્રાર્થના સાંભળો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! વાયુ દ્વારા અમારા હૃદયના રોગ નિવારક અને સુખદાયક ઔષધોનું વહન થાવ અને અમારા આયુષ્યની બૃદ્ધિ થાવ. (૧૦)

આદમો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! જે પ્રજાનું રક્ષણ મહાશાની વરુણા, મિત્ર, અર્થમા રક્ષણ કરે છે તે લોકોનો કોઈ નાશ કરી શકતું નથી. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે તમે અમારા અગ્રાઉના યજ્ઞમાં પદ્ધાર્ય હતા તેવી રીતે આ યજ્ઞમાં પણ પદ્ધારી અમને ગાયો, અશ્વ, રથ અને પ્રતિષ્ઠાપણ ધન આપો. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! તમારા આ જળને વધારનારાં કિરણો આ ટપકનારા જળને વરસાવે છે. (૩)

અધિક યશવાળા, વેદોમાં બધાથી અધિક જેવી સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. એવા હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારા સોમ-યજ્ઞમાં જ્યારે સોમપાન કરવા પદ્ધારો ત્યારે અમે ગાય આદિ ધનની કામનાવાળી બુદ્ધિથી સંપન્ન બનીએ. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! અમારી શાનયુક્ત વાણીને પવિત્ર, ધન પ્રદાન કરનારી અને યજ્ઞને ચાહનારી બનો. (૫)

હે પરમેશ્વર માનુષી પ્રજાઓ નિમિત્ત ઈન્દ્રને સોમરસ વડે તૃપ્ત કરો. આ ઈન્દ્ર અમને ધન-ધાર્યાદિ પ્રાપ્ત કરાવો. (૬)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમે અમને પ્રાપ્ત થાવ. અમે આપના માટે સૌમ્ય ગુણ વડે વિશિષ્ટ હૃદયના શુદ્ધ ભાવ તૈયાર કરીએ છીએ. તમે આ શુદ્ધ ભાવને ગ્રહણ કરો. અમારા ઉપાસ તેના આ શાન-યજ્ઞ-સ્થળને તમારી ઉપસ્થિતિ દ્વારા પવિત્ર બનાવો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! અમને મિત્ર, વરુણ અને અર્થમા ત્રાણોયની બળવાન રક્ષણ પ્રાપ્ત કરાવો. (૮)

હે ઈન્દ્રદેવ ! આપનો વૈભવ ઐશ્વર્યવાન છે. અમારાં કર્મોને તમે સફળતાપૂર્વક સંપન્ન કરાવો. અમે આપના જ ભક્તો છીએ. (૯)

નવમો ખંડ

હે ચરાચરને ધારણ કરનાર ઈન્દ્ર ! સૌભ્ય ઉપાસક લોકો આપને પ્રસન્ન કરે છે. અમને વિદ્યાહિ ધન આપો. બ્રાહ્મણોના શત્રુઓને તમે નષ્ટ કરો. (૧)

હે વાણી દ્વારા ભજનીય ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! અમારા સ્તપોત્રાઓની રક્ષા કરો. આપ મધુર આનંદની ધારાઓના સરોવરરૂપ છો. આપના દ્વારા જ જળ અને અન્નનું શોધન થાય છે. (૨)

જે લોકો પરમેશ્વરને નિર્ભય, પ્રકાશક માનીને ભક્તિપૂર્વક તેમને ધારણ કરે છે તેમના હૃદયમાં હે પરમેશ્વર તમે હંમેશા સમીપ રહો છો. ઈન્દ્ર પણ તેમને પોતાની સમીપ આકર્ષિત કરી મોક્ષ પ્રદાન કરે છે. (૩)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! જેવી રીતે નદી સમુદ્રમાં મળી જાય છે તેવી રીતે અમારા મનની વૃત્તિઓ પણ આપનામાં જ વહો. આપથી વધારે મોટું કોઈ નથી. (૪)

સામનું ગાન કરનાર ઉદ્ગ્રાતા, ઈન્દ્ર-પરમાત્માની ખૂબ જ સ્તુતિ કરે છે. હોતાઓ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ની ઋગવેદના મંત્રોથી સ્તુતિ કરે છે. બાકીના અધ્યર્થ યજુર્વેદની વાણી વડે સ્તુતિ કરે છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! અમારા માટે અન્યાદિક તમે આપો. બલિષ્ઠ પરમાત્મા વિપુલ ધન, રૂપ, મહાન બલિષ્ઠ તમારું આ સ્વરૂપ અમને આપી દો. (૬)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમે બધી બાજુએથી ઊભા થયેલા મોટા ભયને દૂર કરી દો છો. તમે પોતાના વર્તુળમાં રહેનારા કૂટસ્થ છો અને જ્ઞાનદાસ્તિ તથા ભૌતિકદાસ્તિના પણ દાત્ય છો. (૭)

વાણી દ્વારા જેનું ભજન થઈ શકે છે એવા હે પરમાત્મા ! જેવી રીતે દૂધ આપનારી ગાય આખો દિવસ આમ-તેમ ફરતી રહે છે પરંતુ દૂધ આપવાના સમયે પોતાના વાઇરડા પાસે પહોંચી જાય છે તેવી રીતે અમારી વાણી પણ સૌભ્યભાવથી આપની તરફ જ જોંચાઈને આવે છે. (૮)

અમે ધન, અન્ન અને બળ પ્રાપ્તિ, કલ્યાણ અને ભિત્રતા માટે ઐશ્વર્યવાન અને પુષ્ટિકર્તા પરમાત્માની જ સ્તુતિ કરીએ છીએ.. (૯)

હે પરમ ઐશ્વર્યવાળા ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! તમારાથી શ્રેષ્ઠ બીજું કોઈ નથી, તેમજ તમારાથી મોટું પણ કોઈ નથી. હે મેઘ વિનાશક (અવિદ્યાનાશક) ! તમે જે ઉપકાર કરો છો તેવું બીજું કોઈ કરી શકતું નથી. (૧૦)

દસમો ખંડ

હે મનુષ્યો ! મનુષ્યોને તારનારા, ગાયો આદિ પશુ અને અન્ન-ધનના દાતા પરમાત્માની જે અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! આપની વેદવાકીનું સેવન કરીને અમે તમારા વજનનું ગાન કરીએ છીએ. અમારા ઉપર ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની વર્ષા કરનારા આપની આ વેદવાકીઓને ઉચ્ચ ભાવથી અમે ભજીએ છીએ. (૨)

જે મનુષ્યોની મરૂત, મિત્ર અને અર્થમા જેવા દેવતાઓ વડે રક્ષા થાય છે તે મનુષ્યો પ્રશંસનીય છે. (૩)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! જે બળ-પુરુષાર્થરૂપી ધન છે, જે સ્થિરવસ્તુ રૂપી ધન છે, જે મેઘ આદિમાં સ્વરૂપીય છે તે અમને ગ્રાપ્ત કરાવો. (૪)

શત્રુસંહારક બળનો મહિમા તમે જાણો જ છો. દરેક મનુષ્યને શ્રેષ્ઠ ધન અપાવવાની ઈચ્છાથી તે મહાન બળ તમને ઉપયોગ માટે આપું છું. (૫)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! આપ સર્વ શક્તિમાન છો. પરમ સામર્થ્યુક્ત છો. તમારા તુલ્ય બીજું કોઈ નથી, અમને એવું સામર્થ્ય આપો જેથી આપના યશ અને ધ્યાનમાં તત્પર બનીને આપને અમે ગ્રાપ્ત કરીએ. (૬)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! અમારા આ દૂધ, દહી, સત્તુ, પુરોહાશ અને સ્તોત્રવાળા હવ્યનો આપ સ્વીકાર કરો. (૭)

પોતાની પારો અધિક જળ હોવા છતાં જે વરસવા માટે જપ છોડતા નથી એવા મેઘનું મસ્તક હે ઈન્દ્ર તમે છેદી નાખો છો. તેમ જ જીતવાની હોડમાં લાગેલી મેઘ સેના ઉપર તમે વિજય મેળવી લો છો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! જે સોમરસ તૈયાર થઈ ગયો છે અને બીજો જે તૈયાર થઈ રહ્યો છે તે બધો આપના માટે જ છે. તેને ગ્રહણ કરીને આપ સૂત્ર થાવ. (૯)

હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! તમારા માટે સોમ તૈયાર કર્યો છે. કુશનું પાલન બિધાવ્યું છે. આ આસન ઉપર બિરાજમાન થાવ અને સોમપાનથી તૃપ્ત બની અમને સુખી બનાવો. (૧૦)

ગ્રીજો પ્રપાદક

અગિયારમો ખંડ

જેવી રીતે અન્નની ઉત્પત્તિ ઈચ્છનારા લોકો, જળ વડે જેતીનું સિંચન કરે છે તેવી રીતે અમે પણ હે અન્તંત કર્મવાળા પરમાત્મા અત્યંત પૂજનીય

મારા આત્માનું આપનામાં સિંચન કરીએ છીએ. (૧)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! તમે અનંત બળવાળા અને અનંત આત્મિક શાંદરૂપી રથ સાથે અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૨)

શત્રુઓનો નાશ કરનારા ક્ષત્રિયો, ધનુર્વેદમાં નિષ્ણાત બનીને હાથમાં નુષ્ટ-બાળ લઈ પ્રજાને વિવિધ પ્રકારે પૃથ્વા કરીને જાણે છે કે તમને કોણ પદવી અને વિખ્યાત દસ્તું પીડા આપે છે ? (૩)

ત્યારે પ્રજ્ઞ જવાબ આપે છે કે, હે પ્રલમ્બ બાહુ, પ્રશંસા યોગ્ય રાજન મે તો રક્ષણ માટે સાધનરૂપ ધનને કર રૂપમાં પ્રાપ્ત કરનારા આપની પાસે રક્ષા માટે વિનંતી કરીએ છીએ. (૪)

પ્રજાની આ પ્રકારની ગ્રાર્થના સાંભળીને, સહર્ષ વરણ કરવા યોગ્ય, ત્રિતાનો વ્યવહાર કરનારા અને વિદ્વાન મંનીઓ સાથે પ્રીતિ રાખનારા આપ મને સરળ નીતિ વડે હે રાજા અમને શાસિત કરો. (૫)

જેવી રીતે સૂર્ય દૂર રહીને પણ પદાર્થોને પોતાનાં કિરણો વડે પ્રકાશિત હીને સાવ નજીક હોવાનો અહેસાસ કરાવે છે તેવી રીતે હે રાજન ! આપ આપના પ્રકારને ફેલાવો. (૬)

હે શોભન કર્મવાળા મિત્રવરુણ ! અમારા ગોષ્ઠને દૂધ વડે સિંચિત કરો ને પરલોક ધામને પણ મધુર રસથી સંપન્ન બનાવો. (૭)

શાબ્દરૂપીણી વાણીને ઉત્પન્ન કરનારા મરુતોએ યજ્ઞ નિમિત્તે જપનો કર્ષ કર્યો અને જળને પ્રવાહિત કરી તરસને કારણે ભાંભરતી ગાયોને કૃષીએ પડીને પાણી પીવાની પ્રેરણ કરો. (૮)

વિષ્ણુએ આ વિશ્વને ત્રણ પગલાં વડે માપી લીધું. આ વિષ્ણુના ધૂળ-ક્ત એક જ પગલામાં સમગ્ર વિશ સમાઈ ગયું. (૯)

અર્મો અંડ

હે ઈન્દ્ર (હે રાજન) ! તમે વૈમનસ્ય દ્વારા સોમવેલ જેંચનારાનો ત્યાગ હો પરંતુ જે સારી રીતે સોમને તોડે છે તેને તમે ઓળખી લો અને તેમના રા તૈયાર કરાવેલ સોમરસનું પાન કરો. (૧)

મહાન શાની દેવ ઈન્દ્ર (રાજા) દ્વારા આપવામાં આવેલી ચેતવણીના પણો શા માટે કહેવાઈ રહ્યા છે ? કેમકે એ વચન (ચેતવણી) આ રાજા માટે ઢેકારક છે. (૨)

જ્ઞાની (રાજા) ઈન્દ્ર સ્પષ્ટવકતા દ્વારા ઉચ્ચારાયેલા સ્તોત્રના ગાનને સાંભળે છે અને ગવાયેલા ‘ગાયત્ર’ નામના સોમને પણ જાણે છે. (૩)

ઈન્દ્ર (રાજા) અત્યંત પ્રસન્ન, સેનાઓના સેનાપતિ, અશ્વ આદિ રાખનારી અને પુત્ર તુલ્ય સહાયક, પ્રશંસા વચનો દ્વારા બની શકે છે. (૪)

હે રાજન ! આપ સેના-બળ સહિત વર્તમાન અમને પ્રાપ્ત કરાવો. જેવી રીતે પિતા કોધ કરતા નથી તેવી રીતે તમે પણ કોધ કરશો નહિ. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! જો ક્યારેક વર્ષના જળ રોકાઈ જાય (અનાવૃષ્ટિ થાય) ત્યારે અમારી સ્તુતિ સાંભળીને મોટા પુત્ર સમાન પ્રજાના રક્ષણ માટે વર્ષ કરાવીને સર્વત્ત: રક્ષિતઃ સૂત્રને યથાર્થ કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર (રાજન) ! આપ અનુભવી, જ્ઞાની, બ્રહ્મવેત્તાઓ મારફતે ઋતુઓને અનુરૂપ વિશેષ ઔષધનું સેવન કરો. ત્યારે તમારી આ મિત્રતા અવિચિન્ન રહેશે. (૭)

વાણી વડે પ્રશંસનીય હે ઈન્દ્ર (રાજન) ! તમે સોમના રક્ષક અને સોમનું પાન કરનારા છો અને અમે પ્રજાજન આપનો સત્કાર કરવાવાળા છીએ. આથી આપ પણ અમારા ઉપર પ્રસન્ન રહો. (૮)

હે ઈન્દ્ર (રાજન) ! યુદ્ધ-સંગ્રહમાં અમારા દેહમાં પુરુષાર્થયુક્ત યોગબળની વૃદ્ધિ કરાવો જેથી આપ હુમેશા બળ દ્વારા જ વિજયી રહો. (૯)

હે ઈન્દ્ર (રાજન) ! ખરેખર આપ વીરોને ચાહનારા છો. આપ દઢ અને શૂરવીર છો. આથી આપનું હૃદય પ્રશંસા યોગ્ય છે. (૧૦)

[અનેદેય કાંડનો બીજો અધ્યાય સમાપ્ત]

• શ્રીજો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે વિકમી ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ આ સ્થાવર-જંગામ જગતના પ્રભુ છો અને સૂર્યને પણ પ્રકાશિત કરનારા છો. જેવી રીતે દોહ્યા વગરની ગાય નમ હોય છે તેવી રીતે અમે ભક્તિથી નમ બની આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. (૧)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ! અશ્વાદિ પર ચઢનારા વીર પુરુષ શત્રુઓના ઘેરા વર્ષે આપને ભજે છે. આથી અમે સ્તોત્ર પણ આપની પાસે બળનું દાન

માંગવા પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૨)

વિદ્યાદિ ધનવાળા ઈન્ડ (પરમાત્મા) સ્તોત્રાઓને અનેક પ્રકારે વસ્તુઓ આપે છે. એવા સુંદર વિદ્યાદિ ધનવાળા પરમાત્માની હે ઋત્વિજો ! તમે અર્થના કરો. (૩)

હે ઉપાસકો ! તમારા શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનારા, શત્રુઓનો ક્ષય કરનારા પરમેશ્વરને અમે વેદમંત્રો દ્વારા બોલાવીએ છીએ. ગોલખમાં જેવી રીતે પુષ્ટ વાછરહાને જોઈને ગાય હદ્યમાં પ્રીતિપૂર્વક તેને બોલાવે છે તેવી રીતે અમે પણ પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૪)

આ સોમયજ્ઞમાં યજની રક્ષા અર્થે 'વૃહત' નામના સામનું ઉચ્ચ સ્વરે ગાન કરીને ઋત્વિજો, ધન-લાભ કરવનાર પરમાત્માની એવી રીતે સ્તુતિ કરે છે; જેવી રીતે પુત્રાદિ કુંભના હિતકારી પિતાને (આદરપૂર્વક) બોલાવે છે. (૫)

જેવી રીતે કુશળ શિલ્પી રથને સારી રીતે ચલાવવા માટે ચકને ગોળાઈ પ્રદાન કરે છે તેવી રીતે (ભવબંધનોને) પાર કરવામાં સમર્થ સાધક, વિશ્વાળ બુદ્ધિના સંયોગથી વિવેકબળ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. હે યાજકો ! તમારા માટે ઈન્ડની સ્તુતિઓના માધ્યમથી અમે એવા જ નન્દ બનીએ. (૬)

હે ઈન્ડ (પરમાત્મા) ! ગાયો આદિ પશુવાળા યજકતના ભક્તિપૂર્ખ મનજા ભાવો સ્વીકારી અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાવ. આપ વ્યાપક છો. અમને શાન આપો. યોગ્યજ્ઞમાં ઉન્નતિ માટે આપની પ્રજ્ઞા અમારી રક્ષા કરો. (૭)

હે ઈન્ડ (પરમેશ્વર) ! શાની ભક્તજનને વિદ્યાદિ ધન આપવા આપ પદ્ધારો. હે અનંત ધનયુક્ત ! ઈન્દ્રિયવૃત્તિ નિરોધ-રૂપી આ યજ માટે તમે કૃપા વરસાવો. પ્રાણને યોગ-યજ માટે સ્થિંચિત કરો અને અમને યોગ-ઔષ્ઠર્ય પ્રાપ્ત કરાવો. (૮)

હે ઋત્વિજો ! યજમાન તમારા બધાનો સત્કાર કરે છે. આથી અમે તૈયાર કરેલો આ સોમરસનું આજે બધા હિતેચ્છુઓ ભવે એક સાથે પાન કરો. (૯)

હે મિત્રો ! બીજા કોઈની સ્તુતિ કરવાની જરૂર નથી. શુદ્ધ મનથી ધર્મ-અર્થ-કામના પૂર્ક ઈન્ડ (પરમેશ્વર)-ની આપણે બધા લેગા મળીને સ્તુતિ કરીએ. તેમના સ્તોત્રોનું વારંવાર ગાન કરો, હિંસા કરશો નહિ. (૧૦)

બીજો ખંડ

ભક્તોની સાદા વૃદ્ધિ કરનારા, સમગ્ર વિશ્વના સ્તુતિ યોગ્ય, મહાન,

સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર, બધા ઉપર અધિકાર રાખવાવાળા ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) ભગવાનની સ્તુતિ કરીએ છીએ. જેમના ઉપર કામ આદિ શત્રુઓ પ્રહાર કરી શકતા નથી. (૧)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમે કોઈ પણ સામગ્રી વિના ગ્રીવા આદિ સાંઘાઓને લોહી વહે તે પહેલા જ જોડી શકો છો અને જ્યારે ઈચ્છો ત્યારે તેને તોડી પણ શકો છો. (૨)

હે ઈન્દ્ર (સ્યુદ્ધ) ! જે યજ્ઞમાં સુવાર્ણ-યુક્ત હવિ આર્પણ કરવામાં આવે છે તે યજ્ઞમાં તમે સોમપાન કરવા ઉપસ્થિત થાવ. (૩)

હે ઈન્દ્ર (સ્યુદ્ધ) ! તમારા રંગ-બેરંગી આનંદદાયક કિરણો મોરના પીંછા જેવા સુંદર છે. તમે અહીં આવો, તમને કોઈ રોકી શકે તેમ નથી. જેમ જંગલમાં શિકારી પક્ષીઓ માટે જળ બિધાવે અને ધનુધારી શત્રુઓના સંહાર માટે તૈયાર થાય તેવી રીતે અંધકાર આદિ નિગ્રહ તમને રોકવાનો પ્રયાસ કરે છે. (૪)

હે પ્રિય પુરુષ ! તમે એવી રીતે સ્તુતિ કરો કે — હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! તમારા સિવાય મનુષ્યનું નિકટનું સુખદાયી બીજું કોઈ નથી. હે અનંત બળવાન ! તમારા માટે અમે સ્તુતિનું ગાન કરીએ છીએ. (૫)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ યશસ્વી, સમૃદ્ધ બળવાન અને મનુષ્યોને ધારણ કરનારા તેમજ અત્યારે મુશ્કેલ એવા કામાદિ શત્રુઓનો જાતે જ નાશ કરવામાં સમર્થ છો. (૬)

અમે યજ્ઞની સફળતા માટે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ને જ યાદ કરીએ છીએ. યજ્ઞના પ્રારંભે પરમેશ્વરને યાદ કરો. યજ્ઞની સમાપ્તિમાં પણ તેમની સહાય માંગો. સંવિભાગપૂર્વક ધન-ધાન પ્રાપ્તિ માટે પણ પરમેશ્વરની સહાયતા માંગો. (૭)

હે પરમાત્મા ! અમારી વાણી આપને જ પ્રાપ્ત કરો. તેની વૃદ્ધિ થાવ. જે અજ્ઞિ સમાન તેજસ્વી, પવિત્ર વિદ્વાન સ્તોત્રા પરમાત્માની સ્તુતિ સ્તોત્રો વડે કરે તેઓ પણ વૃદ્ધ પામો. (૮)

જેવી રીતે યુદ્ધમાં વિજય અને ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર રથ વેગપૂર્વક ચાલે છે તેવી રીતે કામ-કોધાદિ ઉપર વિજય અને ઈશ્વર દ્વારા ધન લાભ કરાવનાર અમારા સ્તોત્રનું અતિ મધુર વાણી અને ઉર્ચયભાવથી અમે ગાન કરીએ છીએ. (૯)

હે ઈન્દ્ર (જિવાત્મા) ! જેવી રીતે તરસ્યું બનેલું હરણ જળાશયના જળને ગ્રહણ કરે છે તેવી રીતે તમે પણ ઈશ્વરભક્તો સાથે મિત્રતા પ્રાપ્ત કરી તે દ્વારા આનંદમૃતનું પાન કરો છો. (૧૦)

ગ્રીભો ખંડ

હે શરીપતિ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! અમારી સંપૂર્ણ રક્ષા કરો અને ચૈશ્વર્ય તથા યશ આપો. હે વિદ્યા-ધનના જ્ઞાતા ! અમે આપને અનુકૂળ બનીએ એવી કૃપા અમારા ઉપર કરો. (૧)

હે મધ્યવા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમે અસુરો પારોથી જે અન્નાદિ ભોગો લાવો છો અને તે દ્વારા તમારા સ્તોત્રા-યજ્ઞમાનને સમૃદ્ધ કરો છો, જેઓ તમારા માટે યજ્ઞ કરે છે તેમને પણ સમૃદ્ધ કરો. (૨)

હે યજ્ઞકર્તા ! જે તમે (પૂર્વમંત્રાનુસાર) સમૃદ્ધિ ઈચ્છતા હોવ તો, મિત્ર, ખર્ચમા, વરુણા આ ગ્રણ પ્રકાશમાન દેવતાઓની વેદમંત્રો દ્વારા સ્તુતિ કરો. (૩)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! સનાતન એવા આપનાં સ્તોત્રોના ગુણગાન અને વર્ણન દ્વારા સજ્જનો પૂર્ણ તૃપ્તિનો અનુભવ કરે છે. (૪)

હે સ્તોત્રાઓ ! તમે આપણા મહાન ઈશ્વરને સામવેદના મંત્રો અર્પણ કરો. જે (મંત્રો) બહુકર્મ-પાપનાશક અને અનેક ધારવાળા વજની જેમ પાપોનો નાશ કરે છે. (૫)

હે મિતભાષી ઋત્વિજો ! તમે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) માટે બૃહદરાગ ગાવ, જેના દ્વારા ઉપાસકના હૃદયમાં પાપનાશક જાગૃત-જ્યોતિ પ્રગટ થાય છે. (૬)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! તમે અમને સુકર્મ અથવા જ્ઞાન આપો, જેવી રીતે પિતા પુત્રોને ધન આપે છે. હે બહુસ્તુત ! આપની જ્યોતિનું દર્શન અમને સર્વત્ર થાવ. (૭)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! તમે અમારો ત્યાગ કરશો નહિ. આ યજ્ઞમાં પધારી તમે અમારા બનો. તમે જ અમારા બાંધવ છો આથી તમે અમારો ત્યાગ કરશો નહિ. (૮)

હે વૃત્રહન્તા ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! જેમણે સોમરસ તૈયાર કરી લીધો છે, જેમણે યજ્ઞને વિસ્તીર્ણ કર્યો છે, એવા અમે સ્તુતિ કરનારા, જેવી રીતે જરણાંઓનું જળ ચારેબાજુથી આવીને શાંત થઈ જાય છે તેવી રીતે અમે પણ શાંત ચિત્તથી તમારી ઉપાસના કરીએ છીએ. (૯)

હે ઈન્ડ (હે પરમેશ્વર) ! માનુષી પ્રજાઓમાં જે આત્મિક અને શારીરિક બળ છે અથવા ઉભયવિધ બળ છે, એવા પુરુષાર્થનું બળ અમને પણ આપો. (૧૦)

ચોથો ખિસ

હે તેજસ્વી ઈન્ડ (હે પરમેશ્વર) ! એ સત્ય છે કે, આપ અમારા રક્ષક છો અને આપ જ ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ અથવા વરસાદને વરસાવનારા છો. આથી જ વેદોમાં આપને 'વૃષા' નામથી પણ ઓળખવામાં આવે છે. (૧)

હે શક્તિમાન ! હે વૃત્રહન્તા ઈન્ડ (હે પરમાત્મા) ! આપ સમીપ અને દૂર, સર્વત્ર રહો છો. આથી સોમરસ તૈયાર કરનાર યજમાન ઋક્તિજોની સાથે વેદમંત્રો વડે આપની સ્તુતિ કરે છે. (૨)

હે ઉદ્ગગતાઓ ! સોમનો અભિષેક કરતી વખતે તમે શત્રુઓ માટે ભયરૂપ, શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનાર, સ્તુતિયોગ્ય, શક્તિમાન અને વિશેષ જ્ઞાનમુક્ત ઈન્ડ (પરમેશ્વર)ની સ્તુતિ કરો છો. (૩)

હે ઈન્ડ (હે પરમેશ્વર) ! વાત, પિતા અને કંફ એ ત્રણ ધાતુઓવાળા આ શરીરરૂપી ઘર પ્રત્યેની મારી આસક્તિ હટાવો અને મને તથા આપના અન્ય ઉપાસકોને દૈહિક, દૈવિક અને ભૌતિક ત્રણો પ્રકારના દુઃખોથી મુક્ત કરી, તમારા પ્રકાશમય, કલ્યાણકારી આશ્રયમાં રાખો. (૪)

હે મનુષો ! વિદ્યમાન અને ભવિષ્યમાં થનારા તમામ ધન અને સામથ્યો ઈશ્વરના જ છે. જેવી રીતે પુત્ર પિતા પાસેથી ધન ગ્રહણ કરે છે તેવી રીતે સૂર્યનાં કિરણો સૂર્ય પાસેથી પ્રકાશ ગ્રહણ કરે છે. (૫)

હે દીઘિયુ ઈન્ડ (પરમાત્મા) ! આપ જેના માલિક છો એવા અન્ન/ધનને અમારાથી વિમુખ કરશો નહિ. જેવી રીતે સૂર્ય વિના એકલાં કિરણો કોઈ પદાર્થ સાથે જોડતા નથી તેવી રીતે રથના સ્વામીના પોતાના ઘોડા જ રથમાં જોડાય છે, અન્યના નહિ. (૬)

હે ઉદ્ભવનારા શત્રુઓનું દમન કરનાર સ્તુત્ય, વૃત્ર હન્તા પરમેશ્વર ! અમારા તમામ વિઘ્નોને દૂર કરવા સહાય કરો. અમે આ સ્તુતિઓ અને યજ્ઞ આપને અપણા કરીએ છીએ. (૭)

હે ઈન્ડ (પરમેશ્વર) ! નીચે રહેલો પૃથ્વીલોક આપનું ધન છે. મધ્યમાં રહેલા અંતરિક્ષ લોકનું પણ આપ જ પાલન કરો છો. પરમ આદિ લોકના પણ આપ જ રાજ છો. એ પ્રકારે આ સમસ્ત વિશ્વના આપ એક જ રાજ

છો. આપને પૃથ્વી આદિ લોકમાં ભમણ કરતા કોઈ રોકી શકતું નથી કેમ કે આપ સર્વવ્યાપક છો. (૮)

હે સર્વત્ર ગમનશીલ, હે આકાશરાજ, બ્રહ્માંડેના કર્તા ! હે દેહ બંધનોમાંથી છોડાવનારા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) આપ ક્યાં વ્યાપ્ત છો અને ક્યાં રહો છો ? આપનું જ્ઞાન સ્વરૂપ સર્વત્ર છે અને આપ સર્વત્ર વ્યાપ રહો છો. સ્તોત્રાઓ આપનું જ સ્તુતિગાન કરે છે. (૯)

હે મિત્રો ! અમે બ્રહ્મજ્ઞાનીઓ ભૂતકાળમાં આ વજધારી ઈન્દ્રટેવને સોમરસ વડે પ્રસાન કરતા હતા. આ યજ્ઞમાં પણ તમે તેમને પ્રસાન કરો અને આ સ્તુતિઓ વડે તેમને વિભૂષિત કરો. (૧૦)

પાંચમો ખંડ

જે મનુષ્યોના સ્વામી છે, જે રમણીય યોગ માર્ગો વડે પ્રાપ્ત થાય છે, જેઓ પોતે સ્થિર અને અચલ છે, દુષ્ટોનો નાશ કરનારા અને સેનાઓને પાર ઉત્તારનારા છે એવા મહાન ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! અમે જેનાથી ભયભીત છીએ તેમનાથી અભય આપાવવામાં તમે સમર્થ છો. અમારા શત્રુઓનો તમે નાશ કરો અને સંગ્રામમાં વિજયી બનાવો. (૨)

હે ગૃહ્યપતિ (હે પરમેશ્વર) ! આપ સૌમ્ય સ્વભાવવાળા માટે અચલ ગૃહસ્તંભ છો. કવચતુલ્ય રક્ષક છો. શીંગગતિવાળા અને જ્ઞાન સંપન્ન છો. શત્રુ-દુર્ગનો નાશ કરનારા, પરમ ઐશ્વર્યવાન અને મુનિઓના મિત્ર છો. (૩)

હે સૂર્ય ! તમે કર્મની પ્રેરણા આપનારા મહાન છો. રસોને ખેંચનારા છો, તમારો મહિમા અપરંપાર છે. હે પ્રશંસાયોગ્ય દિવ્ય ગુણોથી સંપન્ન દેવ, તમારી મહત્ત્વા તમારી ગુરુત્વામાં જ છે. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! જે મનુષ્ય તમારો મિત્ર બને છે તે અથ્વો, રથ અને ગાયોવાળો બનીને શ્રેષ્ઠરૂપ અને અન્ન-ધનથી સંપન્ન બની જાય છે. તે સર્વદા આહ્લાદદાયક સહયોગીની સાથે સભ્મામાં જનારો બને છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! સેંકડો ઘુલોક અને સેંકડો પૃથ્વીલોક પણ આપનાથી મહાન બની શકે નહિ. હે વજધારી ! સેંકડો સૂર્ય અને ઘાવા-પૃથ્વી પણ તમારથી મોટા બની શકે નહિ. ઉત્પન્ન થયેલું જગત પણ આપનાથી મોટું નથી કારણ કે આપ જ બધાથી મોટા છો. (૬)

હે વ્યાપક ઈન્દ્ર (હે પરમાત્મા) ! આપ સર્વવ્યાપક છો. આપને કોણ

લલકારી શકે ? કોઈ નહિ. આપના પ્રત્યેની અનન્ય શ્રેષ્ઠ સાથે યજમાન પોતાનો વારો આવે તારે આપને સોમની આહૃતિ આપવાની કામના રાખે છે. (૭)

હે ઈન્દ્રાજિન ! આપના પ્રભાવ વડે જ પગ રહિત ઉધા, પગવાળા મનુષ્યો કરતાં વહેલી આવે છે અને ચાલી પણ જાય છે. તેને મુખ ન હોવા છતાં ઘણું બધું કહી જાય છે. તમારા પ્રતાપ વડે જ તે ચાત-દિવસ મળી ગ્રીસ મુહૂર્તો પાર કરી જાય છે. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! હે અતિ સમીપસ્થ ! અમારી યજશાળામાં શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ શ્રેષ્ઠ રક્ષાઓ સાથે તમે પદ્ધારો. હે સુખદ ! અમને પણ આપની તમામ સુખદાયી પ્રાપ્તિઓનો અનુભવ કરાવો. હે પોતાના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરનાર સુખદાતા, તમામ ઉપલબ્ધિઓ સહિત તમે અહીં ઉપરિથિત થાવ. (૯)

છકો હિંડ

હે મનુષ્યો ! તમે તમારા રક્ષણ માટે અજર, સર્વપ્રેરક, અચલ, વ્યાપક, સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વત્ર, અતિરમણીય પદાર્થોવાળા, અમર જળવર્ષક ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ને પ્રાપ્ત કરો. (૧)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! વિદ્વાન ઋત્વિજો અમને તમારાથી દૂર ન રાખે. તમે દૂર હોવા છતાં અમારા યજણમાં જલદીથી પદ્ધારો અને અમારા વડે ગાન કરાતી સ્તુતિઓનું શ્રવણ કરો. (૨)

હે મનુષ્યો ! તમે સોમપાયી, વજધારી ઈન્દ્ર માટે સોમ-અભિષ્વવ કરો. રક્ષા માટે આ પુરોડશ તૈયાર કર્યા છે. સુખદાતા ઈન્દ્ર સુખ જ આપે છે. (૩)

હે અનંત બાળ ! હે બાહુબલી ! હે સજજન-રક્ષક ! તમે સારું-ખોડું જોવા વાળા છો. શત્રુઓના નાશક છો, એવા આપ સંગ્રામમાં અમને વિજયી બનાવો. હે ઈન્દ્ર ! અમે સ્તુતિઓ વડે આપને આહૃતિ આપીએ છીએ. (૪)

હે અધ્યાનીકુમારો ! તમે દિવસ-રાત અમને બુદ્ધિ અને ધન આપો. કર્મો સહિત તમારું દાન ક્યારેય ક્ષીણ ન બનો અને અમારું હવ્ય દાન પણ ક્યારેય ક્ષીણ ન બનો. (૫)

સ્તોત્ર મનુષ્ય ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષના વર્ષક પરમેશ્વરની જ્યારે પણ સ્તુતિ કરે છે ત્યારે વિવિધ કર્મોના ધર્તા, વરણ કરવા યોગ્ય પરમેશ્વર અથવા વરુણ દેવની વાણીથી વંદના કરે છે. (૬)

હે મેધ્યાતિથિ ! હે ઈન્દ્ર ! અમારા દ્વારા અપાયેલ સોમ વડે આપ તૃપ્ત બનો. અમારી ગાયોનું રક્ષણ કરો. જે ઈન્દ્ર પોતાના રથમાં અશોને જોડે છે, તેઓ વજધારી સુવાર્ણ રથવાળા છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! (હે પરમેશ્વર !) અમારી સ્તુતિ અને વંદનાને તમે અમારી સન્મુખ આવી સાંભળો. અમને યજ્ઞ સંપન્ન કરાવવાની બુદ્ધિ આપનાર હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! સોમરસનું પાન કરવા અહીં પદ્ધારો. (૮)

હે મેધને ધારણ કરનાર ! હે વજધારી ! પ્રભૂત ધનવાળા હે ઈન્દ્ર ! (પરમેશ્વર) ! મહાન મૂલ્યો સામે પણ અમે આપને છોડીએ નાહિ એવી શક્તિ આપો – પછી બલેને તે સહસ હોય કે દસ. (૯)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમેશ્વર) ! આપ અમારાં માતા-પિતા કરતાં પણ અધિક છો. અમારી માતા અને આપ સમાન મનવાળા થઈને અમને અન્ન અને ધન વડે સ્થાપિત કરો. (૧૦)

ચોથો પ્રપાઠક

સાતમો ખંડ

હે વજહસ્ત ઈન્દ્ર ! દહી મિશ્રિત આ સોમ તમારા માટે પ્રસ્તુત કર્યો છે. તમારી તૃપ્તિ માટે આ સોમનું પાન કરવા અશોને જોડીને અમારા યજ્ઞ સ્થળે પદ્ધારો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! આ સોમરસ તમારા માટે જ તૈયાર કર્યો છે. તમે તેનું પાન કરતાં-કરતાં અમારા સ્તોત્રને સાંભળો. હે સ્તુત્ય ! અમને સ્તોત્રાઓને તમે અભિષ્ટ ફળ પ્રદાન કરો. (૨)

હે પરમ ઐશ્વર્યવાન, કામનાઓ પૂર્ણ કરનાર ઈન્દ્રદેવ ! આપને અમે દુઃખવતી, સુખપૂર્વક દોહનયોગ્ય, ઉત્તમ ચેષ્ટાવાળી, સ્નેહપાત્ર ગાયો આપને અપિષ્ણ કરું છું. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! વિશાળ સુદૃઢ પર્વત પણ આપની ગતિને રોકી શકતા નથી. એવી રીતે અમને સ્તોત્રાઓને આપ જે ધન આપો છો તે ધન-દાનને પણ કોઈ રોકી શકતું નથી. (૪)

તૃત્વિજેની સાથે અભિષિક્ત સોમનું પાન કરનાર ઈન્દ્રને કોણ જાણી શક્યું છે ? તેમની આયુ કેટલી છે તે કોઈને ખબર નથી. સોમપાનની તૃપ્ત બનીને બળવાન ઈન્દ્ર મેઘ-હુગને તોડી નાખે છે. (૫)

હે ઈન્ડ ! યજ્ઞમાં વિઘ્ન કરનારાને તમે દુડ આપો છો. આથી અમારા યજ્ઞ-વિઘ્નકર્તાઓને તમે દૂર કરો અને અમારા સોમની વૃદ્ધિ કરો. (૬)

હે ત્વાણી, પર્વતન્ય, સૂર્ય અને ઈન્ડદેવ ! અમારા પુત્રો, બાંધવો અને અમારી સ્તુતિરૂપી વાણીની વિરોધીઓથી રક્ષા કરો. (૭)

હે ઈન્ડ ! તમે કદાપિ હિંસક બનતા નથી. વિદ્યા-ધનદાન કરનારાને તમે તુર્ત જ કર્મફળ પહોંચાડો છો. પ્રકાશયુક્ત આપનું દાન પુનર્જનમમાં પડ્યા નિષ્ઠિત રૂપે જોડાયેલું રહે છો. (૮)

હે વૃત્રહન્તા ઈન્ડ ! તમારા હર્યશોને રથમાં યોજિત કરો. તમે અત્યંત પરાકર્મી છો. દશનીય મરુદુગણ સહિત સ્વર્ગમાં અમારી ઉપર દાઢિ કરો. (૯)

હે વજિન ! તમને હવિદાતા યજ્ઞમાનોને આજે પ્રથમવત્ત સોમપાન કરાયું છો. તમે અમારા યજ્ઞમાં પદ્ધતારી અમારા સ્તોત્રાઓના સ્તોત્ર સાંભળો.

આઠમો ખંડ

હે ઈન્ડ ! સૂર્યની પુત્રી ઉધાના આગમન સાથે જ અંધકાર દૂર થાય છો, તે અજ્ઞાનાનંધકારને પણ દૂર કરે છો. મનુષ્યને સત્યમાર્ગ પર ચલાવનારી ઉપા અત્યંત પ્રકાશ આપનારી છો. (૧)

હે અધિનીકુમારો ! (હે સૂર્ય-નંદ) ! પ્રકાશ ઈચ્છનારી આ પ્રજા તમને મેળવવા ઈચ્છે છો. અમે પણ તમારી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. કેમ કે તમે બધાને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૨)

હે અધિનીકુમારો ! દેવો ! પ્રકાશકો ! પૃથ્વી ઉપર રહેનારામાંથી કોણ તમને પ્રકાશિત કરનારું છો ? એટલે કે કોઈ નથી. તમારા માટે સોમ તૈયાર કરીને થાકેલા યજ્ઞમાન રાજી સમાન ઐશ્વર્યવાન બને છો. (૩)

હે અધિનીકુમારો ! તમારા યજ્ઞના અર્થે આ મધુર સોમ તૈયાર કર્યો છો. પ્રથમ દિવસે નિષ્પન્ન થયેલ આ સોમરસનું પાન કરો અને હવિદાતાને શ્રેષ્ઠ ધન પ્રદાન કરો. (૪)

હે ઈન્ડ ! સોમરસની સાથે સ્તુતિ કરતા અમે આપની પાસે યાચના કરીએ છીએ કે અમે કોઈ પ્રાક્તી ઉપર કોઇ કરીશું નાહિ. પોતાના સ્વામી. પાસે કોકા યાચના કરતું નથી ? એટલે કે બધા જ માંગે છો. (૫)

હે અધ્વર્યુ ! તમે સોમરસને દ્રવિત કરો. ઈન્ડદેવ સોમરસની કામના કરે છો. સારથિ દ્વારા યોજિત રથમાં વૃત્રહન્તા ઈન્ડ અહીં આવી ગયા છો. (૬)

હે પરમધન ! હે મહાન ઈન્ડ ! બધી તરફથી યાચના કરનારા અત્યંત

પામર જીવોને પણ અભિષ્ટ પ્રદાન કરો. આપની પાસે પુજળ ધન છે અને વિપત્તિકાળમાં તમે જ સ્મરણ કરવા યોગ્ય છો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! તમે જેટલા ધનના સ્વામી છો, તે બધું અમારું જ છે. અમને એટલું ધન આપો કે અમે સામ-ગાન કરનારા ગાયકને પૂરતું ધન આપી શકીએ. અમે વર્થ નાણ કરવામાં ધનનો ઉપયોગ કરનારાઓમાં નથી. (૮)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ બધા જ શત્રુઓની સેવાનો તિરસ્કાર કરનારા, બધાના પાપ નાશ કરનારા, અકીર્તિનો નાશ કરનારા છો આથી અમારા દુષ્ટોનો નાશ કરો. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! તમને સ્વર્ગ કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ સ્થાન મળ્યું છે. પૃથ્વીલોક પણ તમારા કરતા મોટું નથી. તમે જ અમને સંસાર પાર કરાવો. (૧૦)

નવમો ખંડ

ગવ્ય આદિથી સારી રીતે તૈયાર સોમરસને અમે અભિષ્વવ કર્યો છે. જેના પ્રત્યે ઈન્દ્રદેવ સહજતાથી આકૃષ્ટ થાય છે. હે ઈન્દ્ર ! આપને અમે હવિ દ્વારા પ્રસાન કરીએ છીએ. તમે સોમ વડે તૃપ્ત થઈને અમારી સ્તુતિઓને સ્વીકારો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! તમારા બેસવા માટે આ સ્થાન બનાવ્યું છે. અનેક લોકો તમને પોકારે છે એવા હે ઈન્દ્ર તમે મરુદગણ સહિત આ સ્થાન ઉપર પદારો. અમારા રક્ષક અને વર્ધક બનો. તમે સોમરસ વડે સંતુષ્ટ બનો અને અમને ધન આપો. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! તમે પાણીથી ભરેલા મેઘને વિદીજી કરો છો. મેઘને પાણી નીકળવાનો રસ્તો બતાવો છો. જળવાળા સમુદ્રને સ્થિર સમુદ્ર બનાવો છો. જળદાયક મેઘને નાણ કરો છો અને તેના પ્રવાહને વહેવડાવો છો, તથા જળને રોકનારા મોટા પર્વતોને તમે નાણ કરો છો. (૩)

હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે સોમરસ તૈયાર કરનારા (યજમાન) તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. ધનદાતા એવા તમને પુરોડાશ આપીએ છીએ. તમે અમને શ્રેષ્ઠ, કમનીય ધન પ્રદાન કરો. તમારા મોટાભાગના ધનને અમે તમારી કૃપા માત્રથી પ્રાપ્ત કરી લઈએ છીએ. (૪)

હે ધનના સ્વામી ! અમે તમારા જમણા હથને કામનાથી પકડીએ છીએ. હે પરાકમી ઈન્દ્ર ! અમે તમને ગાયોના સ્વામી બનાવીએ છીએ. અમને તમે અભિષ્ટ ફળનું દાન પ્રદાન કરો. (૫)

અમે સંગ્રામમાં રક્ષા કરનારા કમને પ્રયુક્ત કરીએ છીએ. રક્ષા અર્થે ઈન્દ્રને આહૃતિ આપીએ છીએ. હે મહાન ઈન્દ્ર ! અમારા દ્વારા માંગણી થાય ત્યારે અમને પશુઓથી સંપન્ન ગોષ્ઠવાળા બનાવજો. (૬)

સૂર્યનાં કિરણો જેવી રીતે સૂર્યનો આશ્રય લે છે તેવી રીતે યજપ્રિય ગ્રધિ ઈન્દ્ર પાસે પ્રાર્થના કરે છે કે તે અન્યાયાન્ધકારને દૂર કરો. ન્યાયનો પ્રકાશ કરો. અમને અંધનમાંથી છોડાવો. (૭)

હે ઈન્દ્રદેવ ! અમે આપને ધૂલોકમાં પ્રકાશ કરનારા, જ્યોર્તિમય પાંખોવાળા, વૃષ્ટિકારક વાયુ લાવનારા, વિદ્યુત અનિરુપે રહેલા, પક્ષીતુલ્ય, સૂર્યને હદ્યથી ચાહનારા એવા વિવિધ સ્વરૂપે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૮)

ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)એ સૃષ્ટિના પ્રારંભમાં પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલ સૂર્યમંડળને વિસ્તૃત કર્યું. તેમાંથી જ ઉત્પન્ન થયા અને ભવિષ્યમાં ઉત્પન્ન થનારાં પ્રાણીઓના સ્થાનને બનાવ્યું. (૯)

મહાન પરાક્રમી, વીર, શીଘ્રકર્મી, સ્તુત્ય, પ્રબુદ્ધ અને વજધારી ઈન્દ્ર માટે સ્તોત્રાઓ અતિ સુખદાયક અને નવીન સ્તોત્રોનું ગાન કરે છે. (૧૦)

દસમો ખંડ

જો સામેથી ભાગેલો તામરી શત્રુ નાથી આદિના શરણો જાય તો, દસ હજારની સેના (ઘણાં યોદ્ધા) લઈને બુદ્ધિ અને પુરુષાર્થ વડે ઈન્દ્ર તે શત્રુને જીવતો બચાવતો અને શત્રુસેનાનો નાશ કરી દેતા. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! વિશેષદેવા તમારા સહાયક-મિત્ર હતા. પરંતુ તેઓ બધા વૃત્તના ભયથી ભાગ્યી ગયા અને તમારો સાથ છોડી દીધો પરંતુ મરુદુગણે સાથ છોડ્યો નહિ. તમે એ મરુતો સાથે મિત્રતા રાખો એ પ્રકારે શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવો. (૨)

શીଘ્રગામી, નક્ષત્રોની વચ્ચે રહેનારા નવીન તેજસ્વી ચંદ્રમાને વૃદ્ધ સૂર્ય ગળી જાય છે. બીજા દિવસે તે ચંદ્રની કળા પૂર્ણ થઈ જાય છે તેવી રીતે જે વીર આજે સંગ્રામમાં મૂર્ત્ય પામે છે તેઓ બીજો જન્મ લઈને શુભધર્મનું ફળ પ્રાપ્ત કરે છે. ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ના આ ચાતુર્યને તમે શ્રદ્ધા ભાવનાથી જુઓ. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! તમે પરાક્રમી તરીકે જ પ્રગટ થયા છો. સાત રાક્ષસોની સાત નગરીઓને તમે જ નષ્ટ કરી હતી અને અંધકારમાં ઢંકયેલા ધૂલોક અને પૂણીલોકને સૂર્યથી પ્રકાશિત કર્યું હતા. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારા શત્રુઓને નાણ કરનારા છો. તમે મેઘોના ગ્રેરક,
જળના ધારક, કામનાઓના વર્ધક, દઢ વજધારી છો. અમારી સુતિઓ તમારા
સુધી પહોંચો. (૫)

હે જીતિજો ! ધન-વૃદ્ધિ કરાવનારા ઈન્દ્રને સોમરસ અર્પિત કરો.
અત્યંત શાની ઈન્દ્રની સુતિ કરો. હે ઈન્દ્ર તમે અભિષ્ટ પૂરક છો. આથી
મનુષ્યોને દર્શન આપો. (૬)

અન્નનું દાન આપનારા, યુક્તમાં વિજય અપાવનારા, વિશ્વના સવામી.
ઈન્દ્રનું અમે આવાહન કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમે શત્રુભયકારી, રાક્ષસહન્તા,
શત્રુ-ધન વિજેતા છો. અમારી રક્ષા માટે તમને આહુતિ આપીએ છીએ. (૭)

હે જીષિઓ ! ઈન્દ્રદેવને સ્તોત્રો અને હવિ અર્પણ કરો. આપણા યજ્ઞમાં
તેમનું પૂજન કરો. બધા જ લોકમાં તમારો મહિમા મોટો છે એવા હે ઈન્દ્ર
અમારા સ્તોત્રને પડો તમે સાંભળો. (૮)

મેઘને તોડી પાડવા ઈન્દ્રનું શસ્ત્ર અંતરિક્ષમાં જ રહેલું છે. આ શસ્ત્રએ
ઈન્દ્ર માટે જળને વશમાં કર્યું. જે પૃથ્વીમાં સિંચિત થયું અને ઔષધિઓમાં
વ્યાપ્ત બન્યું. (૯)

અગિયારમો ખંડ

ધાન્યાદિના દાતા સોમને લાવવા માટે દેવતાઓ દ્વારા પ્રેરિત રથને યુદ્ધ
ક્ષેત્રમાં લાવનારા શત્રુ-વિજેતા, દુતગામી તાક્ષણે અમે કલ્યાણ માટે આહુતિ
આપીએ છીએ. (૧)

હે રક્ષક ઈન્દ્ર ! અમે તમને બોલાવીએ છીએ. અભિષ્ટ-પૂરક ઈન્દ્રનું
અમે આવાહન કરીએ છીએ. હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારા હવ્યનું સેવન કરો. (૨)

જમણા હથમાં વજ ધારણ કરનાર, કર્મવીર, હર્યશોને રથમાં જોડનારા
ઈન્દ્રની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ. સોમપાન કર્ય પછી આનંદિત બનેલા
ઈન્દ્ર અમને વિભિન્ન પ્રકારનું ધનપ્રદાન કરે છે. (૩)

શત્રુઓને હણનારા, કાચ્યવર્ષક, વજધારી ઈન્દ્રની અમે સ્તોત્રાઓ સુતિ
કરીએ છીએ. તમે વૃત્રહન્તા, અન્નદાતા અને શ્રેષ્ઠ ધનના દાતા છો. (૪)

અમને ઈજા પહોંચાડવાની ઈચ્છાવા"!, અમારા ઉપર આકમણ
કરનાર, પોતાને જ મહાન સમજનારા જે શત્રુ અમને શીંઝ કરવા શર્સો
લઈને અમારા ઉપર ચઢાઈ કરે તેમનો અમે યોગ્ય રીતે પ્રતિકાર કરીએ. (૫)

કદ મનુષ્યો જેમને પોકારે છે, પરસ્પર હિંસા કરનારા લોકો જેમનું

સુરાણ કરે છે, તથા મેધાવી લોકો જેમને હવિ અર્પણ કરવા ઈચ્છે છે તે બીજું કોઈ નહિ ઈન્દ્ર જ છે. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! તમે વિશાળ રથમાં આવીને પ્રાર્થના કરનારા અમને અન્ન પ્રદાન કરો. અમારા યજનમાં આવીને હવિનું ભક્ષણ કરો. અને આ હવિથી તૃપ્ત બની અમારી સ્તુતિઓથી પ્રવૃદ્ધ થાવ. (૭)

ઈન્દ્રના નિમિત્તે જે સ્તુતિનું નિરંતર ગાન કરવામાં આવે છે તેનાથી પ્રસન્ન થઈને ઈન્દ્ર જણને પ્રેરિત કરે છે અને ઘુલોક તથા પૃથ્વી લોકને રથના ચકોની જેમ સ્થિર રાજે છે. (૮)

હે ઈન્દ્રહેવ ! સ્તોત્રાજન તમને સ્તુતિઓથી અભિમુખ કરે છે. તમે અંતરિક્ષમાં વ્યાપ્ત રહો છો. તે જ વડે દીપ્તિમાન એવા હે ઈન્દ્ર ! અમારા યજનમાં પદ્ધારી અમને સુસંતતિ આપો. (૯)

મેધસ્થ જળારૂપી રથમાં જળને લઈ જનારા પુરુષાથી અશ્વને કોણ જોડે છે ? જે યજમાન ઈન્દ્રના મુખમાં પોષક હિવ્ય અર્પણ કરે છે તે ચિરંજીવી થાવ. (૧૦)

બારમો ખંડ

હે બહુકર્મા ઈન્દ્ર ! જ્ઞાનમાં કુશળ એવા આપના યશનું અમે ગાન કરીએ છીએ. પૂજામાં કુશળ આપનું અમે પૂજન કરીએ છીએ. યજના ભ્રણા આપની સ્તુતિ કરે છે. (૧)

આકાશ વ્યાપી, રથવાળાઓમાં મહારથી, બળરક્ષક, પદાર્થોના સ્વામી ઈન્દ્રના ગુણોનું બધી જ વાઙ્મીઓ દ્વારા વર્ણન કરવામાં આવે છે. (૨)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! સારી રીતે સિદ્ધ કરેલા આ હિવ્ય સોમરસનો તમે સ્વીકાર કરો. અમારા પવિત્ર હૃદયમાં આપની સત્ય ધારાઓ પ્રાપ્ત થાવ. (૩)

હુણોને દંડ આપનારા, વિપુલ સંપત્તિના સ્વામી, વિચિત્ર ગુણ-કર્મ-સ્વભાવવાળા હે ઈન્દ્ર ! અમને જે ધન પ્રાપ્ત થયું નથી તેને આપ બન્ને હાથો વડે દાન કરો. (૪)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ મહાન છો ! જે કોઈ આપની ઉપાસના કરે છે અને આપની આજાનુસાર ચાવે છે, તેમનો પોકાર સાંભળીને તેમને ધન આપો. (૫)

હે અતિ બળવાન ! પાપીઓનો નાશ કરનારા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! રક્ષા અર્થે આપ અમને પ્રાપ્ત કરો. આપની પ્રસન્નતા માટે અમે શાંત ભાવ ઉત્પન્ન

કરીએ છીએ. સૂર્યનાં કિરણો મારફતે જેવી રીતે પૃથ્વીના પદથોમાં ધૂળ લાગે છે તેવી રીતે અમારું મન આપવામાં જોડાપેલું રહો. (૬)

હે સુખમાં વાસ કરનારા ઈન્દ્ર ! અમને સુખ પ્રદાન કરાવો અને અમારા દ્વારા કરવામાં આવતી સુપ્રશંસાને પ્રાપ્ત કરો. (૭)

જેવી રીતે વાછરણને જોઈને ગાય ભાંભરે છે, રથી જેવી રીતે ઝડપથી ચાલે છે તેવી રીતે પુત્રતુલ્ય અમારી પ્રશંસા-વાણી ઝડપથી રીધી આપ સુધી જ પહોંચો. (૮)

હે મિત્રો ! અહીં આવો (૨) પવિત્ર સામ-ગાન તથા પવિત્ર સ્તોત્રો વડે અતિ મહાન અને પવિત્ર ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. હે ઈન્દ્ર ! અમને આશીર્વાદ આપો અને ઝડપથી પ્રસન્ન થાવ. (૯)

હે અન્નદાતા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! જેવી રીતે પુનોને સમૃદ્ધ જોઈને પિતા પ્રસન્ન થાય છે તેવી રીતે ધનના સ્વામી અને ભારે યશવાળા યશરસ્વી લોકોને જોઈને તમારું મન શાંત-પ્રસન્ન દેખાય છે. (૧૦)

[એન્દ્રેય કંડનો ત્રીજો અધ્યાય સમાપ્ત]

• ચોથો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે અધ્યર્થુઓ ! સ્વોમપાનની કામનાવાળા, ઐશ્વર્યવાન, શાનવાન, વિદ્યા પાર્શ્વગત, યક્ષોમાં ગમનશીલ, અગ્રગામી ઈન્દ્રદેવ માટે બધી વસ્તુઓ અર્પિત કરો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! અમારું આયુષ્ય બુદ્ધિ પામો. અમારી અંદર રહેલો આત્મા અને કમ પ્રમાણો આવતી બુદ્ધિ પણ વધો. અમે ઉત્ત્ર વચ્ચનો બોલવાનું બંધ કરીએ એવી તમને પ્રાર્થના છે. (૨)

જેવી રીતે રથને રક્ષણ માટે ફેરવવામાં આવે છે તેવી રીતે હે આત્મિક બળવાળા, બહુકર્મી, દુષ્ટ દમનકારી, સત્તુરુષ પાલક, ઐશ્વર્યયુક્ત ઈન્દ્રદેવ ! અમારી રક્ષા અને સુખ માટે અમને પણ ભ્રમણ કરાવો. (૩)

હે વિદ્વાન ઈન્દ્ર ! તમારા મેધાવી કર્મો વડે આપની ગજના પૂજનીય વ્યક્તિઓમાં થાય છે. આપના આશીર્વાદથી મનુષ્યની બુદ્ધિ વધે છે અને તે વિદ્વાનોમાં પિતાની જેમ પૂજનીય બને છે. (૪)

જ્યાં રથ વગેરે વિભિન્ન માગોમાં બિરાજમાન અને હર્ષકારક, મધુર સોમરનું પાન કરનારા શીદ્વગામી મરૂત અને ઈન્દ્રને સહચરો પહોંચાડે છે ત્યાં અન્ન-ધન અને યશ પણ આવી જાય છે. (૫)

તે અહિંસક, બળવાન, ઐશ્વર્યવાન, બધા ઉપર પ્રભાવ રાખનારા, અતિ બુદ્ધિમાન, તમામ પ્રકારના ધનવાળા ઈન્દ્ર અને તેમના સહચરોની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૬)

હે ઐશ્વર્યમાન ! આપના ઉપદેશ મુજબ જ્યથીલ, શીદ્વગમન કરનાર, બળવાન, દધિકાવા નામના અર્જિની પરિચય કરુને છું, જેનાથી તેઓ અમારા મુખ આદિ અંગોને સુગંધિયુક્ત બનાવે અને અમારા આયુષ્ણને વધારે. (૭)

આ દધિકાવા અર્જિ વડે જ મેઘરૂપી નગરોનો નાશ કરનારા, યુવા, જાણકાર, વધારે શક્તિશાળી, શુભ કાર્યોના આશ્રયદાતા ઈન્દ્રદેવ વધારે કીર્તિયુક્ત બનીને ઉત્પન્ન થયા છે. (૮)

બીજો ખંડ

હે યજમાનો અને ઋત્વિજો ! તમે વીરવન્દિત વર્ષથી પૃથ્વીને ભીની કરનારા ઈન્દ્રદેવ માટે ત્રિષ્ટુપ-સ્યોમવાળા સામનું ગાન કરો. સોમરસ આદિ અન્નની આહુતિ આપો. આકાશ અને પૃથ્વીને તેઓ યજા-ભાગ વડે બે ભાગમાં વહેંચ્યો હે. (૧)

સ્વરગલોકને જાણનારા શાનવાન યોગીઓ યોગયજ વડે જાડી લે છે કે, જેમનામાં બધાં જ કર્મો અને યશ સમાયેલાં છે એવા ઈન્દ્રને અમારા યજમાં તેમના અસ્કો જોડેલો રથ લઈ આવે છે. (૨)

હે અધ્વર્યુઓ ! તમે ઈન્દ્રનું પૂજન કરો. યજા-કર્મમાં સ્નોહ રાખનારા ઉપાસકોને અભીષ્ટ ફળ આપનારા, શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનારા ઈન્દ્રનું વારંવાર પૂજન કરો. (૩)

હે મિત્રો ! જેવી રીતે પિતા પુત્રોને અને મિત્રોને ઉપદેશ આપે છે તેવી રીતે અત્યંત વ્યાપ્તિવાળા, વૃદ્ધિકારક અને આપણાને ઉપદેશ આપવા સક્ષમ, પૂર્ણમંત્રોમાં કહેવાયેલાં વચનો આપણાને ઉપદેશ આપવા માટે જ છે. (૪)

હે મનુષ્યો ! બધાના નેતા, ક્યારેય નહિ નમનારા, બળના સ્વામી ઈન્દ્રની પૂજા કરી આહુતિ અર્પજ કરીએ છીએ. તેઓ રથ વગેરે યાનો અને સૈનિકોના ભમજા દરમિયાન આપણી રક્ષા કરે છે. (૫)

શાંતભાવથી પોતાના કર્મમાં વ્યસ્ત દિવ્યગુણોવાળા સ્તોત્રા ઈન્દ્રની રક્ષા

વડે શત્રુઓને-પાપોને અતિકમી આગળ વધે છે. (૬)

હે શુભ દાન કરનારા, બહુકમ્લ, બધા ઉપર નજર રાખનારા ઈન્દ્ર !
અમને વિપુલ ધન અને મૌદું દાન આપો. (૭)

હે શુભ વાણ્વાળી ઉપા ! તમારા આગમનથી મનુષ્ય, પશુઓ અને
પક્ષીઓ વિવિધ દિશાઓમાં ભમણ શરૂ કરે છે. (૮)

વેદની ગ્રહિયાઓ અને સામ ગાનની સહાય વડે યજાકર્મ પૂર્ણ કરવામાં
આવે છે. યજામંદળમાં ઉત્ચ્યારાયેલા મંત્રોની સફળતાથી જ યજ દેવગણો સુધી
પહોંચે છે. (૯)

ગ્રીઝો ખંડ

તેજસ્વી, પ્રતાપી, બળવાન અને શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનારા શ્રેષ્ઠીવીર
ઈન્દ્રદેવને બધા મનુષ્યો લેગા મળીને આ સિંહસન ઉપર બેસાડી રાજા
બનાવો. તેમને રાજ્ય કરવા અને યજ કરવા શર્સ્ત્રોથી સર્જ કરો. (૧)

હે તેજસ્વી રાજા ! આપના મુખ્ય અને વિસ્તૃત તેજનો અમે આદર
કરીએ છીએ. તમે મનુષ્યોના કર્મમાં વિઘનકારક બનનારા દુષ્ટજનોનો જે
પ્રતાપ વડે સંહાર કરો છો તે આપના બળ વડે ધૂલોક અને પૃથ્વીલોક અમારા
માટે અનુકૂળ બનો. (૨)

હે પ્રાણીઓ ! સ્વર્ગ તથા શક્તિના સ્વામી ઈન્દ્રને સ્તોત્ર તેમજ હવિ
અપિણ કરો. હે પુરાણ પુરુષ અને યજમાનોના પૂજારીય ઈન્દ્રદેવ ! શત્રુ-જ્યાની
કામનાવાળા સ્તોત્રાઓને વિજ્ય-પથ ઉપર અગ્રેસર બનાવો. (૩)

અતિ શૈશ્વર્યવાળા અને અનેક લોકો વડે સ્તુતિ કરાતા હે ઈન્દ્ર
(પરમેશ્વર) ! પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષરૂપે બધા મનુષ્યોનું આપ જ અવલંબન છો.
આપના સિવાય બીજી કોઈ અમારી વાણીને વ્યાપી શકતું નથી. પૃથ્વી જેમ
બધાં પ્રાણીઓનો સ્વીકાર કરે છે તેવી રીતે તમે પણ અમારા બધા સ્તોત્રનો
સ્વીકાર કરો. (૪)

અમારી વાણી વડે અમે દરરોજ ધન અને બળમાં શ્રેષ્ઠ, અમર,
પ્રશંસનીય ઈન્દ્રદેવ (પરમેશ્વર)ની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૫)

જેમ સ્ત્રીઓ સ્નેહપૂર્વક પોતાના પતિઓને આવિંગન આપે છે તેવી
રીતે અમારી સ્તુતિઓ પણ પોતાના સંરક્ષણ માટે પવિત્ર, શૈશ્વર્યવાન ઈન્દ્રની
આત્મશક્તિને વધારનારી, એક સાથે રહેનારી, ઉન્નતિની ઈચ્છાવાળી
છે. (૬)

હે મનુષ્યો ! ધનના સમુદ્ર, કામના પૂર્ણ કરનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ જીવાઓને જાગ્ઝનારા ઈન્દ્રદેવ (પરમાત્મા)ની યોગ્ય રીતે સ્તુતિ કરો, તેમની જ્યોતિ મનુષ્યોમાં વ્યાપક છે. પરમાનંદની પ્રાપ્તિ માટે તેમની પૂજા કરો. (૭)

જે ઈન્દ્રનાં શ્રેષ્ઠ સેંકડો ઉત્તમ સ્થળો, એક સાથે જ ઉન્નતિને પ્રાપ્ત કરે છે, એવા શત્રુઓ સાથે સ્પર્ધા કરનારા, ધન-દાન નિમિત્ત પ્રિયરથને જનારા, ઘોડાની જેમ તેજ ગતિથી યજ્ઞ સ્થળે પહોંચનારા, ઈન્દ્રના શ્રેષ્ઠ યશને, સેંકડોવાર સ્તોત્રોના માધ્યમથી સ્તુતિ કરો. (૮)

હે વરુણદેવ (પરમેશ્વર) ! આપ બધા જ લોકને ધારણ કરનારા, જળયુક્ત, વિશાળ રીતે ફેલાયેલા, સુંદર રૂપવાળા છો. આપના દ્વારા જ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકને ધારણ કરવામાં આવ્યા છે. (૯)

હે ઈન્દ્રદેવ ! જેવી રીતે ઉષા પોતાના પ્રકાશ વડે સમગ્ર સંસારને વ્યાપ્ત કરી લે છે તેવી રીતે ધાવા-પૃથ્વી આપના તેજથી પ્રકાશિત થાય છે. હે મહાન મનુષ્યોના સ્વામી ઈન્દ્ર આપ અદિત્તિ દ્વારા ઉત્પન્ન થયા છો. આથી માતાઓમાં અદિત્તિ મહાન છે. (૧૦)

હે જીવિજ્ઞે ! ઈન્દ્ર નિમિત્તે હવિયુક્ત સ્તુતિનું તમે ગાન કરો. મેઘના ગર્ભમાં રહેલા કાળા જળને વરસાવનાર, વૃદ્ધિકારક, વજહરસ્ત ઈન્દ્રની મરુતગણ સહિત અમે પૂજા કરીએ છીએ અને અમારી રક્ષા માટે આ આહુતિ અપીણ કરીએ છીએ. (૧૧)

શોયો ખંડ

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! સોમરસ તૈયાર થઈ ગયા પછી આપ સ્તોત્રયુક્ત યજ્ઞને પવિત્ર કરો છો. આ યજ્ઞ મહાન બળ-પ્રાપ્તિ માટે શ્રેષ્ઠ છે. (૧)

હે ઉદ્ગગતાત્માઓ ! પ્રસિદ્ધ તેમજ અનેક લોકો દ્વારા સ્તુતિ કરાતા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ની મુખ્ય સ્તુતિ કરો અને વાર્ષી દ્વારા તેમનું સેવન કરો. (૨)

હે મેઘો અને પર્વતોના સ્વામી ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપનું કામનાપૂરક, શત્રુનાશક, લોકકર્ત્ત્વ, વ્યાપક શોભાવાળા, આનંદદાયક સ્વરૂપ અમને અત્યંત પ્રસન્ન કરનારું છે. (૩)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! સર્વવ્યાપક આપની અંદર જે અમૃત રહેલું છે, પ્રાણની અંદર જે અમૃત છે, અથવા અન્યત્ર જ્યાં પણ અમૃત છે ત્યાં-ત્યાં આપનું જ અમૃતસ્વરૂપ આનંદ આપનારું બની રહે છે. (૪)

હે અધ્વર્ય ! હર્ષદાયક સોમના અતિ આનંદદાયક રસને તમે ઈન્દ્ર માટે જ સિંચિત કરો. આવો સમર્થ ઈન્દ્ર સ્તોત્રો વડે પૂજિત થાય છે. (૫)

હે ઋત્વિજો ! ઈન્દ્ર માટે સોમરસનો હવન કરો. ઈન્દ્રદેવ સોમનું પાન કરે છે અને પોતાની બુદ્ધિ વડે ધન-ધાર્યનાની વૃદ્ધિ માટે પ્રેરિત કરે છે. (૬)

હે મિત્રો ! આવો, આવો ! જે એકલા જ તમામ વિરોધીઓનો તિરસ્કાર કરવામાં સમર્થ છે એવાં સ્તુતિ-યોગ્ય, બધાના નાયક ઈન્દ્રની જલદીથી સ્તુતિ કરો. (૭)

વેદકર્તા, શાનદાતા, મેઘાવી, સર્વજ્ઞ, મહાન પૂજનીય ઈન્દ્રદેવ માટે બૃહત્સામનું ગાન કરો. (૮)

હવિદાતા યજમાનને જેઓ ધન આપે છે તે એકલા ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) જ સંપૂર્ણ વિશ્વના સ્વામી છે. (૯)

હે ઋત્વિજો ! અમે વજધારી ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમારા બધાના માટે અમે શત્રુઓને પરાજિત કરનારા ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧૦)

પાંચમો પ્રપાઠક

પાંચમો ખંડ

હે કર્માના પતિ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમારા આ બળને યોગ-યજ્ઞ માટે આકૃષ્ટાપૂર્વક વજનિન કરીએ છીએ. આ બળ વડે તમે પાપ અને મેઘોનો નાશ કરો છો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! જે સોમરસને પીઘા પછી, મદ્દોન્મત્ત બનેલા આપે, દિવોદાસના કલ્યાણ માટે શમબરાસુરનો વધ કર્યો, એ શુદ્ધ કરાયેલા સોમરસનું આપ સેવન કરો. (૨)

હે બધા મેઘોને જીતનારા, પ્રકાશમય, મેઘની જેમ ચારેબાજુ ફેલાયેલ અંતરિક્ષના પાલક અને બધાને પ્રિય એવા ઈન્દ્ર સર્વત્ર વ્યાપ્ત છો. (૩)

હે બાવિષ ઈન્દ્ર ! આપ ખૂબ જ વધારે સોમપાન કરો છો. આપનો ઉત્સાહ વખાણવા લાયક છે. જેનાથી આપ ઘાતક અસુરોને નષ્ટ કરો છો, એવા આપની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૪)

હે આદિત્યો ! અમારાં પૌત્ર-પૌત્રાદિના જીવન નિમિત્તે તમે દીઘાયુ પ્રદાન કરો એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૫)

હે વજહસ્ત આદિત્ય ! આપ વિઘનકારક તત્ત્વોને દૂર કરવાનો માગ જાણો છો. પવિત્રતાથી આપત્તિઓને દૂર કરનારા માનવની જેમ, આપ પણ વિપત્તિઓને દૂર કરવામાં સમર્થ છો. (૫)

હે આદિત્ય ! અમારા રોગોને દૂર કરો. શત્રુઓને અમારાથી દૂર ભગડો. હુંખદાતાને અમારાથી દૂર કરો. અમને પાપથી મુક્ત કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! સોમાભિષત કરનારા આ હાથ વડે સોમરસ એવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવે છે જેવી રીતે સારથિ દ્વારા પ્રેરિત અંશો અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચી જાય છે. તમે આ સોમ ગ્રહણ કરો અને પ્રસન્ન થાવ. (૮)

છઢો ખિડ

હે ઈન્દ્ર ! તમે જન્મથી જ બાંધવ રહિત, શત્રુરહિત અને અન્યથી પ્રભુત્વથી રહિત છો. તમે જ્યારે ઉપાસકની રક્ષા કરવા ઈચ્છો ત્યારે તેના મિત્ર બની જાવ છો. (૧)

હે મિત્રો ! પૂર્વકાળથી જ જે ધન આપનારા છે, એ ઈન્દ્રની અમે આપના કલ્યાણ માટે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૨)

હે મરુતગણશો ! અમારાથી વિમુખ થશો નહિ. યુદ્ધથી વિમુખ બનશો નહિ. તમે શત્રુઓને વશમાં રાખનારા છો. તમે શત્રુઓને પરાજિત કરો. (૩)

હે અંશો, ગાયો અને અન્જવતી પૃથ્વીના સ્વામી ઈન્દ્ર ! તમારા માટે આ સોમરસ તૈયાર કર્યો છે. અહીં પદ્ધારી તેનું પાન કરો. (૪)

હે શક્તિશાળી વજહારી ઈન્દ્ર ! સોમરસમાં ઉત્સાહવદ્ધિક ગુણોને કારણો, તેના યુદ્ધોનું વિવેચન આ સ્તોત્રોમાં કરેલું છે. સ્વરાજ્યના હિતની દાસ્તિથી પૃથ્વી ઉપર આકમક શત્રુઓનો પૂરેપૂરો નાશ થાવ. (૨)

હું અને ઉત્સાહપૂર્વક અમે સ્તોત્રાઓ ઈન્દ્રનો યશ વધે તે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. નાનાં-મોટાં બધાંય યુદ્ધોમાં અમે રક્ષક ઈન્દ્રનું આવ્યાહન કરીએ છીએ. તે ઈન્દ્ર યુદ્ધોમાં અમારું રક્ષણ કરો. (૩)

હે મેઘતુલ્ય દુર્ગોવાળા, શરસ્ત્રાસ્ત્રધારી ઈન્દ્ર ! આપ સ્વાભાવિક પુરુષાર્થ વડે માયાવી શત્રુને તેની જેમ છણકપટ કરીને પણ તેનો નાશ કરો છો. (૪)

હે ઈન્દ્ર (હે રાજન) ! તમે ઉચ્ચ ભાવ ધારણ કરી શત્રુઓનો સામનો કરી રેમને પરાજિત બનાવો. આપના વજ પ્રહારનો શત્રુ ઉત્તર આપી શકતા નથી. આપનું બળ એ જ આપનું ધન છે. કેમકે રાજબળ દ્વારા જ ધનની વૃદ્ધિ અને રક્ષા થાંય છે. આથી શત્રુનો નાશ કરો. (૫)

હે ઈન્દ્ર (રાજન !) ! તમે તમારા અશોને વિજય માટે તુર્ત જ રથમાં જોડો. યુદ્ધની શરૂઆત થતાં, શત્રુજીઓ જ ધન મેળવે છે. આપ કોનો વધ કરો, કોને ધન આપો એ આપના પર આધારિત છે. અમને હે ઈન્દ્ર ! તમે ઐશ્વર્યવાળા બનાવો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! આપના અન્નથી તૃપ્ત થયેલા યજમાનોએ પોતાના આનંદને વક્ત કરતાં માથું હલાવ્યું પછી એ તેજસ્વી બ્રાહ્મણોએ નવાં સ્તોત્રોનો પાઠ કર્યો. હવે આપના ઘોડાઓને યજમાં જવા માટે જોડો. (૭)

હે ઈન્દ્ર (હે રાજન !) ! અમારી ગ્રાર્થનાઓ સારી રીતે સાંભળો અને તમે ક્યારેય અમારા માટે પ્રતિકૂળ બનશો નહિ. અમે સત્ય અને પ્રિય વાણી જ બોલીએ. એવી ગ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૮)

હે અભીષ્ટ વર્ષ ! કરવનારા ઈન્દ્રદેવ ! તમે અમને ઓજ અને ધન પ્રદાન કરો. તમે બળપૂર્વક શત્રુ-સેનાને ભીસમાં લો છો. હે દેવ અમે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. (૯)

હે મરુદગણ ! તમે બધા સમાન તેજવાળા હોવાથી પરસ્પર ભાઈ-ભાઈની જેમ બધી દિશામાં વ્યાપેલા રહો છો. જેવી રીતે સૂર્યનાં કિરણો એક સમાનાં બધી ફેલાય છે અને ગાયો પણ એકસમાન બનીને બધી દિશામાં ફેલાય છે. (૧૦)

હે બહુકર્મી ઈન્દ્ર (રાજી) ! તમે અમને ઓજ અને ધન પ્રદાન કરો. તમે તમારા બળ દ્વારા શત્રુ-સેનાને પરાજિત કરો. (૧૧)

વાણી દ્વારા જેમનું સેવન કરાય છે એવા હે ઈન્દ્ર ! અમે જ્યારે આપની પાસે યાચના કરીએ છીએ ત્યારે તુર્ત જ અમને અભીષ્ટ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેવી રીતે જળમાં પ્રવેશ કરીએ અને આખું શરીર ભીજાઈ જાય તેવી રીતે. (૧૨)

હે ઈન્દ્ર ! પૃથ્વી ઉપર જેવી રીતે પક્ષીગણ પાકેલા ફળો અને હર્ષકારક ધાર્ય ઉપર ખોરાક મેળવવા બેસો છે તેવી રીતે સુખની ઈચ્છાવાળા અમે લોકો પણ આપને પ્રાપ્ત કરવા તમારું પૂજન-નમન કરીએ છીએ. (૧૩)

હે વજધારી ઈન્દ્ર (હે રાજન !) ! વિવિધ કર્મોવાળા અમે આપને સોમ વડે પુષ્ટ કરી અમારા રક્ષણ માટે આપને પોકારીએ છીએ. ધનના ભંડાર ભરી રાખીએ અને જરૂરિયાતના સમયે કામ આવે તેવી રીતે અમે પ્રાણ-રક્ષણ માટે આપનું સ્મરણ કરીએ છીએ. (૧૪)

સાતમો ખંડ

શૈત વાળની ગાયો યક્ષમાં તૈયાર થતા મધુર સોમરસનું પાન કરે છે.
તે ગાયો અભીષ્ટવર્દ્ધક ઈન્દ્રનું અનુગમન કરી સુખી થાય છે અને દૂધ આપી
પોતાના માલિકના રાજ્યમાં નિવાસ કરે છે. (૧)

જળયુક્ત અંતરિક્ષ મંડળમાં સૂર્યનાં ડિરણો ચંદ્રલોક અને સ્વર્ગલોક
બન્નેમાં સમાન રીતે ગમન કરે છે. હે ઈન્દ્ર તમારાં ચરણોના અગ્રભાગને અમે
પકડી શકતા નથી. હે ધાવા-પૃથ્વી અમારી સ્તુતિ તમે પહોંચાડો. (૮)

હે બન્ને અસ્થિનીકુમારો ! તમારા ધનવાહક રથોને અમારા સ્તોત્રાં
અસિઓ પોતાના સ્તોત્રો વડે સુશોભિત કરે છે. હે મધુ વિવાના શાત્રાં
અમારું કલ્યાણ કરો. (૧૦)

આઠમો ખંડ

હે અજિન ! તમે જ્યોતિમિન અને અજર છો. અને તમને સારી રીતે
પ્રજ્વલિત કરીએ છીએ. તમારી સ્તુતિ યોગ્ય જ્યોતિ સ્વર્ગમાં ચમકે છે. તમે
અમને સ્તોત્રાંને ધન પ્રદાન કરો. (૧)

હે અજિન (પરમેશ્વર) ! આપ મહાન છો. આથી વ્યાપક-શોધક,
પ્રકાશવાળા આ અજિનને કર્મકારીઓ વરણ કરે છે જે યજનો વિસ્તાર કરે છે.
શાનકારી વિદ્વાનો પણ આનંદ માટે આપનું વરણ કરે છે. (૨)

હે ઉષાદેવી ! જેમ આપ પહેલાં અમોને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્તિ માટે જગ્યાડતાં
રહ્યા છો, તેવી જ રીતે પ્રકાશિત બનીને આજે પણ જગ્યાડો. હે શ્રેષ્ઠ વિદ્યિથી
ઉત્પન્ન, સત્યપ્રિય ઉષાદેવી ! કૃપા કરો. (૩)

હે શોમ ! તમે મહાન છો. વિશિષ્ટ સુખદાયી થઈને તમે અમારા મન,
અંતરાત્મા અને કર્મને કલ્યાણમય કરો. જેમ ગાય ઘાસ સાથે મિત્રતા કરે છે
તેમ આ સ્તોત્રાને તમારા મિત્ર બનાવો. (૪)

કર્મથી મહાન, શત્રુઓ માટે ભયપ્રદ ઈન્દ્ર સોમપાન કર્યા બાદ પોતાનું
બળ પ્રગટ કરે છે. પછી તે શ્રેષ્ઠ નાસિકાવાળા હર્યચાન ઈન્દ્ર પોતાના હાથમાં
સમૃદ્ધિ-લાલ માટે લોહવજ ધારણ કરે છે. (૫)

હે અભીષ્ટવર્ષક, પૃથ્વીના રાજ્યના પ્રાપક ઈન્દ્ર ! તમારા જે અધિકારી
ધોડાને સારી રીતે રથમાં જોડવાનું જાણો છે તેમની પાસે રથમાં ધોડા
જોડવડાવો. (૬)

અજિની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. યજ્ઞસ્થળમાં રહેલ જે અજિન તરફ ગાયો જાય છે, જે બાજુ તીવ્ર ગતિશીલ ઘોડા પ્રયાણ કરે છે, જે તરફ હવિષ્યાનધારી યજ્માનો જાય છે, એવા અજિની હું પૂજા કરું છું. યાજકો માટે તે વધુ પ્રમાણમાં અન્ન આપે. (૭)

હે દેવગણ ! શત્રુઓને દુંડ આપનારા અર્થમા, મિત્ર, વરુણ વગેરે શત્રુઓથી મારી રક્ષા કરી ઉનતિ કરાવે છે પછી તે વાક્તિને પાપ કે પાપજનિત દુઃખ વ્યાપ્ત થતું નથી. (૮)

નવમો ખંડ

હે સોમ (હે પરમેશ્વર !) ! અકથનીય રસવાળા આપ મિત્ર, ભગ અને પૂણા માટે બધા પાત્રોમાં સંવિત થાવ. (૧)

હે સોમ (પરમાત્મા !) ! આપ અન્નને મેળવવા માટે, સારી રીતે કુળશને પૂર્ણ કરીને તેમાં જ રહો. શક્તિ સંપન્ન થઈને આપ શત્રુઓ પર આકમણ કરી દો. અમને દેવામાંથી મુક્ત કરનારા, આપ શત્રુઓને હરાવવા એમની ઉપર આકમણ કરવા જાવ. (૨)

હે સોમ (હે પરમાત્મન્ !) ! આપ મહાન પ્રવાહમાન છો. દેવતાઓ માટે આપ બધાં પાત્રોમાં ભરાયેલા રહો. (૩)

હે સોમ (હે પરમાત્મા !) ! આપ શુદ્ધ, વિદ્યુત સમાન બળવાન અને વિપુલ ધન-બળ આપનારા છો. અમારા વ્યવહારને પણ તમે શુદ્ધ કરો. (૪)

સુમધુર, ઐશ્વર્યવાન, મેધાવી હે સોમ (પરમાત્મન !) ! કર્માના ઉપસ્થાનમાં, આનંદ અને ધન આપ્ય ઐશ્વર્ય માટે અમને પવિત્ર બનાવો. (૫)

હે સોમ (હે પરમાત્મન !) ! જ્યાં બધા મનુષ્યો સમાન હોય, એવા હૃદય-રાજ્યમાં સાક્ષાત આપને અમે હર્ષ અને આનંદપૂર્વક ગ્રાપ્ત કરીએ. હે પવિત્રકારક આપ સર્વત્ર બળને વિલોક્તિ કરો છો. (૬)

હે સોમ ! આપના જેવા પ્રભુત્વ સંપન્ન, કાંતિમાન સમાન સ્થાનવાળા ક્રોણ છે જે દીન સ્તોત્ર માટે પોતિકાપણું બતાવે. (૭)

હે અજિન ! (હે પરમાત્મન !) અચ સમાન હવિવાહક આપનો યશ વધારવા, અમે યાચક ગણ, હૃદયસ્પર્શી સ્તોત્રોનો પ્રયોગ કરીએ છીએ. (૮)

પ્રકાશમાન ધૂસ્થાનના ભૌતિક દેવતાઓના પ્રેરક દેવ અજિન સોમરસરૂપી અન્ન દ્વારા પોષણ મેળવી લીધું છે તેથી હે યાજક ! એમની પાસેથી વિજ્ય ગ્રાપ્ત માટે ઘોડા અને સ્વર્ગ મેળવો. (૯)

હે સોમ ! પ્રકાશયુક્ત, સારી રીતે, સરળ ધારાથી, પાત્રમાં પડતાં પડતાં આપ પહેલાંની જેમ જ શ્રેષ્ઠ છો. આપ પાત્રમાં જાતે જ ભરાઈ જાવ. (૧૦)

દસમો ખંડ

શત્રુઓને પૂરેપૂરો નષ્ટ કરનારા હે ઈન્દ્ર ! આપ અમને બધી રીતે ઈચ્છિત સંપત્તિ આપો. જેને મેળવવા માટે અમે શક્તિશાળીની સુતિ કરીએ છીએ. (૧)

જેતુંઓ અનુસાર કાર્ય કરનારા, શાનયુક્ત ઈન્દ્ર નામથી જે પ્રખ્યાત છે, તેમની અંગે ગ્રાથના કરીએ છીએ. (૨)

અહિ નામના અસુરને સંહારવા, વિવેકયુક્ત મંત્રોથી પૂજા કરાવેલા, ઈન્દ્રના યજાનો અમે વિસ્તાર કરીએ છીએ. (૩)

મનુષ્ય શીંગ મોક્ષ મેળવવા આપને રથ (સાધન) બનાવે છે. અસંખ્ય લોકો માટે પૂજયનીય હે ઈન્દ્ર ! વિદ્યા વડે પ્રદીપ્ત આપનું વજ તેજસ્વી છે. (૪)

હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મન !) ! યજાદિ નીહિ કરનારા કૃપાશો ધનનો સ્વયં પણ કરી શકતા નથી કે અભીષ્ટ પદથોરો મેળવી શકતા નથી, પરંતુ યજાદિ કર્મમાં ધન વાપરનારા કલ્યાણકારી સ્થાન અને ધન પ્રાપ્ત કરે છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! જે લોકો અન્ન વગેરે દ્વારા વિશ્વનું પોષણ કરે છે, પાપાચરણ કરતા નથી તેઓ ગુણયુક્ત-પવિત્ર રહે છે. જેવી રીતે ગાય શાદ પવિત્ર રહે છે. (૬)

હે ઉખાદેવી ! પ્રિય પ્રકાશની સાથે પૃથ્વી ઉપર આવો. પોષણથી ભરેલાં કિરણો માર્ગમાં રહે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર (હે પરમાત્મન !) ! અમે આત્મિક આનંદરૂપી ક્ષેત્રમાં રહીએ અને વિદ્યાદિ ધનની પુષ્ટિ કરીએ, અમે આપનું ધ્યાન કરીએ છીએ. (૮)

યજાના ઋત્ત્વિજ-સ્તોત્રાઓ દ્વારા ઉર્ચ્યારિત સ્તોત્રો વડે પૂજનીય ઈન્દ્રની સુતિ કરવામાં આવે છે. મહાબલિ, વેદોમાં વિખ્યાત ઈન્દ્રની સુતિ કરો. (૯)

શત્રુઓના વિનાશક મેધાવી ઈન્દ્ર માટે સુંદર સ્તોત્રનું ગાન કરો. તમારા સ્તોત્ર સંભળી તેઓ પ્રસન્ન થાય છે. (૧૦)

અણિયારમો ખંડ

જે રમણીય તેજરૂપ છે, જે હુબ્યને એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને પહોંચાડે

છે એ અજિનની સમાન એક ચેતન અજિન છે જેને ઉપાસકો જ જાણી શકે છે. તે જ્યોતિ સ્વરૂપ છે અને ગ્રાણીમાત્રના કર્મરૂપી હુલ્યોને પહોંચાડે છે. (૧)

હે અજિન (હે પરમાત્મન !) ! અંતયમિ હોવાથી આપ અમારી નજીક જ રહો છો. વરણીય, ભજનીય આપ અમારા રક્ષક અને સુખદાયક બનો. (૨)

સૂર્યની સમાન તેજસ્વી, મહાન અજિન (પરમાત્મા) અદ્ભુત સ્વરૂપવાળા છે અને ઉપાસકોને વિદ્યા આદિ ધન આપે છે. (૩)

જેમની સ્તુતિ સર્વોત્તમ છે એવા હે ઈન્દ્ર (પરમાત્મન) ! તમે જો બધાને નગર વસાવી આપત્ત હોવ તો અમારી નગરીને પણ વસાવી દો. (૪)

હે પરમેશ્વર ! જેવી રીતે ઉષા પોતાની બહેન રાત્રીનો અંધકાર દૂર કરી દે છે તેવી રીતે આપ અમારા હદ્યનો અંધકાર દૂર કરો. (૪)

હે પરમાત્મા ! સમસ્ત ભૂમંડળ મનુશાસનમાં ચાલે છે. આ કાર્યમાં ઈન્દ્ર આદિ બધા જ દેવગણ મદદ કરે છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! જેમ નાના-નાના રસ્તા રાજમાર્ગમાં મળી જાય છે તેવી રીતે આપના તરફથી મળનારું દાન બધાને ગ્રાપ્ત થાય છે. (૬)

આ સ્તુતિથી પ્રસાન્ન દેવશક્તિઓ દ્વારા મળેલ અન્ન અને બળ ગ્રાપ્ત થાવ. ઉત્તમ પરાકર્મી સંતાપોથી યુક્ત બનીને આનંદપૂર્વક રહો તથા શથાયુ બનો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! મિત્રાવસુષા દેવતા અમને બળવર્દંક અન્ન આપે છે. આપ અમારા અન્નને એથીય વધારે પૌણ્ઠિક બનાવો. (૯)

ઈન્દ્ર સમસ્ત વિશ્વબ્રહ્માંડના શાસક છે. (૧૦)

ભારમો ખંડ

મહાન બળ અને આકર્ષણવાળા સૂર્ય કોનાથી તૃપ્ત થાય છે ? જ્યોતિ, ગાય, આયુ એ નામોવાળા ‘ગવામયન’ નામના યજમાં અભિપ્રાયિક નામના ત્રણ દિવસમાં સંપાદિત કરેલો સોમરસ જેમાં યવધાન્યમાં સત્તુ બેળવેલો હોય છે તેનું સૂર્ય વિષ્ણુની સાથે પાન કરે છે. આ સોમ તેમને તુષ્ટ કરે છે. (૧)

સૂર્ય અત્યંત પ્રકાશવાન છે આથી બુદ્ધિમાનોની બુદ્ધિને જગાડે છે. સૂર્ય પોતાનાં કિરણોને પૃથ્વી, ચંદ્ર અથવા અન્ય લોકમાં જ્યાં પણ મોકલે છે ત્યાં પ્રકાશવાન આ કિરણો વડે દિવસ થાય છે. આમ બધા લોકમાં સૂર્ય પ્રકાશ મોકલે છે. (૨)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર !) ! જે લોકો તમારાથી દૂર થઈ ગયા છે એવા અમને આપ એવી રીતે પ્રાપ્ત થાવ જેવી રીતે સૂર્ય પૃથ્વીને પ્રાપ્ત થાય છે. જેવી રીતે સજજનોના પાલક રાજુ ન્યાયના આસન ઉપર બેસે છે. સોમ તૈયાર થઈ જાય ત્યારે અમે પૂજનીયતમ એવા આપને એવી રીતે બોલાવીએ છીએ. જેવી રીતે બાળક પિતા પાસેથી બળ અથવા અન્ગ્રાપ્તિ માટે માંગણી કરે. (૩)

અતિ ધનવાન, ઉત્ત્ર, અતિરસ્કૃત, વિપુલ અને સાચો યશ ધારણ કરનાર ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ને અમે વારંવાર યાદ કરીએ છીએ. પુષ્ટ દાન આપનારા વજધારી, પૂજનીય બધી સ્થળે વ્યાપ્ત રહેનારા હે ઈન્દ્ર ! અમને વિદ્યા આદિ ધનપ્રાપ્તિ માટે સારો માર્ગ બતાવો. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! અમે સાક્ષાત આ વાહનીય અજીનને બુદ્ધિ વડે અમે ઉત્તરવેદીના અગ્રભાગમાં સ્થાપાએ છીએ. આ અજીનનું અમે વરણ કરીએ છીએ. અમે ઈન્દ્ર અને વાયુની સ્તુતિ કરીએ છીએ. બધા દેવો યજસ્થાનમાં એકત્ર થઈ, યજમાનની અભીષ્ટ કામના પૂર્ણ કરો. અમારાં બધાં કર્મો તમને પ્રાપ્ત થાય છે. (૫)

હે શ્વાનપ્રાપક, વેદજ્ઞાતા ! એવયા મરુત નામના ઋષિ દ્વારા કરાયેલી સ્તુતિઓ, મહાન ઈન્દ્ર આપને તથા મરુત સહિત વિષ્ણુને પ્રાપ્ત થાવ. ઉત્તમ આભુષણોથી અલંકૃત, કલ્યાણકારી યાણિકને ઉન્નતિશીલ મરુતોનું બળ પ્રાપ્ત થાઓ. (૬)

શુદ્ધ કરાયેલો સોમરસ, પોતાના તેજથી શત્રુઓનો નાશ કરે છે. અંધકારને દૂર કરનારાં સૂર્યાદ્રણો જેવી આ સોમરસની ઉત્તમ દેખાઈ આવતી ધાર ચમકે છે. શુદ્ધ કરાયેલો હરિતાબ સોમરસ પણ ચમકે છે, જે તેજનાં સાત મોં કિરણોનાં તેજ અને સ્પોત્રોથી અનેકરૂપ ધારણ કરે છે. (૭)

વિવેકપૂર્વક કર્મ કરનારા, સત્યપ્રેરક, ધનદાતા, અત્યાત પ્રિય અને ગેધાવી, એ સવિતાદેવતાની અમે આરાધના કરીએ છીએ, જેનો પ્રકાશ પૃથ્વીથી અંતરિક્ષ સુધી તીવ્યગતિથી ફેલાય છે. ઉત્તમ કર્મ કરનાર, સવિતાદેવતા કૃપાપૂર્વક પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવે છે. (૮)

ધનદાતા, પાલનની ક્ષમતા આપનારા, પરમપૂજ્ય હવનીય યજની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. શ્રેષ્ઠ યજવાળા, મહાનુભાવ, શુદ્ધ તેજસ્વી અજીનદેવ થીની આહૃતિ પ્રદાન કરવાથી પ્રસન્ન થાય છે. (૯)

બધાને પોતાના અનુશાસનમાં ચલાવનારા હે ઈન્દ્ર ! માનવમાત્રના હિતકારી, બધાથી પહેલાં કરેલાં, આપના સૌથી વધારે ઉત્કૃષ્ટ કર્મ સ્વર્ગલોકમાં પ્રશંસિત છે. રાક્ષસોનો સંહાર કર્યો, અસુરોને હરાવ્યા તથા જળ પ્રવાહિત કર્યું આથી તમે શતકમાં ઈન્દ્ર બળશાળી થાવ તથા હવિષ્યાન પ્રાપ્ત કરો. (૧૦)

[એન્દ્રેય કાંડનો ચોથો અધ્યાય સમાપ્ત]

સૌમ્ય કાંડ

• પાંચમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે સોમ ! પૃથ્વીના જે મનુષ્ય સોમનું પાન કર છે, તેઓ સ્વર્ગ સમાન સુખ અને યશને પ્રાપ્ત કરે છે. (૧)

હે સોમ ! તમને ઈન્દ્રને પીવા માટે સંપન્ન કર્યો છે. સ્વાદિષ્ટ અને અતિ હર્ષદાયક સોમ તમે ધારસહિત ક્ષરિત થાવ. (૨)

ઓજ-સહિત બધા ગુણોને ધારણ કરનાર અને હર્ષકારક અને બળવૃદ્ધિકારક હે સોમ ! ઈન્દ્ર માટે તમે ધારથી પ્રાપ્ત થાવ. (૩)

હે સોમ ! તમારા રસની કામના દેવતાઓ પણ કરે છે. હે રાક્ષસ-હન્તા અને અત્યંત હર્ષપ્રદ સોમ તમે આ કળશમાં આવી જાવ. (૪)

સોમ-યજણનું વર્ણન ઋત્વિજો ન્રષ પ્રકારની ઋજ્યાઓ – ઋક, યજુ અને સામ વડે કરે છે. પ્રાતઃકાળમાં ગૌ-દોહન માટે ગાયો ભાંભરતી હોય છે. જલમય સોમરસની ધાર વિશિષ્ટ ધ્વનિથી અભિનમાં હોમાય છે. (૫)

હે સોમ ! તમારા વડે ઈન્દ્રને અતિમાધુર્ય પ્રાપ્ત થાવ. અમે યજણની વેદીની નજીક બેઠા છીએ. તમે કળશમાં સ્થિર થાવ. (૬)

સોમ પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થાય છે અને અંતરિક્ષના જળ વડે બલિષ બને છે. હવન કરવાથી તે પુનઃ મેઘ દ્વારા પર્વતો ઉપર પહોંચ્યો જાય છે. (૭)

હે સોમ ! તમે બળદાયક અને હર્ષ આપનારા છો. ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓ અને મરુદુગણના પાન માટે આ કળશમાં તમે સ્થિર થાવ. (૮)

આ સોમ પવિત્ર કળશમાં સ્થિર છે. હે સોમ ! તમે પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થાવ છો. અભિષવ થવાથી તમે બધાની કામનાઓ પૂર્ણ કરો છો. (૮)

બુદ્ધિવદ્ધક સોમ અભિષવ-પાત્રમાં સ્થાપિત થઈને સ્વર્ગ-ગમનની ઈચ્છા ધરાવનારાઓને પ્રાપ્ત થાય છે. (૧૦)

બીજો ખંડ

હે સોમ ! તમારો રસ નિયોવાઈને અમારા યજમાં અન્ન અને યશ આપનાર બની રહે છે. (૧)

હે સોમ ! તમે ઈન્દ્રના પાન અર્થે તૈયાર થયા છો. આથી તમે અત્યંત સ્વાદવાળી હર્ષપ્રદ ધાર રૂપે ક્ષરિત થાવ. (૨)

હે સોમ (પરમેશ્વર) ! વીર્યવદ્ધક, કામનાપૂર્ક, હદ્યકમળમાં સાક્ષાત્તરૂપે તમે પ્રાપ્ત થાવ છો. અમને બધા મનુષ્યોમાં યશસ્વી બનાવો અને બધા શત્રુઓને નષ્ટ કરો. (૩)

હે પવિત્ર કરનાર સોમ (પરમેશ્વર) ! પ્રકાશિત બનીને તમે સુખ આપો છો. યજમાં અમે આમંત્રીએ છીએ. તમે ખરેખર બળવદ્ધક અને કામનાપૂર્ક છો. (૪)

મન અને બુદ્ધિને જાગૃત કરનાર, બુદ્ધિમાનોનો પ્રિય સોમ અમને પણ પ્રાપ્ત થાવ, જેમ રથીને અશ્વ પ્રાપ્ત થાય છે તે રીતે. (૫)

ગાયોની પ્રાપ્તિ માટે અશ્વ પ્રાપ્તિ અને પુત્રોની અભિલાષાથી બલિષ્ઠ, વીર્યવદ્ધક, વેગવાન સોમની અભિનમાં આહૃતિ આપવામાં આવે છે. (૬)

હે દિવ્ય ગુણોવાળા સોમ ! તમે વાયુને પ્રાપ્ત થાવ છો અને તમારો હર્ષકારક પ્રભાવ ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાય છે. (૭)

હવનમાં હોમાયેલો સોમ આકાશની વિચિત્ર વિદ્યુત જ્યોતિને ઉત્પન્ન કરે છે. (૮)

અભિષવ કરાયેલો સોમ મોટી વેદવાળી સાથે મધુર-ધારથી વાયુ, વિદ્યુત આદિ દેવોની પ્રસન્નતા માટે બધી દિશાઓમાં જાય છે. (૯)

બુદ્ધિમાન, એકાગ્રચિત, યજમાન અનેક લોકોના પ્રિય એવા સોમને અત્યિજોની સાથે મળી યજમાં આહૃત કરે છે. (૧૦)

છહો પ્રપાઠક

ત્રીજો ખંડ

પથ્થરો દ્વારા પીસીને સારી રીતે તૈયાર કરાયેલ અને જળ દ્વારા પ્રેરિત સોમરસ વાયુ, ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓને પ્રાપ્ત થાય છે. (૧)

વિવિધ પ્રકારનો સોમરસ સમસ્ત શત્રુ-સેનાઓને અભિભૂત કરે છે. બુદ્ધિ તત્ત્વને જગાડનાર આ સોમની શાનીજનો સ્તુતિ કરે છે. (૨)

આ સંસ્કારિત સોમરસ, કળશમાં ભરતી વખતે સુશોભિત હોય છે, જે ઈન્દ્રદેવને પ્રસાન્તતા માટે આપવામાં આવે છે. (૩)

નિયંત્રિત રથના ઘોડાની જેમ નિયોગેલો સોમરસ કાળજીપૂર્વક પાત્રમાં ભરવામાં આવે છે. તે બળવાન સોમ દેવતાઓને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરવામાં સમર્થ છે. (૪)

પ્રકાશયુક્ત અને તેજ ગમનશીલ સોમ, પોતાની કાળી ચામડીને (ધાલ) દૂર કરતાં કરતાં યજામાં એવી રીતે પ્રવેશે છે, જે રીતે ગાયો જૌશાળામાં જાય છે. (૫)

હે સોમ ! આપ આનંદ આપનારા, યજાવિદ્યાના જાણકાર છો. જે રીતે વિકારોને શાંત કરતાં કરતાં આપ પવિત્ર બનો છો, તેવી જ રીતે દેવત્વના વિરોધીઓને શાંત કરો. (૬)

હે સોમ (પરમેશ્વર) ! મનુષોને કર્મ કરવા પ્રેરિત કરતા તમે જે તેજોમયરૂપથી સૂર્ય-લોકને પ્રકાશિત કરો છો તે ધારથી જ અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૭)

હે સોમ ! આપ જળપ્રવાહને (વરસવાથી) રોકનારા વૃત્તને મારવા માટે ઈન્દ્રને પ્રોત્સાહિત કરો અને વેગવતી-ધારાની સાથે કળશમાં ગળાતા જાવ. (૮)

હે સોમ ! ઈન્દ્રના સેવન માટે આપ કળશમાં સ્થાપિત થાવ. આપનો રસ યુદ્ધમાં શત્રુઓના તમામ નગરોને નાટ કરવા માટે ઈન્દ્રને સામર્થ્ય પ્રદાન કરે છે. (૯)

હે સોમ ! પ્રખરતા, બળ અને શ્રેષ્ઠ ધન આપના પુષ્ટિકારક રસ સાથે અમને આપો. આપનો પવિત્ર રસ ગળાયા બાદ કળશમાં સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરે. (૧૦)

ચોથો ખંડ

વૃષ્ટિકારક અથવા વીર્યવર્ધક, લીલા રંગના, ભિત્ર સમાન સત્કાર યોગ્ય, દર્શનીય સોમ સૂર્યની સાથે પ્રકાશ આપે છે. અનિમાં નાખવાથી જળયુક્ત હોવાથી ધ્વનિ ઉત્પન્ન કરે છે. (૧)

હે સોમ (હે પરમેશ્વર) ! તમારા આ સુખકારક, બદ્ધી બાજુથી રક્ષાયેલા, અસંખ્ય લોકોના પ્રીતિ પાત્ર, બળરૂપ અનિન્ધે પ્રકાશક છે તેમને આજે અમે આ યજનમાં સ્થાપિત કરીએ છીએ. (૨)

હે અધ્વર્ય ! પત્થર વડે લસોટીને તૈયાર કરેલો સોમરસ પવિત્ર બનાવો અને ઈન્દ્રને પાન કરવા માટે તેને સ્વર્ચ રાખો. (૩)

તૈયાર કરવામાં આવેલા સોમરસની પુષ્ટિકારક ધારા, આનંદ આપનારી છે. તે નિકૃષ્ટ સંસ્કારો રહિત અને ઉપાસકોને, ઉદ્ઘર્ગતિ આપનારી છે. (૪)

હે સોમ ! અમને હજારો જાતની શ્રેષ્ઠ, શક્તિવર્ધક, દિવ્ય સંપત્તિ તથા પૌષક આહાર આપો. (૫)

પ્રાચીનકાળમાં લોકોએ પ્રભરતા મેળવવા સૂર્ય સમાન, તેજસ્વી સોમને પ્રગટ કર્યા અને અનુપમ શ્રેષ્ઠ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું. (૬)

હે તેજસ્વી સોમ ! તમે ‘ધ-ધ’ અવાજ કરતાં-કરતાં યજા(પાત્ર)માં શુદ્ધ બનીને રહો. આપ તપોવનમાં રહેલા આ યજમંત્રપમાં પદારો. (૭)

હે દિવ્ય ગુણ્યુક્ત સોમ ! તમે અમૃત વરસાવનાર છો. વીર્યદાતા, પ્રકાશમાન, શ્રેષ્ઠ કર્મવાળા તમે ધર્મયુક્ત કર્મોના કર્તા છો. (૮)

હે સોમ ! આપ જ્ઞાની ઋત્વિજો દ્વારા નિયોવાયેલો હોવા છતાંય, પૌષકરસ માટે ધારાના રૂપમાં શુદ્ધ થાવ અને ગાયના દૂધ સાથે ગળીને પ્રકાશિત બનો. (૯)

બળવર્ધક દેવતાઓ દ્વારા પ્રિય, હે સોમ ! આપ અમોને સંરક્ષણ આપો અને ગરણીયમાં ધારાના રૂપમાં શુદ્ધ થાવ (૧૦)

અમૃતરૂપ હે સોમ ! આનંદદાયક, સત્કારયોગ્ય તમે મેઘ સમાન કાર્ય કરો છો કેમકે ઉત્તમ ધારા વડે જ અમૃતની વધ્ય કરો છો. (૧૧)

આ સોમ અમૃત સ્વરૂપ, પ્રકાશક, હિતકારી અને બુદ્ધિકારક છે. તે મોટા જલોદ્ભબ ધારમને પ્રેરિત કરી આગળ વધે છે. (૧૨)

અમૃતસ્વરૂપ હે સોમ ! તમે યાજીકોને સર્વત્ર પ્રાપ્ત થાવ છો. તમે અમારું ધન-ધાન્ય વધારો અને હર્ષ ઉત્પન્ન કરાવો. (૧૩)

હે મનુષ્યો ! સેવન કરવામાં આવતો લોપ અદાતા અને યજ્ઞ વિરોધીઓને દૂર કરે છે અને શત્રુઓનો નાશ કરીને પરમપદની ગ્રાણી કરે છે. (૧૪)

પાંચમો ખંડ

હે સોમ ! તમે ધારા રૂપે શુદ્ધ બનીને, જળના મિશ્રણ વડે અમને પ્રાપ્ત થાવ છો. તમે અમને રમ્ય પદાર્થો પ્રાપ્ત કરાવો. યજ્ઞ સ્થાનમાં તમે પ્રકાશમય, દ્વયરૂપ અને ધૂમરૂપમાં ફેલાઈ જાવ છો. (૧)

હે ઋત્વિજો ! મનુષ્યો માટે હિતકારી, પથ્થરો દ્વારા કુટીને શુદ્ધ કરેલ જળમિશ્રિત આ સોમ ઉત્તમ હૃદ્ય-પદાર્થ છે. (૨)

પથ્થરો દ્વારા કુટીને નિયોગેલ આ સોમરસ શુદ્ધિકરણ યંત્ર વડે નીચેના વાસણમાં ગાળવામાં આવે છે. લીલી આભાવાળો સોમ આ લાકડાના વાસણમાં જેમ નગરમાં મનુષ્ય તેમ પ્રવેશીને રહે છે. (૩)

જેવી રીતે સમુદ્ર જળથી પૂર્ણ છે તેવી રીતે હે સોમ ! લતાના જળથી તમે પૂર્ણ છો. આલસ્ય-નિવર્તક, દસ્તિ-પુસ્તિકારક આ સોમદેવને કળણમાં ભરી લઈને ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ. (૪)

હે સોમ ! આપની મિત્રતાનો અમને લાભ આપો. અનેક પ્રકારની જે દુષ્ટ વ્યક્તિઓ મને પીડા પહોંચાડે છે, એ બધાને આપ નષ્ટ કરો. (૫)

હે વિશ્વભર, પરમ ઐશ્વર્યમાન સોમ (પરમેશ્વર) ! અમે દરરોજ આપની આજ્ઞામાં રહીએ. અમને અનેક યાતનાઓ સત્તાવે છે. કૃપા કરી અમારા બધાં બંધનોમાંથી શ્રોતવી મુક્ત કરો. (૬)

હે પવિત્ર સુપ્રકાશક પરમેશ્વર ! સુસંસ્કરીત થયા પછી આપ હૃદયરૂપી અંતરિક્ષમાં વાણીને પ્રેરિત કરો છો. તમારા ચાહકો અનેક છે. હે દેવ ! અમને સુવર્ણ વગેરે ધન આપો. (૭)

જેઓ સોમરસનું પાન કરાવે છે, આનંદમાં મર્ગ રહીને તમારા ઉપદેશને આનંદપૂર્વક ફેલાવે છે તે જ્ઞાની લોકો પોતાના હૃદયમાં આપની આનંદદાયક અનુભૂતિ કરે છે. (૮)

હે અમૃત ! મેઘાવીઓમાં ઉત્તમ સોમ (પરમેશ્વર) ! આપ પવિત્ર, ચેતનવંત, બધાના હિતેદી, સર્વજ્ઞ છો. કૃપા કરી તમારા વરણીય ગુણોથી અમારી સર્વત્ર રક્ષા કરો. અમારા આ યજ્ઞમાં આનંદ-રસનું સિંચન કરો. (૯)

હર્ષદાયક સંસ્કૃત સોમને મરુતવાન ઈન્દ્ર પ્રાપ્ત કરે છે. ઋત્વિજો આ

રસને તૈયાર કરે છે. રક્ષા યોગ્ય વ્યક્તિઓને તે પુષ્કળ પ્રમાણમાં પ્રાપ્ત થાય છે. (૧૦)

હે સોમ ! તમે બધા સ્તોત્રો સાંભળીને અજ્ઞાતાભ કરાવો અને દેવતાઓને આ હર્ષપ્રદ સોમ પહોંચાડો. (૧૧)

પવિત્ર થયેલા આનંદમળ પ્રાણીઓ આપની પ્રેમ-અમૃતરૂપી ધારા વડે પવિત્ર પરમાત્માને સર્વત્ર પ્રાપ્ત કરી, અશ્વરૂપી ઈન્દ્રિયો, બુદ્ધિ, મન, ચિત્ત, અહંકાર અને સંસારની સામગ્રીને પવિત્ર બનાવે છે. (૧૨)

૭૭૦ ખંડ

સોમરસને સ્વચ્છતાથી સંપન્ન કરીને દ્રોષા-કળશમાં સ્થાપિત કરી અધ્યયુદ્ધ યંજ્ઞમાં લઈ આવે છે. જેવી રીતે સુશિક્ષિત ઘોડાને યુદ્ધમાં લઈ જવામાં આવે છે અને તેના વડે બળ તથા વિજ્ય મેળવાય છે તેવી રીતે આ સોમ પણ બળદાયક બને છે. (૧)

નિષ્ઠામ હોવા છતાં પણ સંસારના લોકો ઉપર કૃપા કરવાની ઈચ્છાથી કામનાવાન - જેવા લાગતા હે દેવોના દેવ-પરમાત્મા ! તમે પ્રત્યેક કૃત્યાના પ્રારંભે ઋષિઓને વેદવાણી અને સોમયાદિ પદાર્થોના ગુણોનો ઉપદેશ કરો છો. (૨)

ઈશ્વરપ્રદત્ત જ્ઞાન, જે ગ્રંથ, યજુ અને સામની ઋગ્યાઓમાં વર્ણિત છે તેનો યથાર્થરૂપે ઋષિઓ વિચાર કરે છે. જેવી રીતે દૂત સ્વામીનો સંદેશો અક્ષરશ: પહોંચાડી દે છે તેવી રીતે. આથી વેદપાઠી ઋષિઓ દ્વારા જ વેદ-પ્રતિપાદિત સોમ આદિ પદાર્થોની યોગ્ય પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. (૩)

આમ, વેદની આજ્ઞા પ્રમાણે સંશોધિત - તૈયાર કરેલ 'સોમ' હવન સમયે 'ચિટ-ચિટ' ધ્વનિ કરતો ધુમાડારૂપે ગગનમંહળમાં ફેલાઈને મેઘો પારોથી જળનું દોહન કરે છે, જેવી રીતે ગૌવાળ ગૌશાળમાં જઈને ગાયોનું દોહન કરે છે. (૪)

હે સોમ (અમૃતરૂપી પરમાત્મા) ! બુદ્ધિ, ધુલોક, પૃથ્વી લોક, અજ્ઞન, સૂર્ય, ઈન્દ્ર, વિષ્ણુ બધાના ઉત્પાદક છો. તમે યાજીકોને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૫)

હે પરમાત્મા ! તમે ત્રિલોકમાં વ્યાપ્ત, કામનાપૂર્ણ કરનાર, પ્રાણીઓના આયુષ્યના ધારક અને પ્રસંશનીય છો. એવી રીતે સોમ પૃથ્વી ઉપર ઉત્પન્ન થાય છે અને હવન દ્વારા ધુલોક અને અંતરિક્ષમાં વ્યાપ્ત થઈ અજ્ઞ ઉત્પન્ન કરે છે. અનથી જ પ્રાણ છે આથી તમે પ્રાણધારક પણ છો. જેમ શોધનારાને

સમુદ્રમાંથી રત્ન મળે છે તેવી રીતે અમે પરમાત્મા પાસે સોમ મેળવવા પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૬)

ઉત્પન્ન-અભિરેચિત અને સ્થાપન ઉપર રખાયેલ સોમરસ યજ્ઞમાં આહૃત થઈને મેઘરૂપમાં ફેરવાઈ વૃદ્ધિ પામે છે અને પૃથ્વીલોકની પ્રજા માટે વર્ષાકારક અન્નની ઉત્પત્તિ કરી, પશુઓ માટે તૃણની ઉત્પત્તિ કરી, સર્વત્ર ફેલાઈ જાય છે. (૭)

સોમ પવિત્રકર્તા છે જે ઋત્વિજો દ્વારા યજ્ઞમાં મોકલવામાં આવે છે. આવા સોમની આહૃતિ આપી વેદમંત્રોનું ઉચ્ચારણ અર્થ-વિચાર સાથે કરીને યજ્ઞ સંપન્ન કરો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! મધુર રસ-યુક્ત પવિત્ર સ્થાપન બેસેલો સોમરસ યજ્ઞ દ્વારા વર્ષા કરાવનાર છે. સનાતન યજ્ઞમાં સર્વત્ર સ્થિત થઈને સોમ વરસાદ હેતુથી શત-સહસ્રગણો બ્યાપ્ત બને છે. (૯)

જળ વડે મિશ્રિત, મધુર રસયુક્ત, યજ્ઞમાં પવિત્ર રીતે સ્થાપિત કરવામાં આવેલ બળદાયક સોમરસને ઈન્દ્રના પાન માટે દ્રોષકળશમાં રાખો. (૧૦)

સાતમો ખંડ

શત્રુ-બાધક, સોમ સેવી-સેનાનાયક, શત્રુઓના ધન અને ભૂમિની કામના કરતા આગળ વધે છે. તેને આધિન સેના હર્ષિત થાય છે. આ પ્રકારે સોમપાયી ઈન્દ્ર દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રશંસાને સાચી ઠેરવતા સેનાનાયક મિત્રોના હિતોની રક્ષા માટે ધાને જીવી લે છે. (૧)

સોમરસને શુદ્ધ કરી સ્થાપન ઉપરથી લઈને હવન કરવાથી તેની મધુર ધારા છૂટે છે અને આકાશ-મંડળમાં પોતાના તેજ્યુક્ત સૂક્ષ્મ અવયવોથી સૂર્ય-કિરણોને આપાલાવિત કરી વૃદ્ધિકારક બને છે. (૨)

હે ઋત્વિજો ! દિવ્ય-ઉત્તમ સોમરસને દ્રોષા કળશમાં રાખવામાં આવે છે. પછી આ સ્વાદિષ્ટ સોમરસ અજિનને અર્પણ કરવામાં આવે છે. આ સોમરસને તમે અજિનમાં આહૃત કરો અને વાયુ આપ્ય દેવતાઓનો સત્કાર કરો તેમજ વિપુલ ધનની પ્રાપ્તિ માટે વેદમંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરો. (૩)

હે ઋત્વિજો ! ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકના ઉત્પાદક, અજિનમાં હવન કરવામાં આવેલ સોમ ઈન્દ્ર પાસે પહોંચ્યો, મેઘનું હનન કરવા ઈન્દ્રનાં શસ્ત્રોને પેઢા કરે છે અને બધું ધન મેળવી આકાશમાં ગમન કરે છે. (૪)

જ્યારે હવનનો આરંભ થાય છે અને હજી સોમરસ દ્રોષા-કળશમાં હોય છે, યાણિકો વેદમંત્રો દ્વારા તેના ગુણગાન કરી રહ્યા હોય છે ત્યારે જ સૂર્યના કિરણો આ સોમનો એવી રીતે સ્પર્શ કરે છે જેવી રીતે સ્ત્રીઓ પોતાના પતિનો સ્પર્શ કરે છે. (૫)

સોમને પહેલા દ્રોષા-કળશમાં જ રાખવામાં આવે છે. પછી હોતાની દશ અંગળીઓ તેને સ્પર્શ કરે છે. પછી અનિમાં હવન કરવામાં આવે છે. ત્યારે તે લીલા ધૂમાડાના રૂપમાં બધી દિશાઓમાં ફેલાઈ જાય છે. (૬)

જ્યારે સૂર્યનાં (બળવાન અથ સમાન) શુભ કિરણો સોમનો સ્પર્શ કરે છે ત્યારે હવનમાં આહૃત થયેલો સોમ મેઘસ્થ જળને આચાદિત કરીને વર્ષા દ્વારા પશુ-પક્ષી આદિની વૃદ્ધિ માટે આકાશમાં એવી રીતે જાય છે જેવી રીતે ચતુર ગોપાલક પશુઓની વૃદ્ધિ માટે ખરકમાં જાય છે. (૭)

સોમરસના હવનથી ઈન્દ્ર વૃદ્ધિ કરે છે અને મેઘોને દૂર કરી ધાન વગેરે ઉત્પન્ન કરે છે. સોમરસના સેવનથી શરીર-મન બળવાન બને છે તથા શત્રુઓને જીતીને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરે છે. (૮)

હે સોમ ! પવિત્ર બનેલી ધારથી અમને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. જેવી રીતે પ્રકૃતિના મૂળ આધાર સૂર્યદિવ વાયુને પ્રવાહિત કરે છે તેવી રીતે આપ વસતીવરી નામના કળશમાં પ્રવાહિત થઈને બુદ્ધિશાળી ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાય, અમને સુસંતતિ આપો. (૯)

સોમ જળને ગ્રહણ કરનાર, દેવતાઓ માટે વરણકર્તા અને ગુણોમાં મહાન છે. શુદ્ધિકરણ માટે સોમ ઈન્દ્રના આત્મામાં બળસંવાદ કરે છે. આકાશ મંડળમાં પ્રકાશને ઉત્પન્ન કરે છે. (૧૦)

જેવી રીતે સંગ્રહમાં અશુ-રથ આદિ મોકલવામાં આવે છે, તેવી રીતે દરેકને પ્રિય લાગનાર, સૌથી પહેલાં સ્તુતિ કરવા યોગ્ય સોમ, અવાજ કરતાં જ સ્તોત્ર પાઠની સાથે કળશના જળમાં મિશ્રિત થાય છે. દશ બહેનો (અંગળીઓ) સોમને ઉપર રાખેલ ગરાણીમાંથી પ્રવાહિત કરે છે. (૧૧)

પાણીના ઝડપી તરંગોની જેમ, બોલવામાં ઉત્પાવણ્યા સ્તોત્ર ગણ સ્તુતિઓને ઝડપથી સોમની પાસે મોકલે છે. ઉન્નતિની ઈચ્છાવાળી નમનશરીર સ્તુતિઓ કામના કરનાર સોમની નજીક જાય છે અને એમાં જ સમાઈ જાય છે. (૧૨)

આકમો ખંડ

હે ઋત્તિજો ! તમારા માટે હર્ષદાયક, વિજય માટે તૈયાર કરેલા આ સોમ-અન્નની રક્ષા માટે તમે આ યજા-સ્થાનની નજીક રહેલા લાંબી જીમવાળા કૂતરાને દૂર ભગાડો. (૧)

આ સોમ પુષ્ટિકારક, બધા વડે સેવન કરવા યોગ્ય, ઘનદાયક, પવિત્રતા આપનાર અને દ્રોષા-કળશમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. તમામ પ્રાણીવર્ગનો પાલક અને પૃથ્વીલોક તથા ધુલોકનો પ્રકાશક છે. (૨)

હે ઋત્તિજો ! આ મધુ મિશ્રિત આનંદદાયક સોમ ઈન્દ્રદેવ માટે અભિસિક્ત કરી, સ્થાપન ઉપર રાખ્યો છે તેને અર્જિનમાં હોમવાથી દેવતાઓને પ્રાપ્ત થાય છે. (૩)

દીપ્તિમાન, ઉચિત માર્ગ ઉપર લઈ જનાર, સર્વના હિતકારી, જીવનદાતા, પાપ રહિત, સારી રીતે ધ્યાન કરવાવાળા સોમપાન કરનારા અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૪)

હે પ્રકાશરૂપી સોમ (પરમાત્મા) ! તમે અન્ન-બળના દાતા, બહાના પ્રિય, અનેક પ્રકારે ભરણા-પોષણ કરનારા, યશસ્વી, ભલભલાના પ્રભાવને દબાવી હેનારા છો. તમે અમને વિદ્યા આદિ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવો. (૫)

સોમનું સેવન કરનારા કદી કોઈનો દ્રોહ કરતા નથી. તેઓ ઉત્તમ કાર્યો કરે છે અને પરમેશ્વર પ્રત્યે આદર રાખે છે, જેવી રીતે વહેલા જન્મેલા પુત્ર પ્રત્યે માતા સ્નેહ રાખે છે તેવી રીતે. (૬)

સોમપાન કરનારા બધાની સાથે પ્રિય આચરણ કરે છે તથા વિદ્વાનો આગળ પોતાની રક્ષા અને દુષ્ટોનું દમન કરે છે. (૭)

બધાના પ્રિય, લીલા અને સફેદ વાળવાળા સોમને ગાળીને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. આ સોમ ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓની નજીક પોતાના હર્ષપ્રદાન કરનાર ગુણોની સાથે જાય છે. (૮)

શુદ્ધ કરાતી વખતે સોમનો અવાજ વિદ્ધસંતોષી મનુષ્ય સાંભળી ન જાય. ભૃગુઓએ જેવી રીતે મખ રાક્ષસને હટાવી દીધો હતો તેવી રીતે કૂતરાને યજ સ્થળેથી હટાવો. (૯)

નવમો ખંડ

અન્ન-ઉત્પાદન માટે હિતકારી, મહાન નમનશરીલ સોમ જગતને સુખી કરનાર જળ વરસાવે છે. પછી વૃદ્ધિ પામેલો સોમ, સર્વત્ર વિચરણ કરનારા

સૂર્યના રથ ઉપર આરુદ્ધ થાય છે. (૧)

આપનાશક, સિદ્ધ કરેલો, હરિત ધૂમરૂપે પરિવર્તિત સોમ વાયુ આદિ દેવતાઓને પ્રાપ્ત કરે છે. અદાનશીલ એવા અમારા શત્રુઓને સોમ ક્યારેય પ્રાપ્ત ન થાવ. અમારી બુદ્ધિ સમત્વને પ્રાપ્ત કરો. (૨)

ઈન્દ્રમાં વજ સમાન સોમ દ્રોષ કળશમાં ભરતી વખતે અવાજ કરે છે. તેની ફળદાયક જળવતી ધારા દૂધ આપનારી ગાયોની જેમ અવાજ કરતી અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૩)

સોમ ઉન્નત બનીને ઈન્દ્રના હંદ્ય-અંતરિક્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. અનુકૂળ લોકો માટે એવી રીતે અવાજ કરે છે જેવી રીતે પુરુષ યુવતીઓને પ્રાપ્ત કરે છે. (૪)

સત્તવવાન ઋતવિજો વડે સિદ્ધ કરાયેલો સોમ દેવતાઓને આનંદ આપે છે, ધૂલોકના ધારક, સિદ્ધ લીલા વણનો સોમ ઘોડાની જેમ વેગથી જાય છે અને જળાશયોને સમૃદ્ધ કરે છે. (૫)

બુદ્ધિવિદ્યક, વિરોધ પ્રકાશક, પ્રભાતકળમાં ધૂલોકમાં બધાને જગાઉનાર, વરસાદ દ્વારા નદીઓને પૂર્ણ કરનાર, સોમ દ્રોષ-કળશમાં ધ્વનિ સાથે પ્રવેશે અને બુદ્ધિમાન યાણિકી દ્વારા હવન કરવામાં આવતા ઈન્દ્રના હંદ્યાકાશમાં પહોંચી જાય છે. (૬)

જ્યારે યશો દ્વારા સોમ વૃદ્ધિ પામે છે ત્યારે સાત (પ્રકારની) વાણીઓ રોમને આશિષ આપે છે. પછી આ સોમ આકાશમાં રહેલા ચાર ભવનો — ધૂલોક, પૃથ્વીલોક, અંતરિક્ષ અને દિશાઓને શુદ્ધ કરે છે. (૭)

હે સોમ ! સારી રીતે સિદ્ધ થઈને તમે ઈન્દ્ર માટે વૃષ્ટિ કરી, શક્તિ-રંગાદન કરાવી, રોગ-વિકારથી દૂર રહો છો. તમારો રસ પાપીને પ્રસન્ન ન કરો. આ યજશમાં તમારા રસ વડે અમારા ધન-ધાન્યાદિ વૃદ્ધિ પામો. (૮)

કામનાવર્ષક લીલા રંગના ધૂમાડાવાલો સોમ સિદ્ધ થઈને રાજના જેવો તેજસ્વી બની જાય છે. આ રસ નિષ્ઠન થતી વખતે અવાજ કરતા પવિત્ર થઈ જાય છે. (૯)

મધુમય સોમ દેવતાઓ માટે પાત્રમાં રાખવામાં આવે છે. યજશમાં હાજર રહેવા સૂર્યનાં કિરણો વડે સોમનું આધાન થાય છે, જેવી રીતે દુધાળું ગાયના થાનમાં દૂધાળું આધાન થાય છે. (૧૦)

જીતિજો સોમમાં દૂધનું મિશ્રણ કરે છે. દેવતાઓ આ મિશ્રણ સોમનો આસ્વાદ લે છે. સોમમાં મધુ બેળવવામાં આવે છે. આ સોમની આહુતિ આપવાથી તે અંતરિક્ષમાં જઈ સુવર્ણ જેવો પવિત્ર અને ગ્રહણીય બને છે. (૧૧)

હે બ્રાહ્મણસ્પતિ સોમ ! તમારી પવિત્રતા વ્યાપક છે. પાન કરનારાના દેહમાં તમે વ્યાપ બનો છો. ક્રત આદિથી જેમનું શરીર તેજસ્વી બન્યું નથી. તેઓ સોમપાન કરી શકતા નથી, પરિપક્વ દેહવાળા તેજસ્વી જ સોમપાન કરવા સમર્થ બને છે. (૧૨)

દસમો ખંડ

આ સિદ્ધ કરેલો, સુખદાયક, લીલા રંગના ધૂમાડાવાળો સોમ શીધતાથી વૃદ્ધિકારક ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાવ. (૧)

હે ભીનાશવાળા સોમરસ ! શરીરને ચેતનવંતુ બનાવનાર તમે ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાવ. વૃદ્ધિ કરો અને પ્રકાશયુક્ત સુખદાયક બળ આપો. (૨)

હે મિત્ર ! અહીં આવો, બેસો અને શુદ્ધિકારક પવિત્ર સોમના ચુણોનું વર્ણન કરો તથા શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરો. (૩)

હે મિત્રો ! તમે હર્ષ અને આનંદ માટે સોમની પ્રશંસા કરો અને મધુ આદિ દવ્યો બેળવીને તેને સ્વાદિષ્ટ બનાવો – જેવી રીતે બાળક માટે યોગ્ય પેય બનાવવામાં આવે છે. (૪)

ભૂમિ-વાસીઓના પ્રાજ્ઞ-આધાર એવા સોમ, યજની દીપ્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર સર્વોપરિ હલ્ય છે અને તે પૃથ્વી તેમજ અંતરિક્ષમાં સ્થિર રહે છે. (૫)

હે સોમ ! તમે વાયુ આદિ દેવોની તૃપ્તિ માટે ધારા રૂપે બળપૂર્વક જાવ છો, હે સોમ ! અમારા કળશમાં પણ તમે માધુર્ય સાથે સ્થિર થાવ. (૬)

સ્વયં પવિત્ર અને અન્યોને પણ પવિત્ર કરનારા સોમ સ્થાપન ઉપર સ્થિર થાય છે અને વેદમંત્રોના ઉચ્ચારણ સાથે પોતે પણ અવાજ કરે છે. (૭)

પવિત્ર, બુદ્ધિયુક્ત સોમ માટે એવું કહેવાય છે કે તમે બુદ્ધિમાન લોકોના વશીભૂત થાવ છો. (૮)

હે સુંદર, બળવાન, સિદ્ધ કરાયેલ સોમ ! અમારા માટે તમે ધન-બળની પ્રાપ્તિ કરાવો. ગાય આદિ પશુઓમાં શુચિ વર્ણ ધારણ કરાવો. (૯)

અમારા હિત માટે તથા ધાન્યાદિ માટે ધનના પ્રાથક તમારી સુતી વેદવાળી કરે છે. અમે વેદવાળી દ્વારા તમારા સ્વરૂપને જાહીએ છીએ. (૧૦)

ધૂમ-બળવાળા સોમ તીવ્ર-કુટિલ-ગતિથી ચો-તરફ ફેલાઈને પદાર્થોનું ઉલ્લંઘન કરીને વેગથી જાય છે અને સ્તોત્રાઓની કીર્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. (૧૧)

પવિત્ર કરનાર સોમ મીઠું જળ વરસાવનાર મેઘને ચો-તરફથી વ્યાપી જાય છે. આ પ્રકારનો ઉલ્લેખ વેદમંત્રોની સાત વાળીઓ દ્વારા યશપૂર્વક વર્ણિત કરવામાં આવ્યો છે. (૧૨)

અગિયારમો ખંડ

હે સોમ ! અત્યંત મધુરતાથી યુક્તા, અતિશય કમને પ્રાપ્ત કરાવનાર, હર્ષધાર્યક, સત્કારણીય, આનંદસ્વરૂપ બનીને તમે ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧)

દિવ્ય પ્રકાશાદિ ગુણવાન હે સોમ ! સર્વતઃ પ્રકાશિત કીર્તિને ઉજાગર કરો. હે વાયુ આદિ દેવોને ચાહનારા ! મેઘ-મંડળને તમે ખોલી છો. (૨)

હે ઋત્વિજો ! અચ્ચ સમાન વેગવાન, પ્રશંસનીય જળના પ્રેરક, તેજના પ્રેરક, જળથી મિશ્રિત અને જળમાં તરનારા સોમને સિદ્ધ કરો અને સર્વત્ર ફેલાવ. (૩)

જે સોમ આઠ વસ્તુઓને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે, જે ધાન્યાદિ ધન આપનાર છે, જે ભૂમિનો પ્રાપક છે, જે સુંદર મનુષ્યોનો પ્રાપક છે તે સોમને સિદ્ધ કરો. (૪)

હે પ્રિય સોમ ! તમે જ અત્યંત પ્રકાશમાન વિદ્વાનોના જન્મોને મૌખભાવથી વિખ્યાત કરો છો. આ અભિષવ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ સોમ અતિહર્ષકારક ધારા રૂપે પ્રાપ્ત થાય છે. (૫)

ધર્મશશીલ જે સોમ અંતરિક્ષમાં રહેલા ભીનાં કિરણોને વરસાવે છે તે ગાયો અને ઘોડાઓને પુષ્ટ કરે છે. મેઘોની અંદર વિવમાન અને કવચધારી વીરપુરુષની જેમ તે શત્રુદળને નષ્ટ કરે છે.

[સૌમ્ય કાંડનો પાંચમો અધ્યાય સમાપ્ત]

આરણ્યક કાંડ

• છઠો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

વૃત્તનો નાશ કરનાર હે સુંદર નાસિકાવાળા ઈન્દ્ર ! જે અન્ન વડે તમે ઘુલોક અને પૃથ્વીલોકનું પોષણ કરો છો એ બલિષ અને તૃપ્તિકારક અન્ન તથા અમે જે કંઈ કામના કરીએ તે બધું અમને પ્રાપ્ત થાય.. (૧)

જંગમ, પશુઓ અને મનુષ્યોના રાજ ઈન્દ્ર જ બધા ધનના સ્વામી છે. આ ધનમાંથી તમે પુરુષાત્મા પુરુષને ધન આપો છો. અમને પણ હે ઈન્દ્ર તમે વાંછિત ધનની પ્રાપ્તિ કરાવો. (૨)

જે તેજસ્વી ઈન્દ્રનું બૃહદ અને ભજન કરવા યોગ્ય રમણીય સુખ સર્વત્ર વ્યાપ્ત છે તેવા દેવ અમને ધન આપો. (૩)

હે પ્રકાશમાન વરુણ ! અમારા ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ ત્રણે બંધનો છોડી નાખો. આપના નિયમમાં રહી અમે દુઃખરહિત બનવા અપરાધ રહિત થઈએ. (૪)

હે શાંત સ્વરૂપ રોમ ! (પરમેશ્વર) પવિત્ર કરનારા આપની સહાયતાથી અમે ભરણા-પોષણ યોગ્ય ગૃહસ્થાશ્રમનું કર્મ કરીએ. આ કર્મને મિત્ર, વરુણ, બુદ્ધ, અંતરિક્ષ, ઘુલોક અને ભૂમિ પણ વધારો. (૫)

મિત્ર-વરુણાદિ દેવો મારી અસહાયની કામના પૂર્વ કરનારા છો. તમે અમને અનુકૂળ બનો. (૬)

આ પવિત્ર પરમેશ્વર અમને ધન આપનારા અને ભજન કરવા યોગ્ય છો. તમે ઈન્દ્ર-વરુણ તથા મરुતોને વૃદ્ધિ કરવાની યોગ્યતા આપો. (૭)

હે પરમેશ્વર ! અમને મનુષ્યોને બધા અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો અને જે વહેંચવા ઈચ્છા હોય તે ન્યાયપૂર્વક વહેંચો દો. (૮)

અન્ન કહે છે કે હે મનુષ્યો ! હું-વાયુ આદિ દેવતાઓનો પૂર્વજ હું અને સાધુ અમૃત આપનાર હું. જે મારું દાન કરે છે તેવા મનુષ્યોની હું રક્ષા કરું હું. જે કોઈને આય્યા વગર એકલો જ ખાય છે તેવી વ્યક્તિને હું જ ખાઈ જાઉં છું. (૯)

ગીતો ખંડ

હે પરમેશ્વર ! કાળી, લાલ અને પર્વો વાળી નદી કે ગાયોમાં આ ચમકતું જળ અથવા દૂધ તમે જ મૂક્યું છો. (૧)

ઉષાકળ અને આદિત્ય સાથે જોડાયેલ સોમ સ્વયં પ્રકાશિત છે અને વૃષ્ટિકારક મેઘરૂપે બળ અને અન્નનું દાન આપવા તમે ગર્જના કરો છો. દેવતાઓએ પોતાની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિથી તમને ઉત્પન્ન કર્યા છો. (૨)

વજધારી, સોનાનાં આભુષણોથી અલંકૃત, ઈન્દ્રના સંકેતમાત્રથી જ રથના ઘોડા રથમાં એક સાથે જોડાઈ જાય છો. (૩)

હે વીર ઈન્દ્ર ! આપ હજારો પ્રકારના ધન લાભવાળા, નાના-મોટા સંગ્રામોમાં વીરતાપૂર્વક અમારું રક્ષણ કરો. (૪)

અનુષ્ટુપ આદિ છંદોથી યુક્ત ગ્રહણીય વાણી રૂપી હવિ 'પ્રથ' અને 'અપ્રથ' નામથી વિખ્યાત છે. આ વાણી જ જગતના વિધાતા અને ઉત્પાદક વિષણુ પાસેથી રથન્તર આદિ સામને લાવે છો. (૫)

હે સામર્થ્યવાન ઈન્દ્ર ! આ ચૈત સોમ આપના માટે તૈયાર કર્યો છો. તમે સોમ સિદ્ધ કરનારાના ઘરે જ પધારો છો. તમે અમને પણ પ્રાપ્ત થાવ. (૬)

હે અનાદિ પરમેશ્વર ! જ્યારે હૃદયમાં આપનો સાક્ષાત્કાર થાય છે ત્યારે પૃથ્વી અને ધૂલોકના સુખમાં વધારો થાય છો. (૭)

ગીતો ખંડ

હે પરમેષ્ઠી પ્રજાપતિ ! યજનનું જળ મારા બ્રાહ્મ-તેજ અને કીર્તિને વધારો. દિવ્ય પ્રકાશથી સંવ્યાપ્ત અંતરિક્ષની જેમ અમારું જીવન પ્રકાશિત થાવ. (૧)

હે શત્રુ સંધારક સોમ ! આપ દૂધ, અન્ન, બળને ધારણા કરો. પોતાની અમરતા માટે ધૂલોકમાં શ્રેષ્ઠ અન્નોને પ્રાપ્ત કરો. (૨)

હે પ્રકાશરૂપ અઞ્જિન (પરમેશ્વર) ! આપ જ યજાઞ્જિન, પુરોહિત, દેવતા, ઋત્વિજ હોતા બધું જ છો. અને સર્વ કાર્યસાધક છો. (૩)

હે પ્રકાશરૂપ અઞ્જિન (પરમેશ્વર) ! પૃથ્વી ઉપરની પ્રજાઓ આપના 'ઓમ્' નામને વેદમાં મુખ્યરૂપે જાણે છો. ઋષિઓએ ગાયત્રી વગેરે એકવીસ છંદોમાં થનારાં સ્તોત્રોને જાહ્યાં ત્યારબાદ એ વાણીથી ઉધાની સ્તુતિ કરી, જે તેજથી અરુણ કિરણો પ્રગટ થયા. (૪)

જે રીતે વરસાદનું જળ ધરતી પર પડી, જળમાં મળીને નદીનું રૂપ ધારણ કરી સાગરમાં પહોંચે છે, ત્યાં તેમના અભિને (વડવાનલ) આનંદિત કરે છે, એ રીતે સોમરસાનું પાણીનું મિશ્રણ કરવામાં આવે છે. (૬)

કલ્યાણકારી સ્ત્રીના રૂપમાં રાત્રીનું આગમન દિવસના પ્રકાશમય સ્વરૂપને પ્રતિબંધિત કરે છે. સંપૂર્ણ જગતને વિશ્વામાવસ્થામાં પહોંચાડનારી આ રાત્રી દરેકને માટે હિતકારક છે. (૭)

દીપિત્તમાન, તેજસ્વી, સર્વલ્યાપી અભિની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. યાજીક કાર્યોમાં અભિન માટે બોલવામાં આવતા આ પવિત્ર અને સુંદર સ્તોત્ર, દરેક હોતાઓના હિતકારક અભિની નજીક એવી રીતે જાય છે કે જેમ યજની નજીક સોમ પહોંચે છે. (૮)

હે અભિન (પરમેશ્વર) ! બધા દેવતાઓ, ધૂલોક અને પૃથ્વીલોક તેમજ અભિનદેવ તમે બધા જ આ યજ ગ્રહણ કરો. અમારી વાણી દ્વારા તમારી નિંદા ઉચ્ચારીત થાય નહિ. આપની નજીક અમે સુખરૂપ રહીએ. (૯)

પૃથ્વીલોક અને ધૂલોકમાં વ્યાપ્ત કીર્તિ અમને પ્રાપ્ત થાવ. હે ઈન્દ્ર ! બૃહસ્પતિ અમને યજ પ્રાપ્ત કરાવો. વિદ્વાનોની સભામાં ઉત્તમ વક્તા તરીકે કીર્તિ પ્રાપ્ત કરું. (૧૦)

ઈન્દ્રના મહાન પરાકમોનું અમે વજન કરીએ છીએ. જેમણે મેઘને પિણ્ણણ કરી, જળ વરસાબ્યું અને નદીઓને પ્રવાહિત કરી તેના કિનારા બનાવ્યા. (૧૧)

હે અભિન ! તમે જન્મતાની સાથે જ શાનના સાધન-પ્રકાશક થઈને ધૂલોક ઉત્પન્ન કર્યુ. પ્રાણરૂપ બની અંતરિક્ષના અને સૂર્ય તથા યજાભિન્દુપે હુલ્યના આધિષ્ઠાત્રા છો. (૧૨)

ચોથો ખંડ

હે પ્રકાશમાન, સર્વોપરિ અભિન (પરમેશ્વર) ! આપના તેજસ્વી મુખમાં જીબ જેવી જવાળાઓ હવિને ગ્રહણ કરે છે. હે સમૃદ્ધિવાન અભિન ! આપ અમને ઉપયોગી ધન-ધાર્ય અને પ્રભર એવું દર્શનીય તેજ આપો. (૧)

હે અભિન ! આપની કૃપાથી વસ્તંત્રકૃતુ ખરેખર આનંદદાયક છે. શ્રીઝ, વર્ષા, શરદ, હેમત અને શિશીર પણ આનંદદાયી છે. (૨)

હે અભિન ! હજારો ભસ્તકવાળા, હજારો આંખોવાળા અને હજારો

પગવાળા વિરાટપુરુષ છે. એ સમસ્ત બ્રહ્માંડને સમેટીને પણ દશ આંગળ ઉપર રહે છે. (૩)

જુડ અને ચેતન ! વિવિધ રૂપોમાં ચાર ભાગ વાળા વિરાટ પુરુષના એક ભાગમાં આ સમસ્ત સંસાર સમાયેલો છે. એમના ત્રણ ભાગ અનંત અંતરિક્ષમાં સમાયેલા છે. (૪)

જે સૂર્યિ બનેલી છે, અને જે બનવાની છે તે સર્વ વિરાટ પુરુષ (પરમાત્મા) જ છે. એમના એક ચરણમાં આ બધાં પ્રાણી છે અને ત્રણ ભાગ અનંત અંતરિક્ષમાં રહેલા છે. (૫)

આ જગતનો, આ સંસારમાં જેટલો વિસ્તાર છે એનાથીય મોટા આ વિરાટ પુરુષ છે. આ અમર જીવજગતના તે પણ સ્વામી છે. જે અન્ન દ્વારા વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. તેનાય તે જ સ્વામી છે. (૬)

એ વિરાટ પુરુષથી આ બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થયું. એ વિરાથી સમાચિ જીવન ઉત્પન્ન થયા. દેહધારી રૂપમાં એ જ સર્વથી શ્રેષ્ઠ રહ્યા, જેણે સૌથી પહેલાં પૃથ્વી, પછી શરીરરધારીઓને ઉત્પન્ન કર્યા. (૭)

હે ધાવાપૃથ્વી ! પાલનકર્તના રૂપમાં અમે આપને ઓળખીએ છીએ. આપ અમને અમાપ ધન આપો. હે ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકો ! આપ અમારા માટે સુખદાયી બનીને અમને પાપોથી મુક્ત કરો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! (લીલા સોમરસ પાનથી) આપની મૂછો લીલી બની ગઈ છે. અને બને ઘોડા પણ લીલા છે. હે ઉત્તમ ગાયોના પાલક ! વિવેકવાળા માણસો આપની સ્તુતિ કરે છે. (૯)

જે તેજ સોનામાં છે, ગાયોમાં છે. તથા સત્ય સ્વરૂપ બ્રહ્મમાં છે, એ તેજથી સંપન્ન થવાની અમે ઈચ્છા રાખીએ છીએ. (૧૦)

હે મહાન બળના સ્વામી ! ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! અમારા શ્રેષ્ઠ યજને અનુરૂપ ઐશ્વર્ય બળ અને સામર્થ્ય અમને આપો, અને યુદ્ધમાં શત્રુઓને હરાવવાની શક્તિ આપો. (૧૧)

હે વૃષભો (સાંદ્ર) અને વાછરડો સહિત, મોટા આંચળવાળી, અનેક રંગરૂપવાળી ગાયો, તમે અમારી પાસે આવો. આ મહાન લોક તમારા રહેવા લાયક બનો. આ જળ તૃપ્તિકારક બનીને તમને પ્રાપ્ત થાવ. (૧૨)

પાંચમો ખંડ

હે અજિન (પરમેશ્વર) ! અમારા આયુષ્યને તમે પવિત્ર કરો છો. તમે અમારા માટે રસ-અન્નને પ્રેરિત કરી પ્રાપ્ત કરાવો છો. હુણ ફૂતરા સમાન રાક્ષસોને તમે દૂર કરો. (૧)

પ્રકાશમાન સૂર્યલોક બૃહત સોમરસનું પાન કરો. આ સૂર્ય યજપતિ માટે નિર્વિઘ્ન આયુ અને અન્ન આપે છે. વાયુને ચલાવનાર છે, સ્વયં પ્રજાઓના પાલક છે. ચો તરફથી રક્ષા કરે છે અને પ્રકાશિત કરે છે. (૨)

હે સૂર્ય ! તમે દેવતાઓના સમૂહ કરતા વધારે પ્રકાશમાન છો. વરુણ, આજિન ચક્ષુના ગ્રેરક છે. જગતના જગતના આત્મા છે. દુલોક, ભૂલોક, અંતરિક્ષ લોક ત્રણેનો પાલક-પોષક અને પ્રકાશિત કરે છે. (૩)

ગતિમાન, આ તેજસ્વી સૂર્ય ઉગ્નિ ગયો છે. સૌથી પહેલાં તે પૃથ્વી માતાને અને પદ્ધી પિતા, સ્વર્ગ અને અંતરિક્ષને મળે છે. (૪)

આ સૂર્યનો પ્રકાશ ફેલાય છે. આ કિરણો ઉગવાથી પ્રકાશિત બને છે અને અસ્ત થવાથી અદશ્ય થઈ જાય છે. આ મહાન સૂર્ય દુલોકને વિશેષત્તુપે પ્રકાશમાન કરે છે. (૫)

આ સૂર્ય દિવસની ત૦ ઘાઢી (૧૨ કલાક) સુધી પોતાનાં કિરણોથી પ્રકાશિત થાય છે. આ પ્રકાશિત સૂર્યની પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે. (૬)

બધાને પ્રકાશ આપનારો સૂર્યોદય થતાં જ, રાત્રીની સાથે જ તારામંદળ સંતાઈ જાય છે, જેમ દિવસે ચોર સંતાઈ જાય છે. (૭)

પ્રજ્વલિત બનેલ અજિનાં કિરણો સમાન આ સૂર્યનાં પ્રકાશ કિરણો રંગૂળ પ્રાણી જગતને જુઓ છે. (૮)

હે સૂર્ય ! આપ સાધકોનો ઉદ્ધાર કરનાર છો. સમસ્ત સંસારમાં એકમાત્ર દર્શનીય પ્રકાશક છો. ચંદ્રમા, તારાગણ વગેરે ચમકનારા પદથોળે પણ આપ જ પ્રકાશિત કરો છો. (૯)

હે સૂર્યદિવ ! આપ દેવોના સહયોગી, મરુતો, મનુષ્યો તથા સમગ્ર સંસારને જોવાનો સુઅવસર આપવા માટે બધાની સમક્ષ ઉગ્નો છો. (૧૦)

બધાને પવિત્ર કરનાર હે તેજસ્વી સૂર્ય ! આપના પોષણકારી, બધા લોકોને પ્રકાશિત કરનાર દિવ્ય પ્રકાશની અમે સુત્તિ કરીએ છીએ. (૧૧)

હે સૂર્યદિવ ! આપ દિવસને રાત્રીથી માપતાં, શરીરધારીઓને પ્રકાશિત કરો છો. તેમ જ સ્વર્ગ અને અંતરિક્ષને પણ પ્રકાશથી ભરી દો છો. (૧૨)

સૂર્ય શુદ્ધ કરનારા સાત ઘોડાને પોતાના રથમાં જોહેલ્યા છે. રથ ચુલાવનાર, ઘોડાદુપી ડિરણોથી, પોતાની શક્તિ દ્વારા સૂર્યદિવ બધે સ્થળે જાય છે. (૧૩)

હે પ્રકાશક, સૂર્યદિવ ! શુદ્ધતા કરનારાં સાત ડિરણો આપના રથને લઈ જાય છે. (૧૪)

[આરણ્યક કંડનો છઠો અધ્યાય સમાપ્ત અને
પૂર્વ આર્થિક (છંદ આર્થિક) સમાપ્ત]

મહાનામ્ની આર્થિક

પ્રથમ ત્રણ મહાનામ્ની

હે પરમેશ્વર ! આપ બધું જ જાણો છો. યજમાન-ઉપાસકના ગંતવ્ય દેશને જાણો છો. આથી ગંતવ્ય માર્ગનો ઉપદેશ કરો. હે વિપુલ વિદ્યા હે ધન આપનારા ! હે સનાતન બુદ્ધિના સ્વામી ! આ સ્તુતિઓથી આપ અમને વિદ્યા આદિ ધન આપો, કેમકે આપ જ બધા ધનના સ્વામી છો. (૧)

આપ સૂર્ય સમાન વ્યાપક છો. હે પ્રકાશક અમને જાગૃત કરો. આપ અમને અન્ન અને યશ આપવામાં સમર્થ છો. (૨)

હે દુષ્ટો માટે દંડધારક ! અમને ધન અને આત્મિક બળ આપવા પ્રસન્ન થાવ. હે વજધારી ! આપને પ્રસન્ન કરીએ છીએ. હે પૂજનીય વળ્ણન ! અમારી પ્રાર્થના સાંભળીને અમને આશીર્વાદ આપો. (૩)

દ્વિતીય ત્રણ મહાનામ્ની

સેનાઓના પતિને સ્વાવિન અને અનુકૂળ બનાવો તથા ધનપ્રાપ્તિ માટે સુંદર પુરુષાર્થ કરાવો. હે અથ સત્કાર યોગ્ય ! હે શસ્નો-અસ્ત્રોના ધારક ! આપ શૂરવીરોમાં બલિષ્ઠ અને ધનવાનોમાં અતિ દાની છો. આપ પ્રસન્ન થાવ. (૪)

હે શાનવાન ! સૂર્યની જેમ પ્રકાશિત આપ અમને માર્ગ બતાવો. આપ દ્વારા પરમ-અનૈશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તમારી અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. તમે શક્તિમાન હોવાથી બધાને વશમાં રાખો છો. (૫)

જે ક્યારેય હારતા નથી પરંતુ સદા જીતનારા છે તેમને અમે રક્ષણ માટે

બોલાવીએ છીએ. તમે શત્રુને દૂર કરી અમને તમારી નજીક લઈ લો. જેથી યજા, વેદ અને સત્યની વૃદ્ધિ થાય.

તૃતીય ગ્રાણ મહાનામણી

અમે ઉપાસકો ધનનો લાભ મેળવવા, હંમેશા વિજયી, પરમ શૈશ્વર્યવાનને પોકાર કરીએ છીએ. હે પરમાત્મા અમારા શત્રુઓને દૂર કરો. (૭)

હે વજધારી ! શાખ્ત દેવ અમે આપના ઉપાસક છીએ. તમે અમને ધ્યાનના આનંદની અનુભૂતિ કરાવો. તમે પાલન-પોષણનું ધ્યાન રાખો છો. આપ સર્વ શક્તિત્માન અને ત્રણો લોકને વશમાં રાખનારા છો. (૮)

હે પ્રભુ ! હે દુષ્ટ નાશક ! આ ક્ષાણભંગુર સંસાર-સુખનો ત્યાગ કરી હું સંન્યાસ લઉ છું. જેથી હું સંન્યાસીઓની સાથે મળીને બધાના મિત્ર, આનંદ સ્વરૂપ, અદ્વિતીય, સર્વવ્યાપક પરમાત્મા વિશે સંવાદ કરી શકું. (૯)

પંચ પુરિષ પદ

પરમેશ્વર એવા છે, જે પ્રકારે વાળન કરાયું છે. (૧)

ઈન્દ્ર એવા જ છે, જે પ્રકારે વાળન કરાયું છે. (૨)

આર્જિન એવા જ છે, જે પ્રકારે વાળન કરાયું છે. (૩)

પૂર્ણ એવા જ છે, જે પ્રકારે વાળન કરાયું છે. (૪)

દેવતા એવા જ છે, જે પ્રકારે વાળન કરાયું છે. (૫)

[મહાનામણી આર્થિક સમાપ્ત]

ઉત્તરાર્થિક

• પહેલો અધ્યાય •

પહેલો પ્રપાઠક

પહેલો પિંડ

હે મનુષ્યો ! પ્રવિત્ર કરનારા પરમ શૈશ્વર્યવાન દેવતાઓ માટે યજા કરો. પરમાત્મા માટે સ્તોત્રગાન કરો. (૧)

હે અધ્યર્થુ ! હે ઋત્વિજ ! તમે બધા વાયુ આદિ દેવગણ માટે મધુ

મિશ્રિત દિવ્ય સોમરસ તૈયાર કરો છો. (૨)

હે સોમ (પરમેશ્વર) ! તમે અમારા ગાય આદિ પશુઓ માટે, પુત્ર આદિ માટે, ગ્રાણ માટે અને ઘઉં આદિ અન્ન (ઔષધિઓ) માટે સુખ વરસાવો. (૩)

શૈત-ગૌ દુઃખ મિશ્રિત સોમરસ સમર્થ-દીપ્તિ સાથે પ્રકાશિત થાય છો. (૪)

જેમ યુદ્ધભૂમિમાં યશસ્વી શૂરવીર ફરે છે, તેવી રીતે યાજકો દ્વારા પશંસિત, બળવદ્ધક, દરેકનો હિતકારી, સંસ્કારીત સોમ, યજભૂમિમાં પ્રતિષ્ઠા મેળવે છે. (૫)

હે જ્ઞાનયુક્ત સોમ ! આપ તેજસ્વી સૂર્ય સમાન, દિવ્ય પ્રકાશયુક્ત બનીને, દરેકના કલ્યાણ માટે સંસ્કારિત બનો. (૬)

હે બળવદ્ધક રોમ ! શુદ્ધ થતી વખતે આપની યશસ્વી ધારા, અચ્છશાળામાંથી નીકળતા તેજગતિથી ચાલનારા ધોડાની જેમ વેગવાન હોય છે. (૭)

મધુર રસના કળશમાં અમે સોમરસને ગાળીઓ છીએ, જેને મારી આંગળીઓ વારંવાર શુદ્ધ કરે છે. (૮)

જળયુક્ત કળશમાં ગાળેલ સોમરસ યજસ્થળમાં એવી રીતે જાય છે, જેમ દૂધ આપતી ગાય પોતાના સ્થાનમાં જાય છે. (૯)

બીજો પાંચ

હે અજિનદેવ ! તમે અજ્ઞાનનું ભક્ષણ કરી અને જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવવા અમારા યજનમાં આવો. હે દિવ્યગુજા દાતા, તમે મારો હૃદયાસન પર બિરાજમાન થાવ. (૧)

પ્રકાશમાન, બલિષ્ઠ, સમિધાઓ અને ઘૃત વરે પ્રજ્વલિત હે અજિન ! અમે આપનો સાક્ષાત્કાર કરીએ. આપ બૂઝ જ પ્રકાશ આપો. (૨)

હે અજિનદેવ ! આપ અમને વિપુલ, પ્રશંસનીય, અત્યધિક શોભનીય બળ પ્રાપ્ત કરાવો છો. (૩)

હે ઐચ્છયદાતા ! સ્વાર્થસમાન ચમકવાવાળા સ્વર્ણ સોમ ! શુદ્ધિકરણ કરું, જળથી સંયુક્ત બનીને, અવિરલ ધારાના રૂપમાં આપ ચોક્કસ યજપાત્રમાં પ્રતિષ્ઠિત થાવ છો. (૪)

પ્રશંસનીય ગુણ-સ્વભાવવાળી, યજ્ઞકર્તાઓ દ્વારા શુદ્ધ કરાયેલ આખ્લાદક દિવ્ય સોમરસ ! યજ્ઞવેદી પર સ્થાપિત છો. આ સોમ, શ્રેષ્ઠ ભાવસંપન્ન યાજકોને પ્રાપ્ત થાય છે. (૫)

યાજકો દ્વારા શુદ્ધ કરાયેલ હે સોમ ! હવિરૂપ પોષક આહારના રૂપમાં જરૂરથી કળશમાં સ્થાપિત થઈ જાવ. (૬)

ઉત્તમ આયુધોથી યુક્ત, શત્રુનાશક, પાલક, દિવ્યતા વિકસાવનારા, ઉત્તમ બળવાન, આકાશ અને પૃથ્વીને ધારણ કરનાર દિવ્ય સોમને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૭)

હુ ઈન્દ્ર ! ડિરાણોરૂપી કેશવાળા હર્યચ્છ તમને પ્રાપ્ત થયા છે. તમે અમારા વડે અપીજા કરાયેલ મોટા હવિનો સ્વીકાર કરો. (૮)
હુ ઈન્દ્ર ! સોમરસ તૈયાર કરનારા અમે ઋત્સ્વિજો સોમપાન કરનારા આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૯)

આકાશમાં રહેનારા, યજ્ઞકર્મથી પ્રેરિત ઈન્દ્ર અને અજિન બન્ને દેવો અમને પ્રાપ્ત થાવ તેમજ વેદમંત્રોના ગાન વડે નીચોવીને તૈયાર કરેલ આ સોમરસનું પાન કરો. (૧૦)

બધાના પાલક પરમાત્મા ઉપદેશ કરે છે કે ઈન્દ્ર અને અજિન પ્રાપ્ત સહાયક છે. આ વેદવચન સાથે નીચોવેલો સોમ તેઓ ગ્રહણ કરે. (૧૧)
મનીષિઓને અનુકૂળ એવા ઈન્દ્ર-અજિનનું અમે વરણ કરીએ છીએ. એ બન્ને દેવા અમારા આ યજ્ઞમાં પધારી સોમપાનતી તૃપ્ત બનો. (૧૨)

ગ્રીઝ ખંડ

હુ સ્વર્ગમાં વિદ્યમાન સોમ ! (પરમાત્મા) તમે આપેલા ભોજન વડે મળતા સુખ મહાનયશને ભૂષિ ઉપર રહેતા મનુષ્યો ગ્રહણ કરે છે. (૧)

અમને ધન-ધાન્ય આપનારા હે પરમાત્મા ! ભજન કરવા યોગ્ય ઈન્દ્ર વરુણ અને મરુતોને વૃદ્ધિ કરવાની ક્ષમતા આપો. (૨)

પરમાત્મા મનુષ્યોને આ બધા પ્રકારના અન્ન વહેંચવા ઈચ્છે છે અને તેઓ ન્યાયપૂર્વક બધાને વહેંચે છે. (૩)

હુ શુદ્ધ કરવામાં આવતા સોમ ! તમારી તરલ ધારાને કારણે તમે સહેલાઈથી પાત્રમાં આવી જાવ છો. હુ ઐશ્વર્યદાતા, સ્વર્ણ, સુવર્ણ સમાન ચમકતા સોમ તમે આ યજ્ઞસ્થાનમાં ઉપસ્થિત થાવ. (૪)

હર્ષપ્રદાયક, આખ્લાદાયક, સ્વર્ગાય આનંદરસ ટ્પકાવતા હે સોમ !

તમે અમારા હદ્યદુપી અંતરિક્ષમાં આવો. પછી યજમાનોને આનંદ પ્રાપ્ત કરાવો. (૫)

હે સોમ ! અમારા યજમાં શીଘ્ર આવીને દ્રોષ કળશમાં બિરાજો. હોતાઓ દ્વારા શુદ્ધ હવિરૂપ પ્રાપ્ત કરો. ઋત્વિજો અશ્વની જેમ લાંબી આંગળીઓ વડે તમને સ્વચ્છ કરે છે. (૬)

ઉત્તમ અસ્મ-યુક્તા, દાનવ નાશક, વિઘ્ન ભક્તક, બળવાન અને ધૂલોક-પૃથ્વીલોકના ધારક હે સોમ તમને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૭)

બુદ્ધિમાન, અનુષ્ઠાનકર્તા, પરમજ્ઞાની, સાધક ઋષિ જ આ ઈન્દ્રિયોમાં રહેલા પરમ આનંદદુપી દૂધને યત્નપૂર્વક પ્રાપ્ત કરી શકે છે. (૮)

ચોથો ખંડ

હે વીર ઈન્દ્ર ! જેમ દોહ્યા વગરની ગાય વાછરડા આગળ ભાંભરે છે તેવી રીતે અમે વિશ્વના સ્વામી સર્વજ્ઞ એવા આપને વારંવાર પ્રણામ કરીએ છીએ. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકમાં તમારા સમાન બીજું કોઈ નથી, થયું નથી અને થશે પણ નહિ. પ્રાણ, બળ અને ઈન્દ્રિયોની કામના કરતા અમે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૨)

સતત બુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરનાર, વીર ઈન્દ્ર કેવા પ્રકારના તૃપ્તિકારંક પદાર્થ, યત્ન અથવા અનુષ્ઠાન દ્વારા અમારા મિત્ર બને ? (૩)

હે ઈન્દ્ર ! શત્રુઓના નિવાસ એવા દઢ દુર્ગની તોડવા તમારે કયો પદાર્થ જોઈએ છે ? ઈન્દ્રદેવ માટે સોમરસ જ યોજ્ય પદાર્થ છે. (૪)

પાંચમો ખંડ

હે સોમ ! ઈન્દ્રને પાન કરવા માટે તમે સ્વાદિષ્ટ અને હર્ષદ્વારક ધારા સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧)

હે રાક્ષસોનો નાશ કરનારા, વિશ્વમાં વ્યાપ્ત થનારા સોમ તમે દ્રોષ કળશમાં સ્થિર થઈ યજસ્થળમાં વ્યાપ્ત બનો. (૨)

હે સોમ ! તમે આદરણીય અને દુષ્ટ નિવારક છો તથા યજ કરનારાઓને ઐશ્વર્યથી પરિપૂર્ણ કરો છો. (૩)

હે સોમ ! તમે મધુર, હર્ષપ્રદ, પૂજ્ય, પ્રકાશમય અને બુદ્ધિ પ્રદાતા છો. ઈન્દ્ર માટે તમે અહીં પદ્ધારો. (૪)

શક્તિમાન ઈન્ડ સોમનું પાન કરીને વૃષ-તુલ્ય પૌરુષ ગ્રાપ્ત કરે છે. સુખદાયી આ સોમનું પાન કરીને ઈન્ડ પ્રકાશયુક્ત બની અન્નને એવી રીતે પુષ્ટિકરક બનાવે છે જેવી રીતે અચ્છ પુષ્ટ બને છે. (૫)

પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ આ સુખદાયક, લીલા ધૂમ વાળનો સોમ ઈન્ડને સારી રીતે ગ્રાપ્ત થાય. (૬)

તૈયાર કરવામાં આવેલ, સેવનીય આ સોમ મેઘો ઉપર વિજય અપાવવા ઈન્ડને ગ્રાપ્ત થાય છે અને તેનાથી ઉત્તેજિત બની ઈન્ડ સફળ થાય છે. (૭)

સેવન કરવા યોગ્ય સોમનું પાન કરીને ઈન્ડ આકાશમાં દેખાતા શત્રુઓ ઉપર પ્રહાર કરી વરસાદ મોકલે છે અને સપ્તરંગી ઈન્ડધનુષને ધારણ કરે છે. (૮)

હુ મિત્રો ! આ આનંદદાયક, વિજય અપાવનાર તૈયાર કરવામાં આવેલ સોમરસની રક્ષા માટે આ લાંબી જીવનાળા કૂતરાને યજશાળા પાસેથી દૂર કરો. (૯)

સંપાદિત કરવામાં આવેલ સોમની પવિત્ર ધારાઓ – જેમ સુશિક્ષિત ઘોડો ઝડપથી ગમન કરે છે તેવી રીતે – વેગપૂર્વક સર્વત્ર ફેલાઈ જાય છે. (૧૦)

યજ્ઞકાર્ય માટે મુશકેલીથી એકત્ર કરવામાં આવેલ સોમરસને ઋત્વિજો વિશ્વ વ્યાપિની બુદ્ધિથી સર્વત્ર ફેલાવી દે છે જેનાથી વરસાદ થાય છે. (૧૧)

અન્નની ઉત્પત્તિ માટે હિતકારી, નમ સોમ આકાશમાં વૃદ્ધ પામે છે અને પછી પ્રિયકારી જળની સર્વત્ર વર્ષા કરે છે. (૧૨)

જેવી રીતે જ્યાતિ મેળવ્યા પહેલા પુત્રનાં માતા-પિતાનું નામ બધા જાપ્તાતા હોતા નથી પરંતુ જ્યારે પુત્ર પોતાના ગુણ પ્રગટ કરે છે ત્યારે પ્રસિદ્ધ મળે છે તેવી રીતે પૃથ્વીલોક અને ધૂલોકના પુત્ર આ સોમનું નામ સોમયજ્ઞ પહેલા અજ્ઞાત હોય છે, પરંતુ યજ્ઞ દ્વારા તેનો મહિમા બને લોકમાં પ્રગટ થાય છે. (૧૩)

પ્રકાશમાન, કળશમાં ભરવામાં આવેલો આ સોમ જ્યારે સુવામાં લઈને પ્રગટ થયેલા અભિનમાં આહુતિ આપવામાં આવે છે ત્યારે સોમ 'ઉપાના કિરણોની જેમ શોભિત થાય છે. ઋત્વિજો તેના ગુણગાન કરે છે. (૧૪)

છઠો ખંડ

પરમાત્મા ઉપદેશ આપતા કહે છે કે – અમે તમારા દરેક યજશમાં વેદમંત્રોના માધ્યમથી તમને ઉપદેશ આપ્યાએ છીએ. (૧)

જે અભિનો સહુપયોગ કરે છે અને તેના વડે હવન કરે છે, તેમનું બળ
ક્ષીણ થતું નથી. તેઓના ખોરાકનું પાચન થાય છે અને શરીરની વૃદ્ધિ થાય
છે. (૨)

હે અભિન ! આવો ! તમારી કૃપાથી અમે સત્ય અને અન્ય લૌકિક
વાણી ઉચ્ચારિએ છીએ. યજ્ઞ દ્વારા તમે વૃદ્ધિ પામો છો. (૩)

હે અભિન ! કમનુસાર જીવને જે યોનિમાં મોકલવાનું મન હોય તે પ્રકારે
ત્યાં જ જાય છે. આપની ઈચ્છા વડે જ તેને બળ વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે. (૪)

હે અભિન ! આપનું તેજ અમારી શાનેન્દ્રિયોનું પતન નહિં, ઉન્નયન
કરાવનાર બનો. હે અમારા પાલક ! અમારા વડે કરાતી ભક્તિનો આપ
સ્વીકાર કરો. (૫)

હે વજિન ! તમારી રક્ષા ઈચ્છતા અમે વિવિધ કર્મોરૂપી કર આપીને
આપને વિનંતી કરીએ છીએ. જેમ કોઈરોમાં અન્ન ભરવામાં આવે છે તેમ
અમને પણ સતત તમારા આશીર્વાદ મળતા રહો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! બ્યવહારમાં અમે બધા આપના શરણે છીએ, તમે અન્યાયીને
દર આપો છો. તેજસ્વી વીર અમારી રક્ષા માટે ગતિશીલ આપના શરણે અમે
આવ્યા. છીએ. (૭)

હે વાણી દ્વારા સેવનીય ઈન્દ્ર ! આપની પાસે યાચના કરવાથી જ
અમને અભીજુ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેવી રીતે જીવની સાથે ચાલનારને જળ
મળો છે તેવી રીતે. (૮)

હે વજધારી ! જેવી રીતે નહીં, નહેરોના જળને વધારે છે તેવી રીતે
વેદોકત કર્મ આપની વૃદ્ધિ કરાવે છે. (૯)

ગમન કરવા ઈચ્છુક રાજાના મોટા રથમાં જોડાનારા ઘોડા આગળ
સારથી રાજાની પ્રશંસા કરે છે. (૧૦)

અમારા વરીલો, નિબળ અને અમારી સાથે મિત્રભૂવ રાખનારા
લોકોની સંપૂર્ણ રક્ષા માટે હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારા રક્ષક બનો. (૫)

હે ઉપાસકો ! શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનારા, શત્રુનાશક ઈન્દ્રની અમે
વેદમંત્રો દ્વારા એવી રીતે સ્તુતિ કરીએ છીએ જેવી રીતે ગૌશાળમાં ગાય
પોતાના વાઇરદાને બોલાવે છે. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! અમને એવા રાજ આપો જે દાની, બળવાન સેનાઓવાળા,
મેઘ સમાન સર્વપાલક અને બહુ-અન્ન-બળયુક્ત અને સુપાલક હોય. (૭)

હુ મનુષો ! સોમયજમાં ઋત્વિજો યજાની રક્ષા માટે બૃહત્સાયનું એવી રીતે ઉચ્ચ સ્વરે ગાન કરે છે અને ધન દાતા ઈન્દ્રને એવી રીતે પોકાર કરે છે જેવી રીતે હિતકારી, કુટુંબ પોષક પિતા પુત્રને બોલાવે છે. (૮)

જે પ્રકારે નાસિકા દ્વારા સુગંધ કે હુગંધની અનુભૂતિ થાય છે તેવી રીતે ઈષ-અનિષ્ટનો બોધ કરાવનાર ઈન્દ્રનો અસ્થિર કે હુંદર મનુષો સ્વીકાર કરી શકતા નથી. અન્ન વગેરેના દાતાની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૯)

[ઉત્તરાર્થિકનો પહેલો અધ્યાય સમાપ્ત]

• જીજો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હુ મનુષો ! તમારા ભોજન આઈની રક્ષા કરનારા, સર્વોપરી, શતકમાં, બધાના પૂજનીય ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. (૧)

હુ ઋત્વિજો ! અનેક લોકો દ્વારા આવાહનીય, બહુસ્તુત, કીર્તનીય સનાતન પરમેશ્વરની ઈન્દ્રના ઉપમાં સ્તુતિ કરો. (૨)
ઈન્દ્ર (પરમાત્મા) જ વિપુલ બળદાતા, કર્મફળદાતા, મહાન અને કર્મબંધનમાંથી છોડાવનારા છે. (૩)

દીજો ખંડ

હુ મિત્રો ! આપજાને આણંદ આપનારા, ગુણોના ભંડાર, સૌમ્ય, ભક્ત રક્ષક ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ની સ્તુતિ કરો. (૧)

જેવી રીતે અમે (ઋત્વિજ) સત્યરૂપી ધનના ધનિક અને સુ-દાની ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર)ની સ્તુતિ કરીએ છીએ તેવી રીતે તમે પણ તેમના સ્તોત્રનું ગાન કરો. (૨)

અનંતજ્ઞાન, વાસ પ્રદાતા હુ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! તમે અમારા માટે અન્ન, પશુ અને ધન આપવાની ઈચ્છાવાળા બનો. (૩)

હુ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! મેધાવી મિત્ર તમારું મંત્રો વડે પૂજન કરે છે.

અમે ભક્તો પણ આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૪)

હુ વજ્જન ! આ યજમાં હું આપની સ્તુતિ કરું છું, આપના સ્તોત્રો વડે જ અમે ધન મેળવીએ છીએ. (૫)

હુ પરમેશ્વર ! વિદ્ધાનો આપનો સાક્ષાત્કાર કરવા ઈચ્છે છે. તમે તેમની

આપણસ દૂર કરી તેમને આત્માનંદની પ્રાપ્તિ કરાવો છો. (૬)

સ્તોત્ર વડે પૂજનીય પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરો. અમારી વાણી હર્ષિત ઈન્દ્ર માટે સંપાદિત સોમના ગુણગાન કરો. (૭)

સ્પાત ઋક્તિજો સોમમાં સૌભાગ્ય લક્ષ્મી છે એવું કહે છે. આ સોમ તૈયાર થઈ ગયા પછી તેને અમે ઈન્દ્રને હવ્ય રૂપમાં અર્પણ કરીએ છીએ. (૮)

વિદ્વાનો મિકદૃક નામના યજ્ઞમાં નરણ દિવસનો ચેતન યજ્ઞ કરે છે. આ યજ્ઞમાં અમે મંત્રગાન કરીએ છીએ. (૯)

ગ્રીજો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! સુસંપાદિત સોમને આ યજ્ઞમાં તમને અપણા કરીએ છીએ. અહીં આવી તેનું પાન કરો. (૧)

પોતાના સમર્થ કિરણો દ્વારા મેઘોને વિદીષા કરનારા હે સૂર્ય ! તમારા વિજય માટે આ સંપાદિત સોમ અર્પણ કરીએ છીએ. અમે તમારું આવાહન કરીએ છીએ. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! અમારી રક્ષા કરનારા આ યજ્ઞમાં અમે સંપૂર્ણ સમર્પણ ભાવથી જોડાઈએ છીએ. (૩)

હે આજીનબાળુ ઈન્દ્ર ! તમારા લાંબા હાથ વડે અમારા ભોજ્ય-અન્ન અને વિવિધ ધનનો સર્વતઃ સંગ્રહ કરો. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! આપણા દ્વારા અમારી રક્ષા કરવામાં આવતી હોવાથી અમે આપને પુરુષાથી, બહુદાની, અત્યંત ધનવાન અને મહાન વ્યતીત તરીકે માનીએ છીએ. (૫)

એકનિત થઈને, સંયુક્તરૂપે, સોમયજ્ઞમાં, શત્રુઓને હરાવનારા, જીચર્યના સ્વામી, ઈન્દ્રની પ્રાર્થના કરો. (૬)

હે ઋક્તિજો ! સત્કાર્યાના શુભારંભમાં, દરેક પ્રકારના સંગ્રામમાં, સંરક્ષણ માટે, બળશાળી ઈન્દ્રનું આવાહન કરીએ છીએ. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! જે મોહગ્રસ્ત લોકો મશકરી કરે છે તેઓ તમને હિંસિત ન કરો, અને જેઓ વેદનો દ્રેષ કરનારા છે તેમના ઉપર તમે કૃપા વરસાવશો નહિ. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! આ યજ્ઞમાં વૃદ્ધિ દ્વારા અન્ન અને ધન-આદિની પ્રાપ્તિ માટે તમને પ્રસન્ન કરીએ છીએ. મૃગ જેવી રીતે જળ ગ્રહણ કરે છે એવી રીતે તમે આ સોમરસ ગ્રહણ કરો. (૯)

હુ ભયરહિત ઈન્ડ ! તમારા માટે આ સોમ અર્પણ કરીએ છીએ. તમે આનંદપૂર્વક આ સોમરસનું પાન કરો. (૧૦)

હુ ઈન્ડ ! ઋત્વિજો દ્વારા ધોઈને સાફ કરી, પછી પથ્થર ઉપર વારીને, નીચોવીને, ગાળીને આ પવિત્ર સોમરસ તૈયાર કર્યો છે જે નદીમાં સ્નાન કરીને આવેલા અશ્વ જેવો છે. ગાયોને જેમ જવ વગેરે મિશ્રિત કરી સ્વાદિષ્ટ ખોરાક આપવામાં આવે છે તેવી રીતે અમે દૂધ વગેરે મિશ્રિત કરી આ સોમરસને પકાવીને સ્વાદિષ્ટ બનાયો છે. તમે તે સ્વીકારો. (૧૧)

હુ ધનના સ્વામી, વાણી દ્વારા પ્રશંસનીય ઈન્ડ ! (રાજન) યજ્ઞ દ્વારા સંપુન કરેલ આ પવિત્ર સોમરસનું તમે પાન કરો. (૧૨)

હુ સૌભ્ય ઈન્ડ ! સારી રીતે તૈયાર કરેલો જે સોમરસ આપને અર્પણ કરવામાં આવે છે તેનાથી આપ ગ્રસન થાવ છો. (૧૩)

હુ વીર ઈન્ડ ! આ સ્તોત્ર આપના શરીરમાં જઈ ઉદરમાં, મસ્તકમાં અને ભુજાઓમાં સર્વત્ર ફેલાઈ જાય અને આપને બળ પ્રદાન કરે. (૧૪)

હુ મિત્રો ! આ યજ્ઞમાં પદ્ધારો અને આસન ગ્રહણ કરી ભક્તિભાવપૂર્વક ભગવાનનું યજન કરો. (૧૫)

હુ મિત્રો ! બહુસ્તુત, શત્રુનાશક, ધનના સ્વામી પરમાત્માને સોમરસ અર્પણ કરી તેમની સ્તુતિ કરો. (૧૬)

હુ મિત્રો ! પરમાત્મા અમારાં ભોગ-સાધનો મેળવવામાં સહાયક બનો અને અમને ધન-પ્રાપ્તિમાં અનુકૂળ બનો તેમજ અમે ભગવાનને પ્રાપ્ત કરીએ. (૧૭)

શોથો ખંડ

દરેક સંગ્રામમાં અને પ્રત્યેક સુખ-ઉપભોગમાં અમે મિત્ર, અસ્તિ બળવાન એવા ઈન્ડ(પરમાત્મા)ની રક્ષણ માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૧)

વિશ્વના તમામ પદ્ધારોનું સેવન કરવામાં સમર્થ અજિન, શ્રેષ્ઠ આહૃતિઓથી પ્રદીપ્ત થઈને ગતિમાન બને છે. આ અજિન વિદ્વાનોનું શ્રેષ્ઠ ધન છે. (૨)

દેવલોકમાંથી આવનારી ઉખાદેવીનાં પ્રકાશકિરણો ગાઢ અંધકારને દૂર કરે છે. ધૂલોકની આ પુની સંપૂર્ણ જગતને પ્રકાશથી ભરી દે છે. (૩)

હુ પરમેશ્વર (ઈન્ડ) ! તૈયાર કરવામાં આવેલ સોમરસ અને સ્તોત્રોથી મુક્ત આ યજ્ઞને આપ પવિત્ર કરો છો અને અમને વિપુલ બળ આપો છો. (૪)

આકાશમાં સૂર્યના સ્થાનમાં આપનો મહિમા વ્યાપેલો છે. એવા હે પરમેશ્વર તમે ભક્તિમાર્ગના યશસ્વી સાધકોને કર્મનુસાર ઈચ્છિત ફળ આપો છો. (૫)

સંગ્રામમાં શત્રુઓ સામે જીતવા માટે બળ પ્રાપ્ત કરવા અમે મહાબળવાન પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હે પરમાત્મા ! અમારી બૃદ્ધિ અને સુખ માટે આપ અમારા મિત્રવત બનો છો. (૬)

હે યજ્ઞકર્તાઓ ! તમારા માટે અજિના ગુણો બતાવીએ છીએ. અજિનેદેવ, અન્ન-બળના રક્ષક, ચેતનાદાયક, ગમનશીલ, યજસુધારક, સમગ્ર સંસારના પદાર્થોને યથાયોગ્ય જગ્યાએ પહોંચાડનારા અને અમર છે. (૭)

વિદ્વાન બ્રહ્મા અને શમી વૃક્ષના સાંનિધ્યમાં, સુંદર સુવિધાઓ રાથે સંપન્ન કરવામાં આવેલ યજમાં અજિનેદેવ યજમાનોને ઉત્તમ ધન અને ઉત્તમ તેજ આપે છે. (૮)

સૂર્યલોક નક્ષત્રો વડે પ્રકાશિત છે. તે પ્રકાશ મોકલે છે. હે ઉધા ! અમે તમારા અને સૂર્યદિવના પ્રકાશ દ્વારા જ અન્ન મેળવીએ છીએ. (૯)

હે સૂર્ય અને ચંદ્રમા ! પ્રકાશ મેળવવા ઈચ્છતી પ્રજ્ઞા આપને પ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છે છે. અમે પણ અમારી રક્ષા માટે આપને મેળવવા ઈચ્છીએ છીએ. આપ બૃદ્ધ અને ધન આપનારા છો તેમજ બધાને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧૦)

હે સમાન મનવાળા સૂર્ય અને ચંદ્ર, તમે બનો વેદમંત્રોથી યજાનુષ્ઠાન કરનારાઓને અનેક પ્રકારના ભોજન આપો છો, કર્મોમાં પ્રવૃત્ત કરો છો, નિયમપૂર્વક બધાને દર્શન આપો છો. તમે આ સોમનું પાન કરો. (૧૧)

પાંચમો ખંડ

આ સોમના પુરાતન મહિમાને જગ્યાનારા વિદ્વાન ઋક્ષવિજો દૂધ જેવા થોત વહેંદ્વાળા, અનેક લોકો જેનું સેવન કરે છે તે બુદ્ધિવદ્ધક સોમને ગ્રહણ કરે છે. (૧)

આ સોમ સૂર્ય સમાન નેત્ર-જ્યોતિ દાયક છે. દેવલોક સુધી સાત ધારાઓમાં પ્રવાહિત, દરેક લોકોના દ્રષ્ટા, આ સોમ જળપાત્રોમાં શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૨)

પવિત્ર થનારો આ સોમરસ સૂર્ય સમાન દરેક લોકમાં પ્રકાશિત થાય છે. (૩)

સનાતન રીતે સંસ્કારીત કરેલ આ લીલાવણીની આભાવાળો સોમ દેવો

માટે ગરણીથી ગાળીને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૪)
જ્ઞાન સાધનથી પ્રકાશિત, બુદ્ધિ-તત્ત્વવિદ્યક સોમને વિજ્ઞાન ગત્તિજો દ્વારા
વાયુ વગેરે દેવોને અર્પણ કરવામાં આવે છે. (૫)

સુંદર રસયુક્ત સોમને ગરણી વડે સર્વત્ર સિંચિત કરવામાં આવે છે.
અજિન પર પહેલાથી 'ચટ-ચટ' ધ્વનિ કરે છે અને વાયુ વગેરે દેવોને પહોંચાડે
છે. (૬)

હુ સોમ ! તમે વિરોધીઓને દંડ આપો. શત્રુઓને ભયભીત કરો અને
ધનપ્રાપ્તિ કરાવો. (૭)

હુ દેવતાઓ ! સ્વર્ણ પથરો વડે વાટીને, સારી રીતે તૈયાર થયેલો
અને મેઘ તરફ જતો આ સોમ તમને (દેવતાઓને) તમારાં ડિરણો દ્વારા પ્રાપ્ત
થાય છે. (૮)

હુ મનુષ્યો ! શુદ્ધિકારક, પરમ ઐશ્વર્યવાન દેવતાઓને ઉદેશીને ભજન
કરો અને પરમાત્માના સ્તોત્રનું ગાન કરો. (૯)

છકો ખંડ

બુદ્ધિવિદ્યક સોમ જળની લહેરો સમાન મેઘસ્થ જળને મળવા આકાશમાં
ગમન કરે છે. (૧)

સંપન્ન કરવામાં આવેલ સોમયજના પરિણામે થનારી વર્ષથી પ્રભૂત
અન્ન વરસાવે છે. (૨)

યજ્ઞમાં હવન કરવામાં આવે ત્યારે સોમયજના માધ્યમથી ઈન્દ્ર, વાયુ,
વરુજા અને વિષણુ વગેરેને પહોંચાડે છે.

હુ સોમ ! જેવી રીતે સમુદ્ર જળથી સર્વતઃ પૂર્ણ છે એવી રીતે આપ
અમૃતરૂપી જળથી પૂર્ણ છો. આથી આગસ નિવારક દેવ-ભજન માટે મધ્યુકૃત
બની આ દ્રોષા-કળશમાં સ્થાપિત થાવ. (૪)

અતંત પ્રિય લાગતા બાળકની જેમ ચેતવણનો સોમ જળમાં બન્ને
હુથ અને આંગળીઓ વડે એવી રીતે મિશ્રિત કરવામાં આવે છે જેવી રીતે
સંગ્રામમાં વીર રથને ચલાવે છે. (૫)

પાકેલો, નીચોવીને તૈયાર કરેલો આ સોમ અમે હતિ માટે અર્પણ
કરીએ છીએ, યજ્ઞમાંથી તે અન્ન પેદા કરે છે. (૬)

હુ સોમ ! જેવી રીતે તમે સૂર્ય આદિ લોકને વશમાં કરો છો એવી રીતે,
હંસની સમાન ગતિથી બધાની બુદ્ધિને વશમાં કરો છો. આ સોમને ગાયના

ધી વગેરેથી યુક્ત કરવામાં આવે છે. (૭)

વિદ્યા, શિક્ષા, બ્રહ્મચર્યથી યુક્ત ઋત્તિજોની આંગળીઓની મદદથી તૈયાર થતો આ સોમ વૃષ્ટિ કરનારા ઈન્દ્રને પાન કરવા લીલા રંગનો સોમ તૈયાર કરવામાં આવે છે. (૮)

વાયુ વગેરે દેવોને પ્રાપ્ત થનારો આ સોમ હવનમાં કરવામાં આવતી ધાર મારફતે જ્યારે હોમવામાં આવે છે ત્યારે અવાજ સાથે સર્વત્ર ફેલાઈ જાય છે અને વરસાદ વરસાવે છે. (૯)

ધુમાડારૂપે સોમ ચો-તરફ ફેલાઈ જાય છે અને જેમ વીર પુરુષ યશને પ્રાપ્ત કરે તેવી રીતે બધા પદાર્થોનું ઉલ્લંઘન કરીને સ્તોત્રાઓને કીર્તિ અપાવે છે. (૧૦)

હે શાની પુરુષો ! સોમ-સંપાદન કરનારા ઋત્તિજોને તમે માંગ્યા વગર દદ્દિજ્ઞા આપો, દક્ષિજ્ઞા આપ્યા વગર યજ્ઞ ફળો નથી. આ યજ્ઞ નજીકથી કૂતરા જેવા વિનંકતી જીવોને દૂર કરો. (૧૧)

[ઉત્તરાર્થીકનો બીજો અધ્યાય સમાપ્ત]

• ગીજો અધ્યાય •

ગીજો પ્રપાદક

પહેલો ખંડ

હે સોમ ! (પરમાત્મન) ! બધામાં પ્રમુખ એવા તમે અમારી પ્રાર્થનાઓ અને સ્તોત્રોને વિવિધ પ્રકારની રક્ષાઓથી પવિત્ર બનાવો. (૧)

હે બધાના લાક્ષી પરમાત્મા ! આપ અમને પવિત્ર બનાવો. આપ દાવાજીન અને મેઘસ્થ જળોને પ્રેરિત કરનારા છો. (૨)

આપનો મહિમા તરણે ભુવનમાં વ્યાપ્ત છે. આપના પ્રતિ અમે વેદવાણી અર્પણ કરીએ છીએ. (૩)

હે પરમેશ્વર ! અમારા ઉપર એવી કૃપા કરો જેથી આપની સાથે સાખ્યભાવ ટકી રહે અને આપના યશને શત્રુઓ અપમાનિત કરે નહિ. (૪)

હે પરમેશ્વર ! વિદ્યુત આદિ આપના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રો શત્રુનાશ કરવા માટે જ છે. તેના વડે દુષ્ટોનો નાશ કરી અમારી રક્ષા કરો. (૫)

હુ દેવ સોમ (પરમેશ્વર) ! તમે અમૃતની વર્ષા કરનારા, વીર્યવાન,
પ્રકાશમાન, શ્રેષ્ઠ કર્ત્વ છો. તમે યજને ધારણ કરો છો. (૭)

હુ વીર્યકારક સોમ ! તમે બળ-શક્તિના દાતા છો. તમાંડું સેવન
કરવાથી વીર્યકારક બને છે. તમારો રસ વીર્યકારક છે. (૮)

હુ સોમ ! આપ બળશાળી છો. પશુધનની વૃદ્ધિ કરવાવાળા છો. તેથી
આપ અમને ધર્મમાર્ગ દ્વારા ઐશ્વર્ય આપાવો. (૯)

હુ સોમ ! પ્રકાશિત, સુખદ એવા તમને અમે હવનમાં અર્પણ કરીએ
છીએ. ખરેખર તમે કામનાપૂરક છો. (૧૦)

જ્યારે સંસ્કારીત સોમ જળની સાથે મિશ્રિત કરીને તૈયાર કરવામાં
આવે છે ત્યારે દ્રોષ કળણમાં સ્થાપિત થાય છે. (૧૧)

હુ ઉત્તમ આયુધોથી યુક્ત સોમ ! આનંદદાયી બનીને, અમોને શ્રેષ્ઠ
પરાકર્મની ક્ષમતાથી યુક્ત બનાવો અને અમારા યજનમાં આવીને સુશોભિત
થાવ. (૧૨)

હુ સોમ ! પરિષ્કૃત અને શુદ્ધ થવાવાળા આપની પાસે, અમો મિત્રાદે
સહયોગ મેળવવાની કામના કરીએ છીએ. (૧૩)

હુ સોમ ! આપની લહેરોમાંથી જે ધારા શુદ્ધ થઈ રહી છે, એના દ્વારા
અમને ઉલ્લાસિત કરવાની કૃપા કરો. (૧૪)

હુ સોમ ! આપ જગતનીયંતા છો. શુદ્ધ થયા પછી આપ અમોને ધન-
ધાન્યની સાથે સુસંતતિ આપો. (૧૫)

ઓઝે ખંડ

દેવી શક્તિઓને શ્રેષ્ઠ કાર્યની તરફ પ્રેરિત કરનારા, ઐશ્વર્યવાન આ
યજનને ઉત્તમ વિધિથી સંપન્ન કરાવનાર, હવિવાહક અજિનનું અમે આવાહન
કરીએ છીએ. (૧)

પ્રજ્ઞાપાલક, હવ્યવાહક, સર્વપ્રિય અજિનમાં અમે બધા મંત્રો વડે હવન
કરીએ છીએ. (૨)

હુ અજિન ! દેવોને આ યજનમાં લઈ આવો. યજમાન માટે અરણિઓમાં
પ્રગટ થનારો, આ અજિન હવન પૂર્ણ કરાવનાર અજિન પ્રશાંસનીય છે. (૩)

અમે યાજ્ઞિકો, સોમરસનું પાન કરવા મિત્ર-વરુણને આમંત્રીએ છીએ.
તેઓ બંને પવિત્ર-બળવાન છે. (૪)

જે મિત્ર-વરુણ યજ દ્વારા જ યજને વધારનારા છે અને જ્યોતિના પાલક

છે તેમને અમે અહીં બોલાવીએ છીએ. (૫)

હે સમર્थ વગુજા તમે અમારા રક્ષક છો. હે મિત્ર બધાની રક્ષા કરો. તમે બન્ને અમને વિપુલ ધન આપો. (૬)

ઉદ્ગૃહતાઓ ઈન્દ્રની સ્તુતિ સામ-મંત્રો વડે કરે છે. હોતાઓ મંત્રની સ્તુતિ મૃક્ષક-મંત્રો વડે કરે છે. બાકી રહેલા અધ્યર્થુ ઈન્દ્રની સ્તુતિ યજુર્વેદના મંત્રો વડે કરે છે. (૭)

વેઠ-વચનથી બંધાયેલા પરમેશ્વર શુભાશુભ કર્મોના ફળદાતા સ્વરૂપે સર્વત્ર વ્યાપ્ત છે. તેઓ જ્યોતિસ્વરૂપ અને દુષ્ટોને દંડ આપવાવાળા છે. (૮)

હે સર્વોપરિ ઈન્દ્ર ! સંગ્રામ અને મહાયુદ્ધમાં અમારી ચો-તરફથી રક્ષા કરો. (૯)

વિશ્વને પ્રકાશિત કરવાના હેતુથી સૂર્યને ઈન્દ્ર દ્વારા ઉંચા આકાશમાં સ્થાપ્યો. એ જ રીતે કિરણથી વાદળાને પ્રેરિત કર્યા. (૧૦)

ઈન્દ્ર અને અર્જિન પાસેથી અમારા સંરક્ષણની ઈચ્છાથી અન્નરૂપી આહૃતિ અર્પણ કરીએ છીએ અને પૂર્વ મનોયોગથી એમની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૧૧)

સામાન્ય માણસો જ્યારે અન્નાદિ પોષક પદાર્થો માટે જઘડે છે ત્યારે જ્ઞાની માણસો ઈન્દ્ર અને અર્જિન પાસે પ્રાર્થનાઓ કરે છે. (૧૨)

અમે યાણિક, સ્તોત્રા, ધનપ્રાપ્તિની ઈચ્છાથી હવિષ્યાન આદિ પદાર્થોની સાથે આપ બન્ને (અર્જિન-ઈન્દ્ર)ને પ્રાર્થના દ્વારા બોલાવીએ છીએ. (૧૩)

શ્રીજો ખંડ

હે શક્તિવધક સોમ ! તમે બળ અને અન્ય બધા ગુજ્ઝો સહિત ઈન્દ્રને ધારારૂપે પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧)

હે પવિત્રતાદાયક સોમ ! તમે દુલોક અને પૃથ્વીલોકના ધારક, સૂર્ય સમાન દૃષ્ટિ આપનારા અને બળદાયક છો. બળ માટે અમે તમને પ્રસન્ન કરીએ છીએ. (૨)

વિદ્વાન ઋત્વિજો દ્વારા હવન કરાવવામાં આવે છે, લીલા રંગવાળા હે સોમ ! તમે વ્યાપક બનો અને ઈન્દ્રના મેઘો સાથે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થાવ. (૩)

હે લીલા રંગવાળા સોમ ! આંગળીઓથી પરિષ્કૃત કરાયેલા આપ, દિવ્ય કળશમાં શુદ્ધ થવા માટે ટપકો અને આપના મિત્ર ઈન્દ્રને સંગ્રામમાં જવા માટે પ્રેરિત કરો. (૩)

નિરંતર ગતિશીલ, સુખોનો વરસાદ વરસાવનાર, હે દિવ્ય સોમ ! ધૂલોકથી પૃથ્વી સુધી કિરણોની વર્ષે, મેઘ જેવી ગર્જનાના પડધા ઉત્પન્ન કરતાં આપ સંવાપ્ત છો. અમે ઈન્દ્રની જેમ આપના નિર્ણયને સાંભળીએ છીએ. આપ અમારી સુતિઓનો સ્વીકાર કરો. (૪)

જીતે જ ગાયના મધુર દૂધમાં મિશ્રિત થયા પછી, વધારે સ્વાદિષ્ટ થયેલા હે સોમ ! પાણીમાં શુદ્ધ થઈને ઘાર રૂપે આપ ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાવ. (૫)

આ પ્રકારે સોમ જ્યારે હર્ષદાયક પ્રકાશયુક્ત શેત રંગ ધારણ કરે છે ત્યારે અનિમાં હવન કરવામાં આવે છે ત્યારે તમે સૂર્યને પ્રાપ્ત કરો છો અને મેઘને વરસાવવા અમારી તરફ જૂદી, તે સોમ સર્વત્ર ફેલાઈ જાય છે. (૬)

ચોથો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! અશ્વાઢ વીર શત્રુઓથી જ્યારે ઘેરાઈ જઈએ ત્યારે અમે તમારો જ આશરો લઈએ છીએ. સજજન રક્ષક આપને જ બધા ભજે છે. અમે સ્તોત્રાઓ બળપ્રાપ્તિ માટે આપને જ બોલાવીએ છીએ. (૧)

વિદ્યા આદિ ધન આપનારા હે ઈન્દ્ર ! તમે સ્તોત્રાઓને અનેક રૂપમાં ધન કરો છો. આ ઈન્દ્રને અમે જે રૂપમાં ઓળખીએ છીએ તે રૂપમાં પૂજન કરીએ છીએ. (૨)

જેવી રીતે વીર શત્રુસેનાઓ પર તમે વિજય મેળવો છો તેવી રીતે હે પરમેશ્વર તમે પાપોને જીતી તેને નાચ કરો છો. ધન-યત્ન કરનારાઓ તરફ તમે પ્રવાહિત થાવ છો. (૩)

હે દુષ્ટોનું દમન કરનારા પરમેશ્વર ! ભૂતકાળમાં અમારા પૂર્વજીએ હવિ આપીને આપને પ્રસન્ન કર્યા હતા. આપ અમારો પોકાર સાંભળીને અમારી ઉપર પણ પ્રસન્ન થાવ. (૪)

ઉત્તમ વ્યાપ્તિવાળા, કર્મફળ દાતા, સુતિ યોગ્ય, વાણી દ્વારા ભજન કરવા યોગ્ય હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપની સહાય વડે જ્ઞાની ઉપાસકને સિદ્ધિ મળે છે. આપ અમારા ભક્તો ઉપર પણ પ્રસન્ન થાવ. (૫)

પાંચમો ખંડ

હે સોમ ! આપનું જે સ્વીકાર્ય, દેવ-રક્ષક, અસુર નાશક તત્ત્વ છે તે અમને પણ પ્રાપ્ત થાવ. (૧)

હે સોમ ! આપ શત્રુઘાતક, બળદાયક, શક્તિ પ્રદાયક અને પ્રાણપ્રદ છો. (૨)

હે સોમ ! જ્યારે ગાયના દૂધ વડે મિશ્રિત થઈને વેદમંત્રો સાથે વેદીમાં આપને હોમવામાં આવે છે ત્યારે આપ બાજપક્ષીની જેમ તીવ્ર ગતિથી આકાશગામી થાવ છો. (૩)

હે મિત્રો ! આ સોમ પુષ્ટિકર્તા, બધા દ્વારા સેવનીય, ધનદાતા, પાવન કરનાર સ્વરૂપે દ્રોષા કળશમાં સ્થિર થાય છે. તમે બધાના પાલનકર્તા છો. દ્યુલોક અને પૃથ્વીલોકને તમારા પ્રકાશ વડે પ્રકાશિત કરો છો. (૪)

અમે ગ્રીતિકર, મધુર વાણી વડે મદભરેલા સોમના ગુણગાન કરીએ છીએ. આ દીપ્તિમાન સોમ શુદ્ધ બનીને આકાશમાં ગમન કરે છે. (૫)

હે સોમ ! તમારો જે ઓજસ્વી રસ છે તે પાંચ ઋત્ત્વિજોને વ્યાપ્ત કરે છે જેનાથી ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. અમને પણ આ આનંદરસ પ્રાપ્ત થાવ.. (૬)

બુદ્ધિવિદ્યક, પ્રકાશિત, દિવસ, પ્રભાત અને દ્યુલોકમાં ચેતના આપનાર, નદીઓને પ્રવાહિત કરનાર, સોમ દ્રોષા કળશમાં આવે ત્યારે ધ્વનિ કરે છે અને યાણિકો દ્વારા હવન કરવામાં આવતા ઈન્દ્રના હૃદયમાં પ્રવીષ્ટ થઈ આકાશમાં જાય છે. (૭)

મનીષિઓ દ્વારા આ સોમને શુદ્ધ-સંસ્કારીત કરવામાં આવે છે. યાણિકો દ્વારા પ્રયોગમાં લેવાય છે. દ્રોષા કળશ મારફતે ત્રણો લોકમાં ફેલાઈને મેઘોમાં રિથીત જણને ઉત્પન્ન કરી વરસાદ રૂપે નીચે જૂકે છે અને ઈન્દ્રની વૃદ્ધિ કરે છે. (૮)

આ પવિત્ર સોમ ઉધાને પ્રકાશિત કરે છે, તે લોકકર્તા છે. આ સોમ મન, દસ ઈન્દ્રિયો અને દસ પ્રાણ મળીને એકવીસને મથે છે અને હૃદયને પવિત્ર અને હર્ષિત કરે છે. (૯)

છઠો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! આપ વીરોને ચાહનારા છો. આપ શૂરવીર છો. આપનું હૃદય પ્રશંસા યોગ્ય છે. (૧)

હે બહુધનવાન ઈન્દ્ર ! બધા કર્મચારી રાજપુરુષો દ્વારા આપના બધા કર્મો પૂર્ણ કરવામાં આવે છે. આપ અમને ધન આદિ મેળવવાના કાર્યમાં સહાયક બનો. (૨)

હે સૈન્યના બળ-રક્ષક રાજન્ન ! તમે ઈન્દ્રિયોતેજક સોમપાનથી પ્રસન્ન થઈને, નિરાલસ્ય બની ધન આદિ અમને આપો. જેવી રીતે બ્રાહ્મણો ધન

આદિ ભોગ સાધનોમાં મત થઈને પ્રમાણી બનતા નથી તેવા અમે પણ બનીએ. (૩)

અમારી વાણી, સમુદ્રમાં પોતાની નૌકાઓ ચલાવનારા, અત્યંત ઉત્તમ રથોવાળા અને મહાન પરાકર્મી બળવાળા રાજાઓનું વજન કરે. (૪)

હે રાજન ! તમારી મિત્રતાને કારણો અમને કોઈનાથી ઊર રહે નહિ. હે બળપત્ર ! કોઈનાથી નહિ ઉરનારા તમારી અમે સર્વદા સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૫)

જ્યારે અન્ન સહિત કોઈ યાચકને ધન આપવામાં આવે છે ત્યારે યજમાન શ્રદ્ધાપૂર્વક દાન કરે છે. પરમાત્માની આ યજમાન ઉપરની રક્ષા કૃયારેય કીણા થતી નથી. (૬)

[ઉત્તરાર્થીકનો ત્રીજો અધ્યાય સમાપ્ત]

• ચોથો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

ગરણીની તરફ જુદ્ધથી જનારા આ સોમ વડે, સૌભાગ્ય પ્રાપ્તિ માટે અભિનમાં હવન કરવામાં આવે છે. (૧)

અન્ન-બળ દાતા સોમ, દીપો દૂર કરનાર છે અને અમારાં સંતપ્તાનો, પ્રાણો તથા આત્મા માટે સુખદાયક છે. આથી સેવન કરવા યોગ્ય છે. (૨)

અમારી ગાયો અને અમારા માટે અન્ન-ધન દાતા હે સોમ ! તમે અમારી સુંદર પ્રાર્થનાઓ સાંભળો છો. (૩)

શુદ્ધિકરણ દ્વારા તૈયાર થયેલો સોમ, આકાશમાર્ગ ગમન કરવા યજામાં વૃદ્ધિ તત્ત્વો સહિત પ્રાપ્ત થાય છે. (૪)

હવનમાં ઉપયોગ માટે શુદ્ધ કરવામાં આવેલ અને દેવતાઓને આપવા યોગ્ય સોમ અમારા શત્રુઓનું દમન કરીને યોગ્ય બળ તથા સૌંદર્ય આપે છે. (૫)

હે સોમ ! અમારા માટે અનેકગણી ગાયો અને ઐશ્વર્ય આપનારા થાવ. (૬)

હે સોમ ! અન્ત આકાશમાં ઘેરાયેલાં વાદળોને અમારા માટે ધારણ કરનારા તમારા કલ્યાણ સ્વરૂપને અમે ઉત્તમ કર્મો દ્વારા પ્રાપ્ત કરીએ. (૭)

શત્રુ વિનાશક, સ્તુતિયોગ્ય, પ્રશંસનીય અનેક કર્મોના કર્તા, સેંકડો લોકોની ઉન્નતિ કરનારા હે સોમ ! અમને સુખી-સમૃદ્ધ બનાવો. (૮)

હે ઉત્તમકર્મો કરનારા સોમ ! સુંદર પાલન આદિ ગુણોવાળા, દુઃખરહિત આપ ત્રિલોકનું પોષણ કરો છો આથી શૈશ્વર્ય પ્રાપ્તિ ઈચ્છનારા ઘુલોકના રાજાઓ વગેરે આપના શરણે આવે છો. (૯)

કર્મદિષ્ટ, અભીષ્ટદાયક સોમ, ફળને પ્રેરિત કરે છે અને ઉત્તમ મહિમાને પ્રાપ્ત કરે છો. (૧૦)

સૂર્ય આદિ લોકને ભમણશીલ રાખનાર, યત્ન રક્ષક, સર્વ આનંદદાયક સોમ (પરમાત્મા)નું જિવાત્મા ધ્યાન કરે. (૧૧)

યજાના ઉપાસકો દ્વારા શુદ્ધ કરવામાં આવેલ હે સોમ ! અન્નપ્રાપ્તિ માટે ધારણપે અમને પ્રાપ્ત થાવ. સ્તુતિકર્તાઓને તમે પ્રકાશરૂપે પ્રાપ્ત થાવ. (૧૨)

હે સોમ ! વાણી દ્વારા તમારી પ્રશંસા કરવામાં આવે છે, હરિત વણવાળા તમે શુદ્ધ બનીને પ્રાપ્તોને સુખ આપો છો. હે સોમ ! તમે યજમાનને ધન અને બળ આપો. (૧૩)

પવિત્રતા અને પ્રકાશ ફેલાવનાર હોતા વડે ધારણ કરવામાં આવતા હે સોમ ! દેવો તમને પ્રાપ્ત કરી શકે તે માટે તમે ઈન્દ્રજાન સ્થાન અંતરિક્ષમાં જાવ. (૧૪)

ગીજો ખંડ

હે મેધાવી ગૃહસ્થના રક્ષક, હવ્યવાહક, યુવા-અજિન તમે આહવનીય અજિન સાથે મળીને ઉત્તમ પ્રકારે પ્રજ્ઞવિત બનો છો. (૧)

હે અજિન ! તમે દેવતાઓને હવિ પ્રાપ્ત કરાવનાર છો. જે હવિદાતા તમારી ઉપાસના કરે છે તેના તમે નિશ્ચિત રક્ષક બનો છો. (૨)

હે અજિન ! દેવયજ્ઞ કરનારા જે યજમાન તમારી પાસે આવીને યજકર્મ કરે છે તેમને તમે સુખી કરો શો. (૩)

બળવાન મિત્ર અને હિંસક લોકોના ભક્ષક વરુણાનું અમે આ યજમાં હવિ આપીને આવાહન કરીએ છીએ. મિત્ર અને વરુણ બન્ને પૃથ્વી ઉપર જળ પહોંચાઉવાના કર્મમાં સિદ્ધહસ્ત છે. (૪)

હે મિત્ર અને વરુણ તમે સત્ય અને યજ બન્નોને પુષ્ટ કરો છો. આ સૌમયજ્ઞને તમે સાંગોપાંગ પૂર્ણ કરવાવાળા છો. (૫)

મેધાવી અને ઉપકાર કરવાની વૃત્તિ સાથે જન્મેલા યજમાનને ત્યાં

રહેનારા મિત્ર અને વરુણ અમારા કર્મ અને બળને દૃઢ કરનારા છો. (૬)
સદા પ્રસન્ન, તેજસ્વી, મરુદ્વગણ, બળવાન ઈન્દ્રની સાથે બધાને દર્શન
આપો છો. (૭)

વરસાદથી ઉત્પન્ન થતા અન્ન-જળના પોષક, યજ્ઞધારક મરુદ્વગણો તમે
મેઘોને પુનઃ પ્રેરિત કરો છો. (૮)

ઈન્દ્રની સાથે જ્યારે મરુદ્વગણ પ્રકાશિત થાય છે ત્યારે ઈન્દ્ર અને
મરુદ્વગણ બન્ને સમાન તેજવાળા હોય એવું દર્શય બને છે. (૯)
આ ઈન્દ્ર અને આજિનનું અમે આવાહન કરીએ છીએ, જેમણે પૂર્વકાળમાં
કરેલાં પરાકર્મોને ઋષિઓ સ્તુતિઓ વડે ચાદ કરે છે. તમે બન્ને સાધકોના
હિંસક નથી આથી અમારી રક્ષા કરો. (૧૦)

મહા બળવાન, શત્રુનાશક ઈન્દ્ર અને આજિને ઉદ્દિષ્ટ કરીને અમે આ
યજ્ઞ કરીએ છીએ. આવો યજ્ઞ કરવાથી તેઓ બન્ને અમારા માટે સુખદાયક
બનો. (૧૧)

હુ ઈન્દ્ર અને આજિન ! તમે કર્મવાનોના સંકટને દૂર કરો છો.
સતપુરુષોના તમે રક્ષક છો. ઉપદ્રવો અને શત્રુઓને તમે નષ્ટ કરો છો. (૧૨)

ગ્રીજો ખંડ

મનીચિઓ માટે હર્ષપ્રદાયક તરલ સોમ કળશની ઉપર રાજેલ ગરણીઓમાં
ગળાઈને સુવળુભ્ય રસ બની જાય છે. (૧)

શુદ્ધ થયેલો દિવ્ય-સોમ ધાર બનીને કળશમાં ભરાય છે અને મિત્ર
તેમજ વરુણ માટે તેને તેયાર કરવામાં આવ્યો છે. (૨)

ऋત્વિજો દ્વારા શુદ્ધ બનાવી તેયાર કરેલ દિવ્ય અંતરિક્ષમાં રહેલા સોમ,
વિશેષ ઈષ્ટ માટે ઈન્દ્રને અર્પણ કરીએ છીએ. (૩)

ઈશ્વર પ્રદત્ત શાનના વાહક ઋષિઓ ઋક્ષ, યજુ અને સામ વણ પ્રકારની
વાળીથી સત્યની ધારણા કરી લોકોમાં સત્યપ્રજ્ઞાનો પ્રચાર કરે છે. આથી તેનો
યથાયોગ્ય પ્રકાશ ફેલાય છે. (૪)

પ્રસન્ન કરનારી વેદવાળી દ્વારા પરમાત્માને પામી શકાય છે. વિદ્ધાનો
પોતાની બુદ્ધિથી પરમાત્માને શોધે છે. હૃદયને શુદ્ધ કરનારું ધ્યાન પરમાત્માના
મંત્રોની સ્તુતિ વડે કરાય છે. પરંતુ ત્રિજ્યુપ આદિ છંદો યુક્ત વેદવાળી
પરમાત્માનું સંપૂર્ણ વળન કરી શકતી નથી કેમકે પરમાત્મા વાળીનો વિષય
નથી. (૫)

ચોથો ખંડ

હે પરમાત્મા ! તમે ચારેબાજુ અમૃતવર્ષી કરો છો અને અમને ઉપાસકોને પવિત્ર કરો છો. તમે અમારું કલ્યાણ કરો. ધાવા-પૃથ્વી કરતાં પણ આપ મોટા છો. આપ અનંત અને બધાથી મહાન છો. (૧)

યથેષ્ટ કામનાપૂર્ણ કરનારા હે બદ્વિજ ઈન્દ્ર ! તમે બળ અને વયમાં મોટા તેમજ બહાદુરોમાં પણ મોટા છો. આથી આપ ઈન્દ્રિયો વાળી દેહમાં વિવિધ રક્ષાઓથી રક્ષિત છો. હે વૃત્તાહન્તા ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે શુદ્ધ દેશના જરણાંઓમાં શુદ્ધ-શાંત જળ નમતાપૂર્વક નીચેની તરફ ફેલાય છે એવી રીતે શુદ્ધ સોમ વડે યજ કરીને અમે પણ શુદ્ધ મનથી સ્તોત્ર-પાઠ સહિત આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૨)

હે નિર્ધનોના ધન સમાન ઈન્દ્ર ! અનેક સ્તોત્ર અન્ન આટિની ગ્રાપ્તિ માટે નિરંતર આપને એવી રીતે પોકારે છે જેવી રીતે તરસ છિપાવવા કોઈ સદાચારી જળદાતાની રાહ જોતા હોય. (૩)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! સર્વોપરિ વિરાજમાન અને સર્વતઃ અભય આપનારા છો. તમે અમને વિપુલ ગાયો અને પણું ધાન્ય વગેરે શીଘ્ર આપો છો અને આપની યાચના કરીએ છીએ. (૪)

સૂર્ય સોમનું ઝડપથી સેવન કરે છે. યાજિકો સહિત અમે નમતાપૂર્વક ઈન્દ્રની એવી રીતે સ્તુતિ કરીને નમસ્કાર કરીએ છીએ જેમ કુશળ શિલ્પી સારી રીતે ચાલવા માટે ચકને ગોળાઈ આપે છે. (૫)

શ્રેષ્ઠ કાર્યોમાં ધન આપનાર દાતાઓની નિંદા કરનારાઓની કોઈ પ્રશંસા કરતું નથી. હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! સોમયજ્ઞ વખતે ઉત્તમ શક્તિશાળી સાધકોને જ આપવા યોગ્ય ધન મળે છે. (૬)

પાંચમો ખંડ

યાજિકો દ્વારા પ્રાતઃકાળમાં ત્રણ વાણીઓ (ત્રણ, યજુ, સામ)નું ઉચ્ચારણ કરવાથી લીલી આભાવાળો સોમરંસ દૂધવાળી ગાયોના ભાંભરવાની જેમ અવાજ કરતો-કરતો જરે છે. (૧)

અંતરિક્ષથી ઉત્પન્ન સોમને પવિત્ર કરવા માટે, યજ્ઞોમાં વિશિષ્ટ વેદમંત્રો દ્વારા સ્તવન કરવામાં આવે છે. (૨)

હે સોમ ! અમારી હજરો ઈચ્છાઓની પૂર્તિ માટે, ઐશ્વર્યથી ભરપૂર

ઉન્નતિના ચારેય સમુદ્ર (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) વગેરે સાધન અમને હસ્તગત કરાવો. (૩)

અત્યંત મધુર, આનંદવદ્ધક, શુદ્ધ થયેલ, સોમરસ કળશમાં ઈન્દ્ર માટે જરે છે. હે સોમરાજ ! આપનો રસ દેવશક્તિઓને માટે આનંદદાયક હો. (૪)

સ્તોત્રાઓના અનુસાર સોમરસ ઈન્દ્ર માટે શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. જ્ઞાન- રક્ષક, સર્વ સમર્થ સોમયજ્ઞમાં પ્રયુક્ત થાય છે. (૫)

વાણીના પ્રેરક, ઐશ્વર્યવાન, ઈન્દ્રના ભિત્ર, જળમાં મિશ્રિત સોમ, હજારો ધારાઓથી દરરોજ કળશમાં શુદ્ધ થાય છે. (૬)

હે મંત્રોના સ્વામી સોમ ! આપનો શુદ્ધ થયેલો બાગ સર્વત્ર વ્યાપી છે. સામર્થ્યવાન સાધકોને જ આપ ઉપલબ્ધ થાવ છો. પરિપક્વ તપોર્વી સાધક જ યજ્ઞ કરતાં કરતાં આપને પ્રાપ્ત કરે છે. શરીરને તપથી તપાવ્યા વિના આપનું સુખ કોઈ પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. (૭)

છઢી પંડ

શ્રેષ્ઠ, યાણિક, મહાન તેજસ્વી અભિનની હે સ્તોત્રાઓ ! સુતિ કરો. (૧)

સંપત્તિશાળી, તેજસ્વી, પ્રજ્વલિત યજ્ઞાજિન, પૌત્રાદિથી સંબંધિત યશ આપે છે. આ પ્રચુર અભિનની અનુકૂળતા અમને પ્રચુર માત્રામાં અન્ન પ્રદાન કરે. (૨)

હે પ્રજ્વલિત ! કામનાપૂર્ક, અસુરજ્યી, લોકોપકારી, ઘોડાઓથી સુસંજ્ઝિત, આપના સોમરસ પાનથી ઉત્પન્ન થયેલ ઉત્સાહની અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! દીર્ઘજીવી મનુષ્યના હિત માટે, સૂર્ય સહિત બીજા અનેક તેજસ્વી પદાર્થ આપે જે ઉત્સાહથી પ્રકાશિત કર્યા, એ જ ઉત્સાહથી આનંદિત બાનીને સાધકના આ યજ્ઞાસન પર આપ બિરાજમાન થાવ. (૪)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ મેઘોના જળને મુક્ત કરો છો. આથી આપના યશના સ્તોત્ર પ્રતિદિન મનુષ્યો અગાઉની જેમ જ ગાય છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) ! આપ મહાન છો. જે લોકો આપની ઉપાસના કરે છે, આપની આજ્ઞાનુસાર ચાહે છે તેને તમે ગાય આદિ પશુઓ અને ધન આપો છો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! જે કોઈ સાધક, નવીન આનંદદાયક સુતિઓથી આપનું

સતવન કરે છે એ સ્તોત્રાઓને સનાતન યજ્ઞથી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થતી અને મનને પવિત્ર કરનારી બુદ્ધિ આપો. (૭)

જે ઈન્દ્રનો મહિમા, મંત્ર અને સ્તોત્રો દ્વારા ગાવામાં આવે છે એ મહાન પરાકર્મી ઈન્દ્રની અમે ભક્તિભાવથી સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૮)

[ઉત્તરાર્થિકનો ચોથો અધ્યાય સમાપ્ત]

• પાંચમો અધ્યાય •

ત્રીજો પ્રપાઠક

પણેલો ખંડ

શુદ્ધ કરાયેલ, ઋષિ રોવિત, ચંદ કિરણસ્થ હે સોમ ! તમારા પ્રસન્નતાદાયક અંતરિક્ષમાં રહેલાં કિરણો જલયુક્ત મેઘમંડળમાં સમાવિષ્ટ થાય છે. આથી જે ઋક્તિજો તમને તૈયાર કરે છે તેઓ અંતરિક્ષમાંથી વરસનારી સ્થળું જળ-ધારાઓને પ્રાપ્ત કરે છે. (૧.)

જ્યારે સોમરસને ગરણી વડે ગાળી લેવામાં આવે છે અને પણી દ્રોષિકળશમાં ભરી લેવામાં આવે છે ત્યારે સોમનાં કિરણો સર્વત્ર ફેલાઈ જાય છે. (૨.)

બધાની આંખોના હિતકારી હે સોમ ! પ્રભાવી અને સમર્થ તમારાં કિરણો બધાં સ્થળે પહોંચી જાય છે. તમારા વ્યાપક પ્રભાવથી તમે બધાં સ્થાનને પવિત્ર કરો છો આથી તમે જગતના રાજા છો. (૩.)

હવન કરવામાં આવેલ સોમ આકાશમાં વિદ્યુત જેવી ચમકવાળી જ્યોતિ ઉત્પન્ન કરે છે. (૪.)

હે સોમ ! તમારો દોષરહિત, પ્રસન્નતાદાયક રસ ગરણીમાં ગળાઈને કળશમાં પડે છે. (૫.)

હે સોમ (પરમાત્મા) ! આપ તેજસ્વી, બળવાન અને બધી જ્યોતિઓ તેમજ સુખોને આપવા અહીં બિરાજમાન થાવ. (૬.)

જેવી રીતે લ્વાયુક્ત, પ્રકાશયુક્ત, ગમનશીલ કિરણો અંધારી રાત્રીને દૂર કરી નાંખે છે તેવી રીતે આ સોમ પણ પ્રકાશ આપે છે. (૭.)

સંપન્ન થયેલા આ સોમની અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ જેથી અમે

મહિદારહિત, કાર્યોમાં વિદ્ધ નાખનારા દૂરાધ્ય શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરી શકીએ. (૮)

બળવાન સોમ જે ધ્વનિ કરે છે તે વરસાદની ગર્જના જેવો જ હોય છે. વિદ્યુત આકાશમાં ચમકે છે. (૯)

કરુણાને કારણો ભિન્નાશવાળા હે સોમ ! જેવી રીતે સૂર્ય પોતાના કિરણોથી ઉથાને ભરી દે છે તેવી રીતે આપ વિશ્વાણ ધુલોક અને પૃથ્વીને આપના પ્રકાશથી ભરી દો છો. (૧૦)

બીજો ખંડ

હે બુદ્ધિવિદ્યક સોમ ! તમે તીવ્રગતિથી, ધ્વનિ સાથે જ્યાં વાયુ આદિ દેવતાઓ રહે છે એવા અંતરિક્ષમાં ચોતરફ ફેલાઈ જાવ છો. (૧)

હે સોમ ! તમે આપવિત્રને પવિત્ર કરો છો અને મનુષ્યો માટે અન્નધાન આદિ પ્રાપ્ત કરાવો છો અને આકાશમાં વૃદ્ધિ કરો છો. (૨)

આ સોમને જ્યારે ગરણી વડે ગાળીને શુદ્ધ કરી હવિ આપવામાં આવે છે ત્યારે અંતરિક્ષના તરંગો (વાયુ)માં ભળી જઈને ધુલોકમાં વિભિન્ન પ્રકારે ગતિ દ્વારા પહોંચી જાય છે. (૩)

જ્યારે સોમને ગરણીમાં નાખવામાં આવે છે ત્યારે ધારરૂપે તે ધ્વનિ સાથે પડે છે અને બધા લોકને પ્રકાશિત કરી તે બળપૂર્વક ધુલોકમાં પહોંચી જાય છે. (૪)

ગાળીને શુદ્ધ કરવામાં આવેલ (અભિષિત) કરવામાં આવેલો સોમ દૂરના અને નજીકના વાયુમાં મધુરતા ભરી દે છે અને ઈન્દ્રની પ્રસન્નતા માટે તેનો હોમ કરવામાં આવે છે. (૫)

સજ્જન ઋત્વિજો લીલા રંગના અને ભીના સોમને પથ્થરો વડે પીસીને તૈયાર કરે છે. પછી ઈન્દ્રને પાન કરવા માટે સ્તોત્રો વડે તેની પ્રશંસા કરે છે. (૬)

જેવી રીતે પરસ્પર બહેનો જેવી સૂર્ય-કિરણો સૂર્યનું સેવન કરે છે તેવી રીતે પૃથ્વીમાંથી નીકળેલાં સોમનાં કિરણો સૂર્યનું સેવન કરે છે. (૭)

હે દિવ્ય, પાવન સોમ ! (પરમેશ્વર) તમને પૂર્ણ તેજ ધરાવતા દેવો માટે (અભિષિત) કરવામાં આવે છે: તમે સબર ધન પ્રાપ્ત કરાવો છો. (૮)

હે સોમ (હે પરમેશ્વર !) ! દેવ-ભજન માટે અને અનુ ઉત્પાદન માટે નિયમપૂર્વક અને સમયસર તમે પ્રમંશનીય વરગુણને ચોક્કલો... (૯)

ત્રીજો ખંડ

હે લોકરક્ષક ! ચેતનતા આપનારા, સુંદર, બળવાન અજિન ! નવીન કલ્યાણ માટે આપ વેદીમાં ઉત્પાન્ન થયા છો અને કલ્યાણકારક તેજ સાથે અત્યિજોના હિત માટે અંતરિક્ષને પ્રકાશિત કરો છો. (૧)

હે અજિન ! તેજર્વી, શાની પુરુષ વનરૂપી ગુફામાં છુપાયેલા તમને શોધી કાઢે છે. પછી અરણિઓની મદદથી ઘર્ષણ વડે ઉત્પન્ન કરે છે આથી તમને બળના પુત્ર પણ કહેવામાં આવે છે. (૨)

યજ્ઞકર્તાઓ પ્રાતઃકાળ, મધ્યાહ્નન અને સાયંકાળમાં ત્રણ સપનોવાળા યજામાં કર્મયજની ધ્વજરૂપ મુખ્ય ઈન્દ્ર આદિ દેવો સમાન સ્થાનીય અજિનને પ્રદીપ્ત કરે છે. આ યજ્ઞ-સુધારક, હવ્યવાહક અજિન, યજ્ઞ માટે પ્રજ્વલિત થાય છે. (૩)

યજ્ઞથી પુષ્ટ થનારા મિત્રાવરુણ માટે આ સોમ તૈયાર કર્યો છે. અમારા નિમંત્રણથી તેઓ આ યજામાં આવે. (૪)

દ્રોહ નહિ કરનારા, પ્રકાશમાન મિત્રાવરુણ (પ્રાણ-અપાન) તમે બન્ને ઉત્તામ-સ્થિર એવા સહભદ્રલ કમળ નામના સ્થાનમાં વ્યાપ્ત રહો છો. (૫)

હે મિત્રાવરુણ તમે સુપ્રકાશથી યુક્ત છો, ઘૃત જ તમારું અન્ન છે, તે પ્રકૃતિપુત્ર છે અને યાચિકોની રક્ષા કરે છે તથા યજામાં સારી રીતે પ્રાપ્ત થાય છે. (૬)

જેની સમક્ષ કોઈ રહી શકતું નથી એવા ઈન્દ્ર, લક્ષ્ય સુધી પહોંચાડી હેનારા પદાર્થથી રચિત પોતાના કિરણરૂપી બાળોને દસે દિશાઓમાં સંગઠિત મેઘ-સેના ઉપર પ્રહાર કરે છે. (૭)

શીଘ્રગામી શત્રુ એવા મેઘનું મસ્તક પર્વતરૂપી દુર્ગમાં પડે છે, ત્યારે ઈન્દ્ર આ મસ્તકોને પોતાના કિરણરૂપી બાળની વર્ષથી સંગ્રામમાં લઈ જાય છે. (૮)

હે મનુષ્યો ! સૂર્યનાં કિરણો જ ચંદ્રમાને પ્રકાશિત કરે છે એ તમે સમજુ લો. (૯)

હે ઈન્દ્રાજિન ! આ મંત્રો વડે તમારી સનાતન સ્તુતિ અમે એવી રીતે કરીએ છીએ જેવી રીતે વાદળમાંથી વર્ષ પ્રગટ થાય છે. (૧૦)

હે ઈન્દ્ર, અજિન ! તમારા સ્તુતિપરક આ મંત્રો સાંભળો. આપ બન્ને સમર્થ શાસકના રૂપમાં સ્તોત્રાઓના કર્મના શ્રેષ્ઠ ફળ આપો. (૧૧)

પ્રગતિ તરફ લઈ જનારા નેતા સ્વરૂપ હે ઈન્ડ અને અર્જિન ! અમને હિંસા અને પાપકર્મથી બચાવો. નિંદનીય કાર્યોથી અમને દૂર રાખો. (૧૨)

ચોથો પંચ

શક્તિ અને ઉલ્લાસ વધારનારા, હે લીલી આભાવાળા સોમ ! આપ વાયુ અને મરુત દેવતાઓને તૃપ્ત કરવા માટે પવિત્ર થાવ. (૧)

જ્ઞાન અને બળથી સંપન્ન, શુદ્ધ સંસ્કારિત હોવાને કારણે દરેકને પરમપ્રિય, કોઈનાય બંધનમાં ન રહેનારા સોમ, દેવતાઓની વચ્ચે શોભાને પ્રાપ્ત થઈ રહ્યા છે. (૨)

સારી રીતે વિચારપૂર્વક સ્થાપિત કરાયેલા હે સંસ્કારિત સોમ ! આપ આપના સ્વાભાવિક ગુણથી વાયુની સાથે સંયુક્ત થઈને કળશમાં પ્રતિષ્ઠિત થાવ. (૩)

હે વિશ્વનું ભરણ-પોષણ કરનાર, પરમ ઐશ્વર્યવાળા સોમ ! અમે પ્રતિદિન આપની આજ્ઞામાં રહીએ છીએ, અનેક યાતનાઓમાંથી અમને બચાવો અને મુક્ત કરો. (૪)

હે સોમ પ્રતિદિન અમે પ્રાતઃકાળમાં ગો-દોહન કરીએ ત્યારથી દિવસભર તમારું સરણ અને ઉપાસના કરીએ છીએ અને જેમ પછી આકાશના શરણમાં આવે છે તેમ અમે સૂર્યથી પણ વધુ પ્રકાશિત આપના શરણે આવીએ છીએ. (૫)

વિવિધ પ્રકારનો સોમ બધા શત્રુ રેનાઓને પરાજિત કરે છે. આ બુદ્ધિ તત્ત્વ-ઉદ્વિપ્તક સોમને અમે અંગળીઓ વડે સંસ્કૃત કરીએ છીએ. (૬)

રક્તતવાર્ણ સોમ પોતાના સ્થાન આકાશમાં પહોંચીને સ્થિર થાવ. ત્યાં પહોંચી ઈન્ડને સોમ પ્રાપ્ત થાય છે. (૭)

હે ભાજાયેલા સોમ તમે બધી દિશાઓમાં ફેલાઈને ધન-ધાન્યની વણ કરો. (૮)

પાંચમો પંચ

હે હરણશીલ કિરણોવાળા ઈન્ડ ! સોમને તૈયાર કરનારી આ ભુજાઓ વડે પથ્યરથી વાટીને રસ તૈયાર કરવામાં આવે છે. ધારા સાથે નીચે કળશમાં પ્રવાહિત થાય છે, રલો વગેરે આપનાર યજ્ઞમંડપમાં રહેલ, પ્રકાશિત થતો આ સોમરસ પ્રવાહિત થાય છે. (૯)

હે ઋત્વિજો ! મનુષો માટે હિતકારી, પથરો વડે કુટીને શુદ્ધ કરેલ, જળ મિશ્રિત આ સોમ દેવો માટે ઉત્તમ હવિ છે. (૨)

પથરો દ્વારા નિચોવેલ આ સોમરસને શુદ્ધિકરણ યંત્ર વડે નીચેના વાસણમાં ગાળવામાં આવે છે. લીલી આભાવાળો સોમ આ લાકડાના વાસણમાં (જેમ નગરમાં મનુષ્ય રેમ) પ્રવેશીને રહે છે. (૩)

હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્ર ! વિશિષ્ટ યાજક ગુણગાન કરીને શ્રેષ્ઠ વાણીથી આપની વંદના કરી રહ્યા છે તેનો સ્વીકાર કરો અને યજ્ઞસ્થળમાં આપવામાં આવેલ હવિષને ઘેરણ કરો. (૪)

શક્તિશાળી ઈન્દ્રની ઉત્તમ વાણીથી સ્તુતિ કરનારા ઋત્વિજ ઘણા વિનમ્ર છે. કોઈનીય સાથે દ્રોહ ન કરનારા હે શ્રેષ્ઠ તેજસ્વી સ્તોત્રાઓ, આપ પણ ઈન્દ્રના કાનોને પ્રિય લાગનારી ઋત્યાઓથી એમની સ્તુતિ કરો. (૫)

સોમયાયી, વ્રતશીલ આચરણવાળા, દેવલોકના સ્વામી, બળ અને વૈભવશાળી ઈન્દ્ર યાજકોને મહાનતા આપાવવા ઈચ્છે છે. ઋત્વિજગણ એવા ઈન્દ્રદેવની વિવિપૂર્વક સ્તુતિ કરે છે. (૬)

જે રથ દ્વારા તીવ્રગતિથી આગળ જનારા છે, શત્રુઓનો નાશ કરીને પોતાના ભક્તોની રક્ષા કરનારા છે, એ પ્રજાના સ્થાયી, શ્રેષ્ઠ ઈન્દ્રનાં બળે ગુણગાન કરીએ છીએ. (૭)

હે સાધક ! પોતાના રક્ષણ માટે દેવરાજ ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. જેના સંરક્ષણમાં રક્ષા અને વિનાશની બેલી શક્તિ છે. એ દર્શનીય ઈન્દ્ર, સૂર્ય સમાન તેજસ્વી વજને હાથમાં ધારણ કરે છે. (૮)

૭૨૭ પંચ

બુદ્ધિમાન, મેધાવી, આકાશ-પૃથ્વીના હિતકારી સોમને તૈયાર કરનારા અધ્વર્યુ અને તેમના સાથીઓ સ્વર્ગ સહિતનું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. (૧)

તૈયાર થયેલો શુદ્ધ મહાન હવ્ય સોમરૂપી પુત્ર, પોતાની માતા ઘુલોક અને પૃથ્વીલોકને પ્રકાશિત કરે છે. (૨)

ઉચ્ચ વ્યવહાર કરનારા, દ્રોહ રહિત સ્તોત્રાઓને સોમરસનું પાન કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત થાય છે. (૩)

હે પ્રિય સોમ (પરમેશ્વર) ! તમે અત્યંત પ્રકાશમાન વિદ્વાનને જન્મોના બધનમાંથી છોડાવી મોક્ષ આપાવો છો. (૪)

સ્વયંપવિત્ર અને અન્યોને પવિત્ર કરનાર સોમ પોતાના સુંદર તરંગો

સાથે ગરણીમાં ગળાઈને પાત્રમાં પ્રવેશે છે અને વેદમંત્રો સાથે હીમ કરવામાં આવતા તે અવાજ કરે છે. (૬)

ઉત્તમ વ્યક્તિત્વવાળા સોમ વડે વાણી પુષ્ટ થાય છે, વિદ્ધાનો સુખ પામે છે અને સુંદર યશ મેળવે છે. (૫)

બળદાયક, જળમાં કિડા કરતો, ગરણીમાંથી નીકળતો સોમ ઋષિઓની આંગળીઓ વડે માર્ઝિન થઈને ત્રણ પાત્રોને પવિત્ર કરી વાણીને પાડા પવિત્ર કરે છે. (૭)

અશ્વની જેમ બલિજ પવિત્ર સોમ દ્રોષ કળશમાં ભરવામાં આવે છે ત્યારે ધ્વનિ સાથે ટપકતા પ્રવેશ કરે છે. (૮)

સોમ (પરમાત્મા) ! બુદ્ધ-ઉત્પાદક, ધૂલોક ઉત્પાદક, પૃથ્વી ઉત્પાદક, અજિન ઉત્પાદક, સૂર્ય અને વિદ્યુત ઉત્પાદક તથા યજના ઉત્પાદક છો. આ વિદ્ધાન યાજિકોને તમે પ્રાપ્ત થાવ. (૯)

વિદ્ધાન ઋત્વિજ્ઞોમાં રાજા, કવિઓની કવિતાના સંચોચક, બુદ્ધિવર્ધક, વન્ય પશુઓના વધક અને પક્ષીઓને ગતિ આપનારા સોમને જ્યારે ગરણીમાં ગાળવામાં આવે છે ત્યારે તે ધ્વનિ કરે છે. (૧૦)

આ સોમ બુદ્ધિ, ભોજન શક્તિ, વર્કૃત્વ શક્તિ અને વાણીને એવી રીતે પ્રેરિત કરે છે, જેવી રીતે નથી તરંગોને પ્રેરિત કરે છે. સોમ દાઢિની સહાયતાથી તેને પુષ્ટ કરે છે. વૃષ્ટિકર્તા સોમ જ્ઞાનેન્દ્ર્યોમાં બોધશક્તિ આપે છે. (૧૧)

સાતમો ખંડ

હુ ઋત્વિજગણો ! તમે બધા અક્ષયશક્તિના બંડાર, પરાક્રમને વધારનારા, પરમશ્રેષ્ઠ અજિનહેવની નજીક પહોંચો. (૧)

વિશ્વકર્મા જે રીતે લાકડાને સંરક્ષારિત બનાવીને સુંદર સ્વરૂપ આપે છે, એ પ્રમાણે આ અજિનના કર્મથી અમે યશસ્વી બનીએ છીએ અને શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ. (૨)

તમામ પ્રકારનાં ઐશ્વર્યોને આપનારા અજિનહેવ ! અમારી પાસે અન્ન અને ધનની સાથે પધારો. (૩)

હુ ઈન્દ્ર ! યજશાળામાં આનંદવર્દક દિવ્ય સોમરસની ધારાઓ આપને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રવાહિત થઈ રહી છે. આપ આ તેજસ્વી સોમનું પાન કરો. (૪)

અશ્વશક્તિથી ચાલતા રથમાં બેસનારા હુ ઈન્દ્રહેવ ! આપનાથી વધારે

પરાકમી કોઈ વીર નથી. આપના જેવા અન્ય કોઈ શક્તિશાળી, અશ્વપાલક, ધોડના સ્વામી નથી. (૫)

હે ઋત્તિજો ! આનંદવર્ધક પવિત્ર સોમરસ સમર્પિત કરીને, વિભિન્ન સ્તોત્રોનાં ગુણગાન કરતા તમે સહુ ઈન્દ્ર દેવની જ પૂજા કરો. સામર્થ્યવાન ઈન્દ્રને પ્રશ્નામ. (૬)

હે અશ્વપતિ શૂરવીરઈન્દ્ર ! યજશાળામાં વધારી અમારા સમર્પિત વિષ્ણુનાને ગ્રહણ કરો. આ શ્રેષ્ઠ મધુર સોમરસનું ઈચ્છાનુસાર પાન કરો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! જે રીતે અંતરિક્ષના દિવ્ય ધ્વનિને સાંભળીએ છીએ તેવી રીતે આ મધુર પવિત્ર સોમરસ પીને તૃપ્ત થાવ. (૮)

શત્રુઓ ઉપર જલદી વિજય મેળવનાર હે ઈન્દ્ર ! સૂર્યની જેમ મેઘને, સંયમવીરની જેમ બલાસુરને અને સોમરસથી શક્તિ સંપન્ન આપ ભૃગુની જેમ અમારા શત્રુઓનો નાશ કરો.

[ઉત્તરાર્થીકનો પાંચમો અધ્યાય રામાપત]

• છૃદ્દો અધ્યાય •

પહેલો ખિંડ

હે પરમ શૈશ્વર્યવાન સોમ ! આપ ધનવાન અને ધનદાતા, તેજરવી અને બલવીરદાતા, ભુવનોમાં વ્યાપ્ત, અતિબળિ અને સર્વજ્ઞ છો. અમે મનુષ્યવાણીથી આપની સુત્તિ કરીએ છીએ તમે અમને પવિત્ર કરો. (૧)

હે સોમ (પરમેશ્વર) ! આપ પવિત્ર કરનારા, કામનાપૂરક, સર્વના સાક્ષી અને સર્વત્ર પ્રજાને પ્રાપ્ત થાવ છો. અમારા માટે આપ ધન-ધાન્ય અને જીવની વર્ષી કરાવો જેથી અમે સુખપૂર્વક જીવન વિત્તવીએ. (૨)

હે શાંત સ્વરૂપ પરમેશ્વર ! બધાને વશ કરનારા તમે આ ભુવનોને વ્યાપ્ત કરો છો. સૂર્ય-ચંદ્રના વિવિધ રંગનાં કિરણોના તમે સ્વામી છો. આ કિરણો ધીની સમાન પુષ્ટિકારક મધુર જળ વરસાવે છો. મનુષ્યો તમારા નિયમોનું પાલન કરે છો. (૩)

જેવી રીતે સૂર્યનાં કિરણો મનુષ્યને જોવામાં સહાયરૂપ બને છે તેવી રીતે હે સર્વજ્ઞેશ્વર તમારી વેદ-વાણી મનુષ્યોને સન્માર્ગમાં પ્રવૃત્ત કરે છો. (૪)

હે સોમ ! આપ સમુદ્રની જેમ ગંભીર અને આકાશમાં સ્થિત અનંત

રૂપોને પવિત્ર કરી જ્ઞાન આપનારા અને પોષણ કરનારા છો. (૫)

જેવી રીતે ઉદ્ય પામતો સૂર્ય પ્રકાશ આપે છે તેવી રીતે જ હે પવિત્ર પરમેશ્વર ! આપ (સૃષ્ટિના આરંભમાં ઋષિઓના હૃદયમાં) વેદ-વાણીનો પ્રકાશ કરો છો. (૬)

પવિત્ર પ્રકાશમાન સોમ આકાશમાં જઈને સૂર્યક્રિરણો દ્વારા પાડીને મેઘસ્થ જળમાં ભળી જાય છે. (૭)

જળ વડે સિક્કાં કિરણો બધી તરફ ફેલાઈ જાય છે અને મેઘ-જળ સાથે ભળી જાય છે. (૮)

સંસ્કારિત સોમને જ્યારે ઋતુિજો દ્વારા અગ્નિમાં હોમવામાં આવે છે ત્યારે તમે પ્રસાન્તાદાયક બની ઠંડ્ણને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૯)

જ્યારે મેઘમાં ભળી જઈને વરસાદરૂપે વસતો સોમ સર્વત્ર ફેલાય છે ત્યારે ઠંડ માટે ધારણાર્થ પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧૦)

હે સોમ ! તમે શુદ્ધ, પ્રશંસનીય મનુષો માટે આનંદદાયક છો. તમે અમને પવિત્રતા પ્રદાન કરો છો. (૧૧)

મેઘવર્ષક, વેદમંત્રોથી પ્રશંસિત, સ્વયં શુદ્ધ અને અન્યોને શુદ્ધ કરનારા અદ્ભુત સોમ બધાને પવિત્રતા આપો. (૧૨)

આ સોમ સ્વયં પવિત્ર અને અન્યોને પવિત્ર કરનાર, મધુરથાયુક્ત, અભિષિત (સિદ્ધ), દેવોને તૃપ્તિ આપનાર છો. તમે શત્રુ વિનાશક તરીકે પણ ઔળખાવ છો. (૧૩)

લીજો ખંડ

દેવોના રસપાન માટે બુદ્ધિવર્દ્ધક સોમ ગરણીયમાં ગળાઈને પ્રાપ્ત થાય છો. તમે શત્રુઓને હરાવનારા છો. (૧)

આ સોમ ઋતુિજોને ગાયો આટિ પશુઓ અને ધન-ધ્યાન્ય આપે છો. (૨)

હુ સંસ્કારિત થયેલ વંદનીય સોમ ! અમને વિચારપૂર્વક અન્નના ભંડાર આપો. (૩)

હુ દિવ્ય સોમ ! સ્તુતિ કરનારા ધનવાન સાધકો માટે પણ આપ મહાન યશ, સ્થાયી નિધિ અને અન્નના ભંડાર આપો. (૪)

સત્કર્મિમાં પ્રવૃત્ત, સદ્ભાવના સંપન્ન, પવિત્ર હૃદયવાળા સ્વામી સમાન

હુ દિવ્ય સોમ ! યાજકો દ્વારા પ્રસ્તુત શ્રેષ્ઠ વચનોનો સ્વીકાર કરો. (૫)

યજ્ઞ સંપન્ન કરાવનાર, હૃથેળીઓની મદદથી શુદ્ધ કરાતો જળ મિશ્રિત

સોમ પાત્રમાં સ્થિર થાય છે. (૬)

યજ્ઞની જેમ નિરંતર પરમાર્थમાં રોકાપેલા, કીડા કરનારા હે સોમ !
આપ સ્તોત્રાઓને શૌર્ય-પરાક્રમ પ્રદાન કરતાં કરતાં શુદ્ધતા મેળવો છો. (૭)

હે સોમ ! આપના હિંદ્ય રસની સાથે અમને સંપૂર્ણ વૈભવ પ્રદાન
કરો. (૮)

હે સોમ ! વેદોમાં તમારી જે સ્વરૂપે સ્તુતિ કરવામાં આવી છે તે રૂપમાં
જ અમારા યજણમાં આવી તમે સંતુષ્ટ બનો. (૯)

હે સોમ ! અમારા માટે ગાય, ઘોડા, અન્ન અને અપાર વૈભવ જલદી
પ્રાપ્ત કરાવો. (૧૦)

શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવનારા હે સોમ ! પ્રહારોથી શત્રુનો વિનાશ
કરી, આપ વિજય પ્રાપ્ત કરો છો. ક્યારેય પરાજિત નહિ થનારા આપ
પવિત્રતાને પ્રાપ્ત થાવ. (૧૧)

હે સોમ ! તમે ઉનની ગરણીમાં ગળાઈને ઈન્દ્રના પાન માટે વેદીમાં
સ્થાપિત થાવ. (૧૨)

હે સોમ ! તમે સ્વાદિષ્ટ ધન-ધાન્યને પ્રાપ્ત કરનારા છો. તમે દીપ્તિ-
રસ વરસાવો. (૧૩)

ગીજો ખંડ

હે અજિન ! જ્યારે આપ મોંમાં નાંખવામાં આવેલ અન્નના રૂપમાં
ઔષધિઓ, વૃક્ષ-વનસ્પતિને સળગાવો છો, ત્યારે આપનાં કિરણો વષકાળની
વીજળી અથવા સૂર્યોદયના પ્રકાશની જેમ પ્રતીત થાય છે. (૧)

હે અજિનદેવ ! વાયુ દ્વારા પ્રકૃપિત આપ, આપના પ્રિય આહાર
વનસ્પતિઓ તરફ પ્રેરિત થઈને જ્વાળાઓ દ્વારા ઘેરી લો છો તે સમયે બધી
દિશામાં આપનું અદ્ભુત તેજ એવી રીતે આગળ વધે છે તેમ કોઈ રથ પર
સવાર શૂરવીર હોય. (૨)

વિરેકબુદ્ધિ વધારનારા, શત્રુઓનો નાશ કરનારા, યજ અને દેવતાઓના
આધારભૂત સાધન અજિનની અમે વંદના કરીએ છીએ. હે અજિનદેવ !
હવિષ્યાન્ન ગ્રહણ કરવા અમે આપનું આવાહન કરીએ છીએ અન્ય કોઈનું
નહિ. (૩)

હે સૂર્ય અને વરુણ દેવતા ! આપની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિની અનુકૂળતા અમને
હુમેશા મળતી રહે. (૪)

દ્વિતીય ન કરનારા આપ બન્નેની અમે સારી રીતે વંદના કરીએ છીએ.
અમે આપની મિત્રતાનો લાભ મળે તથા ધનધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય. (૫)

હુ મિત્ર અને વરુણ ! શ્રેષ્ઠ સંરક્ષક રૂપે તમારા સાધનોથી અમારું
રક્ષણ કરો. આપના બળથી અમે શત્રુઓને પરાજિત કરીએ. (૬)

હુ ઈન્દ્ર ! પાત્રમાં રાખેલ સોમરસને ગ્રહણ કરો. તથા સામર્થ્યવાન
બન્નીને તમારું પરાક્રમ બતાવવા તૈયાર થઈ જાવ. (૭)

શત્રુઓ પ્રત્યે સ્વધાનો ભાવ રાખનાર હુ ઈન્દ્ર ! આપ શત્રુઓનો નાશ
કરો પછી ઘુલોક અને પૃથ્વીલોક બન્ને આનંદ મેળવે છો. (૮)

હુ ઈન્દ્ર ! સત્યને વધારનારી, નવીન કલ્યાણોવાળી, આઈ પદોવાળી,
અમે આપની નાની એવી સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૯)

હુ સુખ આપનારા ઈન્દ્ર અને અજિન ! આ સ્તોત્રાગ્ના આપ બન્નેની
વંદના કરે છો. આપ બન્ને સોમરસનું પાન કરો. (૧૦)

હુ જગતના નાયક ઈન્દ્ર અને અજિન ! યાજકો દ્વારા પ્રશંસા કરાતાં
આપ બન્ને એમનાથી અપાત્ત હવિષ્યાન માટે યજશાળામાં પોતાના જરૂરી
વાહનની મદદથી પદારો અને દાન-દાતાઓને મદદ કરો. (૧૧)

હુ સૃષ્ટિના નાયક ઈન્દ્ર અને અજિન ! વિવિપૂર્વક પવિત્રતાને પ્રાપ્ત આ
સોમરસની પાસે, એનું પાન કરવા માટે પોતાનાં વાહનો સાથે પદારો. (૧૨)

ચોથો ખંડ

હુ સોમ ! અતિ તેજવાળા તમે પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થાવ છો. ગળાતી
વખતે, ધાર કરતી વખતે તમે ધ્વનિ (અવાજ) સાથે કળશમાં ભરાવ છો. (૧)

જગ્ન મિશ્રિત શુદ્ધ સોમરસ, ઈન્દ્ર, વાયુ, વરુણ, મરુત અને વિષશુની
તૃપ્તિ માટે કળશમાં સ્થિર થાવ. (૨)

હુ સોમ ! અમારાં સંતાનોને તમે અન્ન-ધન ધારણા કરાવો અને અમને
પવિત્રતા આપો. (૩)

નૃત્વિજો દ્વારા નિયોગેલો, આનંદવદ્ધક, લીલી આભાવણો, સોમરસ
ઘોડાની જેમ વેગપૂર્વક ગળાતો કળશમાં સ્થિર થાય છો. (૪)

આનંદપ્રાપ્તિ માટે તૈયાર કરાયેલ આ સોમરસ ગોહુગ્ય મિશ્રિત પોષક
તત્ત્વો સાથે પાત્રમાં એવી રીતે ભરાય છે જેમ વધી નદીઓ પોતાના
આશ્રયદાતા સમુદ્રની પાસે પહોંચે છે અને સ્થિર બને છે. (૫)

પવિત્રતાને પ્રાપ્ત થનારા હુ દિવ્ય સોમ ! આ પૃથ્વી ઉપર જે પણ

અદ્ભુત, પ્રશંસનીય હિન્દ્ય વૈભવ છે એ તમામ અમને આપો. (૬)

યાજકોના જીવનને પવિત્ર કરનારા, હે લીલી આભાવાળા સોમ !
અવાજની સાથે આપ આપના આસન પર સ્થિર થાવ. (૭)

ગાયોના સ્વામી, ઐશ્વર્યવાન હે સોમ અને ઈન્દ્ર ! ખરેખર, તમે બન્ને આ
જગતના રક્ષક છો. અમારા સહુની બુદ્ધિને શ્રેષ્ઠ માર્ગમાં નિયોજિત કરો. (૮)

પાંચમો ખંડ

સુખસામર્થ્યની ઈચ્છાથી સ્તોત્રાઓ દ્વારા પુષ્ટ કરવામાં આવેલ હે
શત્રુનાશક ઈન્દ્ર ! નાનાં-મોટાં યુદ્ધમાં તમે અમારું રક્ષણ કરો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! તમે એકલા જ શત્રુઓનો વિનાશ કરી એમના વૈભવને નષ્ટ કરો
છો. તમે સોમ તૈયાર કરનારા અમારા (સ્તોત્રાઓના) ધનની વૃદ્ધિ કરો. (૨)

યુદ્ધકણમાં વિજેતાને અપાર વૈભવ પ્રાપ્ત થાય છે. શક્તિશાળી અને
ગતિશીલ અશ્વો જોડેલા રથવાળા હે ઈન્દ્ર અમો યાજકોને તમે અપાર વૈભવ
આપો. (૩)

સ્વાદિષ્ટ અને મધુર સોમરસનું પાન કરતાં ઉજજવળ કિરણો ઈન્દ્ર
રામક્ષ સુશોભિત બને છે. બળવાન ઈન્દ્રની પાસે આનંદપૂર્વક રહેનારાં કિરણો
સ્વરાજ્યમાં જ નિવાસ કરે છે. (૪)

ઈન્દ્રને સ્પર્શ કરનારાં સૂર્યના ઊજળાં કિરણો વજની પ્રેરણા આપે છે
અને પોષણ આપતાં સ્વરાજ્યમાં રહે છે. (૫)

જ્ઞાનયુક્ત એ કિરણો ઈન્દ્રના પ્રભાવનું પૂજન કરે છે. અગાઉ થયેલા
ઈન્દ્ર દ્વારા કરવામાં આવેલાં કાર્યોની યાદ અપાવે છે અને સ્વરાજ્યના
અનુશાસનમાં રહે છે. (૬)

છઠો ખંડ

પર્વતના શિખારો ઉપર ઉપલબ્ધ થતો, આનંદવધક સોમરસ જળમાં
ભળીને બાજપ્યકીની જેમ વેગપૂર્વક પાત્રમાં પ્રવેશ કરે છે. (૧)

યાજકો દ્વારા નિયોગેલો, દેવોનો શ્રેષ્ઠ આહાર જળમિશ્રિત સોમને ગાયો
પોતાના દૂધમાં મેળવીને અધિક સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે. (૨)

એ ઉપરાંત ઘોડાની જેમ સ્કૂર્ટિદાયક આ સોમરસને યાજકગણ
અમરત્વની પ્રાપ્તિની ઈચ્છાથી યજ સ્થળો સ્થાપિત કરે છે. (૩)

વનસ્પતિઓના સ્વામી હે સોમદેવ ! દેવતાઓ દ્વારા ઈચ્છિત મહાન
ऐશ્વર અમને આપો. યજ શાળામાં આપ શ્રેષ્ઠ સ્થાન પર સ્થિર છો. (૪)

રાજની જેમ સર્વનું પાલન કરનારા, હે બુદ્ધિશાળી સોમ ! યાજકોની બુદ્ધિને સંભાર્ય તરફ પ્રેરિત કરતાં, અંતરિક્ષથી વરસનારા પર્જન્યની જેમ નીરેના પાત્રમાં સ્થિર થવાની કૃપા કરો. (૫)

જગથી ઉત્પન્ન થનારા હે સોમ ! યજના પ્રકાશક, પ્રાણરૂપ પોતાના રસને પ્રેરિત કરો. હે સર્વપ્રિય ! હવિને ગ્રહણ કરતાં કરતાં પૃથ્વી અને અંતરિક્ષને પ્રકાશિત કરો. (૬)

ત્રિત ઋષિની ગુજારમાં ખડક સમાન કઠોર, બે પડોની વચ્ચેથી મળનારા સોમરસની, ઋત્વિજોએ ગાયની આદિ સાત છંદોથી સ્તુતિ કરી. (૭)

ત્રણ ભુવનોના ત્રણોય સ્તવનોમાં વ્યાપ્ત હે દિવ્ય સોમ ! પોતાના રસની ધારાથી ઈન્દ્રને પ્રેરિત કરો. શ્રેષ્ઠ યાજકો ઈન્દ્રનું ઉત્તમ સ્તોત્રોથી ગુણગાન કરે છે. (૮)

રસરૂપમાં કઠાયેલ હે સોમ ! પોતાની મધુર, પોષક ધારાથી ઈન્દ્ર, વિષણુ આદિ બધા દેવતાઓની તૃપ્તિ માટે પવિત્ર બની સુપાત્રમાં સ્થિર થાવ. (૯)

સંસકારિત થનારા હે લીલા આભાવાળા સોમ ! પરસ્પર દ્રેષ ન કરનારી આંગળીઓ આપને એ રીતે નિયોગે છે, અર્થાત સાદ્ધ કરે છે, જેમ કોઈ ગાય નવજાત વાછરડાને ઘારથી ચાટે છે. (૧૦)

પવિત્રતાને પ્રાપ્ત કરનારા હે મહાક્રતી સોમ ! અંતરિક્ષ અને પૃથ્વીને સારી રીતે ધારણ કરતાં કરતાં આપ આપના મહિમાને અનુરૂપ કવચ ધારણ કરો છો. (૧૧)

પોતાની સશક્ત રસધારાથી ઈન્દ્રના પરાક્રમને વધારતાં, એમને આનંદિત કરનારો સોમ પવિત્ર હોય છે. શક્તિશાળી આ સોમ દુરાચારી શત્રુઓને પીડિત કરતાં કરતાં તેમનો નાશ કરે છે તથા સાધકોને વૈભવ પ્રદાન કરે છે. (૧૨)

પૃથ્વોરોની સહાયથી તૈયાર કરેલો (વાટીને) તેજસ્વી, સુખદાયી સોમ પોતાની મધુર ધારાથી પવિત્ર થઈ રહ્યો છે. ઈન્દ્રનું સાંનિધ્ય મેળવવાની ઈચ્છાવાળો તે, તેમના ઉત્સાહને વધારતા બધાને તૃપ્ત કરે છે. (૧૩)

ऋતુઓને ધારણ કરનારા ત્રણશીલ, તેજસ્વી સોમ પોતાના મધુર રસથી દેવતાઓને તૃપ્ત કરે છે. આંગળીઓ દ્વારા પવિત્ર થતાં થતાં તે પાત્રમાં સ્થિર થઈ રહ્યો છે. (૧૪)

સાતમો ખંડ

હે અજર-અમર તેજસ્વી અજિન (પરમેશ્વર) ! અમો યાજકગણ આપને ઉત્તમ સમિધાઓથી પ્રજ્વલિત કરીએ છીએ. જ્યારે આપના હિંય પ્રકાશથી અનંત અંતરિક્ષ પ્રકાશિત છે, તો સ્તુતિ કરનારાઓને આપાર વૈભવ પ્રદાન કરો. (૧)

હે વિશ્વનું પોષણ કરનારા, શત્રુઓનો વિનાશ કરનારા, દેવતાઓને હવિ પહોંચાડનારા, આનંદવર્ધક, સુપ્રકાશિત અજિનદેવ ! ઋઘ્યાઓનું ઉચ્ચારણ કરતાં કરતાં યાજકગણ આપની જવાળાઓમાં આહૃતિ આપી રહ્યાં છે. એ સ્તોત્રાઓને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૨)

પ્રજાનું પાવન કરનારા, દેદીઘ્યમાન હે અજિન ! આહૃતિ આપતી વખતે બન્ને પાત્રો આપના મુખ સુધી પહોંચે છે. હવિષ્યાન વડે આપને પ્રસન્ન કરનારા સ્તોત્રાઓને મહાન ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૩)

જ્ઞાનની સાધના અને જ્ઞાનનો વિસ્તાર કરનારા હે વિદ્વાન ઉદ્ગાતાઓ પ્રશંસનીય ઈન્દ્રને માટે વિસ્તારપૂર્વક સામ ગાયન કરો. (૪)

સૂર્યને પ્રકાશિત કરનારા, દુષ્ટ દુરાચારીઓને હરાવનારા હે ઈન્દ્ર ! આપ વિશ્વકર્મા આદિ દેવતાઓની જેમ મહાન છો. (૫)

પોતાના તેજનો વિસ્તાર કરતાં કરતાં, પ્રકાશિત કરનારા હે ઈન્દ્ર ! આપ પધારો. સમસ્ત દેવતાગણ આપની સાથે મિત્રતાપૂર્વક સંપર્ક સ્થાપિત કરવા ઈચ્છે છે. (૬)

શત્રુઓને હરાવનારા હે શક્તિશાળી ઈન્દ્ર ! આવો આપના માટે સોમરસ પ્રસ્તુત છે. જેમ સૂર્ય પોતાનાં કિરણોથી અંતરિક્ષને પ્રકાશિત કરે છે એવી જ રીતે આપ મહાન શક્તિને પ્રાપ્ત કરશો. (૭)

શત્રુઓનો નાશ કરનારા હે ઈન્દ્ર ! આપ મંત્રો દ્વારા જોહાયેલા અશ્વોવાળા પોતાના રથમાં બેસો. સોમ વાડતા થતો પથ્થરનો અવાજ આપને આકર્ષિત કરે છે. (૮)

અપરાજિત શક્તિથી સંપન્ન ઈન્દ્રને તેમની યજશાળામાં પહોંચાડો, કે જ્યાં યાજકો, ઋષિઓ દ્વારા સ્તુતિ ગાન થઈ રહ્યું છે. (૯)

[ઉત્તરાર્થીકનો છઠો અધ્યાય સમાપ્ત]

• સાતમો અદ્યાય •

ચોથો પ્રપાઠક

પહેલો ખંડ

યજોના પ્રકાશક, દેવતાઓ માટે ત્રિય, મધુર રસ પ્રદાયક, પોષક,
જનક, વૈભવશાળી, આનંદવધક, ઈન્દ્રદેવને ત્રિય - આ ગુણોથી યુક્ત હે
સોમદેવ ! આપ અંતરિક્ષ અને ભૂલોકના ગુપ્ત વૈભવને યજમાનો માટે પ્રદાન
કરો છો. (૧)

દિવ્યલોકના અવિપત્તિ, સેંકડો રીતોથી શુદ્ધ કરાયેલ, બુદ્ધિવધક અને
બળશાળી, લીલી આભાવાળી, સોમરસ ધ્વનિયુક્ત બનીને કળશમાં સ્થાપિત
થાય છે. જગમિશ્રિત બનીને શુદ્ધ થયેલ આ સોમ મનોકામના પૂર્તિ માટે મિત્ર
સમાન યજના પાત્રમાં સ્થાપિત થાવ છો. (૨)

હે સોમ ! જગમિશ્રિત થતાં પહેલાં, શુદ્ધ થવા માટે અને સુતિઓને પ્રાપ્ત
કરવા માટે આપને પૂજયભાવથી આમંત્રિત કરવામાં આવે છે. શ્રેષ્ઠ આયુધોથી
યુક્ત બનીને શૌર્ય માટે ગાયનું રક્ષણ કરતા પુર્જળ વૈભવ આપો. (૩)

હે પ્રકાશમાન, શૌર્યવાન સોમરસ ગાય, ઘોડા વગેરે અને સંતાન પ્રાપ્તિ
માટે યજમાન દ્વારા શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૪)

યાજકો દ્વારા પોતાના હાથોથી તૈયાર કરેલ વિશેષ શોભાયમાન,
સોમરસ શુદ્ધિકરણ યંત્ર દ્વારા સંસ્કારિત કરવામાં આવે છે. (૫)

દિવ્ય સોમરસ હવિદાતાને સ્વર્ગસ્થ અંતરિક્ષય અને ભૌતિકી અથર્વત
દરેક પ્રકારની વિભૂતિઓથી યુક્ત બનાવો. (૬)

હે સોમ ! દેવશક્તિઓનું સાંનિધ્ય મેળવવાની ઈચ્છાવાળા આપ, અતિ
પ્રગતિશીલ સ્થિતિમાં શુદ્ધ થાવ. હે સોમ ! આપ ઈન્દ્ર માટે પ્રતિષ્ઠિત થાવ. (૭)

હે સોમ ! શૌર્યવાન, દીપ્તિમાન, સર્વધારક ગુણોથી યુક્ત આપ અમને
પ્રચુર માત્રામાં અન્ન અને બળ પ્રદાન કરો, નિશ્ચિત સ્થળે પ્રાપ્ત થાવ. (૮)

શુદ્ધ સોમરસની ધારાઓ ત્રિય મધુરસને પાત્રમાં એકત્ર કરે છે.
સત્કર્માયુક્ત યાણિક સોમનું જગમાં મિશ્રણ કરે છે. (૯)

હે સોમ ! જે સમયે તમારામાં ગાયનું દૂધ મેળવવામાં આવે છે, એ
પહેલાં ગુણયુક્ત નદીઓનું પાણી અથવા વધારાનું પાણી મેળવવાનો નિયમ
છે. (૧૦)

પાણીયુક્ત, દેવલોકનો ધારક અને આધારભૂત અમારો મનગમતો સોમ
પાત્રના જળમાં વારંવાર શુદ્ધ કરાય છે. (૧૧)

શક્તિવર્ધક, લીલવાળી, મહાનથાયુક્ત તથા મિત્રસમાન દર્શનયોગ્ય
સોમ, શબ્દસહ સૂર્યની જેમ પ્રકાશિત થાય છે. (૧૨)

હે સોમ ! આપના શક્તિ સામર્થ્યથી જ કર્મની પ્રેરણા મેળવનાર
સ્તોત્રાગણ વેદમંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરે છે, અને સ્તુતિ મંત્રો દ્વારા આનંદવૃદ્ધિ
માટે આપને સુશોભિત કરે છે. (૧૩)

સંસારના કલ્યાણની ઈચ્છાથી, શત્રુઓનો સંહાર કરનારા હે સોમ !
મહાન સ્તોત્રોથી યુક્ત અમે આનંદવૃદ્ધિ માટે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧૪)

હે સોમ ! યજાના મૂળ, પ્રમુખ આત્મા રૂપે આપ ગાય, ઘોડા, અન્ન
અને સુસંતતિ આપનારા છો. (૧૫)

હે સોમ ! પ્રાણ-પર્જન્યની માફક અમારી ઈન્દ્રિયોના શક્તિ-સામર્થ્યને
તમારી અમૃતરૂપી ધારાથી વધારો. (૧૬)

બીજો ખંડ

હે યશस્વી પવિત્ર સોમ (પરમેશ્વર) ! આપ દેવશક્તિઓ મેળવો અને
દુષ્મનો ઉપર વિજય મેળવ્યા પછી અમને કીર્તિમાન બનાવો. (૧)

હે સોમ ! અમને તેજસ્વિતા આપો. બધા જ સ્વર્ગોપમ સુખ અને
શૌભાગ્ય આપતાં અમારું કલ્યાણ કરો. (૨)

હે સોમ ! અમને બળ અને યશીય કર્તવ્યશક્તિ આપો. શત્રુપક્ષને
પરાજિત કરીને અમારું કલ્યાણ કરો. (૩)

હે સોમરસ તૈયાર કરનારા યાજકો ! ઈન્દ્રને પાન કરવા તમે સોમરસને
પવિત્ર બનાવો. તે પીને (ઈન્દ્ર) અમારું કલ્યાણ કરો. (૪)

હે સોમ ! આપનાં સંતકમો અને સંરક્ષણયુક્ત સાધનોથી અમને
સૂર્યોપાસના તરફ પ્રેરિત કરો, જેથી અમારું શ્રેષ્ઠ હિત થાય. (૫)

હે આપના દ્વારા અપાયેલા સદ્ગ્નાનથી અને સંરક્ષણથી અમે બહુ વર્ષો
સુધી સૂર્યદર્શન કરતા રહીએ, અર્થાત લાંબું આયુષ્ય મેળવીએ અને કલ્યાણથી
યુક્ત રહીએ. (૬)

હે શક્તિ સંપન્ક સોમ ! લૌકિક અને પારલૌકિક બન્ને પ્રકારનાં
ધનથી અમને સંપન્ન કરો જેથી અમે સુખ પ્રાપ્ત કરીએ. (૭)

હે શક્તિ સંપન્ક સોમ ! યુદ્ધભૂમિમાં વિજયી થનારા અને શત્રુઓને

હરાવનારા આપ કળશમાં સ્થાપિત થાવ, અમને કલ્યાણયુક્ત બનાવો. (૮)

હુ પવિત્રથાયુક્ત સોમ ! અતિ ફળદાયક યજ્ઞમાં યજ્માન ઉત્તમ સ્તોત્રોનું ગાન કરીને આપનો મહિમા વધારે છે. આથી અમોને કલ્યાણથી યુક્ત કરો. (૯)

હુ સોમ ! અમને વિચિત્ર ઘોડાઓથી સંપન્ન અને સર્વલોકહિતકારી વૈભવ પૂરતા પ્રમાણમાં આપો જેથી અમે સુખ મેળવીએ. (૧૦)

હર્ષદાયક, ઉત્તમ પોષક તત્ત્વોથી યુક્ત, સોમરસધારા શુદ્ધ કરાનાર દ્વારા પવિત્ર બનીને, તીવ્રવેગથી પ્રવાહિત થાવ છો. (૧૧)

બધા જ પ્રકારના વૈભવથી યુક્ત દેશીભ્યમાન ધારાઓ યાજકનું દરેક પ્રકારે સંરક્ષણ કરવાનું જાડો છે. આનંદદાયક ધારાઓ તેજ ગતિથી પ્રવાહિત થાય છો. (૧૨)

ધ્વજ અને પુરુષન્તિ નામના હુષ્ટ પ્રકૃતિના રાજાઓનો આપાર વૈભવ અમે પ્રાપ્ત કરીએ. આનંદપ્રદ સોમ અત્યંત વેગથી પ્રવાહિત થાય છો. (૧૩)

આ બે સોમ ધારાઓના વીસ હજાર સુખોને અમે ગ્રહણ કરીએ છીએ, આ સોમ ત્વરાથી ગમન કરે છો. (૧૪)

પરમાનંદયુક્ત આ સોમરસ સ્તુતિગાન પછી અમને શ્રેષ્ઠ શક્તિ સંપન્ન કરવા માટે, ધારાની સાથે કળશપાત્રમાં પડે છે. (૧૫)

માનવમાત્રને સુખ આપનારા હુ સોમ ! આપ દેવતાઓના ઉપયોગ માટે ગોદુંગ આદિ મિશ્રણથી – પવિત્ર ગુજોથી – યુક્ત થઈને પાત્રમાં જાવ છો. (૧૬)

હુ સોમ ! જમદંજિ ઋષિ દ્વારા કરાયેલી સ્તુતિથી યુક્ત બનીને, આપ અમને ગાયોની સાથે બીજા બધા પ્રશંસનીય પોષક આહાર પ્રદાન કરો. (૧૭)

ગ્રીજો પિંડ

હુ મિત્ર અને વરુણદેવ ! અમે સૂર્યોદયના સમયે આપ બન્ને તેમજ શત્રુસંહારક અર્થમાની સાથે સાથે બધા જ દેવતાઓની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

હુ વિદ્ધાન મિત્ર અને વરુણદેવ ! કલ્યાણકારી શ્રેષ્ઠ ધન તથા હુષ્ટારહિત બળ અને સદ્ગુણી મેળવવા અમે આપને વંદના કરીએ છીએ. આપ એનો સ્વીકાર કરો. (૨)

હુ વરુણદેવ ! શાનવાનો સાથે આપની સ્તુતિ કરતાં અમે વૈભવયુક્ત

બનીએ. હે મિત્ર ! આપની સ્તુતિથી અમે અન્ન, ધન અને સ્વરૂપમ સુખ
મેળવીએ. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! આપ તમામ દૂરોત્તમાઓનો સંહાર કરો. શ્રેષ્ઠ કર્મોના
અવરોધક, શત્રુઓનો વિનાશ કરો અને અમને ઈચ્છિત ધનયુક્ત બનાવો. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! આપના દ્વારા અપાયેલ વૈજ્ઞાનિક બધા જ માણસો ઉચ્ચિત
ઢંગથી જાણે છે. અમને પૂરતા પ્રમાણમાં ઈચ્છિત ઐશ્વર્ય આપો. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! સુરક્ષિત, અભેદ કોષમાં રાખેલ, કોઈના સ્પર્શથી મુક્ત સ્થાને
રાખવામાં આવેલ તથા શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્ત કરી લાવવામાં આવેલ એવા
તમામ પ્રકારના ધનની અમે ઈચ્છા રાખીએ છીએ તે અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૬)

હે ઈન્દ્રાજિન ! આપ જ યજના ઋત્વિજ છો. યુદ્ધની જેમ યજકાર્યમાં
પણ આપની પવિત્રતા રહે છે. અમારી પ્રાર્થનાના હાટને તમે નજર સમક્ષ
રાખજો. (૭)

હે ઈન્દ્ર અને અભિનદેવ ! આપ શત્રુનો નાશ કરનારા, રથ ઉપર યાત્રા
કરનારા દુષ્ટોના સંહારક અને ક્યારેય નહિ હારનારા છો. અમારી સ્તુતિને
સ્વીકારો. (૮)

હે ઈન્દ્ર અને અભિનદેવ ! ઋત્વિજોએ આપના માટે આનંદપ્રદ, મધુર
સોમરસ તૈયાર કર્યો છે. એટલા માટે અમારી પ્રાર્થના સ્વીકારો. (૯)

શાયો ખંડ

હે મધુર સોમ ! યજશાળામાં આપ મરુદ્વગણ સાથે આવનારા ઈન્દ્રદેવ
માટે પવિત્ર બનીને સિથર થાવ. (૧)

અભિલ વિશ્વને ધારણ કરનારા હે સોમ ! વાડીના જાણકાર યાજકો
દ્વારા કરવામાં આવતી સ્તુતિ શોભા વધારનાર અને રારી રીતે પવિત્ર કરનારી
છે. (૨)

હે નૂતન તત્ત્વદર્શી સોમ ! પવિત્રથાયુક્ત આપના રસનું મિત્ર, વરુણ,
નર્યમા અને મરુદ્વગણો પણ સેવન કરો. (૩)

શ્રેષ્ઠ હાથોથી શુદ્ધ કરાયેલો સોમ ! કળશપાત્રમાં અવાજ સાથે પડે છે.
હે સોમ ! સ્વરૂપિંગથી શોભિત અને અનેક લોકો દ્વારા ઈચ્છિત પ્રચર ધન
અમને આપો. (૪)

બળવધક, પવિત્રથાયુક્ત, શુદ્ધ કરવામાં આવેલ, જળમાં અત્યંત વેગથી
પ્રવાહિત થનારા હે સોમ ! દેવોને અપણા કરવા આપને ગૈદુગધ સાથે મિશ્રિત

કરી અને પવિત્ર પાત્રમાં સ્થાપવામાં આવે છે. (૫)

જેમની જનની સમુદ્ર એવા સોમને શુદ્ધ કરવામાં દશેય આંગળીઓ
મદદરૂપ બને છે. એવી રીતે આપ પણ સોમ દેવતાને મળો છો. (૭)

સૂર્ય કિરણોથી પ્રકાશિત હે સોમ ! આપ સુપાત્રમાં સ્થિર બનીને ઈન્દ્ર-
દેવ અને વાયુદેવને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૭)

હે મધુર અને મનોહર સોમ ! અમારા યજનમાં ભગ, વાયુ, પૂર્ણા, મિત્ર
અને વરુણ માટે આપ શુદ્ધ થાવ. (૮)

પાંચમો ખંડ

અમે જે ગાયોના સાંનિધ્યમાં રહીને અન્નયુક્ત સુખોપભોગ કરીએ છીએ
તે અમારી ગાયો, ઈન્દ્રની કૃપાથી ધી અને દૂધ આપનારી તેમજ પુષ્ટ બનો. (૧)

હે વૈરઘ્�યાળી ઈન્દ્ર ! આપ કલ્યાણકારી બુદ્ધિથી, સ્તુતિ કરનારા
સ્તોત્રાઓને મનગમતા પદાર્થ અવશ્ય આપો. આપ સ્તોત્રાઓને ધન આપવા,
રથના ચકોને મેળવનારી ધરીની જેમ મદદરૂપ બનો. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! આ સ્તોત્રાઓને તેમની ઈચ્છા મુજબનું ધન પ્રાપ્ત કરાવો
અને તેમને કલ્યાણકારી બુદ્ધ આપો. (૩)

અનાવૃષ્ટિથી બચવા અમે નિત્ય સોમયજ્ઞ કરીએ છીએ અને હે
ઈન્દ્રદેવ ! દૂધ દોહવાના સમયે જેમ ગોવાળ ગાયને બોલાવે તેવી રીતે અમે
આપનું આવાહન કરીએ છીએ. (૪)

હે ઈન્દ્રદેવ ! તમે ત્રાયોય કાળમાં અમારા સ્તવનોમાં પદાર્તી સોમપાન
કરો છો. આપ યાજકો માટે વૈભવ, પ્રસન્નતા અને ગાયો આપો. (૫)

સોમપાન પદ્ધી આપની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનું અમે દર્શન કરીએ છીએ. આપ
અમારે ત્યાં પદાર્તો. અન્ય દુરાચારીને જ્ઞાન આપશો નહિ, અમને લાભાન્વિત
કરો. (૬)

હે પરમેશ્વર ! ઉષા જેવી રીતે દુલોક અને ભૂલોકને પ્રકાશથી ભરી દે
છે તેવી રીતે આપ પણ બન્નેને ભરી દો. મનુષ્યોના અધિપતિ હે ઈન્દ્ર !
કલ્યાણકારી દેવમાતા અદિતિએ આપને જન આપ્યો છે. (૭)

હે જ્ઞાનનિધિ ઈન્દ્ર ! મહાશસ્ત્રધારી સમાન આપ, શક્તિ-સામર્થ્ય
ધારણ કરો. જેમ અજ્ઞાપુત્ર (બકરો) આગળના પગથી ખાદ્ય પદાર્થને પકડીને
ભક્ષણ કરે છે તેવી રીતે આપ પણ પોતાના સામર્થ્યથી દુષ્ટોને નિયંત્રિત કરો
છો. (૮)

હે ઈન્દ્રદેવ ! અમને પરતંત્ર કરનારા દુષ્કમી શત્રુને પગતળે કચડી નાંખો. આપને કલ્યાણકારી અદિતી માતાએ ઉત્પન્ન કર્યા છે. (૮)

છઠો ખંડ

પર્વત શિખરો પર રહેનારા, પ્રસન્નતાદાયક પદથોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ હે સોમ ! આપની રસધારા પવિત્ર બનીને સ્થિર થઈ રહી છે. (૧)

હે સોમ ! આપ જ્ઞાનવાન, દૂરંદશી છો તથા અન્નથી પેઢા થયેલ પોષકતાવોને આપનારા છો. આનંદપ્રદ રસોમાં આપનું સ્થાન સર્વોચ્ચ છે. (૨)

હે સોમ ! સંગઠનશક્તિથી, ક્રિયાશીલ બધા દેવતા આપનું રસાપાન કરવાની ઈચ્છા રાજે છે. (૩)

જે સોમ ધન, ધ્યાન, ગાયો અને શ્રેષ્ઠ સંતતિના રૂપમાં અપાર વૈભવ પ્રદાન કરનારા છે તેમના રસને નિયોગી અને પવિત્ર કરીએ છીએ. (૪)

હે સોમ ! આપના જે રસનું ઈન્દ્ર, મરुદ્રગણ, અર્થમા, ભગ વગેરે દેવતા સેવન કરે છે તેવી રીતે જ ઈન્દ્રદેવને પણ સોમપાન માટે આમંત્રિત કરવામાં આવે છે. (૫)

હે ઋત્સ્વિજો ! આપ દેવતાઓની પ્રસન્નતા માટે શુદ્ધ થનારાં સોમરસના ગુણગાન કરો. જે રીતે માતૃશક્તિ બાળકને શોભાયુક્ત કરે છે, એ ગ્રમાંડો સોમને આહૃતિઓ અને પ્રાર્થનાઓ દ્વારા સ્વાદયુક્ત બનાવો. (૬)

દેવસંરક્ષક, પ્રસન્નતાદાયક, સ્તુતિઓથી શુદ્ધ કરાયેલ અને યાજકોના પ્રેરક સોમરસને જળ સાથે ભેણવે છે. માતા દ્વારા બાળકને નવહાવવા-ધોવડાવવાની જેમ સોમને જળ વડે શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૭)

બળવૃદ્ધિના સાધનરૂપ આ મધુરતમ સોમરસને, દેવતાઓને પીવા માટે વિધિસર તૈયાર કરવામાં આવે છે. તેઓ શક્તિ, સામર્થ્યવાન થવા માટે એનું પાન કરે છે. (૮)

મિત્રોની જેમ હિતકારી, નિયોગેવા, પાપરહિત અને શ્રેષ્ઠ ઉદ્દેશ્યના પ્રેરક, આત્મતત્ત્વદશી, સ્તુતિયોગ્ય, દીપ્તિમાન સોમરસ આપ અમારા માટે પાત્રમાં સ્થિર થાવ. (૯)

જોવામાં સૂર્ય સમાન તેજસ્વી, શુદ્ધ, વિલક્ષણ સોમ, દહીથી યુક્ત કળશમાં સ્થિર છે. જળની સ્નિગ્ધ ધારાથી પવિત્ર થાય છે. (૧૦)

પૃથ્વીની ઉપર વસનાર, અનેક પથ્થરોથી પિસાનાર, ધનદાયક સોમ અમને પ્રચુર ધન પ્રદાન કરે છે. (૧૧)

હે સોમ ! પોતાની આ પાવન ધારાથી અમને ધન વડે ભરી દી. હે સોમ ! શ્રેષ્ઠ જળમાં મિશ્રિત આપનું સેવન કરવાથી સૂર્ય પણ હવાની જેમ ગતિશિલ બને છે. શાનવાન ઈન્દ્રદેવ ! સોમપાન કરીને, અમોને નેતૃત્વ ક્ષમતા સંપન્ન સંતાપન આપો છો. (૧૨)

હે સોમ ! બધા માટે સ્તુતિયોગ્ય સ્થળ, આપની પવિત્ર ધારાઓથી પવિત્ર થાવ. હે શત્રુનાશક સોમ ! શત્રુઓનો મુકાબલો કરવા જેમ વૃક્ષો પાસેથી પાકાં ફળો મળે છે તેવી રીતે તમે અમને હજારો પ્રકારનાં ધન આપો. (૧૩)

સાધકો પર સુખની વર્ષા કરવી અને દુરાચારીઓને હરાવવા એ આપનાં બે સુખદાયી કાર્યો છે. સંગ્રામ, મહલયુદ્ધ, ધ્યાએને નુકસાન કરનારા શત્રુઓને શક્તિહિન બનાવી નાખ કરો. જરૂતાને અમારાથી દૂર કરો. (૧૪)

સાતમો ખંડ

હે શ્રેષ્ઠ અઞ્જિનદેવ ! આપ અમારી પાસે રહીને અમારું રક્ષણ કરો તથા અમારું કલ્યાણ થાવ. (૧)

બધાને આશ્રય આપનારા, ધનવાનોમાં અગ્રગઢ્ય, હે અઞ્જિનદેવ ! આપ અમારી પાસે સરળતાથી આવો અને તેજસ્વિબાયુક્ત બની અમને ધન આપો. (૨)

હે તેજવાન અને પ્રકાશવાન અઞ્જિનદેવ ! મિત્ર આદિ સ્નેહી પરિજનો માટે સુખની ઈચ્છા કરતાં કરતાં નિશ્ચિતરૂપે અમે આપની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૩)

આ બધાં લોક અમારા માટે આનંદનું સાધન બનો. સૂર્ય સહિત બધા દેવો યશો, અમારા શરીર અને સંતાપો માટે સુખકારી બનો. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! સૂર્ય-રચિમણો અને વાયુઓ સહિત અમારા માટે તમે ઔષધિઓની ઉત્પત્તિ કરો છો. (૫)

હે મનુષ્યો ! શત્રુઓનો નાશ કરનારા વિદ્ધાન ઈન્દ્ર માટે આપ સ્તવનોનું ગાન કરો, જેને તેઓ પ્રસાન્તપ્તપૂર્વક સાંભળે છે. (૬)

આદરણીય, પ્રશંસનીય ઈન્દ્રની સાધકગણ સ્તુતિ કરે છે. બળવાન અને યશસ્વી ઈન્દ્ર તેમની રક્ષા કરે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! આપની ઉત્ત્ચિત દેખરેખ હેઠળ અમે બળવાન બનીએ અને ધનસંપત્તિને ધારણ કરીએ. (૮)

[ઉત્તરાર્થિકનો સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• આઠમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

ઉશના જેવી ઉત્તમ વાણીવાળા સ્તોત્રા દેવતાઓના જીવનને સારી રીતે પ્રસ્તુત કરે છે. વ્રતશીલ, તેજસ્વી, સાત્ત્વિક, પોષકતત્ત્વોથી યુક્ત, સોમ શુદ્ધ થતી વખતે ધ્વનિ સાથે પાત્રમાં સ્થિર થાય છે. (૧)

વિવેકવાન સાધક, શનુઅંધોના બળથી ગભરાઈને સોમ તૈયાર કરતા સ્થળે તરત જ પહોંચ્યો ગયા. બધા ભેગા થઈને, શનુઅંધોથી અસહાય તેમજ પવિત્રતા પ્રાપ્ત સોમને માટે વાદ્યયંત્રોથી મધુર ધ્વનિ કરવા લાગ્યા. (૨)

રમત રમતમાં જ સહજરૂપે એ સોમ પ્રશંસનીય ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેને અન્ય દ્વારા માપી શકાય નહીં. એમનો મહાન, તેજસ્વી પ્રકાશ દિવસે લીલી આભાવાળો અને રાત્રે ઉજાવળ આભાવાળો હોય છે. (૩)

સોમ તૈયાર થતી વખતે ઘોડા અને રથોની જેમ, વેગપૂર્વક ધ્વનિ સાથે પવિત્ર બની રહ્યો છે. શુદ્ધ સોમ અમને અપાર યશ અને વૈભવ પ્રદાન કરે છે. (૪)

શુદ્ધમાં જઈ રહેલા રથની જેમ, યજ્ઞ માટેના સોમને બન્ને હાથો વડે ઉઠાવવામાં આવેલા વજનની જેમ, યાજકગણ ભારવાહક દ્વારા ધારણ કરે છે. (૫)

પ્રશંસિત રાજા અને સાત યાજકો દ્વારા જે રીતે યજ્ઞ પ્રતિષ્ઠિત થાય છે એ રીતે ગાયના ધી વગેરેથી આ સોમ સંસ્કારયુક્ત બને છે. (૬)

શ્રેષ્ઠ સ્તવનોથી પ્રશંસિત, ઝરતો સોમ, દેવતાઓની આનંદવૃદ્ધિ માટે મધુરરસની ધારા સાથે પાત્રમાં પડે છે. (૭)

સવારને તેજસ્વી બનાવતો સોમરસ, ઈન્દ્રજના પાન માટે ધ્વનિ સાથે શુદ્ધ થઈ રહ્યો છે. (૮)

પ્રાચીન, શક્તિશાળી સોમનું આવાહનું કરનારા ઋત્ત્વિજ, સ્તોત્રા યજ્ઞ દ્વારોને ઉદ્ઘાટિત કરે છે. (૯)

ઉત્કૃષ્ટ જીતિના, એકમાત્ર સોમને સંપૂર્ણ કરતાં સાત યાણિકી, પણકમનુષ્ણાન માટે હાજર થાય છે. (૧૦)

આંખોથી સૂર્યદર્શન માટે, યજ્ઞની નામિની જેમ સોમને, પોતાની નામિની નજીક અથડીત પેટની નજીક સ્થાપિત કરે છે. સોમની આ ઉત્પન્ન

થયેલી તેજસ્વિતાને અમે પૂર્ણતાયુક્ત ધારણ કરીએ. (૧૧)

બળવાન ઈન્દ્ર, પોતાની આંખોથી દિવ્યલોકમાં પ્રિય અને અધ્યર્થુઓ દ્વારા હૃદયસ્થ સોમને જુએ છે. (૧૨)

નીજે ખંડ

યજમાન અને ટેવતાઓના સંબંધમાં સારી રીતે જાણતાં યશસ્વી સોમ ધર્મ-કાર્યોની જેમ જ યજમાર્ગમાં જોડાય છે. (૧)

હવિઓમાં સર્વત્રેષ્ઠ, પ્રશંસિત હવિ જળમાં મિશ્રિત થઈને સોમ મધુર ધારથી પાત્રમાં ભરાય છે. (૨)

આહુતિઓમાં અગ્રાણી, વાજીના ઉત્પાદક, શક્તિશાળી, સભ્યથાયુક્ત અને અહિસક આ સોમ જળની સાથે યજશાળામાં પ્રવેશે છે. (૩)

પોતાના સામર્થ્યથી પ્રજાવાન સોમ, મનુષ્યોમાં પવિત્રતાનો સંચાર કરાવી, સ્તુતિઓનો સ્વીકાર કરે છે ત્યારે શક્તિશાળી ઈન્દ્ર સ્વર્ગમાંથી યજસ્થળે આવવા તૈયાર થાય છે. (૪)

સંસ્કારિત સોમ યાજકોની ગ્રેરણાથી પ્રજાના રક્ષણ માટે રાજની જેમ શત્રુઓનો સંહાર કરવા તૈયાર થાય છે. (૫)

જળ મિશ્રિત લીલી આભાવાળો સોમ યાજકો દ્વારા શુદ્ધ થતી વળતે, અસ્ત્રિજો દ્વારા કરવામાં આવેલી સ્વીકાર કરતાં ધ્વનિ સાથે પાત્રમાં ભરાય છે. (૬)

જે યાજક આ સોમને તૈયાર કરવામાં અને શુદ્ધ કરવામાં રોકાય છે તેને આનંદવધક સોમ ઉપરાંત વાયુ, ઈન્દ્ર અને અસ્થિનીકુમારોના સાંનિધ્યનો લાભ મળે છે. (૭)

અસ્ત્રિજો દ્વારા મધુર સોમની જે ધારાઓ મિત્ર, વરુણ અને ભગ દેવો માટે પ્રવાહિત થાય છે એવા સોમનો મહિમા જાણતા યાજકો આનંદ પાડે છે. (૮)

હે પૃથ્વી અને ઘુલોકના અવિઝાતા ! સોમરસૃપી શ્રેષ્ઠ આહારને મેળવવા આપ અમને ધન-ધાન્યના રૂપમાં આપાર વૈભવ આપો. (૯)

હે સોમ ! સુખદાયક, મનવાંછિત ધન આપનારી, રક્ષણ કરનારી, અત્યંત પ્રશંસા પામેલી આપની શક્તિને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા, અમે યાજકો આજે રોકી રાજીએ છીએ. (૧૦)

હે સોમ ! તમે આનંદદાયક, શ્રેષ્ઠ, જ્ઞાની, અનન્ય સંરક્ષક અને બધા દ્વારા પ્રશંસનીય છો. અમે યાજકો આપની ઉપાસના કરીએ છીએ. (૧૧)

હે ઉત્તમ કર્મરત સોમ ! ધન, ઉત્તમ જ્ઞાન, શ્રેષ્ઠ સંતતિ પ્રાપ્ત કરવા, બળવાન સંરક્ષણ, તેમજ ચામથ્ર્ય મેળવવા અમે આપની વંદના કરીએ છીએ. (૧૨)

ગ્રીજે ખંડ

પૃથ્વીલોકથી ઉપર ધુલોક તરફ જનારા, સર્વના હિતકારી, અરણિઓ દ્વારા પ્રગટ થનારા, જ્ઞાનશીલ, દેવતાઓનું મુખ અને અમારા સંરક્ષક પૂજનીય અજિનદેવને ઋક્તિજો સમધાઓના ઘર્ષણ વડે ઉત્પન્ન કરે છે. (૧)

હે અજિનદેવ ! યજમાનો તમારા યજ થકી દેવત્વને પામે છે, હે વિશ્વના નાયક ! તમામ દેવતા આપને બાળકની જેમ આદરણીય માને છે. (૨)

યજના કેન્દ્રરૂપ, ધનના ભંડાર, મહાન આહૃતિઓથી યુક્ત, સમસ્ત વિશ્વના નેતા, અહિંસક યજના સંચાલક, યજની ઘજારૂપ અજિનદેવને, યાણિકોએ ઘર્ષણ દ્વારા ઉત્પન્ન કર્યા છે. અમે બધા તમારી વંદના કરીએ છીએ. (૩)

હે ઋક્તિજો ! આપ મિત્ર અને વરુણદેવની ઉંચા અવાજે સ્તુતિ કરો. તેઓ બન્ને વિસ્તૃત સ્તોત્રગાન સાંભળવા યજસ્થળે આવી ગયા છે. (૪)

તેજસ્વિતાના ઉત્પત્તિ સ્થાન, મિત્ર અને વરુણ બન્ને અધિપતિઓની દેવગણોની વચ્ચે પ્રશંસા થાય છે. (૫)

હે દેવતાઓમાં પ્રસિદ્ધ મિત્ર અને વરુણ દેવતાઓ ! તમે અમને પૃથ્વી અને ધુલોકનો આપાર વૈભવ પ્રદાન કરો. (૬)

હે અદ્ભુત દીપ્તિમાન ઈન્દ્ર ! આંગળીઓ દ્વારા સુસંસ્કૃત કરવામાં આપનો આ પવિત્ર સોમ આપના માટે છે. આવો મને સોમરસનું પાન કરો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! શ્રેષ્ઠ બુદ્ધ દ્વારા જ્ઞાનવા યોગ્ય, આપને સોમરસ તૈયાર કરનારા ઋક્તિજો બોલાવે છે. એમની સ્તુતિ સાંભળવા યજશાળામાં આવો. (૮)

હે અશ્વપાલક ઈન્દ્ર ! આપ સત્વનો સાંભળવા અને આ યજમાં અમારા હવિનું સેવન કરવા જલદીથી યજશાળામાં પહોંચો. (૯)

જે અજિનાની પ્રયંડ જવાળાઓ બધાં જ જંગલોને પોતાની જવાળાઓમાં લપેટી લે છે એ શક્તિશાળી અજિનાની આપણો સ્તુતિ કરીએ. (૧૦)

જે મનુષ્ય પ્રજ્વલિત અજિનાની, ઈન્દ્ર માટે આનંદપ્રદ આહૃતિ અર્પિત કરે છે, તેની તેજસ્વિતા માટે ઈન્દ્રદેવ જળવાય્યો કરે છે. (૧૧)

હે ઈન્ડ અને અજિન ! આપ બને ઐશ્વર્ય (ઈન્ડ) અને ઉન્તિશિલતા (અજિન)ની પ્રાપ્તિ માટે શક્તિવર્ધક અન્ન અને ઝડપી દોડનારા ઘોડા આપો. (૧૨)

ચોથો ખંડ

અનેક પ્રકારે શુદ્ધ કરેલો સોમ ઈન્ડના પેટમાં પહોંચીને ઓમને કોઈ તકલીફ પહોંચાડતો નથી. જેમ પુરુષ યુવાન સ્ત્રીઓ સાથે વિચરણ કરે છે તેવી જ રીતે સોમ ગરણીમાં ગળાઈને કળશમાં ભરાઈ જાય છે. (૧)

હે સોમ ! યજશાળામાં જ્યારે આનંદપૂર્વક સ્તુતિ કરવા ઈચ્છતા સ્તોત્રાગણ યજશ કરવા લાગે છે ત્યારે સ્તોત્રાગણ તરંજિત લીલી આભાવણ સોમને સંસ્કારિત કરે છે. એ સમયે ગાયો પોતાના દૂધથી આ સોમની સેવા કરે છે. (ગાયનું દૂધ સોમમાં ભેળવવામાં આવે છે.) (૨)

હે પવિત્ર થનારા તેજોમય સોમ ! દિવસના ત્રણ સ્તવનોમાં પ્રયુક્ત, જે અન્ન, પ્રશંસિત, બળવર્ધક, મધુર તથા ઉત્તમ પુત્ર આપવાવાનું છે. અમારા એ પોષક અન્નને પોતાની લહેરોથી શુદ્ધ કરો. (૩)

બુદ્ધિદાયક, બધા માટે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, મહાન તેજરવી, આપરાજિત, શત્રુઓને નાટ કરનારા ઈન્ડનું, જે યજમાન યજશ દ્વારા યજન કરે છે એને પોતાના પ્રભાવ, પુરુષાર્થી કોઈ નાટ કરી શકતું નથી. (૪)

આસ્થા બળયુક્ત શત્રુરોનાઓને હરાવનારા ઈન્ડની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. મહાન વેગવાળી ગાયો ઉપરાંત પૃથ્વી તેમજ આકાશ પણ જૂકીને અભિવાદન કરે છે. (૫)

પાંચમો ખંડ

હે મિત્રો ! બેસીને પવિત્ર થનારા સોમ માટે સ્તુતિગાન કરો. પિતા દ્વારા પુત્રને અલંકૃત કરવા સમાન સોમને, હવિ વગેરે પદાર્થોથી યજણમાં શાણગારો. (૧)

હે ઋત્વિજગણ ! ઘરના દિવ્યગુણોના રક્ષક, આનંદવર્ધક, (દિવ્ય અને પાર્થિવ) બને પ્રકારના બળવર્ધક, આ સોમને એવી રીતે જળથી મિશ્રિત કરો જેમ માતાઓની સાથે બાળકો હળીમળીને રહે છે. (૨)

હે ઋત્વિજો ! ગતિશીલતા મેળવવા માટે, દેવોને આપવા માટે, વધારે સુખપ્રદ બનાવવા માટે, બળવૃદ્ધ માટે તથા મિત્ર અને વરુણને માટે સોમને શુદ્ધ કરો. (૩)

અવયુક્ત અને અનેક ધારાઓથી ગાળવામાં આવતો સોમ ઉનની ગરણીથી ગળાઈને ટપકે છે. (૪)

અસંખ્ય બળોથી યુક્ત, જળથી શુદ્ધ કરાયેલ ગાયના દૂધ વગેરેથી મિશ્રિત, એ બળશાળી સોમ ગળાઈને પાત્રમાં ભરાય છે. (૫)

જે સોમ દૂરના દેશોમાં અથવા નજીકના દેશોમાં પથ્થરોથી કૂટીને નિયોવાયેલ, મજૂત્તિજો દ્વારા વિવિપૂર્વક સંસ્કારીત થાય છે. (૬)

છછો ખંડ

હે અજિન ! વત્તસ ઋષિ સ્તુતિઓ દ્વારા તમારી પાસે ઈચ્છા રાખે છે કે આપનું મન ધુલોકના ઉચ્ચ સ્થાનેથી અમારી પાસે પહોંચી જાવ. (૧)

હે અજિનદેવ ! આપ સર્વત્ર સમાન દાઢિ રાખવાવાળા, બધી દિશાઓના અધિપતિ છો, તેથી યુદ્ધમાં પોતાની સુરક્ષા માટે અમો આપનું આવાહન કરીએ છીએ. (૨)

અમે સંગ્રામમાં પોતાનાં સંરક્ષણ માટે, પોતાનાં બળોને પ્રયુક્ત કરવા માટે અદ્ભુત સામર્થ્યવાન અજિનદેવનું આવાહન કરીએ છીએ. (૩)

હે શતકમો, વિશિષ્ટ દાઢા ઈન્દ્રદેવ ! આપ અમોને તેજસ્વિથાયુક્ત સામર્થ્ય આપો અને યુદ્ધમાં શત્રુઓનો નાશ કરીને વીર પુત્ર આપનારા થાવ. (૪)

બધાને આશ્રય આપનારા હે શતકમો ઈન્દ્રદેવ ! આપ પિતા સમાન પાલન કરવાવાળા અને માતાસમાન ધારણ કરવાવાળા છો, તેથી અમે આપની પાસે સુખ માગવા માટે આવીએ છીએ. (૫)

હે પ્રશંસિત, શક્તિશાળી, અનેક લોકો દ્વારા સ્તુત્ય, બળવાન ઈન્દ્ર, અમે આપની સ્તુતિ કરતાં, કામના કરીએ છીએ કે, આપ અમને ઉત્તમ તેજરવી સામર્થ્ય પ્રદાન કરો. (૬)

હે વજધારી, વિલક્ષણ શક્તિસંપન્ન ઈન્દ્રદેવ ! આપના દ્વારા અપાતું ધન, સામર્થ્ય અમારી પાસે નથી, એ ધનને, હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર આપ બન્ને હાથ વડે અમને ભરપૂર આપો. (૭)

હે ઈન્દ્રદેવ ! જે ધન-સામર્થ્યને શ્રેષ્ઠ અને તેજસ્વિથાયુક્ત માનીએ છીએ તે ધન અમને પુષ્ણ આપો. સાથે જ અમને ધનનું દાન કરવાની પણ ઈચ્છા વિકસે એવું વરદાન આપો. (૮)

હુ વજધારી ઈન્દ્ર ! આપ બધી દિશાઓમાં સ્તુત્ય, પ્રસિદ્ધ અને વ્યાપક મનવાળા છો. તમે અમને સ્થિર રહે તેવું ધન અને સામર્થ્ય પ્રદાન કરો. (૮)

[ઉત્તરાર્થિકનો આઠમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• નવમો અધ્યાય •

પાંચમો પ્રપાઠક

પહેલો ખંડ

ઉત્પન્ન થયેલા નવજીત શિશુની જેમ આનંદિત કરનારા સોમને મરુદ્રગણ શુદ્ધ કરે છે. સાત ગુણોથી યુક્ત, આ મેઘાવર્ધક સોમ સ્તુતિઓની સાથે ધ્વનિ કરવાથી શુદ્ધ થાય છે. (૧)

તૃષ્ણિઓના જેવા સંસ્કારવાળા, તૃષ્ણિત્વ પ્રદાન કરનારા, સ્તુત્ય, શાનદારી, સોમ સ્વયં મહાન છે. તમે ત્રીજા ધામ (સ્વરગલોકમાં) રહેનારા, તેજસ્વી ઈન્દ્રને વધુ તેજ પ્રદાન કરો. (૨)

આ પ્રશંસનીય, બધા સામર્થ્યવાળા, સમુદ્રની લહેરોની જેમ ગતિમાન, શક્તિશાળી, ગાયના દૂધમાં મિશ્રિત પ્રવાહી સોમ ચોથા લોક (મહો)માં બિરાજમાન થાય છે. (૩)

ઈન્દ્રની શક્તિ વધારનાર આ સોમ ઈન્દ્રને પ્રિય લાગનાર રસોની વર્ષ કરે છે. (૪)

હુ શુદ્ધ સોમ ! આપ વાયુ અને અભ્યનીકુમારોની સાથે મળીને અમને વીરોચિત શ્રેષ્ઠતા આપો. (૫)

હુ પવિત્ર સોમ ! આપ ઈન્દ્રની આરાધના માટે અમારા હૃયમાં પ્રેરણા ઉત્પન્ન કરો. અમે દેવોને અનુકૂળ યજાકાર્ય માટે પ્રવૃત્ત થયા છીએ. (૬)

હુ સોમ ! આપને દશેય આંગળીઓ ભેગી થઈને શુદ્ધ કરે છે. સાત હોતાગણ આપને તૃપ્ત કરે છે. શ્રેષ્ઠ પુરુષો આપની પ્રેરણા લઈને આપની પ્રસન્ન મેળવે છે. (૭)

હુ શુદ્ધ થનારા સુખદાતા સોમ ! અમે આપને દેવતાઓના સુખ માટે ગાયના દૂધમાં મિશ્રિત કરીએ છીએ. (૮)

શુદ્ધ બનીને કળશમાં સ્થાપિત લીલી આભાવાળા સોમને ગાયનું દૂધ ધારણ કરી લે છે. (૮)

હે સોમ ! આપ અમને ધન-ઐશ્વર્યથી યુક્ત કરવા માટે પવિત્ર બનો. દ્વેષ કરનારાઓનો નાશ કરો અને સાથીદાર ઈન્દ્ર સાથે એકરૂપ બનો. (૯)

હે સોમ ! સમસ્ત પ્રાણીઓનું નિરીક્ષણ કરનારા ઈન્દ્ર દ્વારા, પાન (તમારું) કરાય છે. આપ અમને સંતપ્તાન, અન્ન, બળ અને સદ્ગુણાન વળેરે આપો. (૧૧)

હે સોમ ! આપ આકાશથી પૃથ્વી ઉપર દિવ્યદસ્તિ કરો. પૃથ્વી ઉપર પોષક અન્ન ઉત્પન્ન કરો અને અમને સંવર્ધની શક્તિ પ્રદાન કરો. (૧૨)

બીજો ખંડ

હજારો ધારાઓથી પવિત્ર થનારો સોમ ઉનની ગરણી વડે શુદ્ધ થનારો સોમ, ઈન્દ્ર અને વાયુને પીવા માટે શ્રેષ્ઠ પાત્રમાં ભરાય છે. (૧)

પોતાના રક્ષણાની ઈચ્છાવાળા હે યાજકો ! બધાને પવિત્ર કરનાર, વિશેષ આનંદ આપનાર, દેવો માટે પાન કરવા ચોગ્ય શુદ્ધ સોમની સન્માનનીય સ્તુતિઓનું ગાન કરો. (૨)

યજ્ઞ વડે અન્ન આપનારા, હજારો પ્રકારના બળવદ્ધક, પૂજનીય આ સોમરસને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૩)

હે સોમ ! આપ જીવનસંગમમાં સર્જણતા માટે અમને શ્રેષ્ઠ અન્ન આપો. તેજસ્વી અને સામર્થ્યવાન બનાવો. (૪)

જીવનસંગમના પ્રેરક સોમને ઋક્તિજો દ્વારા તીવ્ર ગતિથી શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૫)

ટપકાવવામાં આવેલ દિવ્ય સોમરસ, અમને પુષ્કળ ઐશ્વર્ય અને ઉત્તમ સામર્થ્ય આપે છે. (૬)

જેમ ગાયો ભાંભરતી ભાંભરતી વાછરડા પાસે દોડી જાય છે તેવી જ રીતે ધ્વનિ કરતાં કરતાં સોમ કળશમાં પ્રવેશે છે અને હાથમાં ધારણ કરવામાં આવે છે. (૭)

હે ઈન્દ્રને તૃપ્ત કરનારા સોમ ! આપ પવિત્ર બનીને તમામ શત્રુઓનો વિનાશ કરો. (૮)

હે સોમ ! દાન નહિ આપનારા સ્વાથીઓનો નાશ કરતાં કરતાં, પોતાના તેજસ્વી રૂપમાં આપ યજ્ઞસ્થળ ઉપર બિરાજો. (૯)

ગીતો ખંડ

યજ્ઞ માટે સંસ્કારીત કરાયેલો મધુર સોમરસ ઈન્દ્રના પાન માટે હાજર
કરીએ છીએ. (૧)

હે ઋત્વિજો ! જે રીતે ગાયો પોતાનાં વાછડા માટે વ્યાકુળ બની જાય
છે, એવા જ ભાવથી તમે સોમપાન કરનારા ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. (૨)

ઉમંગ વધારનાર સોમ યજ્ઞશાળામાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. નદીના
તરંગોની જેમ એ વાણીને પાણ તરંગિત કરે છે. (૩)

જ્ઞાનયુક્ત શ્રેષ્ઠ કર્મ સોમ, અંતરિક્ષની નાભિ સમાન ગરણીમાં શુદ્ધ
બનીને મહત્વપૂર્ણ બને છે. (૪)

પવિત્ર બનીને કળશમાં સિથર સોમરસમાં ચંદ્રના દિવ્ય ગુણોનો સંચાર
થાય છે. (૫)

મધુર સોમરસ ઘટાકાશમાં પ્રવેશી, અવાજ કરતો, કળશને પૂરેપૂરો
ભરી દે છે. (૬)

હે વનના સ્વામી, નિત્ય સ્તુતિ યોગ્ય સોમ ! તમે શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોને
સંગઠિત થવાની પ્રરણા આપો અને મધુરભાષી સ્તોત્રાઓની પ્રાર્થના
સ્વીકારો. (૭)

હે શુદ્ધ થનારા સોમ ! અમને હજારો ગુણસંપન્ન અને ઐશ્વર્યવાન
તેમજ તમારા ધામના અધિકારી બનાવો. (૮)

શ્રેષ્ઠ સ્થાન પર રહેનારા જ્ઞાનીની જેમ, દુલોકમાં રહેનારા સોમ, પિય
યજ્ઞસ્થાન તરફ શ્રેષ્ઠ ગ્રેરણાઓ મોકલો. (૯)

ચોથો ખંડ

હે સોમ ! આપ ભારે વેગથી પ્રવાહિત થાવ છો. આથી સમુદ્રના તરંગો
જેવો ધ્વનિ થાય છે. વાણીથી ઉત્પન્ન શબ્દોને તમે પ્રેરિત કરો છો. (૧)

હે સોમ ! આપના પ્રગટ થવાથી યાજકવૃદ્ધ ઋક્ષ-યજુ-સામના મંત્રોનું
ગાન કરે છે ત્યારે આપ સંસ્કારીત થવા ઉચ્ચ આસને સ્થાપિત થાવ છો. (૨)

પથ્યરોથી કુટેલા, લીલી આભાવાળા, સુમધુર સોમરસને ઋત્વિજો
ઉનની ગરણીથી ગાળે છે. (૩)

હે પરમ આનંદદાયી સોમ ! ઈન્દ્રને દૃપ્તિ પ્રદાન કરવા માટે આપ
શુદ્ધિકરણ યંત્રમાંથી નિર્મણ ધારારૂપે નીકળો છો. (૪)

હે આનંદપ્રદાયક સોમ ! ગાયનું પૌષ્ટિક દૂધ આદિના મિશ્રણમાં ગળાઈને આપ ઈન્દ્રના ઉદરમાં (પેટ) પ્રવેશ કરો છો. (૫)

પાંચમો ખંડ

હે સોમ ! ઈન્દ્રના સેવન માટે આપ શુદ્ધ થાવ. આપનો હિવ્ય રસ જીવનસંગ્રહમની અહયણો દૂર કરનારો છે. (૧)

સોમપાન કરી ઈન્દ્ર દિવોદાસને બચાવવા શમ્ભાસુર, તુર્વલ અને યદુને માર્યા હતા. (૨)

હે સોમ ! અમને ગાય, ઘોડા, સોનું વગેરે ઐશ્વર્ય અને મનગમતાં પોષક અન્ન આપો. (૩)

વિકારોનો નાશ કરનાર અને અનુદારોને દૂર કરી ઈન્દ્રના સ્થાન સુધી આ પવિત્ર સોમ પહોંચાડે છે. (૪)

હે પવિત્ર સોમ ! અમને પુષ્કળ સાધન, પુત્ર વગેરે અને યશ પ્રાપ્ત કરાવો અને દુશ્મનોનો નાશ કરો. (૫)

હે પવિત્ર કર્મ સોમ ! જ્યારે આપ યજ્ઞ કરનારાને ઐશ્વર્ય આપવાની ઈચ્છા કરો છો ત્યારે આપને સેંકડો શત્રુઓ પણ રોકી શકતા નથી. (૬)

હે સોમ ! મનુષ્યો માટે હિતકારી જળની વર્ષા કરનારા આપ સૂર્યને પ્રકાશિત કરનારી ક્ષમતાથી જાતે પણ પવિત્ર થાવ છો. (૭)

આ પવિત્ર સોમ ઈચ્છિત ઉદ્વર્ગતિ મેળવવા સંકલ્પિત યાજકોને સૂર્યના ઘોડા જેવો વેગ આપવા સમર્થ છો. (૮)

ઇન્દ્ર સોમને પોકારતા, લીલવણી અશ્વોને સૂર્યના રથમાં જવા માટે પુકૃત કરે છે. (૯)

છઠો ખંડ

હે દેવતાઓ ! અનેક અજિનિઓમાં પૂજ્ય યજ્ઞાજિને દૂત બનાવીને પ્રયુક્ત કરો. અજિન દેવતા હોવા છતાંય મનુષ્યના મિત્ર છે, તે ધીનો આહાર લે છે અને તેમનું તેજ વિકારનાશક તેમજ પવિત્રતા આપનારું છે. (૧)

હણહણતા ઘોડા જે રીતે ઘાસને ચરતા જાય છે, તેવી રીતે દાવાનળ વૃક્ષોને પેટમાં પદ્ધરાવતો ચાલ્યો જાય છે. એ સ્થિતિમાં વાયુના પ્રભાવથી જે બાજુ કાળો ધુમાડો જાય એ જ અજિનો માર્ગ હોય છે. (૨)

હે યજ્ઞાજિન ! આપની નવીન જવાળાઓ વૃષ્ટિ કરવામાં સમર્થ છે. હે પ્રકાશિત યજ્ઞાજિન ! આપ નાણ ન થનાર, પોતાની ઊર્જ સાથે ધુલોકમાં પહોંચી દેવોને તુષ્ટ કરો છો. (૩)

ઈન્દ્ર સ્વયં બળશાળી છે. વૃત્તાસુરના વિનાશ માટે એમને અમે એથીયે વધારે બળવાન બનાવીએ છીએ. (૪)

ધન આપવા માટે જ પેદા થયેલ ઈન્દ્રદેવ, બળવાન બનાવવા માટે સોમપાન કરે છે. પ્રશંસનીય કાર્ય કરનારા ઈન્દ્ર સોમ પીવડાવવા યોગ્ય છે. (૫)

વજ પાણી, સુતિઓથી પ્રશંસિત, બળવાન, તેજસ્વી, વીર અને અપરાજિત ઈન્દ્ર સાધકોને શૈખ્ય આપવાની ઈચ્છા રાખે છે. (૬)

સાતમો ખંડ

હે અધ્વર્ય ! પથરો દ્વારા વાટીને તૈયાર કરેલો આ સોમરસ ઈન્દ્રને પાન કરવા માટે ગરણીમાં ગાળીને શુદ્ધ કરો. (૧)

હે સોમ ! તમારા મધુર અને પવિત્રકારી પોષકરસનું ઈન્દ્ર આદિ અને મરુદ્રગણ પાન કરે છે. (૨)

હે ઋત્વિજો ! આ અત્યંત મધુર ધુલોકના અમૃત જેવા શ્રેષ્ઠ સોમને વજધારણ કરનારા ઈન્દ્ર માટે શુદ્ધ કરો. (૩)

ઋત્વિજો દ્વારા પ્રશંસિત, સર્વધારક સોમ અંતરિક્ષમાં શુદ્ધ થાય છે. લીલવર્ણયુક્ત આ રસ ઘોડા સમાન ગતિમાન ધારાઓમાં પ્રવાહિત પોતાની ક્ષમતાઓને પ્રગટ કરે છે. (૪)

હાથોમાં શસ્ત્ર ધારણ કરેલા યોજ્વાઓની જેમ રથારૂઢ, ગાયોના રક્ષક, વીરોનું અને ઈન્દ્રનું બળ વધારતા આ દિવ્ય સોમને ઋત્વિજો દ્વારા ગાયના દૂધમાં મેળવવામાં આવે છે. (૫)

હે સંસ્કારિત સોમ ! આપ મહાન સામર્થ્યવાન બનીને ઈન્દ્રના ઉદરમાં પ્રવેશ કરો. વાદળોને વરસાદ માટે પ્રેરિત કરતી વીજળીની જેમ આપ આકાશ અને પૃથ્વીને ફળદાયી બનાવો. કર્મ કરતા આપ કર્મના માધ્યમથી અમારા માટે અક્ષય પોષણયુક્ત અન્ન આપો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! આપ બધી દિશાઓમાં સ્તોતાઓ દ્વારા બોલાવવામાં આવો છો. હે શત્રુને હરાવનારા ઈન્દ્ર ! પ્રાણસંવર્ધન અને તુર્વશના નાશ માટે આપની સુતિ કરવામાં આવે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! આપને રૂમ, રુશમ, શ્યાવક અને કૃપ માટે પ્રસન્ન કરવામાં આવે છે. ઋષિગણ આપને વિભિન્ન સ્તોત્રોથી પ્રભાવિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. હે ઈન્દ્ર ! આપ યજ્ઞ માટે પદ્ધારો. (૮)

અમારી બન્ને પ્રકારની વાળીને ઈન્દ્ર અમારી સામે આવીને સાંભળે. બળવાન અને ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્ર અમારી પ્રાર્થનાથી પ્રસન્ન થઈને સોમપાન કરવા આવો. (૯)

આકશ-પૃથ્વી, સમર્થ અને તેજસ્વી ઈન્દ્રને પોતાની ક્ષમતાથી પ્રગટ કરે છે. હે ઈન્દ્ર ! આપ તુલનાઓમાં સર્વશ્રેષ્ઠ છો. આપ સોમપાનની ઈચ્છાથી પજ્ઞાવેદી પર બિરાજમાન થાવ છો. (૧૦)

આઠમો ખંડ

હે તેજસ્વી સોમ ! શુદ્ધ બનીને આપનો આનંદવર્ધક રસ ઈન્દ્રને મળે અને શક્તિયુક્ત થઈને વાયુને પ્રાપ્ત થાય. (૧)

હે પવિત્ર સોમ ! વખાણવાલાયક ઐશ્વર્ય માટે દુષ્ટોને દંડ આપો છો ! અમે પજ્ઞ યજ્ઞ કળશમાં આપનું આવાહન કરીએ છીએ. (૨)

હે તેજસ્વી સોમ ! આપ અમોને એવું શ્રેષ્ઠ ઐશ્વર્ય આપો, જે સેંકડો લોકો દ્વારા વખાણવા યોગ્ય હોય, હજારોનું પાલનપોષણ કરવામાં સમર્થ, તેજસ્વિતા અને વશવર્ધક હોય. (૩)

હે યજ્ઞકર્મના વિશેક્ષણ, આનંદદાયક સોમ, આપ શુદ્ધ બનીને પોતાના દિવ્ય પ્રભાવથી નાસ્તિક રેમજ અહિત કરનારાઓને દૂર કરો. (૪)

હે ઉત્તમ આશ્રયદાતા સોમ ! બધાએ વખાણોલ, બધાને પોષણ આપનારી વિભૂતિઓનું અમે સાંનિધ્ય ઈચ્છાએ છીએ. હે સૂર્ય કિરણોની સાથે રહેનારા સોમ ! આપના દ્વારા અપાયેલ અન્નાદિના ઉપયોગથી અને સુધી વર્દીએ. (૫)

સૂર્યકિરણોની ઈચ્છા કરનારો, સ્વાભાવિક તેજથી યુક્ત, આ શ્રેષ્ઠ સોમ પારા વડે યજ્ઞ માટે પહોંચે છે. યાજકોને અધ્યાનિત કરવા માટે પ્રાકૃતિક ઢંગથી શુદ્ધ બને છે. (૬)

હે સોમ ! આપ અદ્વિતીય રસયુક્ત બધાનું પાલન કરવાવાળા છો. આપ દેવોનાં બધાં સ્થાનોને પોતાના દિવ્ય રસથી પરિપૂર્ણ કરી દો. (૭)

હુ કાન્તિમાન સોમ ! આપ દિવ્યગુણો માટે પ્રવાહિત થાવ. આકાશ,
પૃથ્વી તથા પ્રજાઓને સુખ પ્રાપ્ત થાવ. (૮)

હુ સોમ ! આપ તેજસ્તી પેય તથા દિવ્ય ગુણોના ધારક છો. હુ
બળવાન સોમ ! આપ સત્યરૂપ યજકમોની વર્ચ્યે શુદ્ધ થતા જાવ. (૯)

નવમો ખંડ

હુ અજિન ! અત્યંત પ્રિય, અતિથિતુલ્ય પૂજ્ય, વિવાહક મિત્રના જેવા
ઐશ્વર્યદાતા, આપની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

દેવગણાએ પ્રશંસનીય જ્ઞાનીઓની જેમ 'ગાહુપત્ય' અને 'આવહનીય'
ઓમ બન્નેય રૂપોમાં મનુષ્યોની વર્ચ્યે અજિનને સ્થાપિત કર્યો. (૨)

હુ સદ્ય યુવાન રહેનારા ઈન્દ્ર ! આપ દાન શીલોની રક્ષા માટે એમની
સ્તુતિયો પર ધ્યાન આપો. પોતાના પુત્રોની રક્ષા માટે પ્રયત્નશીલ રહો. (૩)

હુ બધા શત્રુઓને જીતનારા ઈન્દ્ર ! આપ સર્વપ્રિય પર્વતની જેમ બધી
રીતે મહાન, અપરાજિત અને ધૂલોકના સ્વામી છો. મહેરબાની કરીને આમારી
પારો પદારો. (૪)

હુ સત્યપાલક સોમપાયી ઈન્દ્ર ! આપ આકાશ અને પૃથ્વી, બન્ને લોક
બન્નેને તમારા પ્રભાવમાં લેવા સમર્થ છો. હુ ધૂલોકના સ્વામી આપ સોમયાગ
કર્તાઓને ઉન્નતિ પ્રદાન કરો. (૫)

હુ ઈન્દ્ર ! આપ શાશ્વત દુષ્ટોનાં નગરોનો નાશ કરનારા, અશાન
હઠાવનારા, યજકર્તા મનુષ્યોનું મનોબળ વધારનારા અને પ્રકાશલોકના સ્વામી
છો. (૬)

હુ ઈન્દ્ર ! આપ મેઘનો નાશ કરનારા, યુવા-ગર્જનશીલ, અરીમ
બળવાળા, શ્રેષ્ઠ યજકમોનું પોષણ કરનારા, વજધારી, અનેક લોકો દ્વારા
પ્રશંસા મેળવનાર તરીકે પ્રગટ થયા છો. (૭)

હુ વજધારી ઈન્દ્ર ! આપે ગાયોને ચોરનારા અસુરોના વ્યૂહને નાજ
કર્યો, ત્યારે અસુરોથી હારેલા દેવ આપની સાથે સંગઠિત થયા. (૮)

ઉદ્ગાતા ગણ, અનેક અનુદાન આપનારા સામથ્યાના સ્વામી ઈન્દ્રની
સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. (૯)

[ઉત્તરાર્થિકનો નવમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• દસમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

જળની વૃષ્ટિ કરનારા, સર્વરક્ષક દિવ્ય સોમ, વિશાળ આકાશમાં, સર્વ પ્રથમ પ્રજાઓની ઉત્પત્તિ કરીને શ્રેષ્ઠતમ મહત્વને પ્રાપ્ત થયા. તે પ્રમાણે પૃથ્વીની ઉપર પ્રસ્થાપિત પ્રાકૃતિક ગરણી દ્વારા પ્રવેશ કરતાં વૃદ્ધિ પામે છે. (૧)

હે દિવ્ય સોમ ! અમને અન્ન અને ધન આપવા માટે આપ વાયુને પ્રસાન કરો. શુદ્ધ કરાયેલ આપ મિત્ર અને તરુણને, મરુતોના સામથ્યને ઈન્દ્રાદિ દેવોને, આકાશ તેમજ પૃથ્વીના હર્ષને વધારનારા છો. (૨)

જળના ગર્ભરૂપ આ સોમ, દેવતાઓના સેવન માટે પ્રયુક્ત કરવામાં આવે છે. સંસ્કારિત બનેલા આ સોમે ઈન્દ્રમાં બળ પૂર્ણ અને સૂર્યમાં તેજ સ્થાપ્યું. (૩)

આ અમર દિવ્યસોમ વેગપૂર્વક, ગતિમાન પક્ષીની જેમ કળશમાં પ્રવેશે છે. (૪)

ત્રાસ્ત્વિજો વડે સ્તુતિ કરાતો, દિવ્ય સોમ સામથ્ય વડે ઉત્તમ ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી તેના યોગ્ય વિતરણની ઈચ્છા રાજે છે. (૫)

આ શુદ્ધ બળયુક્ત સોમ, શ્રેષ્ઠ પુરુષોથી પ્રશંસા મેળવે છે અને હવિદાતાને ધન આપતાં જળમાં મિશ્રિત થાય છે. (૬)

આ શુદ્ધ દિવ્ય સોમ ધનિ સાથે યજશાળામાં જવા માટે યોગ્ય માધ્યમની કામના કરે છે અને યાજકોને ઈષ પદાર્થ આપવાની ઈચ્છા રાજે છે. (૭)

આ શુદ્ધ કરેલા સોમને ઉદ્ગાતાગણ સ્તુતિઓ વડે એવી રીતે વિભૂષિત કરે છે, જેમ યુદ્ધોનુભ અશ્વને દરેક પ્રકારે સાજાવવામાં આવે છે. (૮)

બીજો ખંડ

અંગળીઓ વડે નિયોવાયેલ, શક્તિશાળી આ સોમ, તીવ્ર ગતિશીલ રથ દ્વારા વિવેકપૂર્વક ઈન્દ્રની નજીક પહોંચી જાય છે. (૧)

દેવોથી અધિષ્ઠિત શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ સ્થળમાં આ સોમ અરાંય કર્મ સંપાદન કરવાની અભિલાષા રાજે છે. (૨)

રસયુક્ત પોષક અન્નના ઉત્પત્તિકારક, શુદ્ધ થવા યોગ્ય સોમને ત્રાસ્ત્વિજગણ સંસ્કારિત બનાવીને કળશમાં એકત્ર કરે છે. (૩)

હવિષ્યાન્તરૂપે પ્રયુક્ત આ સોમ યજસ્થળમાં લઈ જવાય છે, જ્યાંથી અધ્યર્થુગણ તેને શુદ્ધ કરીને દેવતાઓને સમર્પિત કરી દે છે. (૪)

ધવલ ડિરણોથી યુક્ત, રસોના અવિપત્તિ, પ્રવાહમાન, શક્તિશાળી સોમ વેગપૂર્વક પ્રવાહિત થઈને ઉપાસકોની પાસે પહોંચે છે. (૫)

ઐશ્વર્યવાન આ સોમ પોતાના સામથ્યને એવી રીતે પ્રગટ કરે છે જેવી રીતે બળવાન આખલો પશુઓની વચ્ચે પોતાની શક્તિ પ્રદર્શિત કરે છે. (૬)

પોતાના સામથ્યથી બેકાર દુષ્ટોને પીડિત કરતો આ સોમ, એમને મયાર્દિત બનાવે છે અને હિંસક દુષ્ટોનો વિનાશ કરી દે છે. (૭)

શ્રેષ્ઠ પ્રાણશક્તિને ધારણ કરનારો, લીલી આભાવાળો સોમ દર્શય આંગળીઓ વડે નિચોવીને સમર્પિત કરવામાં આવે છે. (૮)

ત્રીજો ખંડ

રથ જેવી ગતિવાળા, પ્રિય અન્ન આપનાર આ સોમને ગરણી વડે ગાળીને કળશમાં રાખવામાં આવે છે. (૧)

વિદ્યા, શિક્ષણ અને ધર્મ ત્રણેયથી યુક્ત યજમાનની દર્શય આંગળીઓ પથ્થર વડે સોમને પીરીને તૈયાર કરે છે. (૨)

જેવી રીતે બાજપક્ષી પોતાના શિકાર પ્રત્યે તથા પ્રેમી પોતાની પ્રિયતમા પાસે ઝડપથી જાય છે, તેવી રીતે આ સોમ માનવોની વચ્ચે ઝડપપૂર્વક પહોંચીને પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. (૩)

દુલોકમાં પ્રગટેલ આ આનંદવદ્ધક સોમ દરેકને જુઝે છે અને ગરણીથી શુદ્ધ થાય છે. (૪)

બધાને ધારણ કરનાર આ અવિનાશી સોમ દેવોને પીવા માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. જે ધનિ સાથે પોતાના પ્રિય રહેઠાણ, કળશમાં પ્રવેશ કરે છે. (૫)

ઈન્દ્રને પ્રસાન કરવા માટે, યજ માટે દર્શય આંગળીઓથી આ સોમને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૬)

ચોથો ખંડ

સર્વજ્ઞાતા, મનના અવિપત્તિ, બળશાળી સોમ યજકતર્તિઓ દ્વારા શુદ્ધ થઈને યજકળશમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. (૧)

દેવોના નિમિત્તે તૈયાર કરાયેલો આ સોમ શુદ્ધ થઈને દેવોના શરીરમાં પ્રસરી જાય છે. (૨)

દેવોને અત્યંત પ્રિય, દેવત્વને વધારનાર, અવિનાશી, શત્રુસંહારક સોમ કળશમાં શોભાયમાન બને છે. (૩)

દરેખ આંગળીઓ દ્વારા નિચોવાયેલ બળવધક આ સોમ ધ્વનિ કરતો જરૂપથી કળશમાં પહોંચે છે. (૪)

પવિત્ર કરનાર ધૂલોકમાં આ આનંદિત કરનારો શુદ્ધ સોમ સૂર્યને પ્રકાશિત કરે છે. (૫)

કોઈનાય બંધનમાં ન રહેનાર, સુત્રિ કરવા યોગ્ય આ સોમ તેજસ્વી સૂર્ય દ્વારા જલ આપદ પંચતત્ત્વોમાં ભેળવવા માટે છોડવામાં આવે છે. (૬)
પાંચમો ખંડ

કવિસ્મો, જ્ઞાનીઓ દ્વારા સ્તુત્ય, શુદ્ધ કરાયેલ, વિકારનાશક આ સોમ પૃતિ આપનારો છે. (૧)

શક્તિવધક અને સ્વર્ગાય સુખને પોતાના અધિકારમાં રાખનારો હિંદ્ય સોમ અંતરિક્ષમાંથી ગળાઈને ઈન્દ્ર અને વાયુના નિમિત્તે નીચે આવે છે. (૨)

બળવાન, સર્વજ્ઞ, ધૂલોકમાં પ્રશંસિત હિંદ્ય રસરૂપ સોમ ઋત્વિજ્ઞે દ્વારા લાકડાનાં બનેલા પાત્રોમાં રાખીને લઈ જવામાં આવે છે. (૩)

ધૂલોકમાં પ્રતિષ્ઠિત, શક્તિવધક, રસરૂપ વિશ્વબાત્તા આ સોમ વનો વડે મનુષ્યો દ્વારા પ્રયુક્ત કરવામાં આવે છે. (૪)

આ પ્રકાશિત, વિજ્યશીલ, અપરાજિત શુદ્ધ સોમ, ગ્યાયો અને સોનું |
વળેને સમૃદ્ધ કરવા માટે ધ્વનિ સાથે અવતરિત થાય છે. (૫)

દેવતાઓના રક્ષક, પાપકર્મ કરનારાઓના સંહારક, નષ્ટ ન થનારો, શુદ્ધ
બનેલો, બળયુક્ત સોમ કળશમાં પહોંચે છે. (૬)

ષષ્ઠો ખંડ

હિંદ્યગુણોથી યુક્ત ઈન્દ્રાપદ દેવો માટે તૈયાર કરેલ પ્રિય આપનાર સોમ
વિકારોને નષ્ટ કરતો શુદ્ધિકરણ યંત્રમાંથી ટપકે છે. (૧)

બધાનો સંરક્ષક, સર્વનો ધારક, હૃષેનો સંહારક, તે લીલી આભાવાળો

સોમ ગરણી દ્વારા પવિત્ર બનીને ધ્વનિ કરતો કળશમાં પહોંચે છે. (૨)

દુલોકમાં પ્રકાશવાન, સામર્થ્યવાન, દુષ્ટોનો સંહારક, શુદ્ધ થતો સોમ અવિરલ પ્રવાહિત થાય છે. (૩)

એ સોમ ત્રિત્યજ્ઞ (અંતરિક્ષ, પ્રકૃતિ અને જીવોની વચ્ચે આદાન-પ્રદાન કરનારા)માં સંસ્કારિત બનીને પોતાના મહાન તેજથી સૂર્યને પ્રકાશિત કરે છે. (૪)

શત્રુઓનો નાશ કરનારા, બળવદ્ધક, નિયોગીને કાઢેલ, ધન દેનારા, સોમ ઘોડા સમાન વેગથી કળશમાં પ્રવેશે છે. (૫)

દુલોકમાં પ્રકાશવાન એ સોમ, યાજકો દ્વારા પ્રભાવિત બનીને, ઈન્દ્ર આદિ દેવોની મહત્ત્મા વધારવા માટે કળશમાં પ્રવેશ કરે છે. (૬)

સાતમો ખંડ

જ્યોતિઓ દ્વારા સંઘરેલ જીવનસૂત્રોમાં રસ લેનારા, પવિત્ર કરનારાં સૂક્તોનો પાઠ કરનારા વાયુમાં સંબ્યાપ્ત પોષક અન્ન આદિનું સેવન કરે છે. (૧)

જે જ્યોતિઓ દ્વારા બનાવેલી જ્યોતિઓનું અધ્યયન કરે છે, એને માટે સરસ્વતી દૂધ, ઘી, મધ જેવાં પોષક તત્ત્વો જાતે જ ઉપલબ્ધ કરાવે છે. અર્થાત એને જાતે જ વેદજ્ઞાન થઈ જાય છે. (૨)

જ્યોતિઓ દ્વારા સંપાદિત પવમાની મંત્ર, કલાણકારક, ઉત્તમ, ફળદાયી, સ્નેહવદ્ધક છે. વેદપાಠી બ્રાહ્મણોની વચ્ચે જાડો એમણો હિતકારી અમૃત મૂકી દીધું છે. (૩)

દેવતાઓ દ્વારા સંપાદિત દેવી જ્યોતિઓ અમને આલોક અને પરલોકમાં સુખ પહોંચાડે અને અમારા પ્રિય મનોરથ ફળે. (૪)

દેવગણો પોતાને પવિત્ર કરવા માટે જે સાધનોનો ઉપયોગ કરે છે એ હજારો પ્રકારનાં સાધનોથી પવિત્ર કરનારી આ જ્યોતિઓ અમને પણ નિર્મળ બનાવે. (૫)

પવિત્રતા પ્રદાન કરનારી અને કલ્યાણકારી જ્યોતિઓથી પ્રેરિત થઈને સાધક આંદની સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે. એ પવિત્ર અન્ન ખાય છે અને અમરત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. (૬)

શાઠમો ખંડ

યજ્ઞવેદિકામાં ઉત્તમ પ્રકારે પ્રદીપ્ત, આકાશ અને પૃથ્વીની મધ્યમાં વિશેષ રૂપે દીપ્તિમાન, ઉત્તમ આહુતિયુક્ત, સર્વત્ર વ્યાપ્ત, ચિરયુવા અજીને અમે શ્રદ્ધાપૂર્વક નમન કરતાં એમનો આશરો મેળવીએ છીએ. (૧)

પોતાના મહાન તેજસ્વીથી, તમામ પાપોને નષ્ટ કરનારા, જ્ઞાનરૂપી માનશને વિસ્તારનારા, અજીનદેવ, યજ્ઞશાળામાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. એ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય અજીનદેવ અમને દોષપૂર્ણ અને નિંદિત કર્મોથી બચાવે છે અને આહુતિઓ સ્વીકારી અમારા યોગક્ષેમનું વહન કરે છે. (૨)

હે અજીનદેવ ! આપ વરુણ અને ભિત્રરૂપ છો. વિશિષ્ટ ઋષિગણ શ્રેષ્ઠ સ્તુતિઓ વડે આપને ગૌરવશાળી બનાવે છે. આપ શ્રેષ્ઠ ધન અને કલ્યાણકારી સાધનોથી અમારું રક્ષણ કરો. (૩)

વરસાએ વરસાવનાર વાદળોની જેમ મહાન અને તેજસ્વી એ ઈન્દ્રદેવ પોતાનાં પ્રિય પાત્રોની સ્તુતિઓથી વ્યાપકરૂપે ગ્રહણ કરી યશસ્વી બને છે. (૪)

જ્યારે કણું આદિ ઋષિગણ સ્તુતિઓના માધ્યમથી ઈન્દ્રદેવને યજ્ઞસાધક બનાવી લે છે, ત્યારે શસ્ત્રોની જરૂર રહેતી નથી એવું કહેવાય છે. (૫)

જ્યારે આકાશને ઘેરી લેનાર દિવ્ય અજીન, યજ માટે તત્પર ઈન્દ્રને વેગપૂર્વક લઈ જાય છે ત્યારે ઉદ્ગગતાગણ યજીય સ્તુતિઓથી એમની સ્તુતિ કરે છે. (૬)

લાવમો ખંડ

શત્રુનાશક, સર્વત્ર ગમનશીલ, તેજવાળા, લીલી ખાતાવાળા સોમની આહુવાદક ધારા શુદ્ધ બનીને પ્રવાહિત થાય છે. (૧)

ઉચ્ચસ્થાનમાં સુશોભિત, ચૈત તેજથી કાંતિવાન, લીલી આભાવાળો, મરુદગણોની મદદથી પુષ્ટ થનારો આ સોમ દરેકને પ્રકુલ્પિત કરે છે. (૨)

વિવિધ પ્રકારનાં અન્ન અને સામથ્ર્ય આપનાર હે સોમ ! તમે સ્પોતાઓને શ્રેષ્ઠ પુત્ર અને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૩)

મનુષ્યોનો હિતકારી અને દેવતાઓનો શ્રેષ્ઠ હવ્ય પદાર્થ સોમને જળ વડે મિશ્રિત કરવામાં આવે છે. અધ્વર્ય અને પથરો વડે વાટીને સમરૂપ બનાવે છે. આ સોમને ઉપારીને એનું સિંચન કરો. (૪)

હે સનાતન, અતિ સુગંધિત, શુદ્ધ થનારા સોમ ! ગાળી લીધા પછી આપને અન્નાટિ અને ગાયના દૂધમાં બેળવવામાં આવે છે. તે સમયે જળમાં મિશ્રિત બનીને આપ પ્રસન્ન થાવ છો. (૫)

દેવતાઓના આનંદને વધારનાર, યજોના સાધનરૂપ, જ્ઞાનરંપન અને તેજસ્વિથાયુક્ત સોમ દરેકના માટે કળશમાં સ્થિર થાવ. (૬)

પ્રકાશવાન, બળવધક, લીલી આભાવાળો શુદ્ધ સોમ રાજની જેમ જોવાલાયક છે. ગાયના દૂધ વગેરેમાં ભળીને શુદ્ધ થનારો સોમ ઉનની ગરણીમાં ગાળવામાં આવે છે. વેગપૂર્વક નીચે ઉત્તરતા પક્ષીની જેમ જળયુક્ત પાત્રમાં પ્રવેશ કરે છે. (૭)

પૃજન્યની વર્ષા કરનારા મેઘ વડે મોટાં મોટાં પાનવાળા સોમને ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે. આ સોમ પૃથ્વીના નાભિસ્થાનમાં રહેલા પર્વતોમાં નિવાસ કરે છે. તે ગાયનું દૂધ, પાણી અને સ્તુતિઓને પ્રાપ્ત કરતાં જ યશ સ્થળમાં જાય છે. (૮)

હે સોમ ! યજાની ઈચ્છાથી જળયુક્ત આપ ગરણીમાં શુદ્ધ બનીને, યુદ્ધમાં જનારા અસ્થી જેમ વેગપૂર્વક સ્થિર થાવ છો. હે સોમ ! અમને દુષ્પ્રવૃત્તિઓથી દૂર કરી સુખી કરો. (૯)

દસમો ખંડ

હે પુરુષો ! ડિરણોના પોષક સૂર્યની જેમ, દેવરાજ ઈન્દ્ર વિશ્વના અપાર વૈભવને ધારણ કરનારા છે. પિતા દ્વારા અર્જિત સંપત્તિનો ભાગ પુત્રને મળે એવી રીતે અમે ઈન્દ્રના ચામથ્યથી પ્રગટેલા વૈભવને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ. (૧)

હે સ્તોતાઓ ! સાત્ત્વિક પુરુષોને ધન વગેરેનું દાન કરનારા ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરો. તેમનું દાન કલ્યાણકારી પ્રેરણાઓ આપે છે. ઈન્દ્ર જ્યારે દાન આપવાનો સંકલ્ય કરે છે ત્યારે ઉપાસકની ઈચ્છાને અધૂરી રહેલા દેતા નથી. (૨)

હે ઈન્દ્ર ! હિંસકોના ભયથી અમોને નિભયતા પ્રદાન કરો. પોતાના સામર્થ્ય વડે અમારું રક્ષણ કરનારા આપ અમારો દ્રેષ્ટ કરનારા અને હિંસકોને નષ્ટ કરો. (૩)

હે ઐશ્વર્યશાળી ઈન્દ્ર ! અમને આપવા માટે આપ અઠળક ધનને ધારણ કરો છો. હે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય ધનવાન ઈન્દ્ર ! અમે સાધકો આપને શુદ્ધ સોમનું પાન કરવા બોલાવીએ છીએ. (૪)

આગિયારમો ખંડ

હે સોમ ! પરમ સુખ આપનાર, સામર્થ્યવાન, આપ ઉત્તમ યજ્ઞમાં આપની ધારાઓને ઐશ્વર્યયુક્ત બનાવો. ધન અને બળપ્રદાયક સોમ આપ જીવશમાં શુદ્ધ થાવ. (૧)

હે સોમ ! શુદ્ધ થયેલા આપ, પરમ હર્ષવર્દંક, શક્તિસંપન્ન, યજ્ઞના આધાર, દીપ્તિવાન, શત્રુ વિજેતા અને અપરાજેય છો. (૨)

હે સોમ ! પથ્થરોથી પિસાઈને રસરૂપે નીકળો છો અને ધવનિ કરતાં જીવશમાં પ્રવેશો અને અમને તેજસ્વિથાયુક્ત સામર્થ્ય આપો. (૩)

હે શક્તિ સંપન્ન મધુર સોમ ! દેવાની તુષ્ટિ માટે આપ ઝડપથી ધારા રૂપે અમારા પાત્રમાં પ્રવેશ કરો. (૪)

જીળમાં ભેળવાતો આપનો રસ ઈન્દ્રના આનંદ તેમજ યશને વધારવા માટે છો. ત્યારબાદ દેવગણ અમરત્વ પ્રાપ્ત કરવા માટે આપનું પાન કરો. (૫)

આકાશમાંથી પ્રાણ પર્જન્યનો વરસાદ વરસાવનાર, શુદ્ધ થઈને રસ રૂપમાં નીકળનાર, હે દિવ્ય સોમરસ અમને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૬)

અમે મનભાવક, પાપનાશક, કાન્તિમાન સોમને ગરણીથી શુદ્ધ કરીએ છીએ. એ સોમ બધા દેવોને હર્ષયુક્ત રસો સાથે પ્રાપ્ત થાય છો. (૭)

પથ્થરો દ્વારા કુટીને કાઢેલ કીર્તિવાન બધાનો ઈષ અને ઈન્દ્રના પ્રિય સોમને દર્શય આંગળીઓ સારી રીતે શુદ્ધ કરે છે અને જળથી યુક્ત બનાવે છો. (૮)

હે દુષ્ટોનો નાશ કરનાર સોમ ! ઈન્દ્રના પાન માટે, યજ્ઞમાં દક્ષિણા આપનાર વીર માટે અને યજ્ઞ કરનાર યજમાન માટે આપ પાત્રમાં પ્રવાહિત બનાને સ્થિર થાવ. (૯)

હે સોમ ! ઘોડાની જેમ વેગવાન, જળથી ઘોવાઈને શુદ્ધ બનેલ આપ, પાત્રનાશક બળ અને ઐશ્વર્ય માટે પાત્રમાં આવો. (૧૦)

હે સોમ ! સાધકગણ આપના રસને હર્ષ મેળવવા શુદ્ધ કરે છો. દિવ્ય તેજરૂપી જ્ઞાન માટે પરિશોધિત કરે છો. (૧૧)

તાજ જન્મેલા બાળકને શુદ્ધ કરવાની જેમ જ ત્રાયિત્વિજગણ લીલી આમાવાળા સોમને દેવો માટે ગરણીથી શુદ્ધ કરે છો. (૧૨)

શત્રુનાશક અને જળ તેમજ ગાયના દૂધ વગેરેમાં મિશ્રિત, સંસ્કારિત, દીપ્તિમાન સોમરસનું દેવગણ પાન કરે છે. (૧૩)

અમારી વાળી ઈન્દ્રના અત્યંત પ્રીતિપાત્ર શ્રેષ્ઠ સોમની સ્તુતિ કરે છે. જેમ બાળકને માતા પોતાના દૂધથી પુષ્ટ બનાવે છે તેવી જ રીતે અમારી સ્તુતિઓ સોમની યશવૃદ્ધિ કરે છે. (૧૪)

સ્તુતિ કરવા યોગ્ય હે સોમ ! અમારી ગાયોને સુખ પ્રદાન કરનારા, અમારા ઘરને પૌષ્ટિક અન્નથી ભરનારા આપ જળમાં ભળીને સુપાત્રમાં સ્થિર થાવ. (૧૫)

બારમો ખંડ

અજિને પ્રદીપાં કરનારા ઈન્દ્ર હંમેશા સાધકોના યુવા-મિત્ર બની રહે છે. એ સાધકો દેવો માટે કમશઃ કુશાઓ બિધાવે છે. (૧)

ત્રશ્ચિઓની પારો સમિધાઓ પૂરતી છે. શરસ્ત્ર મહાન છે. સ્તોત્ર પણ અગણિત છે. (એટલા માટે) એમના યુવાન મિત્ર ઈન્દ્ર સદાય સાથે રહે છે. (૨)

ઈન્દ્ર જેના મિત્ર છે એવા સાધક, પોતે યુદ્ધની ઈચ્છા ન રાખતા હોવા છતાં શૈન્યબળથી યુક્ત શત્રુને હરાવવા સમર્થ હોય છે. (૩)

વિશ્ના સ્વામી, યુક્તમાં એકલા હોવા છતાંય પણ શત્રુથી કદીય ન હારનારા ઈન્દ્ર યાજકને સંપૂર્ણ વૈભવ પ્રદાન કરે છે. (૪)

આપના અસંખ્ય યજમાનોમાંથી જે સોમયજ કરીને આપની આરાધના કરે છે તેમને હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ ખૂબ ઝાપથી બળ સંપન્ન બનાવી દો છો. (૫)

એ ઈન્દ્ર અમારી સ્તુતિઓને ક્યારે સાંભળશો ? અને આરાધના ન કરનારાને ક્ષુદ્ર છોડની જેમ ક્યારે નાચ કરશે ? (૬)

હે શતકમારી ઈન્દ્ર ! સ્તોત્રાગણ આપનાં ગુણગાન કરે છે અને મંત્રો દ્વારા યજન કરે છે. વાંસની વૃદ્ધિની જેમ ઋત્વિકગણ, મહિમાગાન દ્વારા આપને ઉચ્ચાપદ પ્રદાન કરે છે. (૭)

જ્યારે યજમાન સમિધાટિ માટે પર્વત ઉપર જાય છે અને યજન કર્મ કરે છે ત્યારે એમના મનોરથને જાણનારા ઈન્દ્ર, પ્રિય પ્રદાયક બનેલા યજમાં જવા માટે તૈયાર થાય છે. (૮)

હે સોમ પીનારા ઈન્ડ ! પુષ્ટ અને બળવાન ઘોડાઓને રથમાં જોડીને
અમારી સ્તુતિઓ સાંભળવા નજીક આવો. (૮)

[ઉત્તરાર્થિકનો દસમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• અગિયારમો અધ્યાય •

છૃઠો પ્રપાદક

પણેલો ખંડ

હે પવિત્રકર્તા, હોમકર્તા અજિન ! તમે યજન કરો છો અને અમારા
યજમાન માટે દેવદૂતના રૂપમાં દેવોનું આવાહન કરો છો. (૧)

હે મેધાવી અજિન ! તમે અમારા માધુર્યયુક્ત હુબ્યને અમારી રક્ષા માટે
દેવોની નજીક પહોંચાડી દો. (૨)

હું યજ્ઞકર્તા આ યજમાં વેદી સ્થિત, પ્રિય, હવ્યગ્રાહક અને મધુર-રસનું
સ્વાદ લેનાર શુભવાળા અજિનની સ્તુતિ કરું છું. (૩)

હે યજમાન દ્વારા વેદીમાં સ્થાપિત અને પ્રશંસિત અજિન ! તમે દેવોનું
આવાહન કરનાર છો. સુખદાયક રમણીય માર્ગમાં દેવોને લાવો. (૪)

જે સંપત્તિ સૂર્યોદયના સમયે મિત્ર, અર્થમા, સવિતા ભગ દેવતા ઉત્પન્ન
કરે, તે આજે અમને પ્રાપ્ત થાવ. (૫)

(સૂર્યોદયનાં સમયે) મિત્ર, અર્થમા, સવિતા, ભગ વગેરે દેવ અમને
આળસ વગેરે પાપોથી પાર ઉત્પારે છો. તે સમયે તેમની સાથે અમારું રહેવાનું
સુરક્ષિત થાવ. (૬)

આ પૂર્વે કરેલા દેવ સ્વયં પ્રકાશમાન છો. તે તથા તેમની માતા આદિતિ,
આ બધા રક્ષિત, મહાન અને શુલ્કમોનાં સ્વામી તથા સમર્થ છો. (૭)

હે પરમેશ્વર ! તમે મહાન છો. ઉપાસક તમને પ્રસન્ન કરે. વિદ્યા વગેરે
ધન આપો, શત્રુઓને દૂર કરો. (૮)

હે પરમેશ્વર ! તમે મહાન છો. તમારા જેટલું કોઈ મહાન નથી. તમે
અદ્યાનશીલોને પીડિત કરો. (૯)

હે પરમેશ્વર ! તમે સંપન્ન અને અસંપન્ન (સોમો) પદાર્થોના ઈશ્વર છો
અને પ્રાણિમાત્રના સ્વામી છો. (૧૦)

બીજો ખંડ

ચૈતન્ય, સોમ શુદ્ધ બનીને પાત્રોમાં ઉત્તરે છે. તેને મનોકામનાવાળા અધ્વર્યુઓ એકત્રિત કરે છે. (૧)

શુદ્ધ અને યજ્ઞ-સાધક સોમ ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત કરે છે અને ઘાવા-પૃથ્વીને પૂર્ણ કરે છે. તેની પ્રિય ધારાઓ ઉન્નતિપ્રદ, રક્ષણ કરનારી અને ઐશ્વર્ય આપનારી છે. (૩)

દેવોને વધારનાર, સ્વયં વૃદ્ધિ પામનાર, શુદ્ધ, વૃદ્ધિકર્ત્વ સોમ પોતાના તેજથી અમારી રક્ષા કરે. એની સહાયતાથી અમારા પૂર્વ જ પરમાનંદ માટે પરમ-પદ સુધી પહોંચ્યા હતા. (૩)

ઈન્દ્ર ! (પરમાત્મા) છોડીને, કોઈની સ્તુતિ ન કરો. એમાં શક્તિ ન વેદફો. સોમને શુદ્ધ કરીને સંયુક્તરૂપે બેગા થઈને ઈન્દ્ર (પરમાત્મા)ની જ સ્તુતિ કરો. (૪)

વૃષભના સમાન પુષ્ટ, જલદી જનાર, શત્રુનો નાશ કરનાર, ઉપાસકોના આરાધ્ય, દિવ્ય તથા પાર્શ્વિવ ઐશ્વર્યો આપનાર ઈન્દ્ર (પરમાત્મા)ની જ સ્તુતિ કરો. (૫)

તે મધુર વેદ-વાળીરૂપી સ્તોત્ર અમને પ્રેરણા આપે. બધા વિદ્ધા, શત્રુ વગેરેને જીતીને અટલ રક્ષા અને ધનના પ્રદાતા સોમરથોના ધન લાવનાર છે. ઋષિઓની જેમ સ્તુતિ અને ધ્યાન કરવામાં આવેલ ઈન્દ્રને સોમ એ પ્રકારે વ્યાપી વળે છે, જેવી રીતે સૂર્ય રશિમો સૂર્યને તેથી સાધકો ઈન્દ્રની જ સ્તુતિ કરે છે. (૬-૭)

હે સોમ ! તમે ઉત્તમ પ્રકારનાં ઐશ્વર્ય આપનાર છો. આ માર્ગમાં બાધક બનનારને નાટ કરો. અમને પણ શત્રુનાશક સામર્થ્યથી યુક્ત કરો. (૮)

હે સોમ ! નમે અંતરિક્ષમાં તેજને ઉત્પન્ન કર્યું છે, તમે ઉપાસકોને ગૌ વગેરે પશુ અને ઐશ્વર્યથી યુક્ત થતી શક્તિના ઉત્પાદક છો. (૯)

હે સોમ ! તમારા નિષ્ઠન થવાથી જિતેન્દ્રિય બનેલા અમે સુખ ભોગવીએ છીએ. શુદ્ધ બનેલા તમે ઈન્દ્રિયમાં વ્યાપ્ત બનો. (૧૦)

હે આનંદ આપનારા સોમ ! મિત્ર, ભગ, પૂષા અને ઈન્દ્ર માટે પ્રવાહિત થતા પ્રાપ્ત થાવ. (૧૧)

હે સોમ ! દિવ્યલોકથી દેવતાઓ માટે પ્રગટ થયેલા તમે અમરત્વ માટે
ગતિશીલ બનો. (૧૨)

ઉત્તમ જ્ઞાન-બળ પ્રાપ્ત કરવાના ઈર્થશુક ઈન્દ્ર સહિત દેવગણ સોમરસ
પીતે. (૧૩)

શ્રીજી ખંડ

સૂર્ય રચિમાનોના સમાન વાહક, શુદ્ધ થયેલ આનંદવધક સોમધારાઓ
કેલાય છે. જે ઈન્દ્રના સિવાય કોઈને મળતી નથી. (૧)

અમે અમારા મનને ઈન્દ્રથી જોડીએ છીએ. મધુર સોમને ઈન્દ્ર માટે
સિંચવામાં આવે છે. સોમધારાઓ તે માટે અભિમુખ થાય છે. (૨)

વૃષભ સમાન ગૃજના જેવો અવાજ કરતી ગાય જેવી સ્ત્રીઓ સોમને
અનુમત થાય છે. એ સોમના સંસ્કાર કરનાર સ્થાનો તરફ જાય છે. સોમ
શુદ્ધ બનીને મિશ્રણમાં મળી જાય છે. (૩)

હે મનુષ્યો ! દૂરથી દેખાનાર, ગૃહપતિ, ગમનશીલ, ઉત્તમ હસ્તગત
અજિને બે અરણિઓના ઘર્ણણથી હથો વડે ઉત્પન્ન કરો. (૪)

ગૃહસ્થો બધા પ્રકારની રક્ષા માટે પોતાનાં ધરોનાં અજિનખંડમાં નિયમ
પ્રમાણે બળવાન અજિનનું સ્થાપન કરો. (૫)

હે અત્યન્ત યુવા અજિન ! તમે એકદમ ધખધખતા લોખંડની જેમ યજા-
વેદીમાં પ્રગટો. તમને નિરંતર હુદ્ય-અન્ન પ્રાપ્ત થાઓ. (૬)

આ સૂર્યલોક પોતાના સ્થાન પર ફક છે અને લોકમય (ધાવા, પૃથ્વી,
અન્તરિક્ષ)ને પ્રકાશિત કરે છે. (૭)

આ સૂર્યનાં કિરણો શરીરમાં સ્થિત પ્રાણવાયુને પ્રેરિત કરે છે તથા
પ્રાણીઓને શરીરમાં વાયુના ઉદ્ધ્વત્ત તથા અધઃગમન તેની પ્રેરણાથી જ થાય છે.
પૃથ્વીથી મોટો સૂર્ય અંતરિક્ષને પણ પ્રકાશિત કરે છે. (૮)

દરરોજ સૂર્ય નાણ ઘડી સુધી પ્રકાશ આપે છે. (૯)

[ઉત્તરાર્થિકનો અગ્નિયારમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• બારમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

અત્યંત દૂર અને નજીક બેઠેલા બધાનો ઉપકાર કરનાર અજિન માટે આજનેયસુકૃતનો અમે યજમાં જતાં ઉચ્ચારણ કરીએ. (૧)

જે સનાતન અજિન મરણશીલ પ્રજાઓમાંથી અજિનહોનીઓના પ્રાણ સિંગે છે, અમને દીવિજીવી બનાવે છે. અજિન માટે અમે મંત્રોચ્ચારણ કરીએ. (૨)

તે અજિન અમારા ધન અને મંત્રીવર્ગની રક્ષા કરે. અમને પાપથી બચાવે. (૩)

પાપહરણ કરનાર અજિન ! બધા સંગ્રહમાં વિજ્ય અપાવનાર છે. આજનેય વિદ્યાના શાતા આ અજિનવિદ્યાનો પ્રચાર કરે. (૪)

હે પ્રકાશમાન અજિન ! જે તમારા શીદ્રગામી, હિતસાધક તીવ્ર ગુણ છે, તેને પ્રયુક્ત કરીએ. (૫)

હે અજિન ! અમને સારી રીતે પ્રાપ્ત થાવ અને હવ્યને ગ્રહણ કરવા માટે તથા સોમને પીવા માટે દેવોને સામે બોલાવો. (૬)

ભરણ કરનાર અજિન ! અજરકિરણપોવાળા, નિરંતર પ્રકાશમાન તમે અવિદ્યિન તેજીથી બીજાઓને પ્રકાશિત કરો. (૭)

હે મનુષ્યો ! સોમાદિ સંપન્ન કરનાર ઋત્સ્વિજોને વણમાંગી જ દક્ષિણા આપો. દક્ષિણા ન આપો ભક્તિને નાદ ન કરો. (૮)

રસરૂપ હે સોમ ! ગળણીમાં ગળાઈને સોમ કણથમાં એવી રીતે ભળે છે, જેવી રીતે પુત્ર માતાને, કામી કામિનીને અને વર-કન્યાને પ્રાપ્ત થાય છે. (૯)

જે લીલા રંગવાળો સોમ ગળણીમાં ગળાય છે, એ જ બળનું સાધન બન્ની દુઃપૃથ્વી લોકને પકડી રાખ્યું છે જેવી રીતે વિધાતાએ બ્રહ્માંડને. (૧૦)

દીજો ખંડ

ઇન્દ્ર જન્મથી જ શત્રુહિત, સૈનિક વરોરેથી, જાતિ રહિત છે, છતાં પણ કાર્યમાં સૌંધાર્દ ઈચ્છે છે. (૧)

જે ધનવાન વ્યક્તિ પરોપકારમાં ધન લગાડતો નથી, તેનાથી હે ઇન્દ્ર (રાજનુ) ! તમે ભિત્રતા નથી રાખતા કારણ કે, નાસ્તિક તમારી હિંસા કરે છે અને ફરીથી તેઓ વડે તમે પિતા સમાન સ્તુત્ય બનો છો. (૨)

મોરપિંદા જેવી સાત રંગવાળી પરતુ સફેદ દેખાતી સૂર્યનાં કિરણો
મધુર, પ્રશંસનીય હવ્ય સોમને સૂર્ય સુધી પહોંચાડે છે. (૩)

રથીરૂપી સૂર્યના તેજસ્વી રથસ્વરૂપ ગોળામાં બ્રહ્મ દ્વારા જોડવામાં
આવેલાં અશ્વરૂપ કિરણો હવ્યને લઈને સૂર્ય સુધી પહોંચે છે. (૪)

હે પ્રશંસનીય સૂર્ય ! તમે આ નિષ્પન્ન-શોષિત સમરસરૂપી આસવને
હર્ષ માટે કિરણોથી શોષણ કરી બધા લોક સુધી પહોંચાડી દો. (૫)

હે ઋત્વિજો ! અશ્વની જેમ વેગવાન, પ્રશંસનીય, જળ-તેજનાં પ્રેરક,
જળમિશ્રિત આ સોમને બધી બાહુ વૃદ્ધિ આપો. (૬)

સહસ્રધારાઓથી વૃદ્ધિ કરનાર જળને દોગધા, પ્રિય સોમ, તે જે
જળોત્પન્ન, દિવ્ય અને મહાન છે, તેની વૃદ્ધિ કરો. (૭)

ગ્રીલો ખંડ

પોતાના ગુણોના કીર્તનથી કીર્તિ પામેલા, કિરણોની ઈરણવાળા,
પ્રગટેલા, સફેદ તથા યજન કરાયેલ અજીન દુઃખદાયક અને રોગ વગેરેનું શમન
કરે. (૧)

પોતાની પૃથ્વીરૂપી માતાના વેદીસ્થાન સ્વરૂપ ગર્ભમાં પ્રકાશમાન અને
ઘુલોકરૂપી પિતાના પાલક પિતાને હવ્ય પહોંચતું હોવાને કારણે અજીન અમારા
દુઃખાદિ વિદ્ધાનો નાશ કરે. (૨)

જ્ઞાનોત્પાદક, દાસ્તિમાં સહાયત હે અજીન ! અમને સંતાન, અન્ન-ધનને
પ્રાપ્ત કરો અને આકાશમાં પ્રકાશિત કરો. (૩)

વેદની આશાનુસાર શુદ્ધ કરેલો, હવન કરાયેલ સોમ, શબ્દ કરતા
આકાશમાં એ પ્રકારે જાય છે અને મેઘ, વાયુ વગેરે દેવોથી વષા કરે છે, જેવી
રીતે ગાયને દોહનાર ઘરે જાય છે અને દોહન કરે છે. (૪)

તેજને વસ્ત્રની જેમ ઓઢેલા, સાંખ્યો દ્વારા સ્તુત્ય શોધ્યમાન આહૃત
સોમ ઘુલોક અને પૃથ્વી લોકને પ્રકાશિત કરે છે. (૫)

ભૂમિ પર પ્રકટ, તૃપ્તિદાયક, યશસ્વી સોમ શોધાય છે. હે સોમ ! શબ્દ
કરતા તમે અમને રક્ષા સાધનોથી યુક્ત બનાવો. (૬)

મિત્રો ! આવો ! પવિત્ર સામગ્રાનથી પવિત્ર એવા મહાન ઈન્દ્રની સ્તુતિ
કરીએ. ઈન્દ્ર આપણા પર પ્રસન્ન થાય. (૭)

હે પાવન ઈન્દ્ર ! તમે અમને પ્રાપ્ત થાઓ. પુષ્ય રચનાઓ દ્વારા
અમારી રક્ષા કરો. અમને ધનપ્રાપ્તિ કરાવો. (૮)

તમે પર્વિત્ર છો, પર્વિત્ર ધન આપો. પુષ્યાત્માને ધન આપો. દુષ્ટોનો નાશ કરો. (૮)

ચોથો ખંડ

ધનની કામનાવાળા અમે સૂર્યરૂપના આકાશને સ્પર્શ કરનાર દેવ-અજિના પ્રશંસામંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરીએ છીએ. (૧)

યજ્ઞમાં સહાયક અજિન મનુષ્યલોકમાં નિવાસ કરે છે અને ઈચ્છિત માગણી પૂર્ણ કરે છે. તે આજિનદેવ ધૂલોકની સૃષ્ટિનું યજન કરે. (૨)

હે અજિન ! તમે સેવા કરવા યોગ્ય દેવોને યજ્ઞમાં બોલાવનાર, વરણ કરવા યોગ્ય બધી ફેલાયેલા છો. અને યજ્ઞમાન તમારા દ્વારા યજ્ઞનો વિસ્તાર કરે છે. (૩)

જેવી રીતે પરમેશ્વર નિલોક વ્યાપ્ત, કામદ પ્રશંસનીય, ગ્રાણીઓની આયુના પાવનકર્તા છે, તેવી જ રીતે સોમ પૃથ્વી પર ઉત્પન્ન યજ્ઞ દ્વારા ધૂ અન્તરિક્ષ લોકોમાં વ્યાપ્ત, કામદ, પ્રશંસનીય અને ગ્રાણીઓના આયુને ધારણ કરનાર છે. (૪)

શૂરોનો સમૂહ બનાવનાર, સર્વવીર, ધનદાતા, તીક્ષ્ણાયુધ, ક્ષિપ્રધન્વા, સંગ્રામમાં અસહનશીલ, શત્રુ તિરસ્કર્તા એવા સોમને શુદ્ધ કરાય છે. (૫)

સ્તોત્રાઓના નિર્ભર બનનાર હે સોમ ! તમે આકાશ અને પૃથ્વીથી મળનાર અને ગતિશીલ છો. અમને ઐશ્વર્યદાયક બનાવો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! તમે અન્ન-બળ-રક્ષક સોમના અધિશ્વર, સાધકના રક્ષક અને દુષ્ટોના નાશક છો. (૭)

હે બળવાન ઈન્દ્ર ! પોતાના પિતા પાસે ધનની માંગણીની જેમ આપ પિતા પાસે ધન માગીએ છીએ. તમે દાની, દેવદૂત, અવિનાશી, યજ્ઞના કર્તા અને ભજનયોગનું અમે સ્તવન કરીએ છીએ. (૮)

હવિ જળને ઉત્પન્ન કરનાર, જળ, વનસ્પતિ ઉત્પન્નકર્તા છો અને વનસ્પતિ અજિનને પ્રગટ કરનાર છો. આ પ્રકારે જળના પૌત્રરૂપ અજિનની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ. તે મિત્ર, વરુણ અને જગતના માટે ભજન કરનારા થાવ. (૯)

પાંચમો ખંડ

હે અજિન ! મનુષ્યનું તમે સંગ્રામમાં રક્ષણ કરો છો. એ તમારા બળથી

અન્નને વશ કરો છો. (૧)

હે શત્રુપીડક અજિન ! તમારા ઉપાસક પર કોઈ આકમણ નથી કરી શકતા કારણ કે એમનું બળ પ્રશંસનીય બની જાય છે. (૨)

મનુષ્યોમાં રહેનાર તે અજિન અમને સંકટોથી બચાવનાર અને વિચિત્ર ફળ આપનાર બને. (૩)

અધ્વર્યુની દસોય આંગળીઓ સોમની સંસ્કૃત-શોધક અને ગ્રેરક હોય છે. લીલો રંગ પ્રિય, કામ્ય, વરણીય, સોમ જળો દ્વારા તે જ પ્રકારે પોષણ પામે છે. જેવી રીતે માતાના દૂધ વડે શિશુ. (૪)

ગાયોના યોગ્ય ઘાસમાં પ્રવેશેલ સોમ દૂધને પોષણ આપે છે. ઉત્તમ, બુદ્ધિદાયક, ઘારવાળા સોમને ગાય પોતાના દૂધથી પુષ્ટ કરે છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! રસયુક્ત, સંસ્કારિત અમારા સોમને પીને આનંદ પ્રાપ્ત કરો. તમારી સાથે પી જનારા સોમ દ્વારા અમારી સુમતિની વૃદ્ધિની કરતાં અમારી રક્ષા કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! તમારી કૃપાથી અન્ન મળે. શત્રુ અમારો નાશ ન કરી શકે. પોતાના અદ્ભુત સાધનોથી અમારી રક્ષા કરતા અમને સુખી બનાવો. (૭)

સોમથી તૃપ્ત થયેલ ગાય દૂધ આપવામાં સમર્થ બને છે. યજોથી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલ સોમ શોધિત અને મંગલકારી થાય છે. (૮)

આ ઈન્દ્ર માગણી થતા આકાશ-પૃથ્વીને જળથી ભરી દે છે. તે સમયે સોમને હવિ યુક્ત ઋત્સ્વિજ યજ્ઞકર્મમાં ઉઘત થાય છે. (૯)

જો સોમની તરંગ જીવોની રક્ષક હોય તો એના દ્વારા જ સોમ અન્ન, બળને પ્રેરિત કરે છે અને શુદ્ધ થવા પર તેમનું સ્તવન થાય છે. (૧૦)

છદ્રો પંડ

પ્રશંસિત સોમ વાયુને પ્રાપ્ત થાય છે. શુદ્ધ કરેલ સોમ મિત્રવરુણને પ્રાપ્ત થાય છે અને દેહસ્થ પુરુષને પ્રાપ્ત થાય છે તથા વજબાહુ વૃદ્ધિકર્તા ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાય છે. (૧)

હે દેવ સોમ ! તમે સુસવણોને, સુંદર દૂધ આપનારી ગાયોને અને માંદી-સોનાના રથ તથા રથવાળા ઘોડાઓ પ્રાપ્ત કરાવો છો. (૨)

સોમ આકાશીય અને પાર્થિવ ધનોને પ્રાપ્ત કરાવે છે. એ ધનનો અમે ઉપભોગ કરી શકીએ તે માટે નિરોગતા અપાવે છે તથા અમારી આંખને અને શાનેન્દ્રિયોનું તેજ વધારે છે. (૩)

ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) વૃત્તના નાશ (અંધકાર-નાશ) માટે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, ત્યારે ભૂમિને વિસ્તારે છે અને ત્યારે ઘુલોકના ચરાચરને સંભાળે છે. (૪)

ત્યારે સૂર્ય તથા હોમાદિ ઉત્પન્ન થાય છે. જે પણ જગત ઉત્પન્ન થઈ જાય છે અથવા જે ઉત્પન્ન થશે, તમે એ બધાને અભિભૂત કર્યું છે. (૫)

પરમાત્માએ ઔષધિઓમાં રસને પ્રેરિત કર્યું અને સૂર્યને ઘુલોકમાં એવા સ્વરૂપથી રજૂ કર્યો કે ઋતુઅનુસાર તાપને ધારણ કરે. તેથી હે સ્તોત્રાઓ ઈન્દ્ર (પરમેશ્વર) માટે બૃહત્ સામનું ગાયન કરો. (૬)

હે પરમેશ્વર ! તમે કામના પૂરક, ઔષધિરૂપથી હર્ષધારી, તૃપ્તિદાયક, બલદાયક, અપરિમિત દાતા છો. તમારા પ્રસાદથી અમે સોનપાન કર્યું છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર (હે ઈશ્વર) ! આપનો એ સોમ જે હર્ષવૃદ્ધિ, તૃપ્તિકારક છે, સ્વીકારણીય અને ગતિશીલ છે, શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરીએ છે, અમને સોમ પ્રાપ્ત થાવ. (૮)

હે પરમેશ્વર ! તમે જ ખરા દાતા છો. અમારા મનોરથોને સત્કર્મોમાં જોડો. તમે હુણનાશક છો તેથી અધમાઓને ઝૂંકી દો, જેવી રીતે અશુદ્ધ પાત્રને અભિનમાં મૂકી શુદ્ધ કરાય છો. (૯)

[ઉત્તાર્યિકનો બારમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• તેરમો અધ્યાય •

પણેલો ખંડ

હે કામનાપૂરક સોમ (પરમેશ્વર) ! અમારા માટે જળની ધારાઓ રૂપે વર્ષ કરનારા તથા આકાશમાંથી વિપુલ સ્વસ્થતાપદ અન્ન વરસાવનારા બનો. (૧)

હે સોમ (પરમેશ્વર) ! વર્ષની ધારાઓ વડે અમે પવિત્ર બનીએ, જેનાથી ગાયો અને અન્ય પશુઓ પણ અમે પ્રાપ્ત કરીએ. (૨)

હે પરમેશ્વર (સોમ) ! આ યજ્ઞમાં દેવોના ભક્ષ્ય જળને ધારાઓ રૂપે વરસાવો. અમારા માટે હંમેશા વર્ષ કરાવતા રહો. (૩)

હે સોમ ! તમે દેવસ્વરૂપ વેદમંત્રો સાંભળો છો અને તેને જાણો પણ

છો. તમે અમારા માટે રસોત્પત્તિ કરાવવા અવિનાશી આકાશમંડળ દ્વારા મેઘની ધારાઓને પ્રાપ્ત થાવ છો. (૪)

પાવન સોમ હનિકારક જંતુઓને નષ્ટ કરીને સૂર્યનાં કિરણો દ્વારા પ્રકાશવાન બનાવી વરસાદ વરસાવે છે. (૫)

હે મનુષ્યો ! ઐશ્વર્યવાન, જ્ઞાનવાન, સોમપાનની ઈરછાવાળા, વિદ્યામાં પારંગત, વિજ્ઞાનમાં વિશેષ રુચિવાળા, પ્રત્યુપકારક ઈન્દ્ર માટે બધી વસ્તુઓ સમર્પિત કરો. (૬)

હે મનુષ્યો ! બળવાન, સોમપાયી ઈન્દ્રને વાટીને-ગાળીને તૈયાર કરેલા સોમરસના પાત્રો ભેટ ધરો. (૭)

જો તમે ઈન્દ્રને તાજો સોમરસ તૈયાર કરી અર્પણ કરશો તો તે બુદ્ધિમાન, સર્વજ્ઞાતા, શત્રુઓનો નાશ કરનારા ઈન્દ્ર તમને ઐશ્વર્ય આપશે. (૮)

હે અધ્યયુ ! ઈન્દ્રદેવને શુદ્ધ સોમરસ આપો. તેઓ જ પૂરેપૂરા ઉત્સાહથી શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવી સદ્ગ આપણું રક્ષણ કરે છે. (૯)

બીજો ખંડ

હે ઋત્વિજો ! ભૂરા રંગના, બળશાળી, લીલાશયુક્ત, આકાશમાં રહેનારા સોમની આપ લોકો સ્તુતિ કરો. (૧)

હે ઋત્વિજો ! હાથ વડે પથરોથી કૂઠીને અને નિયોલીને શુદ્ધ કરવામાં આવેલ મધુર સોમરસમાં ગાયનું દૂધ ભેળવો. (૨)

હે ઋત્વિજો ! સોમરસમાં દહી ભેળવો અને ખાદ્ય અન્ન સાથે તેનું સેવન કરતા પહેલાં ઈન્દ્રને અર્પણ કરો. (૩)

સોમ શત્રુનાશક, દાઢિ સહાયક અને વાયુ આદિ દેવો માટે અનુકૂળ છે. હે સોમ ! તમે ગાય આદિ પશુઓ માટે સુખદાયક વર્ષ કરો. (૪)

મનના પાલક, મનસ્વી બનાવનાર સોમ, ઈન્દ્રદેવના રસપાન માટે અને હર્ષપ્રાપ્તિ માટે પાત્રોમાં ભરીને તૈયાર રાખવામાં આવો છે. (૫)

હે પાવન પ્રકાશક સોમ ! તમે અમારા સહાયક ઈન્દ્રદેવ પાસે જાવ અને અમારા માટે તેમની પાસેથી સુંદર ધન અને બળ લઈ આવો. (૬)

હે સ્તોત્રાઓ ! તમે સાથે મળીને વાયુ વિનાશક, શક્તિમાન, મેઘને તોડી નાખનાર, પૃથ્વી સમાન સુખદાયક ઈન્દ્રના ગુણોની સ્તુતિ કરો. (૭)

વૃત્રહંતા આ ઈન્દ્ર મેઘની ઉપર પ્રાહાર કરીને તેના નવ્યાણું કિલ્લાઓને તોડી પડે છે. આ પરાકર્મી ઈન્દ્રના ગુણગાન ગાવ. (૮)

હે સુખદાયક મિત્ર ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે હૃદાળું ગાય દૂધ આપે છે તેવી રીતે તમે અમારા માટે અશો અને ધાન્યથી યુક્ત ધન આપો છો. (૮)

ગ્રીજો ખંડ

તેજસ્વી સૂર્ય યજમાનને આયુષ્યમાન બનાવી સોમ-મધુનું પાન કરે છે. તે સૂર્ય સંસારનો દષ્ટા, પાલક, વરસાદ મારફતે પોષણકર્તી અને પ્રતિષ્ઠિત છે. (૧)

વિશેષ તેજયુક્ત, ઉત્તમ પોષક અન્ન અને બળ આપનાર, ધર્મ વડે આકાશને ધારણ કરનાર, શત્રુનાશક, દુષ્ટો અને હાથીઓના સંહારક સૂર્યદિવ, ચોતરફ પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવે છે. (૨)

આ સૂર્ય જ્યોતિ, અનેક જ્યોતિઓની જ્યોતિ વિશ્વવિજ્યોની છે. આ પ્રકાશમાન સૂર્ય ધનનો વિજેતા, મહાન સામર્થ્યવાન, સંપૂર્ણ જગતનો પ્રકાશક, અવિનાશી, ઓજસ્વી, બળને સંપૂર્ણ બ્રહ્માંદમાં ફેલાવે છે. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! અમને ઉત્તમ કર્મો (યજો)નું ફળ પ્રાપ્ત થાવ. જેમ પિતા પુત્રને ધન વગેરે આપીને પોષણ કરે છે, એવી જ રીતે અમને વાળો. અનેક લોકો તમને મદદ માટે બોલાવે છે. હે ઈન્દ્ર ! યજમાં અમને દિવ્યતેજ પ્રદાન કરો. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! અજ્ઞાત, પાપી, દુષ્ટ, કુટિલ, અમંગલકારી મારી ઉપર હુમલો ન કરે. હે શ્રેષ્ઠ વીર ! આપના સંરક્ષણમાં અમે વિઘ્નો-અવરોધોના પ્રવાહથી પાર થઈએ. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! વર્તમાન અને ભવિષ્યમાં આપનું રક્ષણ પ્રાપ્ત થાવ. હે સજજનોના પાલક ઈન્દ્રદેવ ! હંમેશા રાત-દિવસ અમે યાજકોના આપ રક્ષક છો. (૬)

આ સામર્થ્યવાન ઈન્દ્ર, પોતાના પરાકર્મથી શત્રુઓના સામર્થ્યને ભાંગી નાંજે છે. એ બધામાં વ્યાપક અને ઐશ્વર્યવાન છે. હે શતકર્મ ઈન્દ્ર ! આપની બન્ને ભુજાઓ જે વજને ધારણ કરે છે, વિશિષ્ટ સામર્થ્યથી યુક્ત છે. (૭)

ચોથો ખંડ

સ્ત્રી, પુત્ર વગેરેની ઈચ્છા કરતાં કરતાં, યજ્ઞ, દાન વગેરે શ્રેષ્ઠ કર્મોમાં અગ્રાહી અમે યાજકગણ મા સરસ્વતીનું આવાહન કરીએ છીએ. (૧)

પરમમિત્ર ગાયત્રી આદિ સાતેય છંદ અને ગંગા આદિ નદીઓ જે

સરસ્વતીની બહેનો છે તે અમારા માટે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે. (૨)

જે અમારી બુદ્ધિને સન્માર્ગ તરફ પ્રેરિત કરે છે, એ સવિતા દેવતાના વરણ કરવા યોગ્ય તેજને અમે ધારણ કરીએ છીએ. (૩)

હે શાનપતિ ! સોમ અથર્ત શાન સંયુક્ત સાધનોથી છાતીમાં રહેનારા પ્રાણને ઉત્તમ પ્રકારે સંચારિત કરો, તથા જે પ્રાણ વશમાં છે એને સશક્ત બનાવો. (૪)

હે અઞ્જિદેવ ! વિભિન્ન પ્રકારનાં પોષક તત્ત્વોની સાથે અમને બળ અને લાંબું આયુષ્ય પ્રદાન કરો. હૃષ્ણેને અમારી પારોથી દૂર કરો. (૫)

દેવોમાં મેરાંસનીય, ક્ષાત્રબલ સંપન્ન, હે મિત્રવરુણ ! અમને ધર્તી અને આકાશનો તમામ વૈભવ આપો. (૬)

સત્યથી સત્યનું પાલન કરનારા, પ્રિય-વાંછિત-બળને મેળવે છે. દ્રોહ ન કરનારા મિત્ર અને વરુણ પોતાના સામયથી વૃદ્ધિ પામે છે. (૭)

વર્ષ માટે જેની વંદના કરવામાં આવે છે. નિયમાનુસાર સઘણું પ્રાપ્ત કરનાર, દાનની પ્રવૃત્તિવાળા, અન્નના અવિપત્તિ, મિત્ર અને વરુણ શ્રેષ્ઠ સ્થાનમાં પ્રતિષ્ઠિત છે. (૮)

આદિત્યરૂપ, અઞ્જિરૂપ, ચલાયમાન જળાતા, પરંતુ સ્થિર સૂર્યની અમે આરાધના કરીએ છીએ. સૂર્ય સમાન ઈન્દ્રનાં પ્રકાશકિરણો, સમસ્ત નક્ષત્રલોકમાં પ્રકાશ ફેલાવે છે. (૯)

ઈન્દ્રરૂપી આત્માને, ઈચ્છિત સ્થાન પર લઈ જવા માટે શરીરરૂપી રથ, કર્મ અને જ્ઞાનરૂપી ધર્માઓ દ્વારા ખેંચવામાં આવે છે. મનરૂપી સારથી દ્વારા ચલાવવામાં આવે છે. (૧૦)

હે મનુષ્યો ! અશાનીને શાનયુક્ત બનાવતાં, કુરૂપને રૂપવાન બનાવતાં ઉષકાળમાં આ સૂર્ય પ્રગટ થાય છે. (૧૧)

પાંચમો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! આ સોમરસ આપના માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. આ પવિત્ર થયેલા સોમનું તમે પાન કરો. આપ જ એના ઉત્પાદક છો. આનંદ મેળવવા આ દીપ્તિમાન સોમને ગ્રહણ કરો. (૧)

એ મહાન ઈન્દ્ર વધારે ભાર ધારણ કરેલ રથ સમાન, અમને અપાર વૈભવ પ્રદાન કરવા માટે નિયુક્ત કરવામાં આવેલ છે અને અમારા વિરોધી શત્રુઓનો સંગ્રામમાં નાશ કરે છે. (૨)

હુ સોમ ! મરુદ્વગણો સમાન બળ પ્રાપ્ત કરવા માટે આપ પવિત્ર થાવ.
જેમ હિવ્ય પ્રજા પરસ્પર ઈષ્ટ, નિંદાથી દૂર, અંદ રહે છે એવી જ રીતે આપ
જગતસમાન પવિત્ર બનીને અમારા માટે ઉત્તમ બુદ્ધિ પ્રદાન કરો. (૩)

હુ અભિનદેવ ! આપ દરેક યજ્ઞને સંપન્ન કરનારા છો. દેવતાઓએ
આપને માનવમાત્રના કલ્યાણ માટે નિયુક્ત કર્યા છે. (૪)

હુ અભિનદેવ ! આપ અમારા યજ્ઞમાં હર્ષવર્ધક જવાળાઓ મારફતે
દ્વોનું પૂજન કરો. દેવતાઓનું આવાહન કરી એમને તૃપ્તિદાયક હવિષ્યાનન
અપણ કરો. (૫)

હુ નિયંતા, શ્રેષ્ઠ કર્મ અભિનદેવ ! આપ યજ્ઞની નજીકના અને દૂરના
તમામ માર્ગોના જાણકાર છો. આપ યાજકોનું ઉચિત માર્ગદર્શન કરો. (૬)

યજ્ઞ કરનારા અવિનાશી, પ્રકાશવાન અભિનદેવ, યાજકોને સત્કર્મની
પ્રેરણ આપત્તાં જલદીથી પ્રગટ થાય છે. (૭)

સંગ્રામમાં બળશાળી અભિનને શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે સ્થાપિત
કરીએ છોએ. આ જ્ઞાન સંપન્ન અભિન, યજ્ઞ કર્મને સિદ્ધ કરનારા સાધનરૂપ
છે. (૮)

એ અભિન દરેક યજ્ઞકાર્યમાં પ્રગટ થવાને કારણે શ્રેષ્ઠ છે. દરેક
પ્રાણીઓમાં વ્યાપ્ત છે. વિશ્વપાલક અભિનને દક્ષપુત્રી યજ્ઞાદિ માટે ધારણ કરે
છે. (૯)

જ્ઞાન અંડ

હુ અધ્વર્યુઓ ! આકાશ અને પૃથ્વીમાં દેદીઘમાન દૂધથી સોમનું
મિશ્રણ કરો. પછી તે જાતે જ અત્યારિક બળશાળી બની જાય છે. (૧)

આ ગાયો (સૂર્યિકરણો) પોતાનાં સ્થાનોને જાણે છે. જે રીતે વાછરડા
ભીડામાં રહેલી પોતાની મા પાસે જતા રહે છે, એવી રીતે ગાયો પણ પોતાના
બાઈઓની પાસે ચાલી જતી હોય છે. (૨)

ભક્તણ કરનારી જવાળાઓથી મળનાર, અન્ન અને દૂધને ઈન્દ્ર અને
અભિનદેવ યજ્ઞ દ્વારા આકાશમાં વિભેરી દે છે. ત્યાર પછી ઈન્દ્ર અને અભિન
બધાયને તે પાછું આપે છે. (૩)

સંસારના કારણભૂત બ્રહ્મતેજ જાતે જ બધા લોકમાં પ્રકાશરૂપે સંવ્યાપ્ત
થયા, જેનાથી પ્રયંત તેજસ્વી સૂર્યનું પ્રાગટ્ય થયું, જેના ઉગવા માત્રથી
શત્રુનાશ થઈ જાય છે. એમને જોઈને બધાં પ્રાણી હર્ષિત થાય છે. (૪).

પોતાના સામથ્યથી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલ, અનંતશક્તિથી યુક્ત, દુષ્પોના શત્રુ ઈન્દ્ર, શત્રુઓના અંતઃકરણમાં ભય ઉત્પન્ન કરે છે. બધાં જ ચર-અચર પ્રાણીઓને સંચરિત કરે છે. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! બધા યજમાન આપને માટે અનુષ્ઠાન કરે છે. જ્યારે યજમાન લગ્ન કરીને બે અથવા એક સંતાન પઢી ત્રણ થાય છે, તો પ્રિયથી અધિક ગોવાં સંતાનોને ઐશ્વર્યથી યુક્ત કરો. (૬)

મહાન સામથ્યવાન, તૃપ્ત થયેલ ઈન્દ્ર, ત્રણ વાસણમાં કાઢેલ, જવના રાતુમાં, મિશ્રિત સોમરસનું વિષણુની સાથે પાન કરે છે. આ સોમ તેજસ્વી, મહાન વ્યાપક ઈન્દ્રને મહાન કાર્ય કરવા આહ્લાદિત કરે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! આપ યજની સાથે પ્રગટ થયેલા છો. પોતાના સામથ્યથી વિશ્વનો ભાર ઉપાડવા તત્પર રહો છો. હે શાની શ્રેષ્ઠ ઈન્દ્ર ! મહાન પરાકમી, શત્રુ સંહારક, વિશિષ્ટ શાની આપ સ્તોતાઓને વાંछિત ઐશ્વર્ય આપો છો. સત્યસ્વરૂપ, દીપ્તિમાન દિવ્ય સોમ ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાવ. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! પોતાના સામથ્યથી હવિ નામના અસુરને આપે જત્યો, અને તેજસ્વી થયેલા આપે આકાશ અને પૃથ્વીને તેજથી ભરી દીધાં. સોમપાનથી ગોથીયાં વધારે પ્રભાવશાળી બનેલ આપ સોમના એક ભાગને પોતાના પેટમાં અને બીજા ભાગને દેવો માટે બચાવ્યો છે. હે ઈન્દ્ર ! આપ અન્ય દેવોને સોમપાન માટે પ્રેરિત કરો. સત્યસ્વરૂપ, દીપ્તિમાન, દિવ્યસોમ, દેદીખ્યમાન ઈન્દ્રને પ્રાપ્ત થાય છે. (૯)

[ઉત્તરાર્થિકનો તેરમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• ચૌદમો અધ્યાય •

શાતમો પ્રપાદક

પહેલો ખંડ

હે સ્તોતાઓ ! સત્ય યજના પોષક, સંસ્કારી લોકોના સંરક્ષક, ગો-પાલક આ ઈન્દ્રદેવની સુંદર સ્તોત્રોથી પ્રાર્થના કરો. (૧)

આ અશ્વપ્રકાશયુક્ત કુશાસન પર ઈન્દ્રને અધિષ્ઠિત કરો, જ્યાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલ ઈન્દ્રની અમે યજમાન સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૨)

જ્યારે યજ્ઞસ્થળની નજીકમાં જ ઈન્દ્રદેવ મધુર રસનું પાન કરે છે, ત્યારે ગાયો હાથમાં વજ્ઞધારણ કરેલ ઈન્દ્રના રસપાન માટે મધુ દૂધ આપે છે. (૩)

બધા જ સંગ્રામોમાં મદદ માટે આવાહન યોગ્ય, ઈન્દ્રદેવને લક્ષ્ય બનાવીને ગાયેલાં અમારાં સ્તોત્ર અને યજ્ઞ એમને સુશોભિત કરે છે. હે વૃત્તહર્તા, શ્રેષ્ઠ ધનુર્ધર તથા સ્તુત્ય ઈન્દ્રદેવ ! એમને મનવાંછિત ધન આપો. (૪)

હે ઈન્દ્રદેવ ! આપ સર્વપ્રथમ ધનદાતા છો. ઐશ્વર્ય આપવાવાળા છો. આપના દ્વારા એમે પરાકર્મી અને શ્રેષ્ઠ સંતાનની ઈચ્છા રાખીએ છીએ. (૫)

સૌથી પહેલાં આ સ્તુત્ય (સોમરસ), અમૃત, સર્વોચ્ચ અને સુવિસ્તૃત ઘુલોકથી પ્રગટ થયેલ છે. ત્યારબાદ ઈન્દ્રની સમક્ષ યાજકગણ સોમની સાસ્વર સ્તુતિ કરે છે. (૬)

ઇવાયેલા અંધકારનું નિવારણ કરનારા, દિવ્ય વસુરથગણ, સાવિત્રાના ભાઈની જેમ, આદરણીય આ સોમની એમે (યાજકગણ) સ્તુત કરીએ છીએ. (૭)

હે શુદ્ધ કરાવેલ સોમ ! ગાયોના સમૂહમાં રહેલા આખલાની જેમ ઘુલોક, પૃથ્વીલોક અને સંપૂર્ણ ગ્રાહકોની વચ્ચે હાજર રહો છો. (૮)

હે અભિનદેવતા ! આપ અમારા દ્વારા સમૂહમાં ઉચ્ચારાયેલ પરમાર્થી, ભાવયુક્ત, નૂતન સ્તોત્રોને દેવતાઓની પાસે જઈને સારી રીતે રજૂ કરો. (૯)

સાત જવાળાઓથી દીપિત્માન હે અભિનદેવ ! આપ ધન આપનારા છો. નદીની પાસે આવનારા જળ-તરંગોની જેમ આપ હવિષ્યાન-દાતાને તે જ સમયે કર્મ ફળ પ્રદાન કરો છો. (૧૦)

હે અભિનદેવ ! એમને શ્રેષ્ઠ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ અર્થાત તમામ પ્રકારની ધનસંપત્તિ આપો. (૧૧)

પાલનકર્તા અને અમર ઈન્દ્રની, સત્યશ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ એમે પ્રાપ્ત કરી લીધી છે. આથી એમ સૂર્યની જેમ પ્રભાવશાળી બની ગયા છીએ. (૧૨)

કષુવની જેમ, પ્રાચીન વેદવાઙીથી એમે સ્તોત્રપાઠ કરીને ઈન્દ્રને સુશોભિત કર્યા છે. જેના પ્રભાવથી ઈન્દ્રદેવતા શક્તિ સંપન્ન બને છે. (૧૩)

બીજો ખંડ

હે બળશાળી યજ્ઞાભિ ! અન્ય અભિનાનોની સાથે તમે પણ અમારાં સ્તોત્રને સાંભળો. દેવામાં જે અભિ અધિષ્ઠિત છે તેમજ માનવોમાં જે અભિ

અવસ્થિત છે તેમના દ્વારા અમારા સ્તોત્રોને મહિમાયુક્ત બનાવો. (૧)

જે શક્તિમાન યજ્ઞાજિનમાં અનેક લોકો આહૃતિઓ પ્રદાન કરે છે. તે યજ્ઞાજિન અન્ય આજિનાઓ સહિત હવિષ્યાનથી પૂર્ણ થઈને કલ્યાણ કરવા અમારી પાસે પદ્ધારો, અમારા પુત્ર-પૌત્રોનું પણ કલ્યાણ કરો. (૨)

હે અજિનદેવતા ! આપ અન્ય તમામ અજિન સાથે અમારાં સ્તોત્ર તેમજ પણની અભિવૃદ્ધિ કરો. આપ ધન-વૈભવ આપવા નિમિત્તે અન્ય દેવોને પણ પ્રેરિત કરો. (૩)

હે સોમ ! મુખ્ય ઋત્વિજગણ શ્રેષ્ઠ બળ અને અન્નને માટે આપના વિશે શ્રેષ્ઠ વિચારયુક્ત છે. હે વીર સોમ ! આપ અમને વીરતા મેળવવા માટે પ્રેરિત કરો. (૪)

હે સોમ ! અનન્થી યુક્ત થઈને, આપનો રસ ગરણીથી નીચે પડતાં કળશપાત્રમાં એવી રીતે ભરી દે છે, જે રીતે પીવા યોગ્ય જળને કોઈ વ્યક્તિ અંજલિ દ્વારા કમશઃ પાણીના હોજને ભરી દે છે. (૫)

હે અમૃતાપી સોમદેવ ! આપે સત્ય અને કલ્યાણકારી, અમૃત તત્ત્વને ધારણ કરીને અંતરિક્ષ લોકમાં, સૂર્યને માનવોના નિમિત્તે પ્રગટ કર્યો, તેમજ દેવગણોની સેવા કર્યી. આપ અનુ વગેરે વૈભવને માટે હુમેશા સર્કિય રહો છો. (૬)

સોમરસ ઈન્દ્રને આપો. તેઓ મધુર સોમરસનું પાન કરે છે અને પોતાના મહિમાથી શૈશ્વર્યોને પ્રેરણા આપે છે. (૭)

અખોના અધિપતિ, સ્તોત્રાઓને ધન આપનારા ઈન્દ્રની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. સ્તુતિ કરતા અશ્વયત્રણિનાં સ્તોત્રને આપ નિશ્ચિત રીતે સાંભળો છો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! આપનાં પહેલાં આપના જેવા વીર, ધનદાતા, યુદ્ધમાં દુષ્માંને હરાવનારા તથા સ્તુતિયોગ કોઈ દેવતા થયા નથી. (૯)

હે યજ્માનો ! આપને માટે ઉખાને ઉત્પન્ન કરનાર, ચંદ્રકિરણોને ઉત્પન્ન કરનાર અને ગાયોને પાળનાર ઈન્દ્રદેવને બોલાવીએ છીએ. આપ ગાયના દૂધને પોષક અન્નના રૂપમાં મેળવવાની ઈચ્છા રાખો છો. એની પૂર્તિ કરવામાં પણ ઈન્દ્રદેવ સક્ષમ છે. (૧૦)

બ્રીજે બંડ

અજિનદેવ તમારી ઘીથી ભરેલી શ્રુતાઓની કામના કરે છે. એને

સોમથી સિંચિત કરો. હવિપાત્રને પૂરેપૂરું ભરો. અજિનદેવ જ તમારું પોષણ કરશો. (૧)

દેવોએ શ્રેષ્ઠ, પ્રજ્ઞાવાન એ અજિને પોતાનો સહાયક બનાવ્યો છે. જે હવિનો વાહક છે, તે યજ્ઞ કરનારા તથા દાન આપનારા માટે પરાક્રમ વગેરે શ્રેષ્ઠતમ વિભૂતિઓ પ્રદાન કરે છે. (૨)

યજ્ઞમાન જે અજિનમાં યજ્ઞકર્મ સંપન્ન કરે છે ત્યાં સર્વશ્રેષ્ઠ માર્ગદર્શક અજિનદેવ પ્રગટ થાય છે. આયોની ઉન્નતિ ઈચ્છનાર, સારી રીતે પ્રદીપ્ત અજિનદેવને અમારી સ્તુતિઓ પ્રાપ્ત થાવ. (૩)

જે સમયે કર્તવ્યમાં તત્પર મનુષ્યોને શત્રુપક્ષવાળા વિચલિત કરે છે, તે સમયે હે મનુષ્યો ! ઐશ્વર્યદાતા અજિનદેવનું ઉત્તમ કર્મો દ્વારા બુદ્ધિપૂર્વક સ્તવન કરો. (૪)

ધૂલોકવાસી અજિનદેવ અંતરિક્ષમાં પણ નિવાસ કરે છે. તથા વિદ્યુત જેવા સામર્થ્યની સાથે બધા જીવોની માત્રા પૃથ્વી પર યજ્ઞીય કર્મ કરે છે. (૫)

હે અજિનદેવ ! અમને લાંબું આયુષ્ય આપો. અમને બળ અને અન્ન પ્રદાન કરો. દુષ્ટોને દૂર કરી એમને ઉત્પીડિત કરો. (૬)

પાંચેય જનોનું હિત ઈચ્છનારા અને બધું જ જોનારા શુદ્ધ અજિનદેવ જેને ઋત્વિજ્ઞોએ યજ્ઞ માટે પ્રથમ સ્થાપિત કર્યા છે. એ સમયે અજિનદેવની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૭)

હે અજિનદેવ ! આપ ઉત્તમ કર્મોની પ્રેરણા આપનારા છો. અમને તેજ તેમ જ પરાક્રમથી યુક્ત શક્તિ પ્રદાન કરો. અમને ઐશ્વર્ય અને પોષક તત્ત્વોથી સંપન્ન બનાવો. (૮)

હે શાની, અજિનદેવ ! યજ્ઞાનુરાગી, તેજસ્વી તથા મહાન આપને અમે યજ્ઞમાં પ્રજ્ઞવિત કરીએ છીએ. (૯)

ચોથો ખંડ

હે અજિનદેવ ! આપ બધા જ યજ્ઞોમાં વંદનીય છો. ગાયત્રી છંદવાળા સામગ્રાનથી, સ્તુતિ કરવાથી પ્રસન્ન થયેલ, આપ આપના સંરક્ષણરૂપી સાધનો વડે અમારું રક્ષણ કરો. (૧)

હે અજિનદેવ ! ગરીબીને નષ્ટ કરનારા, શત્રુઓને હરાવનારા, વરણ કરવા યોગ્ય શ્રેષ્ઠ ઐશ્વર્ય અમને પ્રદાન કરો. (૨)

હે અજિનદેવ ! ઉત્તમ શાનથી યુક્ત જીવનભર પોષક, સામર્થ્ય પ્રદાન

કરનાર, સુખદાયક ધન અમારા લંબા જીવન માટે અમને આપો. (૩)

અમારી બુદ્ધિ, અજિને એવી રીતે પ્રેરણ આપે, જેવી રીતે યુદ્ધમાં જરૂરી ચાલનારા ઘોડાને પ્રેરિત કરવામાં આવે છે. જીવનસંગ્રહમાં આપણે બધાય ઐશ્વર્યના વિઝેતા થઈએ. (૪)

હે અજિનદેવ ! આપની વિઘનનિવારણ કરનારી અને સંરક્ષણ પ્રદાન કરનારી શક્તિથી અમને વેદવાણીની પ્રાપ્તિ થાય. અમારા માટે ઉત્તમ ધનાદિ આપવા માટે પ્રેરિત કરો. (૫)

હે અજિનદેવ ! મહાન ગાયો અને ઘોડાઓથી યુક્ત પ્રયુર ધન અમને આપો. આકાશ આપના તેજથી પ્રકાશિત છે. શત્રુ વૃત્તિઓને અમારાથી દૂર હટાવો. (૬)

હે અજિનદેવ ! બધી વસ્તુઓને પ્રકાશ આપતાં, કીણ ન થનારા અને હંમેશા ગતિશીલ સૂર્યને અંતરિક્ષમાં સ્થાપિત કરો. (૭)

હે અજિનદેવ ! આપ પ્રજાઓને જ્ઞાન આપનાર, પ્રિય અને સર્વત્રોષ છો. યજશાળામાં રહેલ આપ અમારાં સ્તુતિગાનનો સ્વીકાર કરતાં અમોને શ્રેષ્ઠ પોષણ પ્રદાન કરો. (૮)

દેવતાઓમાં સર્વત્રોષ, આકાશમાં ઉનાત સ્થાન પર રહેનાર, પૃથ્વીને પોષણ આપનાર આ અજિનદેવે જળના મૂળ ઘટકોને પોતાનામાં સમાવેલ છે. (૯)

હે અજિનદેવ ! આપ સ્વર્ગલોકના સ્તામી, વરણ કરવા યોગ્ય અને દાન આપવા યોગ્ય ધનનાં અધિષ્ઠાત્રા છો. આપે આપેલાં સુખો, ભોગવતા અમે હંમેશા આપના પ્રશંસક રહીએ. (૧૦)

હે અજિનદેવ ! સ્વર્ણ, ઉજ્જવળ અને પ્રકાશિત જીવોતિઓ આપના તેજને પ્રવાહિત કરતી રહે છે. (૧૧)

[ઉત્તરાર્થીકનો ચૌદમો અધ્યાય. સમાપ્ત]

• પંદરમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે અજિનદેવ ! મનુષ્યોમાં આપનો ભાઈ કોણ છે ? શ્રેષ્ઠ દાન વડે આપનું કોણ પૂજન કરે છે ? આપના સ્વરૂપને કોણ જાણો છે ? આપનું

આશ્રયસ્થાન ક્યાં આવેલું છે ? (૧)

હે અજિનદેવ ! આપ મનુષો સાથે ભાઈચારો રાખનારા, યજમાનોની રક્ષા કરનારા, સ્તોત્રાઓ માટે પ્રિય મિત્ર સમાન છો. (૨)

હે અજિનદેવ ! અમારા માટે મિત્ર અને વરુણનું પૂજન કરો. દેવતાઓનું પૂજન કરો. યજનની પૂજા કરો તથા યજશાળામાં પૂજ્યભાવથી રહો. (૩)

સ્તુત્ય, પ્રણામ કરવા યોગ્ય, અંધકારનાશક, દર્શન કરવાલાયક અને શક્તિશાળી અજિનદેવ, આપ આહૃતિઓ દ્વારા સારી રીતે પ્રજ્વલિત કરવામાં આવો છે. (૪)

બળવાન અંશ જેમ રાજાના વાહનને જેંચીને લઈ જાય છે તેવી રીતે અજિન, દેવતાઓ સુધી હવિ પહોંચાડે છે. એવા અજિનદેવ ! ઉત્તમ પ્રકારે પ્રદીપ્ત થઈને યજમાનની સ્તુતિઓને પ્રાપ્ત કરે છે. (૫)

હે બળવાન અજિન ! ધી વગેરેની હવિ આપનારા અમે શક્તિશાળી, તેજરવી અને મહાન આપને પ્રદીપ્ત કરીએ છીએ. (૬)

હે તેજરવી અજિનદેવ ! સારી રીતે પ્રદીપ્ત, મહાનતાને પ્રેરિત કરનારી આપની જવાળાઓ વધુ તે જ બન્નો. (૭)

હે પૂજનીય અજિન ! અમારાં ધીથી ભરેલાં હવિ પાત્ર આપને મળો. આપ અમારી આહૃતિઓનો સ્વીકાર કરો. (૮)

આનંદદાયક દેવતાઓનું આવાહન કરનારા, ઋતુની અનુકૂળતા પ્રમાણે યજ કરનારા, પ્રકાશવાન અજિનની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૯)

હે અજિનદેવ ! આપ એક, બે, ત્રણ અને ચાર વાણીઓથી અમારું રક્ષણ કરો. (૧૦)

હે અજિનદેવ ! તમામ રાક્ષસી વૃત્તિઓ અને દાન ન આપનાર કંજૂસ સ્વાથીઓથી અમારું સંરક્ષણ કરો. જીવનસંગ્રહમાં અમારી રક્ષા કરો. અમારા નજીકના હિતેચ્છુ આપ જ છો. અમે યજની સર્જણતા અને સંવર્ધન માટે આપનો આશરો ગ્રહણ કરીએ છીએ. (૧૧)

નીજો ખંડ

હે અજિનદેવ ! આપ સર્વના સ્વામી, દિવ્ય ગુણોથી યુક્ત, દેદીઘ્યમાન, શત્રુઓ માટે ભયંકર, ઉપાસકોને ઈચ્છિત પદાર્થ પ્રદાન કરનારા, બધી રીતે શક્તિને વિકસિત કરનારા છો. સર્વત્ર આપ પોતાના પ્રકાશને ફેલાવતા સંધ્યાકાલીન હવન માટે રાત્રીકાળમાં પ્રાપ્ત થાવ છો. (૧)

આ અજિનદેવ, પિતારુપ સૂર્યથી ઉત્પન્ન થઈને, સ્ત્રીરૂપી ઉખાને પ્રગટ કરી, અંધારી રાતને પોતાની જવાળાઓથી હટાવે છે. એ સમયે ગતિશીલ અજિન ધુલોકમાં પોતાના તેજથી સૂર્ય પ્રકાશને ઉપર જ રોકિને જાતે જ પ્રકાશિત થાય છે. (૨)

હિતકારક અજિનનું કલ્યાણકારી ઉખા વડે સેવન કરવાથી પ્રદીપ્ત થાય છે ત્યારે શત્રુનાશક અજિન પોતાની બહેન ઉખાની પાસે જાય છે. પોતાની તેજસ્વિતાના પ્રભાવતી સર્વત્ર વિચરણશીલ આ અજિન જગત્વલ્યમાન જવાળાઓથી રાત્રીના અંધકારને દૂર કરી પ્રતિષ્ઠિત થાય છે. (૩)

હે અંગ પ્રકાશક અને બળવદ્ધક અજિનદેવ ! બધા દ્વારા સ્વીકાર કરવા યોગ્ય અને વિરોધીઓને પીડિત કરનાર આપની અમે કઈ વાણીથી સુતી કરીએ ? (૪)

હે અરણિ વડે પ્રગટેલા અજિનદેવ ! કયા યજમાનના દેવપૂજન કર્મ દ્વારા અમે આપને માટે આહૃતિઓ અર્પણ કરીએ ? આ હવિ અથવા આ સુતીઓ અમને પ્રાપ્ત થાવ એવી પ્રાર્થના અમે કયારે કરીએ ? (૫)

હે અજિનદેવ ! આપની અમારી ઉપર એવી કૃપા થાય કે જેથી આપની સુતીઓના પ્રભાવથી અમે શ્રેષ્ઠ સ્થાનોના અધિપતિ અને શ્રેષ્ઠ પોષક ધનધાર્યથી યુક્ત બની જઈએ. (૬)

હે અજિનદેવ ! આપ દેવોને બોલાવનારા છે. અમારી પ્રાર્થના સાંભળીને પોતાના અજિનાઓ સાથે અહીં પદારો. હે પૂજ્ય આપને માટે તૈયાર હવિષ્યાન યજ્ઞવેદિકા ઉપર આસન ગ્રહણ કર્યા પછી પ્રાપ્ત થાવ. (૭)

બળ વડે પ્રગટ થયેલા સર્વત્ર ગમનશીલ હે અજિનદેવ ! આપના સુધી હવિષ્યાન પહોંચાડવા માટે આ હવિપાત્ર સક્રિય છે. શક્તિનો બય અટકાવનાર પ્રિયદાતા, તેજસ્વી, જવાળાયુક્ત, અજિનદેવની અમે યજ્ઞમાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૮)

સારી રીતે પ્રજ્વલિત જવાળાઓથી પરિપૂર્ણ અને દર્શનયોગ્ય અજિનની નજીક અમારી પ્રાર્થનાઓ સહેલાથી પહોંચે છે. અમારા રક્ષણ માટે ઘી યુક્ત, હવિઓથી સંપન્ન કરેલ યજ્ઞ, અઢળક સંપત્તિવાળા અને અતિ પ્રશંસનીય અજિનદેવને પ્રાપ્ત થાવ. (૯)

અમૃતત્વ મેળવેલ દેવતાઓમાં જે અજિન છે એ મનુષ્યોમાં પણ એ જ પ્રમાણે અમૃતરુપ છે. અર્થાત બન્ને સ્થાનમાં તે અમૃતરુપ છે. મનુષ્યોમાં

યજને સફળ કરનાર, આનંદદાયક સર્વજ્ઞ અભિનિદેવને ધન-ધાન્ય પ્રદાન કરવા અમે બોલાવીએ છીએ. (૧૦)

ગ્રીજો ખંડ

માનવોના માર્ગદર્શક હોવાથી અગ્રણી, તત્કાળ કિયાશીલ રથની જેમ વેગવાન, ચિરયુવાન આ અભિન હંમેશા પ્રબળ રહે છે. (૧)

હવિવાહક અભિન વહે, હવિદાતા મનુષ્ય, પ્રિય હવિષ્યાન્ન પ્રદાન કરતાં, પાવન પ્રકાશયુક્ત અભિનથી ઉત્તમ આવાસ પ્રાપ્ત કરે છે. (૨)

આકમક શત્રુ સેનાને હરાવનાર, દિલ્ય ગુણોના સંવર્ધક, હે અભિનિદેવ ! આપ પ્રચુર અન્ન પ્રદાન કરનારા છો. (૩)

આહૃતિઓથી સંતુષ્ટ અભિનિદેવ, અમારા હિતેચ્છુ થાવ.. હે સૌભાગ્યશાળી અભિનિદેવ ! આપનાં કલ્યાણકારી અનુદાન અમે મેળવીએ. અમારા દ્વારા સંપન્ન યજ અને ગાન કરવામાં આવેલ સ્તુતિઓ અમારા માટે મંગલમય બનો. (૪)

હે અભિનિદેવ ! જીવનસંગ્રહમાં અમને કલ્યાણકારી વિચારંપ્રદાન કરો, જેથી પાપી વિચારોને દબાવી શકાય. કામ, કોધ વગેરે શત્રુઓનો પણ નાશ કરો. અમે સમગ્ર કલ્યાણ માટે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૫)

હે શક્તિ સંપન્ન અભિનિદેવ ! ગાયો આઈ પશુઓની સાથે, ઉત્પન્ન અન્નના આપ સ્વામી છો. હે સર્વજ્ઞાતા અભિનિદેવ ! અમને અસંખ્ય ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૬)

દેદીઘ્યમાન, દરેકને રહેઠાણ આપનારા, આ અભિનિદેવ વેદવાણીથી સત્તવનને યોગ્ય છે. હે જાજીવલ્યમાન અભિનિદેવ ! અમને પ્રકાશયુક્ત સંપત્તિ પ્રદાન કરો. (૭)

હે દીપિત્તમાન અભિનિદેવ ! તમામ હિવસ-રાત્રીમાં દુષ્ટોને દુઃખ આપો, અને જાતે જ તેજમુખવાળા અભિન ! આપ અસુરોને મૂળ સાથે નાશ કરી દો. (૮)

ચોથો ખંડ

હે યાજકો ! અન્ન અને બળની કામનાથી યુક્ત આપ, પ્રત્યેક મનુષ્યના ઘરમાં અતિથિરૂપે, આદરણીય અને સર્વને પ્રિય અભિનિને હવિષ આપો. આપનાં બળવર્ધક સત્તવનોથી, સ્થનિલ અભિની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (૧)

હવિદાતા મિત્રના જેવા ઘી વગેરેથી યજા સંપન્ન કરતાં વૈદિક સ્તોત્રોથી અભિનંદું સ્તવન કરે છે. (૨)

સૌથી વધારે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, સર્વ શાનયુક્ત અભિનદેવની અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ. અભિનદેવ, યજમાં આપેલ હવિષ્યાને દેવલોક સુધી પહોંચાડવામાં મદદ કરે છે. (૩)

સમિધાઓ દ્વારા પ્રગટ થયેલ અભિની અમે વાળી વહે સ્તુતિ કરીએ છીએ. શુદ્ધ, સ્થિર અને પવિત્ર બનાવનાર અભિને યજમાં અગ્રિમ સ્થાન પર પ્રતિષ્ઠિત કરે છે. શાનવાન અને સર્વજ્ઞાતા અભિનદેવની ઐશ્વર્યશક્તિ માટે અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૪)

હે અભિનદેવ ! અમર દેવતાઓ અને મનુષ્ય પ્રત્યેક શુભયજ્ઞમાં હવિદાતા, રક્ષક અને સ્તુતિયોગ્ય આપને દૂતરૂપમાં નિયુક્ત કરે છે. તથા મનુષ્ય જાગૃતિ પ્રધાન, વિસ્તારશીલ અને પ્રજાજનોની રક્ષામાં સહાયક માનીને અભિને પ્રાણામ કરી એમની ઉપાસના કરે છે. (૫)

દેવ અને મનુષ્ય બન્નેને મહિમાયુક્ત કરતાં, અનુશાસન પ્રિય, પ્રતશીલ દેવોના દૂંત બનીને, દિવ્યલોક અને આલોકમાં, હવિ લઈ જનારા, હે અભિનદેવ ! અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. પછી ત્રણે સ્થાનોમાં વિચરણશીલ આપ અમને સુખ આપો. (૬)

હે અભિનદેવ ! હવિ પ્રદાન કરનારાની સ્તુતિઓ, બહેનોની જેમ આપનાં ગુણોના વખાળા કરતાં, વાયુના સહયોગથી આપને પ્રજ્વલિત કરીને સ્થાપિત કરે છે. (૭)

જે યજાકુરુંની ચારે તરફ ત્રણ વાર ફરેલા અને હવે ખૂલેલાં બંધનરહિત કુશાસન બિછાવેલાં છે. અંતરિક્ષમાં (અભિન)માં જળનું અસ્તિત્વ પણ સમાયેલું છે. (૮)

પ્રશંસનીય અને તેજસ્વિતાયુક્ત અભિનદેવનું સ્થાન શત્રુઓથી મુશ્કેલી રહિત અને સુરક્ષિત છે. એમનું દર્શન પણ સૂર્યની જેમ કલ્યાણકારી છે. (૯)

[ઉત્તરાર્થીકનો પંદરોમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• સોળમો અદ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! સૌથી પહેલાં સોમપાન માટે ઉપાસક મનુષ્ય આપની વૈદિક સ્તોત્રો દ્વારા પ્રાર્થના કરે છે. વિવેકદાસિથી યુક્ત ઋગ્ભૂગણ અને તુદજન (વૃદ્ધ બ્રહ્મચારી) આપની જ સ્તુતિ કરે છે. (૧)

એ ઈન્દ્ર દેવતા સોમનું સેવન કરીને વધારે આનંદિત થઈને, યજમાનના વીર અને બળને વધારે છે. તેથી સ્તોત્રાગણ આજે પણ ઈન્દ્રના મહિમાનું વર્ણન કરે છે. (૨)

હે ઈન્દ્ર અને અર્જિન ! વેદપાઠક આપની પ્રાર્થના કરે છે. સામવેદ ગાયક આપનાં ગુણગાન કરે છે. અન્નપ્રાપ્તિ માટે અમે પણ આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૩)

હે ઈન્દ્રાર્જિન ! આપ શત્રુઓનાં નવ્યાષ્ટું નગરોને એક વખતના પ્રહારથી એક સાથે કંપાયમાન કરી દો છો. (૪)

હે ઈન્દ્ર અને અર્જિન ! હોતા વગેરે ઋત્વિજગણ, યજના માર્ગથી અમારા આ યજમાં ઉપસ્થિત રહે છે. (૫)

હે ઈન્દ્રાર્જિન ! આપનું બળ અને અન્ન સંયુક્તતુપે રહે છે. આપનું બળ શુભકર્મ તરફ પ્રેરિત કરનારું છે. (૬)

હે શક્તિમાન ઈન્દ્ર ! બધી જ સંરક્ષણકારક શક્તિઓથી યુક્ત બનીને, આપ સામર્થસંપન્ન હંમેશા સંક્ષમ છો. હે સંપત્તિયુક્ત, કીર્તિમાન, સૌભાગ્યવાન બળશાળી ઈન્દ્ર ! અમે પણ આપના અનુગમી છીએ. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! ગાય, ઘોડા વગેરે પશુધનનું પોષણ આપ જ કરો છો. હે દેવ ! જે રીતે સુવાર્ણિમુદ્રાઓથી ભરેલ પાત્ર પ્રસન્નદાયી છે એવી રીતે આપ પણ દેવી સંપત્તિયુક્ત છો. હે ઈન્દ્ર ! આપના અનુધાનોને કોઈ ભૂલી શકે તેમ નથી, તેથી અમને ઈષ્ટ ફળોથી પરિપૂર્ણ કરો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! આપ ધન-સંપત્તિ પ્રદાન કરવા પદ્ધારો. સદાચારીને સૌભાગ્યયુક્ત કરો. તથા અમારી ગાયો અને ઘોડાઓ સંબંધી કામનાઓ પૂર્ણ કરો. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! આપ હવિદાતાને સેંકડો, હજીરો ગાયોનો સમૂહ આપવાના સામર્થથી યુક્ત છો. શત્રુનાં નગરોનો નાશ કરવામાં સમર્થ, પોતાના રક્ષણ

માટે સામગ્રાન કરવાવાળા, જ્ઞાનપરક વાતથી યુક્ત અમે આપને બોલાવીએ છીએ. (૧૦)

જે અજિનદેવ, દેવશક્તિઓને બોલાવનાર અને આનંદપ્રદાન કરનારા છે તેઓ સાધકોને દરેક પ્રકારની વિભૂતિઓ આપે છે. હે અજિનદેવ ! આપના માટે અમારાં સ્તુતિગ્રાન અને સોમરસ પ્રાપ્ત થાવ.. (૧૧)

બીજો ખંડ

હે વરુણ ! આપ અમારી પ્રાર્थના પર ધ્યાન આપો. અમને સુખી બનાવો. પોતાની રક્ષા માટે અમે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧)

હે પ્રિય ફણદાયક ઈન્દ્ર ! આપ ક્યા સાધનથી રક્ષાણ કરતાં અમને અત્યેત હર્ષ પ્રદાન કરો છો ? ક્યા સરક્ષણ સામર્થ્યથી આપ સ્તોત્રાઓને પોષક અન્ન પ્રદાન કરો છો ? (૨)

યજ્ઞના પ્રારંભમાં સૌ પ્રથમ ઈન્દ્ર દેવતાનું જ આવાહન કરીએ છીએ. યજ શરૂ થયા પછી અને તેની સમાપ્તિમાં પણ ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ માટે ઈન્દ્રને જ આવાહિત કરવામાં આવે છે. (૩)

ઈન્દ્ર પોતાના બળના સામર્થ્યથી દુલોક અને પૃથ્વીને વિસ્તૃત બનાવ્યા. સૂર્યને પ્રકાશયુક્ત બનાવ્યો બધા લોકોને આશ્રય આપ્યો. એવા ઈન્દ્રદેવને માટે જ આ સોમરસ સમર્પિત છે. (૪)

હે કર્મસાધક ઈશ્વર ! આહૃતિ દ્વારા વૃદ્ધિ મેળવનાર આપ જાતે જ વિશ્વરૂપી કલ્યાણયજ માટે જાતને ન્યોર્ચાવર કરો. યજવિરોધી બીજા લોકો મનોબળહીન બનીને પરાજય પામો, અહીં ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર તથા બધા જ જ્ઞાનીઓ અમારા પોતાના બનીને રહે. (૫)

સિદ્ધ સોમ, લીલાવર્ણના પ્રભાવથી, સૂર્ય દ્વારા પોતાના કિરણોથી અંધકારને નાશ કરવા સમાન, દુષ્યોનો સંહાર કરે છે. પવિત્રથાયુક્ત, પ્રકાશિત સોમ બધા જ તેજયુક્ત પદાર્થોથી વધારે શ્રેષ્ઠ છે. (૬)

સર્વજ્ઞ સોમ જ્યારે પૂર્વ દિશામાં પ્રસ્થાન કરે છે ત્યારે દિવ્ય અને દર્શનીય આપનો રથ કિરણોના પ્રભાવથી વધારે તેજસ્ની દેખાય છે. હે સોમ અને ઈન્દ્ર ! ત્યારે આપ અંદરોઅંદરના સહયોગની સ્થિતિમાં યુદ્ધમાં હારતા નથી. (૭)

હે સોમ ! યજ્ઞના આધ્યારભૂત જળથી યજસ્થળમાં આપ સારી રીતે પવિત્ર બનો છો. આનંદિત યાજકો દ્વારા ગવાતું સામગ્રાન ઘણે દૂરથી

સંભળાય છે. દેદીઘમાન સોમ, આપ યાજકોને સુનિશ્ચિત રૂપથી પોષક અન્ન આપો છો. (૮)

ત્રીજો ખંડ

હે પૂણા દેવતા ! આપ ગાય, ઘોડા, અન્ન તથા પુત્ર અથવા સહયોગ આપનારી બુદ્ધિને સંરક્ષણ યોગ્ય બનાવો. (૧)

હે પરાકર્મી મરુદગણો ! સ્તુતિ કરવાવાળા પરસોવાથી રેખેબ યાજકોને આપ પ્રિય ફળ આપો. (૨)

જે અમર પ્રજાપતિ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ છે તે અમારી સ્તુતિઓ સાંભળે અને અમોને સુખ પ્રદાન કરો. (૩)

હે પવિત્ર અને તેજસ્વી અંતરિક્ષ ભૂમંડલો ! સ્તુતિ માટે આપની નજીક આવીને, આપ બને માટે પૂરતા પ્રમાણમાં સ્તુતિઓનું ઉચ્ચારણ કરીએ છીએ. (૪)

હે બને દેવીઓ ! પોતાની અતુલિત શક્તિથી આપ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોક ઓમ બન્નોને પવિત્ર કરતાં પ્રદીપ્ત થાવ છો. હંમેશા યજનો નિર્વિહ કરો. છો. (૫)

હે વ્યાપક આકાશ અને ભૂદેવીઓ ! આપ આપના સખા યજમાનને પ્રિય ફળ આપો છો. યજની પૂર્ણતા માટે સંરક્ષણ આપતાં યજને ટેકો આપો છો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! જેમ કબૂતરને કબૂતરીનું સ્નેહપૂર્વકનું સાંનિધ્ય મળી જાય છે તેવી રીતે યાજક આપની નીકટતા મેળવે છે. આથી અમારા દ્વારા કરવામાં આવતી પ્રાર્થનાઓને આપ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. (૭)

હે ધનાધિપતિ સ્તુત્ય વીર ઈન્દ્ર ! વૈભવ સંપન્ન અને સત્ય સ્વરૂપવાળાં સ્તોત્ર આપના વિષયમાં સત્ય સિદ્ધ થાવ. (૮)

હે સેંકડો કાયોને સંપન્ન કરનારા ઈન્દ્ર ! સંઘારો, અમારા સંરક્ષણને માટે આપ પ્રયત્નશીલ રહો. અમે આપની પાસે બીજાં કાયોના વિષયમાં પણ પરસ્પર વિચારવિનિમય કરતા રહીએ. (૯)

હે ગાયો (સ્યુર્ કિરણો) ! આપ યજસ્થળ પર આમંત્રિત છો. અવાજ કરો. આપ જ મહાયજનું ફળ આપનાર છો. આપના બન્નેય કાન સ્પેનાનાં ઘરેણાંથી શોભાયમાન છે. (૧૦)

સન્માનિત અધ્વર્યુ યજની નજીક આવીને વધેલા મધુર સોમરસને મહાવીરના વિસર્જન સમયે કળશમાં સ્થાપિત કરે છે. (૧૧)

ચોથો ખંડ

હે ઈન્દ્ર ! મહાવીર આપની આવી મિત્રતાથી યુક્ત અમે કોઈનાથી ભયભીત ન થઈએ કે ન થાકીએ. ઉપાસકોની ઈચ્છાપૂર્તિનાં માધ્યમ, આપનાં સત્કાર્ય પ્રશંસનીય છે. અમે તુર્વશ અને યદ્દુને પ્રસન્નતાની સ્થિતિમાં જોઈએ. (૧)

હે શક્તિમાન ઈન્દ્ર ! આપ સરળતાથી બધાને આશ્રય આપો છો. કૂર શત્રુ પણ આપને કષ્ટ આપવામાં સક્ષમ નથી. ગાયોની જેમ સુખ આપનારા હે મધુર સોમ ! ઝડપથી નજીક આવીને યજ્ઞવેદીમાં પદારો. (૨)

હે વૈભવશાળી ઈન્દ્ર ! અમારી જે પ્રાર્થનાઓ છે તે આપની કીર્તિ વધારે. અર્જિનની જેમ તેજસ્વી સાધક શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની, સ્તોત્રો દ્વારા આપની સ્તુતિ કરે છે. (૩)

આ ઈન્દ્ર હજારો ઋક્ષિઓના બળને મેળવીને પ્રખ્યાત થયેલા છે. સમુદ્રની જેમ વિશાળ છે. યજ્ઞો અને બ્રહ્મનિષ્ઠોના શાસનમાં એમના સ્તુતિગાન થાય છે. (૪)

લોકાધિપતિ અને શ્રેષ્ઠ ગુણોથી યુક્ત આ ઈન્દ્ર સેવકની જેમ જે યજ્ઞનિધિનું રક્ષણ કરે છે એવો યજ્ઞ અર્થ, રૂશમ અને પવિથી યુક્ત હોવા છતાંયે હે ઈન્દ્રદેવ આપને માટે જ આહૃતિઓ પ્રદાન કરીએ છીએ. (૫)

ઝડપથી યજ્ઞ કરનારો ઋત્વિજ મધુ-ઘીર અને ઘીની આહૃતિઓથી પૂજનીય ઈન્દ્રની અર્ચના કરે છે. (૬)

હે સોમ ! અમારો માટે ગાય અને ઘોડા વગેરેથી યુક્ત ધન આપો. હે શક્તિસંપન્ન સોમ ! રસ નિયોવવા ઉપરાંત ગાયના દૂધ સાથે ભળને સહેદીને પ્રાપ્ત કરો. (૭)

હે લીલવજ્ઞ, વનૌષધિપતિ સોમદેવ ! તેજસ્વિતાના પુંજ, માનવ-મંગલકારી આપ અમારી તેજસ્વિતાને પણ પ્રખર બનાવો. (૮)

ઋત્વિજો ગાયના દૂધ સાથે, અનેક શ્રેષ્ઠ વિધિઓથી મિશ્રણવાળા આ મધુર સોમરસનું પાન કરે છે. મીઠા દૂધની સાથે ભળનાર, જળના ઉચ્ચભાગથી પડવાવાળા સોમને જળમાં શુદ્ધ કરીને ફરીથી જળમાં લેળવે છે. (૯)

હે ઋત્વિજો ! શ્રેષ્ઠ વિચારશીલ અને શુદ્ધ સોમની સ્તુતિ કરો. આ સોમ મહાધારાની જેમ વેગથી અન્ન પ્રદાન કરે છે. સાપની જેમ તે પોતાની

જૂની ચામડીનો ત્યાગ કરે છે. શક્તિમાન લીલા વળનો સોમ ઘોડાની જેમ રમત કરતો કળશમાં સ્થાપિત થાય છે. (૧૦)

પ્રગતિશિલ રાજા સોમ જળમાં ભળતા-ભળતા પ્રશંસિત થાય છે. દિવસનો માપક આ સોમ લીલાવાળનો, જળમિશ્રિત, સુંદર-દર્શનીય, જ્યોતિ સ્વરૂપ, રથવાળો અને ધનના લંહાર સમાન છે. (૧૧)

[ઉત્તરાર્થિકનો સોળમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• સતરમો અધ્યાય •

આદમો પ્રપાઠક

પહેલો ખંડ

હે બળના પુત્ર ! બધા અર્જિનની સાથે આપ યજામાં પધારો અને સ્તુતિઓને સાંભળતા અમને અન્ન પ્રદાન કરો. (૧)

હે અર્જિનદેવ ! ઈન્દ્ર, વરુણ, આદિ અન્ય દેવતાઓ માટે દરરોજ વિસ્તૃત આપ્હુતિઓ અર્પણ કરવા છતાંય બધું હવ્ય આપને જ પ્રાપ્ત થાય છે. (૨)

પ્રજાપાલક, યજ સાધક, આનંદવર્ધક, પસંદ કરવા યોગ્ય અર્જિન, આપ અમને પ્રિય છો. તથા શ્રેષ્ઠ વિવિધી અર્જિનના રક્ષક અમે એવા જ અર્જિનના પ્રિય બનીએ. (૩)

હે ઋત્સ્વિજો ! આપ બધાના કલ્યાણ માટે અમે બધા લોકમાં ઉત્તમ એવા ઈન્દ્રને આમંત્રિત કરીએ છીએ. અમારા ઉપર તેમની વિશેષ કૃપા ઉત્તરો. (૪)

તત્કાળ ફળદાયી, હે બળશાળી ઈન્દ્ર આપ અમારા દ્વારા અપાયેલ અન્નને ગ્રહણ કરો. અને અમારી કાણનાઓનો વિરોધ ન કરો. (૫)

સર્વના સ્વામી શક્તિમાન ઈન્દ્ર પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે અનુદાન વહેંચવા જેમ સાંઢ ગાયોના ટેળ્યામાં જાય તેવી રીતે તમે મનુષ્યોની પાસે જાવ છો. (૬)

હે આશ્રયદાત્રા અર્જિનદેવ ! આપની શક્તિ વિલક્ષણ છે, અમારું રક્ષણ કરો, જે ધનને, આપ રથ દ્વારા લઈ જાવ છો અને મુક્ત કરો. અમારા સંતપ્તનોને શ્રેષ્ઠ કીર્તિથી યુક્ત બનાવો. (૭)

હે અભિનદેવ ! વિરોધના અભાવ-સહયોગ વૃત્તિથી યુક્ત અને ન હારનાર આપ પોતાનાં સંરક્ષણ સાધનો વડે, અમારા પુત્ર-પૌત્રોનું પાલન કરો દેવી આફતોથી અમને બચાવો. માનુષી-રાક્ષસી વૃત્તિથી અમારું રક્ષણ કરો. (૮)

કિરણોથી યુક્ત વિષ્ણુ હું જ છું. આ પ્રમાણે સર્વબ્યાપી ભાવવાળું આપનું આં સ્વરૂપ અમારાથી ગુપ્ત રાખશો નહિ. અમારા સંરક્ષક તમે જ છો. અમને વિરાટરૂપે દર્શન આપો. (૯)

હે કિરણોવાળા વિષ્ણુ ! આપના પૂજ્ય નામવાળા સ્વરૂપની અમે પ્રશંસા કરીએ છીએ. અત્યંત બળવાળા, રજોલોકથી દૂર રહેનારા, અમે આપના નાના ભાઈના રૂપમાં આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧૦)

હે વિષ્ણુ ! આપની સામે અમે વષટકારપૂર્વક આહૃતિ અર્પણ કરીએ છીએ. હે પ્રકાશથી વ્યાપ્ત દેવ ! આપ અમારી આહૃતિને ગ્રહણ કરો. શ્રેષ્ઠ સ્તુતિઓથી યુક્ત અમારી વાણી આપની ગરિમાને વધારે. આપ હુમેશા કલ્યાણકારી શક્તિઓ સાથે અમારા સંરક્ષક બની રહો. (૧૧)

બીજો ખંડ

હે વાયુદેવ ! નિર્દોષ એવા અમે આપને માટે યજમાં સૌથી પહેલાં સોમરસ લેટ કરીએ છીએ. હે દેવ ! આદરને થોરય આપ નિયુત નામના ઘોડા દ્વારા સોમપાન માટે પદ્ધારો. (૧)

હે વાયુ અને ઈન્દ્ર ! આપ બન્ને સોમપાનની પાત્રતાથી યુક્ત છો, આથી નીચે તરફની જળધારાની જેમ, આપ બન્ને સુધી સોમરસનો પ્રવાહ વહેંચો. (૨)

હે વાયુ અને ઈન્દ્રદેવ ! આપ બન્ને બળના સ્વામી અને સામર્થ્યવાન છો. નિયુત રાખતા ઘોડાથી યુક્ત આપ બન્ને અમારા રક્ષણ માટે સોમરસનું પાન કરવા એક સાથે પદ્ધારો. (૩)

રાત પૂરી થતાં ઉધાકણમાં શુદ્ધ કરાયેલ, જળ મિશ્રિત શુદ્ધ કરાવેલ સોમ તમે પૌસ્તિક પદાર્થો આપો છો. સાધકોની અંગળીઓ, લીલા વર્ણના સોમને કળશપાત્રો તરફ પ્રેરિત કરે છે. (૪)

શુદ્ધ સોમરસ આનંદદાયક છે. ઈન્દ્રને પીવાલાયક છે. સાધકો પહેલેથા જ તેનું પાન કરી રહ્યા છે. ઘાસરૂપે આ પ્રેરણાદાયી સોમને ગાયો આનંદપૂર્વક ખાય છે. (૫)

પવિત્ર સોમરસનાં પ્રચલિત સ્તવનો વડે યાજકલોક સુતિ કરે છે. યજ્ઞકર્મ માટે પ્રેરિત, આંગળીઓ, દેવતાઓ માટે સોમને હવિરૂપમાં પ્રદાન કરે છે. (૬)

હે યજેશ અભિનદેવ ! આપને માટે જે રીતે શ્રેષ્ઠ ઘોડા સાથે ઘોડેસ્વાર પ્રેમ કરે છે એવી રીતે હવિ આપને વંદના કરીએ છીએ. (૭)

આ અભિનની અમે ઉત્તમ વિધિથી ઉપાસના કરીએ છીએ. બળથી ઉત્પન્ન ઝડપી, ગતિશિલ, અભિનદેવ અમને પ્રિય સુખ આપો. (૮)

હે અભિનદેવ ! બધા મનુષ્યોના હિત-ચિંતક આપ દૂરથી અને નજીકથી અનિષ્ટ-ચિંતકોથી હુમેશા અમારું રક્ષણ કરો. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! આપ સંગ્રામમાં, પ્રતિસ્યધી માટે તત્પર શત્રુઓને હરાવો છો. હે ઝડપથી શત્રુદ્ધા સંહારક ઈન્દ્રદેવ ! આપ વિપત્તિનાશક, સુખોત્પાદક અને શત્રુનાશક તથા વિઘ્નકારીઓને દૂર કરનારા છો. (૧૦)

હે ઈન્દ્ર ! જે રીતે માતા-પિતા પોતાના બાળકના રક્ષણ માટે તત્પર રહે છે તેવી રીતે પૃથ્વી અને આકાશ બન્ને આપના રક્ષણમાં રહે છે. જ્યારે આપ વૃત્તાસુરનો વંધ કરો છો ત્યારે યુદ્ધ માટે તત્પર શત્રુપક્ષવાળા બધા જ નબળા પડી જાય છે. (૧૧)

ત્રીજો ખંડ

અંતરિક્ષ દ્વારા મેઘનું વર્ષણ કરવા પ્રેરિત કરીને ભૂમિની પોષણશક્તિ વધારનારા, ઈન્દ્ર દેવતાના સામથ્યને યજો વધાર્યું છે. (૧)

સોમપાનથી પ્રસન્ન થયેલ ઈન્દ્ર પ્રકાશવાળ અંતરિક્ષને વિશેષ પ્રકાશ સંપન્ન કરે છે, તથા વાદળોને છિન્નાભિન્ન કરે છે. (૨)

ઈન્દ્ર (સૂર્યે) ગુણમાં રહેલ (અપ્રગટ) કિરણોને પ્રગટ કરી દેહધારીઓ સુધી પહોંચાડ્યા. એને રોકી રાખનારા અસુર નીચું મોં કરીને પલાયન થઈ ગયા. (૩)

અનેક શત્રુઓનો એક સાથે સંહાર કરનારા તથા બધા સ્તવનોમાં પ્રશંસિત એવા ઈન્દ્રનું પોતાના રક્ષણ માટે, અમે આવાહન કરીએ છીએ. (૪)

યુદ્ધ કરવા છતાંય કદી ન હારનારા, શત્રુઓને ભારે પડનારા અને સોમરસનું પાન કરનારા, ઈન્દ્રનો સહયોગ મેળવવા માટે અમે આવાહન કરીએ છીએ. (૫)

હે દર્શન કરવા યોગ્ય સર્વજ્ઞ ઈન્દ્ર ! અમારા માટે પર્યાપ્ત ધન લાવી

આપો. શત્રુઓની પાસેથી પણ, જીતીને લાવેલ ધનનો અમારા સંરક્ષણ માટે ઉપયોગ કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! આપની તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ, આપનું શૌર્ય, સામર્થ્ય, કુશળતા, પરાક્રમ અને શ્રેષ્ઠ વજને તેજ બનાવે છે. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! અંતરિક્ષથી આપના શક્તિ સામર્થ્યનો અને પૃથ્વીથી યશસ્વી સ્વરૂપનો વિસ્તાર થાય છે. જળપ્રવાહ અને પર્વત આપની પાસે, આપને પોતાના અધિપતિ ગણીને પહોંચે છે. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! મહાનાં આશ્રયદાતા માનીને વિષ્ણુ મિત્ર અને વરુણ વગેરે દેવતા આપનાં સ્તુતિગાન કરે છે. મરુદગાડોના બળથી આપ આનંદ પામો છો. (૯)

ચોયો ખંડ

હે અજિનદેવ ! બળ નિમિત્તે સાધક આપને નમન કરીને સ્તુતિગાન કરે છે. પોતાના પરાક્રમથી આપ શત્રુઓનો સંહાર કરો. (૧)

હે અજિનદેવ ! ગાયોની ઈચ્છા કરનારા, અમારા માટે પ્રચુર ધન આપો. મહાનતાના પોષક, આપની પાસે અમે મહાનતાની ઈચ્છા રાખીએ છીએ. (૨)

હે અજિનદેવ ! યુદ્ધમાં આપ અમારાથી વિપરિત ન થાવ. જેવી રીતે વજન ઊંચકનાર વજન ઉઠાવી લાવે છે એવ રીતે શત્રુની જીતેલી, સંઘરેલી સંપત્તિ લાવીને અમને આપો. (૩)

જેમ સમુદ્ર તરફ નદીઓ સ્વયં જૂકૃતી ચાલી જાય છે તેમ બધા પ્રજાજનો ઈન્દ્રના કોપની સામે જૂકી જાય છે. (૪)

સંસારને ભયભીત કરનારા વૃત્તાસુરના માથાને, શક્તિ સંપન્ન ઈન્દ્ર પોતાના તીક્ષ્ણ પ્રહારવાળા વજથી અલગ કરી દીધું. (૫)

જે શક્તિ સામર્થ્યથી ઈન્દ્ર બને ભૂલોક અને દ્યુલોકને બહારના આવરણની જેમ ધારણ કરીને પોતાને આધીન કરે છે. એવી શક્તિ અત્યંત પ્રકાશિત છે. (૬)

હે ઈન્દ્ર આપના મનરૂપી ઘોડા, ઉત્તમ જ્ઞાનયુક્ત અને ઐશ્વર્યવાન છે. તથા તે રમણીય અને સૌંદર્યશાળી પણ છે. (૭)

સુંદર સમર્થ હે ઈન્દ્ર ! શ્રેષ્ઠ કલ્યાણકરી રથમાં જોડવાના બને ધોડાની સાથે અમારા યજનમાં પદ્ધારો. આપના એ બને ઘોડા આપની શ્રેષ્ઠ સેવા કરે છે. (૮)

હે મનુષ્યો ! બને હાથોથી પ્રિય ફળને આપતાં ઈન્દ્રદેવ અમારા યજ્ઞમાં ઉપસ્થિત છે. માથું નમાવીને અમે એમનું દર્શન કરીએ. (૮)

[ઉત્તારચર્ચિકનો સત્તરમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• અટારમો અધ્યાય •

પહેલો પિંડ

સોમરસને તૈયાર કરનારા હે વાજકો ! પ્રસન્નચિત્ત અને પરાકર્મી વીર ઈન્દ્રની પાસે સોમરસને ઝડપથી ભેટ ધરો. (૧)

ઈશારાને સમજનારા, આનંદવર્ધિક ઈન્દ્રના બન્નેય ઘોડા મિત્રોની જેમ, વાળી દ્વારા સ્તુતિયોગ્ય ઈન્દ્રને યજ્ઞમાં લઈને વધારે. (૨)

સેકડો સાધનોથી અમારું રક્ષણ કરનારા, વૃત્તાસુરનો નાશ કરનારા, સોમપાયી ઈન્દ્ર ! અમારા યજ્ઞમાં અવશ્ય પધારો અને શત્રુઓને અમારાથી દૂર રાખો. (૩)

હે ઈન્દ્ર ! સમુદ્રને મળનારી નદીઓની જેમ, આપને સોમરસ પ્રાપ્ત થાવ. અન્ય કોઈ દેવતા આપનાથી ઉત્તમ નથી. (૪)

હે શક્તિમાન જાગરણશીલ ઈન્દ્ર ! આપ સોમપાનને માટે પોતાની જ્યુતિથી બધાં સ્થળોમાં વ્યાપ્ક છો, આપે ગ્રહણ કરેલો સોમ પણ પ્રશંસનીય છે. (૫)

હે વૃત્તહેત્તી ઈન્દ્ર ! અમારા દ્વારા અપાયેલ સોમ, આપને માટે પયાર્થી હો. આપની સાથે સોમરસ બધા દેવતાઓ માટે પયાર્પિત હો. (૬)

સ્તુતિઓથી પ્રદીપ્ત હે અજિનદેવ ! પ્રત્યેક મનુષ્યના કલ્યાણ માટે યજ્ઞ મંહિપમાં પ્રગટ થાવ. યાજકગણ રૈદ અજિન માટે સુંદર સ્તવનોનું ઉચ્ચારણ કરો. (૭)

અમાપ ધૂમ ધજાથી યુક્ત, આનંદપ્રદ મહાન અજિન, અમને જ્ઞાન અને વૈભવની તરફ પ્રેરિત કરો. (૮)

વિશ્વપાલક, અત્યાંત તેજસ્વી અને ધજ જેવા ગુણોથી યુક્ત, દૂરદર્શી અજિનદેવ ! આપ વૈભવશાળી રાજાની જેમ અમારી સ્તવનુંપી રાણીઓને ગ્રહણ કરો. (૯)

હે સ્તોત્રાઓ ! સોમરસ સંગ્રહ કર્યા પછી, બધાના સહાયક અને

શક્તિમાન ઈન્દ્ર માટે સંગઠિત બનીને સ્તોત્રોનું ગાન કરો. જેમ ગાયોને ઘાસ સુખકારક છે એમ ઈન્દ્રને સ્તોત્ર સુખદાયક છે. (૧૦)

બધાના આશ્રયદાતા એ ઈન્દ્ર મારી સુત્રિઓને સાંભળ્યા પછી અમને ધન-ધાન્યના રૂપમાં અપાર વૈભવ આપવામાં અટકતા નથી. (૧૧)

બીજો ખંડ

વિષ્ણુએ પોતાના શક્તિ સામર્થ્યના વિસ્તાર માટે પોતાના પગને ત્રણ પ્રકારે સ્થાપિત કર્યા ત્યારે તેની ચરણરજુમાં આખુંય વિશ્વ સમાઈ ગયું. (૧)

વિશ્વરક્ષક, અવિનાશી વિષ્ણુ ત્રણો લોકમાં યજાદિ કર્મોનું પોષણ કરતાં ત્રણ ચરણોથી જગતમાં વ્યાપ્ત છે. અર્થાત ત્રણ શક્તિધારાઓ મારફતે વિશ્વનું જંગાલન કરે છે. (૨)

બધાં કાયોને પ્રેરણા અને ગતિ આપનારા વિષ્ણુનાં કાયોને જુઓ. તેઓ ઈન્દ્રના યોગ્ય સહાયક મિત્ર છે. (૩)

જે રીતે સામાન્ય આંખોથી આકાશમાં રહેલા સૂર્યને સરળતાથી જોઈ શકાય છે. એવી રીતે વિદ્વાનો પોતાના શાનચક્ષુઓથી વિષ્ણુના શ્રેષ્ઠ સ્થાનને જુઓ છે. (૪)

આળસરહિત વિદ્વાન સ્તોત્રા વિષ્ણુના પરમ પદને ઉત્તમ કર્મ દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે. (૫)

એ વિષ્ણુરૂપ ઈશ્વરે પૃથ્વીના જે સર્વોચ્ચ સ્થાનથી પોતાના પરાકરમને સ્થાપિત કર્યું છે. એવા શ્રેષ્ઠ લોકથી બધા દેવતાઓ અમારું રક્ષણ કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! દૂર હોવા છતાં પણ આપ અમારા યજામાં પધારો અને અમારી ભાવભરી સુત્રિઓને સાંભળો. જ્ઞાનીજનોની વિદ્વત્તા આપને દૂર ન કરો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! આપની તૃપ્તિ માટે સોમરસ તૈયાર કરીને બધા જ ઋત્વિજ મધ ઉપર બેઠેલી માઘીઓની જેમ એકત્રિત થઈને બેસે છે. ઐચ્છયની કામનાથી પોતાની ઈચ્છાઓને આપ પર એવી રીતે સ્થાપિત કરે છે, જે રીતે શૂરવીર ધનની ઈચ્છાથી રથ ઉપર પગ રાખે છે. (૮)

સુત્રિ કરવા યોગ્ય હે ઋત્વિજો ! ઈન્દ્ર માટે સનાતન મોઢે કરેલા સ્તોત્રોનો પાઠ કરો. પૂર્વયજોના બૃહતી છંદમાં સામગ્રાન કરો. એનાથી સ્તોત્રાઓની મેધા-બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય છે. (૯)

શુદ્ધ ગો-દુંગ મિશ્રિત સોમરસ ઈન્દ્ર માટે સમર્પિત છે. આ સોમ

એમના આનંદને વધારનાર બનો. એ અમને સૂર્યની તેજસ્વિતા, ભૂમિ અને આપાર વૈભવ પ્રદાન કરે. (૧૦)

હે સોમ ! વૃત્ત અથવિ દુરાચારીઓનો નાશ કરનાર, દક્ષિણા આપનાર, પરાકમી ઈન્દ્રની તૃપ્તિ માટે તથા યજસ્થળમાં બેઠેલા યાજકના પ્રિય લાભ માટે આપને સુપાત્રમાં રાખવામાં આવે છે. (૧૧)

હે મિત્રો ! તમે અને અમે એ પરાકમી, પૌર્ણિક, શ્રેષ્ઠ સુગંધથી મુક્ત શક્તિ સામર્થ્યને વધારનાર સોમરસને પ્રાપ્ત કરીએ. (૧૨)

દેવતાઓના ઉલ્લાસને વધારનાર, સુંદર હુંખનાશક અને બધાનું પોષણ કરનાર સોમરસ શુદ્ધ કરનાર દ્વારા પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરતાં સ્થિર થાય છે. (૧૩)

હે સહુના આશ્રયદાતા ઈન્દ્ર ! આપનું કોણ શું કરી શકે છે ? હે વૈભવશાળી ! આપના પ્રત્યે શ્રદ્ધા ધરાવનાર બળવાન સાધક, હુંખના વખતે આપ દ્વારા જ બળની મદદ પ્રાપ્ત કરે છે. (૧૪)

ત્રીજો પંડ

હે યાજકો ! મધુર સુખદાયક, સોમરસને ઈન્દ્રની તૃપ્તિ માટે હાજર કરો. સામર્થ્યવાન, શક્તિવધક ઈન્દ્ર જ સ્તુતિ યોગ્ય છે. (૧)

હે અશ્વપતિ ઈન્દ્ર ! આપની ઋષિ પ્રાણિત સ્તુતિઓને પોતાના સામર્થ્ય અને તેજસ્વિતાથી બીજું કોઈપણ પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. અથવિ આપના જેવું બળવાન અને તેજસ્વી બીજું કોઈ નથી. (૨)

અમે એ વૈભવશાળી ઈન્દ્રનું ઐશ્વર્યની ઈચ્છાથી આવાહન કરીએ છીએ, જે પ્રમાદરહિત યાજકોના યજોથી વૃદ્ધિ પામે છે. (૩)

હે સ્તુતિ કરનારા સ્તોત્રાઓ ! દેવલોકના પ્રતિનિધિ એવા યજની પૂજા કરો. જેનાથી ઋત્સ્વિકગણ હિવ્ય વિભૂતિઓ મેળવે છે. હે અઞ્જિટેવ ! આપ હિવ્ય આદિ પદાર્થોને દેવતાઓ સુધી પહોંચાડવામાં મધ્યસ્થી છો. (૪)

હે વિદ્વાન ઋષિઓ ! પ્રયુર વૈભવ આપનારા, અતિ તેજસ્વી, આ શ્રેષ્ઠ શાનયજના નિયામક, ચિરંતન અજીવની, યજની સફળતા માટે વંદના કરો. (૫)

હે સોમ ! પથ્થરો વડે તૈયાર કરવામાં આવેલ, શુદ્ધ બનીને પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરનાર લીલી આભાથી યુક્ત આપ, લાકડાના પાત્રમાં એવી રીતે સ્થિર રહ્યા છો જેમ કોઈ શૂરવીર બહાદુરી સાથે નગરમાં પ્રવેશ કરે છે. (૬)

બળવદ્ધક, પરિપુષ્ટ અસ્ત્રની જેમ પ્રિય ઋત્વિજો દ્વારા ઉનની ગરણીથી ગળાતો, વિદ્વાનોની સ્તુતિથી વખણાતો સોમરસ પવિત્ર બની રહ્યો છે. (૭)

અમે એ વજશક્તિથી યુક્ત ઈન્દ્રને પહેલાં પણ સોમરસનું પાન કરાવતા રહ્યા છીએ. આ યજમાં ઈન્દ્ર માટે આજે પણ સોમરસ અર્પિત કરો. સ્તોત્રગાન સાંભળવા માટે જરૂર તેઓ અહીં પદારે. (૮)

વરુઓ જેવા કૂર શત્રુ પણ ઈન્દ્રની સામે અનુકૂળ બની જાય છે. એવા તે અમારી પ્રાર્થનાઓને સ્વીકારતાં અમને ઉત્કૃષ્ટ ચિંતનયુક્ત વિવેકબુદ્ધિ આપે. (૯)

હે ઈન્દ્ર અને અજિનદેવ ! દિવ્યગુણોથી યુક્ત આપ સંઘર્ષોમાં સફળ થયેથી શોભાયમાન બનો છો. આ આપના શૌર્યની ઓળખાણ છે. (૧૦)

સત્યમાર્ગનો સહારો લઈ સાધનાથી સિદ્ધિના સિદ્ધાંતને ફળીભૂત કરે છે. (૧૧)

હે ઈન્દ્ર અને અજિનદેવ ! આપ બન્નેની શક્તિઓ અને સદ્ગુણાઓ પરસ્પર સહયોગી ભાવથી કાર્ય કરે છે. આપ અવિલંબ કાર્ય કરવામાં સમર્થ છો. (૧૨)

યજમાં બધાની વર્ચ્યે બેસીને સોમરસ પીનારા ઈન્દ્રને અને એમના આયુષ્યને ભલા કોણ જાડી શક્યું છે ? માથા ઉપર રક્ષાકવચ ધારણ કરીને સોમપાનથી આનંદિત ઈન્દ્ર શત્રુનાં નગરોને પોતાના પરાક્રમથી નાશ કરે છે. (૧૩)

પોતાના તેજથી વિચરણ કરનાર અમારા માટે સન્માનનીય હે ઈન્દ્ર ! સોમયજમાં પદારો. શત્રુની શોધમાં ફરનારા, મતવાળા હાથીની જેમ આપને રથ લઈને યજમાં જતા કોઈ રોકી શકતું નથી. (૧૪)

જે શત્રુઓથી સુસજ્જિત યુદ્ધભૂમિમાં અહગ રહેનારા, અપરાજેય, પરાક્રમી, વૈભવશાળી ઈન્દ્ર અમારી સ્તુતિઓ સાંભળી બીજે નહિ જતાં આ યજમાં જ ઉપસ્થિત રહેશે. (૧૫)

શોથો ખંડ

શુદ્ધ જ્યોતિર્મય પવિત્રતાવાળા સોમરસને વેદમંત્રોની સ્તુતિઓ સાથે શુદ્ધ કરવામાં આવે છે. (૧)

સંસકારિત થનારો દિવ્ય સોમ અંતરિક્ષથી ધરતીના ઊંચા ભાગ, પર્વત

શિખરોમાં પ્રવાહિત થાય છે. (૨)

પવિત્રતાને પ્રાપ્ત થનારો ઉજ્જવળ સોમરસ વિકારોનું શમન કરતાં
તીવ્રગતિથી સુપાત્રમાં સ્થિર થાય છે. (૩)

હુદ્દ-હુરાચારીઓ શત્રુઓને નષ્ટ કરીને હમેશા યુદ્ધમાં વિજય પ્રાપ્ત
કરનારા, અપરાજ્ય સાધકોને અપાર વૈભવ આપનારા ઈન્દ્ર અને અજિનદેવની
વંદના કરીએ છીએ. (૪)

હે ઈન્દ્ર અને અજિનદેવ ! વૈદિક મંત્રોના પાઠ કરનારા અને સામગ્યાન
કરનારા યાજકગણ આપની વંદના કરે છે. હું પણ ધન-ધાર્યાની ઈચ્છાથી
આપની સુત્રિ કરું છું. (૫)

હે ઈન્દ્રાજિ ! દસ્યુઓ દ્વારા સંરક્ષિત નબ્યાણું નગરોને એક જ
આકમણથી બધાને એક સાથે કંપાયમાન કરનારા અમે આપનું આવાહન
કરીએ છીએ. (૬)

બળ અથર્ત ઘર્ષણથી પ્રગટનાર, સૌંદર્યવાન હે અજિનદેવ ! અમે
યાજકગણ, ધન-ધાર્યા અને આપનું સાંનિધ્ય મેળવવાની ઈચ્છાથી વંદના
કરીએ છીએ. (૭)

રૌના સમાન જાજવલ્યમાન હે અજિનદેવ ! ધાયામાં મળનારી હુંકની
જેમ, અમે આપના સંરક્ષણમાં રહીને સુખ મેળવીએ છીએ. (૮)

બળદાન શિંગડાની જેમ, તેજરસી જવાળાઓવાળા વીર ધનુદર સમાન
પરાકમી હે અજિનદેવ ! આપે દુષ્ટોનાં આશ્રયસ્થાનોને નષ્ટ કર્યા છે. (૯)

હે અજિનદેવ ! યક્ષીય સર્કમોથી યુક્ત માનવો માટે કલ્યાણકારી
પોતાની તેજસ્વિતાથી યજોનું રક્ષણ કરનારા, આપની અમે ઉપાસના કરીએ
છીએ. (૧૦)

જે અજિન સંસપરના કલ્યાણ માટે યજમાં ઉપસ્થિત અવરોધોને દૂર કરે
છે. જગતને પોતાના વશમાં રાખનારા તથા બધી જ ઋતુઓને બનાવનારા છે,
એ જ એને વિસ્તાર આપનારા છે. (૧૧)

બૂત અને ભવિષ્યમાં જન્મ લેનારા, જેની ઈચ્છા રાજે છે એવા
એકમાત્ર રાજાધિરાજ અજિનદેવ પોતાનાં પ્રિય યજ્ઞસ્થળોમાં બિરાજમાન
છે. (૧૨)

[ઉત્તરાર્થિકનો અફારમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• ઓગણીસમો અદ્યાય •

પહેલો ખંડ

પોતાના તેજસ્વી રૂપમાં સુશોભિત થનારા મેઘાવી અજિને પુરાતન સ્તોત્રોથી જીત્વિજો દ્વારા પ્રજ્વલિત કરવામાં આવે છે. (૧)

ઉજને નીચે ન પડવા દેનાર, પવિત્ર બનાવનાર, પ્રકાશવાન અજિનનું આ ઉત્તર યજામાં અમે આવાહન કરીએ છીએ. (૨)

હે પૂજ્ય મિત્રતુલ્ય અજિનદેવ ! આપ શુભ જ્વાળાઓ અને તેજથી પૂજી બનીને દેવોની સાથે આ યજામાં પ્રતિષ્ઠિત થાવ. (૩)

હે પથ્થરોથી કુટાપેલા શુદ્ધ સોમ ! આપનાં ઉઠતાં બળતરંગો દ્વારા રાક્ષસોનો વિનાશ થાય છે. આપ અમારી સાથે સંધર્ષ કરનારા શત્રુઓને દૂર કરો. (૪)

હે સોમ ! આપ આપના સામર્થ્યથી શત્રુનો નાશ કરનાર છો. રથોના યુદ્ધમાં શત્રુઓનો નાશ થવાથી, અમે નિર્ભય અંતઃકરણથી ધનપ્રાપ્તિ માટે આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૫)

આ સંસ્કારિત સોમનાં કર્માથી દુષ્ટ રાક્ષસોની પ્રગતિ થઈ શકતી નથી. હે સોમ ! આપની વિસુદ્ધ યુદ્ધની ઈચ્છાવાળા શત્રુઓનો આપ વિનાશ કરો. (૬)

આનંદ રસ વહેવાતનાર, બળ અને ઉત્સાહવર્ધક આ લીલા આભાવાળા સોમને નદીઓના પાણીના માધ્યમથી ઈન્દ્ર માટે પ્રેરિત કરો છો. (૭)

હે ઈન્દ્ર ! આનંદદાયક મોરપંખના જેવા વાળવાળા ઘોડા સહિત આપ યજામાં આવો. શિકારીની જેમ રસ્તામાં જળ બિધાવનારા આપને અટકાવી ન શકે એને રણની જેમ છોડીને આવો. (૮)

એ ઈન્દ્ર વૃત્તાસુરનો નાશ કરનાર, રાક્ષસોના બળને ચૂર ચૂર કરનાર, એમના નગરનો ધ્વંશ કરનાર, જળવૃષ્ટિ કરનાર, ઘોડાથી સજાવેલ રથમાં બિરાજમાન થઈને, બળવાન શત્રુઓને હરાવનાર છો. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! ગંભીર સમુદ્રને જળધારાઓથી પુષ્ટ કરવા સમાન આપ યાચિકને ઈષ્ટ ફળ આપીને પુષ્ટ કરો છો. જેમ ઉત્તમ ગોવાળ પોતાની ગાયોને ઉત્તમ ઘાસ વગેરે આપીને હષ્ટપુષ્ટ બનાવે છે. જેમ ગાયો ઘાસ ખાય છે, નદીઓ સમુદ્રમાં મળે છે, એવી જ રીતે સોમ આપને પુષ્ટ બનાવે છે. (૧૦)

જેમ તરસ્યું હરણ પાણીથી ભરેલા જળાશય તરફ જાય છે એ રીતે હે ઈન્દ્ર ! આપ મિત્રની જેમ જલદી અમારી પાસે આવો અને મેઘાવી પુરુષોના યજમાં બેસી સોમપાન કરો. (૧૧)

હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! સોમયજ્ઞ કર્તાઓને વૈભવ પ્રદાન કરવા માટે સોમરસ આપને આનંદિત બનાવો. પાત્રમાં રાખેલ શુદ્ધ સોમરસ પીને આપ શ્રેષ્ઠ બળથી યુક્ત બનો છો. (૧૨)

હે શક્તિશાળી, તેજસ્વી ઈન્દ્ર ! આપ માનવોના પ્રશંસક છો. હે ધનવાન ઈન્દ્ર ! આપના જેવું સુખ આપનાર બીજું કોઈ નથી, તેથી અમે આપના માટે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૧૩)

હે વિશ્વના આશ્રય ઈન્દ્ર ! આપના દ્વારા આપેલ ધન-સાધન અમારા માટે વિનાશકારી ન બને. રક્ષણ માટે પ્રેરિત આપની આપેલી શક્તિઓ વિદ્વંસ ન કરે. હે માનવહિતેષી ઈન્દ્ર ! અમને સજજન નાગરિકોને તમામ પ્રકારની સંપત્તિ આપો. (૧૪)

બીજો ખંડ

બધાં પ્રાણીઓની પ્રેરક, ફળદાયક, પોતાની બહેન સમાન રત્નીના અંતમાં પ્રકાશ ફેલાવનારી સૂર્યપુન્રી ઉધાને બધા જુઓ છે. (૧)

વીજળી જેવા અદ્ભુત પ્રકાશવાન કિરણોની માતા, યજ્ઞ આરંભ કરનારી ઉધા અચિનીકુમારોની મિત્ર છે. (૨)

આપ અચિનીકુમારોનાં મિત્ર છો અને દીપ્તિમાન કિરણોના રચનારા છો એટલા માટે હે ઉધા આપ સ્તુતિ યોગ્ય છો. (૩)

આ પ્રિય અપૂર્વ ઉધા આકાશના અંધકારનો નાશ કરે છે. હે અચિનીકુમારો, અમે મહન સ્તોત્રો દ્વારા આપની સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૪)

આ અચિનીકુમારો શત્રુનાશક નદીઓના ઉત્પત્તિકર્તા, વિવેકપૂર્વક કમ કરનારાને સંપત્તિ આપનાર છે. (૫)

હે અચિનીકુમારો ! જ્યારે આપનો રથ પક્ષીની જેમ આકાશમાં પહોંચે છે ત્યારે પ્રશંસનીય સ્વર્ગલોકમાં પણ આપને માટે સ્તોત્રોનો પાઠ કરવામાં આવે છે. (૬)

હે હવનોનો પ્રારંભ કરનારાં ઉધા ! અમને એ વિલક્ષણ ઐશ્વર્ય આપો. જેનાથી અમે સંતાન વરેરેનું પોષણ કરી શકીએ. (૭)

ગાયો અને ઘોડાથી યુક્ત, યજ્ઞ કર્મનાં પ્રેરક ઉષા ! આજે આપ અમને ધન-ધાન્યથી યુક્ત બનાવો. (૮)

હે હુવનોનો પ્રારંભ કરનારાં ઉષા ! લાત આભાયુક્ત ઘોડાઓને પોતાના રથમાં જોડો અને એમને વિશ્વનાં તમામ સૌભાગ્ય પ્રદાન કરો. (૯)

હે અચિનીકુમારો ! શત્રુનાશક આપ ગાયો અને સોનાના રથને મનોયોગપૂર્વક અમારા તરફ પ્રેરિત કરો. (૧૦)

ઉષાની સાથે જગ્રત કિરણો સ્વર્ણિય પ્રકાશમાં રહેલ દુઃખનિવારક અને સુખદાયી અચિનીકુમારોને આ યજ્ઞમાં સોમપાન માટે લાવો. (૧૧)

ગ્રીજે ખંડ

એ અજિનનું અમે સ્તવન કરીએ છીએ જે સર્વવ્યાપક છે. જેના આશ્રયમાં ઘોડા જાય છે – ગાયો જાય છે. નિત્યકર્મ કરનારા, હવિદાતા યજ્ઞમાન પણ એમના આશ્રયમાં જાય છે. એવા આપ અમને સ્તોત્રાઓને પ્રચુર અન્ન આપો. (૧)

આ અજિન ખરેખર યજ્ઞમાનને અન્ન આપનાર પૂજ્ય અને દરેક પર ધ્યાન રાખનાર છે. એ પ્રસન્ન થઈને યજ્ઞમાં બધાને ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરવામાં સહેજ પણ સંકોચ કરતા નથી. હે અજિનદેવ ! આપ સ્તોત્રાઓને પર્યાપ્ત પોષણ આપો. (૨)

આ અજિન સર્વવ્યાપક છે. જેના આશ્રયમાં ગાયો જાય છે. ઝરપી ઘોડા અને ઉત્તમ પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન જાય છે, એવા એ અજિનદેવ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે. હે અજિનદેવ ! અમે સ્તોત્રાઓને જે ઈષ્ટ હોય તે અન્ન આપો. (૩)

હે સુપ્રકાશિત ઉષા ! પહેલાંની જેમ અમને શાનયુક્ત બનાવો. ઐશ્વર્ય પ્રાપ્તિ માટે બોધ આપો. હે શ્રેષ્ઠ કુળવાળાં – સત્ય બોલનાર વર્યના પુત્ર સત્યશ્રવાને આપ કૃપાપાત્ર બનાવો. (૪)

હે ધૂલોકનાં પુત્રી ઉષા ! આપ શુદ્ધદયના પુત્ર સુનીથને માટે અંધકારને દૂર કરી પ્રકાશિત થયાં, એવા આપ અમારા ઉપર પણ કૃપા કરો. (૫)

હે અંતરિક્ષવાસિની ઉષા ! આજે અમારા અંધકારને દૂર કરી અમને પુજ્ઞ ધન આપો. (૬)

હે અચિનીકુમારો ! આપના વૈભવ અને પરાકર્મને ધારણ કરનારા, અત્યંત પ્રિય રથને સ્તોત્રાંગ્રસિ પોતાની સ્તુતિઓ દ્વારા સુશોભિત કરે છે. એટલા માટે હે બ્રહ્મજ્ઞાની ! અમારી સ્તુતિઓ સાંભળો. (૭)

હે અશ્વિનીકુમારો ! આપ બીજાઓને છોડીને અમારી નજીક આવો. અમે અમારા દુશ્મનો પર વિજય મેળવવા સફળ બનીએ. હે શત્રુનાશક, સોનાના રથવાળા ઉત્તમ ધન સંપન્ન, નદીઓની જેમ પ્રવાહમાન, મધુર, વિદ્યાવાન અમારી સ્તુતિઓને સાંભળો. (૮)

હે અશ્વિનીકુમારો ! સ્વરૂપરથ, શત્રુ ઉત્પીડક, રલધારક, ધનધાન્ય યુક્ત, યુદ્ધમી, આપ અમારા યજ્ઞમાં આવીને પ્રતિષ્ઠિત થાવ. હે મધુર વિદ્યાવાન, અમારી સ્તુતિઓને સાંભળો. (૯)

ચોયો ખંડ

યાજકોની સમિધાથી પ્રજ્વલિત અજિન, ઉંઘમાંથી જગેલી ગાયોની જેમ ચેતન હોય છે. પ્રાતઃકાળમાં પ્રજ્વલિત અજિનની જવાળા, વૃક્ષની ફેલાતી ડાળીઓની જેમ આકાશમાં ફેલાય છે. (૧)

યજ્ઞનો આધાર અજિન, યજ્ઞકાર્ય માટે દેવો દ્વારા પ્રદીપ્ત થાય છે. એ અજિન પ્રાતઃકાળમાં શ્રેષ્ઠ માનસિકતાથી ઊર્ધ્વગામી હોય છે. એનું તેજસ્વી રૂપ પ્રત્યક્ષ બની જાય છે. આ મહાન દેવ જગતને અંધકારથી મુક્તિ આપે છે. (૨)

પ્રજ્વલિત અજિનની તેજોમય કિરણોથી સમગ્ર સંસાર પ્રકાશિત થાય છે. જ્યારે યજ્ઞ-પાત્રો દ્વારા ધી હોમવામાં આવે છે ત્યારે અજિન પ્રદીપ્ત બનીને તે ધીનું પાન કરે છે. (૩)

બધા પ્રકાશમાન પદાર્�ોમાં આ ઉષા વધારેમાં વધારે તેજ્યુક્ત છે. એનો વિલક્ષણ પ્રકાશ પૂર્વમાંથી ફેલાઈને બધા પદાર્થોને પ્રકાશિત કરે છે. સૂર્યના અસ્ત પદ્ધી ઉત્પન્ન થયેલી રાત્રી આ ઉષાના ઉદ્ય માટે પોતાની વર્ચે સ્થાન આપે છે. (૪)

ઉજ્જવળ પ્રકાશવાળી ઉષા સૂર્યરૂપી પુત્રને લઈને પ્રગટ થઈ છે અને રાત્રી કાળા રંગને ! ઉષા અને રાત્રી બન્નેય સૂર્યની સાથે સમાન મિત્રભાવથી યુક્ત છે. બન્નેય અવિનાશી અને કમશઃ એક પદ્ધી એક આકાશમાં વિચરે છે, તથા એકબીજાના પ્રભાવને નષ્ટ કરનારાં છે. (૫)

રાત્રી અને ઉષા બન્નેનો બહેનો જેવો એક જ માર્ગ છે અને તે અંત છે. એ માર્ગ થઈને ઉષા અને રાત્રી એકની પાછળ એક એમ ચાલે છે. એકબીજાથી વિપરીત રૂપવાળી હોવા છતાંય પણ એક મનોભૂમિવાળી છે. કદીય પરસ્પર વિરુદ્ધ થતી નથી. પોત-પોતાનાં કાર્યોમાં બન્ને નિરત રહે છે. (૬)

ઉષાના મુખરૂપી આ અભિની દીપ્તિમાન બન્યો છે. દિવય સ્તુતિઓનો પ્રારંભ થયો છે. હે રથમાં બિરાજેલ અધિનીકુમારો ! યજ્ઞમાં પીવા યોગ્ય સોમની નજીક આવી અમને દર્શન આપવા યજ્ઞમાં પદ્ધારો. (૭)

હે અધિનીકુમારો ! સંસ્કારિત પદ્ધારોને કૃપાપૂર્વક સ્વીકારો. આ યજ્ઞમાં હાજર રહેનારા આપના નિમિત્ત સ્તુતિ કરવામાં આવે છે. દિવસનો પ્રારંભ થતાં જ રક્ષક લઈને આવતા આપ યાજકને સુખ પ્રદાન કરો. (૮)

હે અધિનીકુમારો પ્રાતઃ સૂર્યોદય સમયે અને સાંજના સંહિકાળમાં ગાયોના દોહન સમયે સુખદાયી રક્ષણ કરવાનાં સાધનો સાથે આપ પદ્ધારો. હજુ સોમપાનની કિયા શરૂ થઈ નથી. આપ જલદી પદ્ધારો. (૯)

પાંચમો ખંડ

ઉષાકળના સમયે આકાશના પૂર્વદિશમાં પ્રકાશ ફેલાઈ જાય છે. જેમ વીર શસ્ત્રોને તીક્ષ્ણ બનાવે છે એવી જ રીતે પોતાના પ્રકાશથી જગતને પ્રકાશિત કરતી તે ગમનશીલ અને તેજસ્વી ઉષા દરરોજ ઉગે છે. (૧)

ઉષાકળમાં લાલ આભાયુક્ત કિરણો સ્વાભાવિક રૂપે ક્ષિતિજ ઉપર આવી ગયા છે. જાતે જ જોડેલ બળદોના રથથી ઉષાએ પહેલાં જ્ઞાનનો સંચાર કર્યો. પછી પ્રકાશદાતા તેજસ્વી સૂર્યની સેવા કરવા લાગ્યો. (૨)

શ્રેષ્ઠકર્મ અને શ્રેષ્ઠ પ્રયોજન માટે દાન આપનારા, સોમરસને સંસ્કારિત કરનારા, યજમાનને પોતાનાં કિરણોથી પ્રચુર માત્રામાં અન્ન વગેરે આપતી ઉષા આકાશને તેજથી ભરી દે છે. (૩)

વેહિકામાં પ્રદીપત થયેલ આ અભિની પ્રેત્યક્ષ પ્રગટે છે. મહાન ઉષા પોતાના તેજથી લોકોને આનંદ પમારે છે. હે અધિનીકુમારો ! આપ યજ્ઞમાં હાજર રહેવા માટે પોતાના ઘોડાને રથમાં જોડી પ્રસ્થાન કરો. (૪)

હે અધિનીકુમારો ! આપ આપના શ્રેષ્ઠ રથને જોડીને અમારા ક્ષત્રિયોને ધીથી પુષ્ટ કરો. અમારી પ્રજાઓમાં જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરો અને અમે યુદ્ધમાં શત્રુઓને હરાવી ધન મેળવવામાં સમર્થ બની શકીએ. (૫)

હે અધિનીકુમારો ! ત્રણ પૈંડાવણો અને મધુર અમૃતને ધારણ કરનારો, ઝડપી ઘોડાથી જોડેલ પ્રશંસનીય, સમસ્ત ઐશ્વર્ય અને સૌભાગ્યથી ભરેલો રથ અમારા પરિજનો અને પશુઓને માટે સુખ મેળવવાની પરિસ્થિતિઓ લઈને આવે. (૬)

હે સોમ ! આપની અવિરલ ધ્યાનાં, પ્રચુર અન્ન વગેરે આપનારી છે.

જેમ આકાશમાંથી વૃષ્ટિ થાય છે, એમ જ આપની ધારાઓ પૃથ્વી ઉપર અન્નની વૃષ્ટિ કરે છે. (૭)

બધાં જ પ્રિય કર્મો પર દસ્તિ રાખનારો, લીલી આભાવાળો સોમ શત્રુઓ પર આયુધોનો પ્રહાર કરતો આગળ વધતો જાય છે. (૮)

એ દરરોજ ઉત્તમ કર્માને સંપન્ન કરનારો સોમ ! ઋત્ત્વિજો દ્વારા સંસ્કારિત થતો, રાજની જેમ ભય વગરનો અને તેજસ્વી જગ્યાય છે. મને બાજ પક્ષીની જેમ વેગપૂર્વક જીલમાં ભેણવવામાં આવે છે. (૯)

હે સોમ ! પવિત્ર થનારા આપ ધૂલોક અને પૃથ્વીલોકમાં સંબ્યાપ્ત રહેતાં અમને તમામ પ્રકારની સંપત્તિ પ્રદાન કરો. (૧૦)

[ઉત્તરાર્થીકનો ઓગણીસમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• વીસમો અધ્યાય •

નવમો પ્રપાઠક

પહેલો ખિંડ

સોમરસની બળ વધારનારી તથા દેવો પર પોતાનો અનુકૂળ પ્રભાવ પાડનારી પ્રભાવકારી ધારાઓ વેગપૂર્વક પાત્રમાં એકત્ર થવા માંડી છે. (૧)

વિદ્ધાન અધ્વર્યુગણ પોતાની વાણી દ્વારા ઘોડા સમાન વેગવાળા સ્તુત્ય સોમને શુદ્ધ કરે છે. (૨)

હે સંપત્તિશાળી અને સ્તુત્ય સોમ ! પવિત્ર થનારા આપ આપના ગ્રચંડ પરાકમથી રક્ષા કરનારા છો. સમુદ્ર જેવા આપ દિવ્યરસોથી આ પાત્રને પૂર્ણ કરી દો. (૩)

ऋતુને અનુકૂળ યજ્ઞાદિ કર્મોથી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલાં ઈન્દ્રના નામથી જે પ્રસિદ્ધ છે એ મેધાવી જ્ઞાનીની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (૪)

ઘણું કરીને લોકો જે રીતે સદાચારી પુરુષની પાસે કલ્યાણની ઈચ્છાથી જાય છે. હે મહાબળવાન ઈન્દ્ર ! અમારી સ્તુતિઓ પણ એવી જ રીતે આપની પાસે જાય છે. (૫)

જેવી રીતે રાજમાર્ગમાંથી અનેક અન્ય માર્ગ નીકળે છે એવી રીતે હે ઈન્દ્ર ! ઉપાસકો માટે જુદા જુદા પ્રકારના અનુદાન ઉપલબ્ધ થતાં રહે છે. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! પોતાના રક્ષણ માટે અને સુખપ્રાપ્તિ માટે અનેક શ્રેષ્ઠ કર્મો કરનારા, શત્રુનાશક સજજનો અને વીરોના પાલક આપની જે રીતે લોકો રથની પ્રદક્ષિણા કરે છે એવી રીતે આપની આરાધના કરે છે. (૭)

મહાન શક્તિમાન, ઘણાં ઉત્તમ કર્મ કરનાર પૂજ્ય ઈન્દ્ર ! આપ તમામ પ્રકારના મહિમાથી યુક્ત બનીને સંસારભરમાં સંવ્યાપ્ત રહો છો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! આપના હાથ સર્વત્ર વ્યાપક, ગતિશિલ, સ્વર્ગયુક્ત વજને ધારણા કરનારા છે. (૯)

જે અજિન યજમાનો દ્વારા નિર્મિત, યજ્ઞ દેવિઓને પ્રદીપ્ત કરે છે, જે જહપી ઘોડા અને વાયુની જેમ ગતિવાળા તથા દૂર દષ્ટા છે તે અનેકરૂપોમાં સુશોભિત અજિનસમાન તેજોમય છે. (૧૦)

બે અરણિઓના મંથનથી પ્રગટ થતો અજિન બધા લોકો પ્રકાશિત કરે છે. આ પરમપૂજનીય અજિન યજણાળામાં નિવાસ કરે છે. (૧૧)

દેવતાઓનું આવાહન કરનાર અજિન યજ્ઞ સહિત ઉત્તમ કર્મોનો ધારક છે. તે અમને હવિ આપનાર ઉત્તમ પુત્ર પ્રાપ્ત કરાવે છે. (૧૨)

ઈન્દ્ર આદિ દેવોને બોલાવનાર હે અજિન ! તમારા સ્તોત્રોના ગાન વડે સ્તોત્રાઓ હવ્યવાહક એવા તમારી વૃદ્ધિ કરે છે. (૧૩)

હે અજિન ! તમે સેવનિય છો અને પ્રદીપ્ત થઈને અભીષ્ટ ફળ આપનારા તમે અમારા યજ્ઞનું નેતૃત્વ કરો છો. (૧૪)

સૂર્ય સમાન તેજસ્વી હે અજિન ! તમે અમારા યજ્ઞમાં પૂજનીય ઈન્દ્ર આદિ દેવતાઓની સાથે પદ્ધારો અને નેતૃત્વ કરો. (૧૫)

ઝીજો પંડ

હે અમર ! હે પ્રાણીઓના જ્ઞાતા અજિન ! તમે ઉષાકાલિન દેવતાઓ દ્વારા યજમાનને ધન પ્રાપ્ત કરાવો અને આ યજ્ઞમાં દેવતાઓને આમંત્રો. (૧)

હે અજિન તમે સંદેશવાહક અને હવિવાહક યજોનાં રથરૂપ અસ્થિનીકુમારો અને ઉષાની સાથે અમને અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો. (૨)

બધાં કાયો કરનાર, સંચામમાં ઘણાં શત્રુઓનો નાશ કરવામાં સમર્થ તરુણ વ્યક્તિને પણ ઘડપણ ખાઈ જાય છે. હે પુરુષો ! દેવોના અધિપતિ ઈન્દ્રના મહત્વથી પરિપૂર્ણ આ કાયને જુઓ. ઘરડો થયેલ જે પુરુષ મૃત્યુ પામે છે તે આવતીકાલે ફરીથી ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. (૩)

સર્વશક્તિ સંપન્ન, લાલ આભાયુક્ત પક્ષી સમાન, મહાન પરાકર્મી અને

સનાતન ગતિશીલ ઈન્ડ જેને કર્તવ્યના રૂપમાં નિશ્ચિત કરી લે છે એ જ કરે છે. નકામું કશું જ નહિ. પ્રિય વૈભવને પોતાના પરાકરમથી મેળવવા તે સ્તોત્રાઓને તમામ પ્રકારનું ઐશ્વર્ય આપનારા છે. (૪)

વજધારી ઈન્ડ, મરુદુગણો સાથે મળીને મહાન પૌરુષ્યયુક્ત કર્મ કરે છે. વૃત્તાદિ શત્રુઓને મારવા માટે જળવૃદ્ધિ કરે છે. મરુદુગણ ઈન્ડના સહાયક બને છે. (૫)

આ સોમરસ્ય મરુદુગણો માટે નિયોવીને તૈયાર કરેલો છે. એના પ્રભાવથી તેજસ્વી બનેલ મરુત તથા અભિનીકુમાર આ સોમરસને પીવે છે. (૬)

મિત્ર, અર્થમા, અને વરુણ આ સંસ્કારિત બનેલ અને ત્રણ પાત્રમાં રાખેલ પ્રશાંતનીય સોમરસનું પાન કરે છે. (૭)

ઈન્ડટેવ આ નિયોવેલ, શુદ્ધ કરેલ તથા ગાયના દૂધમાં ભિન્નિત થયેલ સોમરસને સવારમાં પીવાની ઈચ્છા એવી રીતે કરે છે જેમ હોતાગણ પ્રાતઃકાલીન અભિહોત્રમાં સ્તુતિ કરવાની ઈચ્છા રાખે છે. (૮)

હે સૂર્ય ! આપ મહાન છો. હે પ્રકાશકર્તા ! આપ ખરેખર મહાન છો. હે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય ! આપના મહિમાની અને સ્તુતિ કરીએ છીએ. આપનું વાપક મહત્ત્વ ખરેખર આપને સિદ્ધ કરી દે છે. (૯)

હે સૂર્ય ! આપ આપના યશના કારણે મહાન છો. દેવોની વર્યે વિશેષ મહત્ત્વને કારણે આપ મહાન છો. આપ તમિસ્તારૂપી અસુરોનો નાશ કરનારા છો, તેથી પુરોહિતની જેમ દેવોનું નેતૃત્વ કરનારા છો. આપનું તેજ પ્રબળ, સર્વવ્યાપી અને અવિનાશી છે. (૧૦)

ગોળે ખંડ

હે સોમના સ્વામી ઈન્ડ ! ઘોડા દ્વારા અમારા સોમયજ્ઞમાં સોમપાન માટે અવશ્ય પદારો. (૧)

શત્રુનાશક અને અરસંખ્ય કર્મા ઈન્ડ બે રૂપોવાળા છે. અમારા દ્વારા શુદ્ધ કર્યાયેલ સોમનું પાન કરીને ઘોડા મારફતે અહીં આવે. (૨)

હે દુષ્ટોના હણનાર. ઈન્ડટેવ ! સોમને પીવાની ઈચ્છાવાળા આપ અમારા યજણમાં ઘોડાના માધ્યમથી સોમપાન કરવા પદારો. (૩)

હે મનુષ્યો ! પોતાના ધનની વૃદ્ધિ માટે મહાન ઈન્ડને સોમ અર્પણ કરો. ઈન્ડ માટે ઉત્તમ સ્તોત્રોનો પાઠ કરો. હે પ્રજાપોષક ઈન્ડ આ હવિદાતાઓની નશીક આવો. (૪)

અત્યંત વિશાળ મહાન ઈન્દ્રને ઋતુજગણ ઉત્તમ સ્તુતિઓ અને હવિષ્યાન અપણ કરે છે. ધીરપુરુષ એ ઈન્દ્રનાં વ્રતોને ઉગમગ્રાવતાં નથી. (૫)

બધાના રાજારૂપ ઈન્દ્ર કે જેના મન્યુની સામે કોઈ ટકી શકતું નથી એવા ઈન્દ્ર પ્રત્યે કરવામાં આવેલી સ્તુતિઓથી શત્રુઓ પરાજિત થાય છે. હે સ્તોત્રાઓ તમારા સ્વજ્ઞનોને ઈન્દ્રની સ્તુતિ કરવાની પ્રેરણ આપો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! આપની જેમ મને પણ ધનનો અધિપતિ બનાવો. હું સ્તોત્રાઓને પોષણયોગ્ય ધન આપીશ. પાપીઓને ધન નહીં આપું. (૭)

ગમે ત્યાં રહીને પણ હું આપના યજ્ઞ માટે ધન કાઢું છું. હે ઈન્દ્રદેવ ! મારે આપના સિવાય બીજે કોઈ ભાઈ નથી. કોઈ પિતાતુલ્ય રક્ષણ કરનાર પણ નથી. (૮)

હે સોમરસ પીવાવાળા ઈન્દ્ર ! આપ મારા આવાહન પર ધ્યાન આપો. અર્થના કરવાવાળા શાનીઓની પ્રાર્થના સાંભળો. અમારી સેવાઓને પોતાના સાચા મિત્રની સેવાઓ માનીને ગ્રહણ કરો. (૯)

હે ઈન્દ્ર ! આપના અસાધારણ બળને જાણનારો હું આપની સ્તુતિને છોડી શકતો નથી. યશને વધારનારો આપનાં સ્તોત્રોનો પાઠ કરું છું. (૧૦)

હે ઐશ્વર્યવાન ઈન્દ્ર ! મનુષ્યો દ્વારા આપને માટે સોમયજ થતા રહે છે. આપને માટે હવન પણ સંપન્ન થાય છે, તેથી અમારાથી આપ કદીય દૂર રહેશો નહિં. (૧૧)

ચોથો ખંડ

હે સ્તોત્રાઓ ! આ ઈન્દ્રના રથની સન્મુખ રહેનારા બળની ઉપાસના કરો. શત્રુની સેનાના આકમણ રામયે આ લોકપાલક અને શત્રુનાશક ઈન્દ્ર જ પ્રેરણાનો આધાર છે એ ચોક્કસ સમજો. બીજા શત્રુઓના ધનુષ્યની પણછ તૂટે એવી કામના કરો. (૧)

હે ઈન્દ્ર ! આપ નદીઓના પ્રવાહમાં આવનારા અવરોધોને તોડો છો, મેઘોને ઝીડો છો, શત્રુવિહિન થયેલ આપ દરેક સ્વીકાર્ય પદથોના પોષક છો. અમે આપને હવિષ્યાન આપીને હર્ષિત કરીએ છીએ. (૨)

અમારી ઉપર આકમણ કરનાર શત્રુઓનો નાશ થઈ જાય. હે ઈન્દ્ર ! અમારા પર ઘાત કરનાર અક્ષમ્ય દુષ્ટોને આપ આપનાં શસ્ત્રોથી મારો છો. અમારી બુદ્ધિ આપના તરફ પ્રેરિત થાવ. (૩)

હે વિભૂતિવાન ઈન્દ્ર ! આપની સ્તુતિ કરનારા ચોક્કસ ઘન મેળવે છે.
આપના ઉપાસક બધાં ઐશ્વર્યાર્થી યુક્ત હોય છે. (૪)

હે ઈન્દ્ર ! આપ વાળીથી બોલી નહિ શકતા, અજાનીના, સ્તુતિપાઠને
પણ જાણો છો અને બોલાતાં સ્તોત્રોને પણ જાણો છો અને ગવાતા ‘ગાયત્ર
સામ’ને પણ જાણો છો. (૫)

હે ઈન્દ્ર ! હિંસક શત્રુઓ અને ઉપેક્ષિત કરનારાના આશ્રય પર અમોને
ન છીએ. પીતાના બળથી અમને ઈન્દ્ર-ઐશ્વર્ય પ્રદાન કરો. (૬)

હે ઈન્દ્ર ! ધોડા દ્વારા પહોંચીને યજમાનની સ્તુતિઓને ગ્રહણ કરો. હે
ધૂલોક નિવાસી ઈન્દ્ર ! અમે આપના આ દિવ્ય શાસનમાં સુખપૂર્વક
રહીએ. (૭)

વરુના ભયથી કંપાયમાન ઘેટાં સમાન પથ્થરની ધાર ફૂટવામાં આવતાં
સોમને કંપાવે છે. હે ધૂલોકનિવાસી ઈન્દ્ર ! અમે આપના દિવ્ય શાસનમાં
સુખપૂર્વક રહીએ છીએ. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! આ યજામાં સોમ ફૂટવાના શબ્દ કરતા પથ્થર દ્વારા આપને
અવાજ કરનારો સોમ પ્રાપ્ત થાય. હે ઈન્દ્ર ! અમે આપના દિવ્ય શાસનમાં
અત્યંત સુખપૂર્વક રહીએ છીએ. (૯)

હે સોમ ! અત્યંત મધુર રસથી ભરેલ આપ, હર્ષ ઉત્પન્ન કરતાં ઈન્દ્રને
માટે શુદ્ધ થાય. (૧૦)

એ મેધાવદ્ધક સોમ શુદ્ધ થઈને વાયુ માટે પ્રગટ થાય છે. (૧૧)

આ સોમરસ અન્નપ્રાપ્તિના ઈશ્વરુક યજમાનો દ્વારા દેવો માટે તૈયાર
કરવામાં આવે છે. રથોને સુસજ્જિત કરવા સમાન સોમરસને તૈયાર કરવામાં
આવે છે. (૧૨)

પાંચમો ખંડ

સર્વજ્ઞાતા, સર્વવ્યાપક, બળદ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ, જ્ઞાન સંપન્ન, પૂજ્ય
સ્વપ્રકાશિત, ઉદ્ધરિતા, દેવી સામર્થ્યવાન, દેદીયમાન, યજવાહક, ધી વગેરેને
અનુરૂપ તેજ પ્રવાહ અભિને અમે યજ સિદ્ધ કરનારા દેવોને બોલાવનારા
માનીએ છીએ. (૧)

યજ કરવાની ઈચ્છાવાળા અને મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરનારા અમે
અભિન્જો, હે મેધાવી ઈન્દ્ર ! તમારું આવાહન કરીએ છીએ. અભિષ્ટ ફળ
મેળવવા આ પ્રજા તમારું પૂજન કરે છે. (૨)

અત્યંત પ્રદીપ્ત, સ્તુત્ય અજિન અમારા શત્રુઓનો નાશ કરે છે. અજિન વડે અચળ પથ્થરની શિલાના પણ ટુકડે-ટુકડા થઈ જાય છે. આ અજિન શત્રુઓનો નાશ કરીને કિલ્લોલ કરે છે. શત્રુઓને જોઈને પલાયન થઈ જતો નથી.

[ઉત્તરાર્થિકનો વીસમો અધ્યાય સમાપ્ત]

• એકવીસમો અધ્યાય •

પહેલો ખંડ

હે અજિન ! તમારા માટે સુંદર હવિ તૈયાર કરવામાં આવ્યા છે. તમારી દીપિ સુશોભિત છે. તમે હવિદાતાઓને ધન આપો છો. (૧)

હે નિર્મણ તેજવાળા અજિન ! તમે માતારૂપી બે અરણિઓ અથવા (ધૂલોક-પૃથ્વીલોક)થી ઉત્પન્ન થયા છો. હે યજમાન રક્ષક ! તમે હવ્ય વડે ધૂલોક અને વરસાદ વડે પૃથ્વીલોકને ભરી દો છો. (૨)

હે અજિન ! તમે અમારા સ્તુતિ આદિ કર્મોને ગ્રહણ કરો. યજ્ઞાદિ કર્મોથી સંતુષ્ટ થાવ. યજમાન તમારા માટે ઉત્તમ હવ્યાન અપિશ કરે છે. (૩)

હે અમર અજિન ! તમે તમારા તેજ વડે ઈશ્વરરૂપે અમારા ધનની વૃદ્ધિ કરો. તમે અત્યંત પ્રદીપ્ત હોવાથી કર્મ અને ફળ બન્નેને સુસંગત કરો છો. (૪)

યજના સંસ્કારકર્તા, ઉત્તમ જ્ઞાન અને ધનના સ્વામી એવા હે અજિન ! અમે તમારી આરાધના કરીએ છીએ. તમે અમને ભોગ્ય એવું ધન આપો. (૫)

યજનો અજિન પહેલાં વેદીની પૂર્વ દિશામાં સ્થાપિત કરવામાં આવે છે. હે અજિન ! યજમાન દંપત્તિ તમારું આરાધન કરે છે અને સ્તુતિ કરે છે. (૬)

બીજો ખંડ

હે અજિન ! તમારા મિત્રભાવને વરેલા યજમાન તમારા દ્વારા કર્યાનુભૂતિ આવેલી રક્ષાને કારણો પ્રગતિ કરે છે. (૧)

હે સોમ-સિંચિત અજિન ! અધ્યર્થુઓ દ્વારા તમારા માટે સૌમ રીપણ કરવામાં આવે છે. તમે ઉષાકાળના મિત્ર છો, તે સમયે જ અજિન પ્રભાગીન કરવામાં આવે છે. અંધકારમાં તમે વધારે પ્રકાશિત બનો છો. (૨)

જે જળમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તે વડવાનલકુપી અજિને વનસ્પતિ પોતાના ગર્ભમાં ધારણ કરે છે અને યથા સમયે તેને ઉત્પન્ન કરે. (૩)

જેવી રીતે ગાય ઘાસ ખાઈને દૂધ ઉત્પન્ન કરે છે તેવી રીતે યશોના અગ્રાણી અજિનદેવ હવિ ગ્રહણ કરે છે અને દેવતાઓ માટે હવ્ય ઉત્પન્ન કરે છે. (૪)

જે મનુષ્ય જાગૃત (પુરુષાથી) છે તેને જ ઋગવેદ, સામવેદ આદિના વચનો ફળીભૂત થાય છે. સોમ આદિ ઔષધિઓનું ફળ તેમને જ ફળ આપનાર બને છે. (૫)

જે અજિનદેવને જાણો છે તેમને ઋગવેદ અને સામવેદના મંત્રો પ્રાપ્ત થાય છે. તેમને જ સોમ પ્રાપ્ત થાય છે અને આ બધા કહે છે કે અમે તમારા માટે છીએ. (૬)

(સભા અથવા યજમાં પહોંચીને બોલવાનો મંત્ર) હું આ સભામાં, યજમાં અગ્રાઉથી બેઠેલા મિત્રો, મારી સાથે આવીને બેઠેલા મિત્રોને નમરકાર કરું છું અને શતપદી (શ્રવણપ્રિય) વાણીનો પ્રયોગ કરું છું. (૭)

અમે મનોહર શૃતિપ્રિય વાણી બોલીએ છીએ. અનેક પ્રકારના રોગોમાં ગાયત્રી, ત્રિજ્યુપ અને જગતી છંદના સામનું ગાન કરીએ છીએ. (૮)

બધા રૂપોને ધારણ કરનાર ગાયત્રી, ત્રિજ્યુપ અને જગતી છંદોમાં દેવોનો વાસ-સ્થાન છે. (૯)

અજિન જ્યોતિરૂપ છે, લાકડારૂપ નહિ. અજિન તદ્દરૂપ છે લિન્ન નથી. ઈન્દ્ર એક પ્રકાર છે, આ જ્યોતિને જ ઈન્દ્ર કહેવાય છે. સૂર્ય પ્રત્યક્ષ જ્યોતિનું રૂપ છે. આ જ્યોતિને જ સૂર્ય કહેવાય છે. (૧૦)

અજિન વારંવાર દૂધ-ધી આદિ રસની સાથે અમને અભિમુખ કરીને આવે છે. અન્ન, આયુષ અને પ્રાણોના રક્ષકના રૂપમાં વારંવાર આવીને પાપોથી બચાવે છે. (૧૧)

હે અજિન ! તમે રમણીય ધન સાથે અમારી પાસે આવો અને ધી વગેરેની ધારથી પુષ્ટ બનો. (૧૨)

ગ્રીજે હિંસ

હે ઈન્દ્ર ! જેવી રીતે તમે એકલા આગળ વધો છો તેવી રીતે અમે પણ જ્યારે તમારી કૃપાથી ગાય આદિના સ્વામી બની જઈએ ત્યારે અમારા સ્તોત્રા પણ ગાય આદિ ધનવાળા બને. (૧)

હે શચીપતિ ઈન્ડ ! જે અમે ગોપતિ બનીએ ત્યારે અમારા સ્તોત્રાઓને
પણ ધન-ધાન્યથી પૂર્ણ કરી દઈશું. (૨)

હે ઈન્ડ ! આપની વેદવાણી રૂપીણી ગાયો સાચી વૃદ્ધિ કરનારી અને
વજમાનને ગાયો આદિ ધન આપનારી છે. (૩)

જળ સુખદાયક છે. તે અમને રસ અને સુંદર દર્શન માટે પ્રાપ્ત થાય
છે. (૪)

હે ઈન્ડ ! તમે અમને જળના આત્મિયતાની કામનાથી માતાઓ પુત્રોને હૂંઘ પીવડાવે છે. (૫)

અશુદ્ધ આદિના નાશ માટે અમે જે જળને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તે જળ
અમારી અશુદ્ધિનો નાશ કરે. એવા હે જળ ! અમારા સંતાનુંની વૃદ્ધિ કરો.
(૬)

હે પરમેશ્વર ! અમારા હૃદય માટે રોગશમનકારક-સુખદાયક
ઔપદિષ્ટાનો વાયુ વહેવડાવે અને અમારી આશાઓને વધારે. (૭)

હે વાયુ ! તમે અમારા પાલક, હિતકારક અને મિત્ર છો. તમે અમને
જીવન પ્રદાન કરો છો. (૮)

હે વાયુ ! તમારી અંદર જે જીવન રહેલું છે તેને અમારા જીવનની વૃદ્ધિ
માટે અમને પણ આપો. (૯)

બળવાન, વિશ્વરૂપ, સુવર્ણ સૂર્ય-રશમાઓરૂપી પ્રકાશ, વસ્ત્રોથી આવૃતા,
ઉત્પત્તિ સ્થાન (અરણ)નો પોષક, દાહક-પાચક અજીનિ યજમાં સર્વતઃ જાતે જ
ઉત્પન્ન થાય છે. (૧૦)

સમસ્ત જીવો, અન્નરૂપ તેજ જળ ઉપર આશ્રિત છે. તે અંતરિક્ષમાં
કિરણ સમૂહને ફેલાવી સોમના હવિથી શબ્દવાન બને છે. (૧૧)

દિવ્યલોક તથા બધા જ લોકના સુખોના આધાર, પ્રજાપાલક, ઈચ્છિત
ધન આપનારા, હે અજીનિ ! અસંખ્ય કિરણો ફેલાવીને સૂર્ય પ્રકાશનો ધારક
છે. (૧૨)

હે ઈન્ડ ! અંતરિક્ષમાં ઊડતા, સુવર્ણ પાંખવાળા વરુણ હૂત, વિદ્યુત રૂપ
અજીના સ્થાનમાં પ્રતિષ્ઠિત, હૃદયપૂર્વક તમારી ઈચ્છા કરનારા સ્તોત્રાઓ
જ્યારે અંતરિક્ષ તરફ મુખ કરે છે ત્યારે તમારાં દર્શન થાય છે. (૧૩)

જળધારક ઈન્ડ અંતરિક્ષમાં રહે છે. તેઓ પોતાના અદ્ભુત આયુધોને
ધારણ કરે છે. જેવી રીતે સૂર્ય પોતાનો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાવે છે તેવી રીતે ઈન્ડ

પોતાના જળને સર્વત્ર ફેલાવે છે. (૧૪)

અંતરિક્ષમાં સૂર્ય સમાન ઈન્ડ જ્યારે જળનાં બિંદુઓથી યુક્ત મેઘ તરફ આગળ વધે છે ત્યારે સૂર્ય પોતાના તેજથી અંતરિક્ષમાં પ્રતિષ્ઠિત થઈને જળની વધ્ય કરે છે. (૧૫)

[ઉત્તરાર્થિકનો એકવીસમો અદ્યાય સમાપ્ત]

• બાવીસમો અદ્યાય •

પહેલો ખંડ

સ્વરૂપીલા, તીક્ષ્ણા, સાંદ જેવા ઉરામણા, પ્રહાર કરવામાં ચતુર, શત્રુ ક્ષોભકારી, વિધિપૂર્વક શત્રુ પર પ્રહાર કરનારા, પ્રમાદ રહિત, અદ્વિતીય વીર ઈન્ડ અસંખ્ય સેનાઓને ઊતનારા છે. (૧)

હે વીરો ! દેવોના શત્રુઓને રોવડાવનારા, વીજળીથી ચમકતા, અવિચલ વધ્ય કરનારા એવા ઈન્ડની કૃપાથી શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવી તેમને ભગવાણો. (૨)

તે ઈન્ડ બધા વીરોને વશમાં કરી લે છે, યુદ્ધમાં સમર્થ હોવાથી વિજયી બને છે અને તેમના બાણ વિદ્વંસક હોય છે. તેઓ સોમનું પાન કરે છે. (૩)

હે રક્ષક ઈન્ડ ! તમે રાક્ષસોને મારીને શત્રુ-સેનાનો નાશ કરતા-કરતા વિજયને પ્રાપ્ત કરો છો. (૪)

બધાના બળના શાટાતા, અન્નવાન, શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનારા, બળવાન, સ્તુત્ય તમે વિજયરથ ઉપર આરોહણ કરો. (૫)

હે સાથીઓ ! પવતોને પણ તોડવામાં સમર્થ, સ્તુત્ય અને સંગ્રામ વિજેતા એવા ઈન્ડના નેતૃત્વમાં યુદ્ધ કરો. હે વીરો ! જ્યારે ઈન્ડ શત્રુઓ ઉપર કોધ કરે ત્યારે તમે પણ તેમના પર કોધ કરો. (૬)

મેઘોના બળમાં પ્રવિષ્ટ થનારા, પરાક્રમી, અત્યંત કોધી, અવિચલિત અને અહિંસિત ઈન્ડ યુદ્ધ-કાળમાં અમારી સેનાઓના રક્ષક બનો છો. (૭)

અમારી સહાયક સેનાઓનું ઈન્ડ નેતૃત્વ કરે. બૃહસ્પતિ જમણી બાજુની સેનાના રક્ષક બનો, યજ્ઞરૂપી સેના ઉત્તરમાં જાય, સોમરૂપી પ્રેરક સેના પાણણની તરફ જાય અને શૂર મદુરગણની સેના આગળના ભાગમાં જાય. (૮)

મનોરથપૂરક ઈન્દ્ર, વરુણ, આદિત્ય અને મરુદગણની વિપુલ શક્તિ અમારી પાસે રહો અને ઉદાર તથા વિજ્યી દેવગણનો જ્યઘોષ ગુજુલ ઉઠો. (૮)

હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારા સ્તોત્રોને પ્રેરિત કરો. અમારા સૈનિકોને હ્રાસ આપો. અમારા અશ્વોને વેગ આપો. અમારા રથોથી ઉત્સાહવર્ધક શરૂત્ર નીકળો. (૯૦)

શત્રુસેનાનો સામનો થાય ત્યારે ઈન્દ્રદેવ અમારી રક્ષા કરે. બાળોથી શત્રુઓ પર વિજ્ય પ્રાપ્ત થાય. અમારા વીરો જીવે. હે ઈન્દ્ર ! આપ યુદ્ધમાં અમારા સહાયક બનો. (૧૧)

હે મરુદગણ ! તમે અમારા ઉપર આકમણ કરનારી સેનાને ઢાંકી દો. શત્રુપક્ષનાં વીર એકબીજાને ન જોઈ શકે અને ઓળખી ન શકે. (૧૨)

હે પાપથી અભિમાની બનેલ વૃત્તિ ! અમારી પાસે ન આવીશ. તમે શત્રુ શરીરને વીટણાઈ જાવ. તેમનાં હદ્યમાં શોક અને ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરો અને અમારા શત્રુઓને અંધકારમાં નાખો. (૧૩)

હે વીરો ! તમે આકમણકરી અને વિજ્યી થાવ. ઈન્દ્ર તમને આનંદિત કરે. તમારી ભુજાઓમાં પ્રચંડતાની વૃદ્ધિ થાવ. તમે કોઈનાથી તિરસ્કૃત ન થાવ. (૧૪)

વેદમંત્રો દ્વારા તીક્ષ્ણતાને પ્રાપ્ત હે બાળ ! દૂર રહેલાં શત્રુઓને પ્રાપ્ત થયેલા તમે એમને સમાપ્ત કરી દો. (૧૫)

માંસ-ભક્ષી પક્ષીઓ શત્રુઓનો પીછો કરે. શત્રુઓ અને સેનાઓનું લક્ષણ કરે. શત્રુઓમાંથી કોઈ બાકી ન રહે. હે ઈન્દ્ર ! પાપી તથા અન્ય શત્રુ અ બચો. (૧૬)

હે ધનેશ ! હે શત્રુનાશક ! અને હે અર્જિન ! તમે બધા અમારા શત્રુઓને ભસ્મ કરી દો. (૧૭)

જથું મોટી શિખાવાળા બાળોની વર્ષા થાય તે યુદ્ધમાં દેવગણ અમારી રક્ષા કરે. (૧૮)

હે ઈન્દ્ર ! રાક્ષસોને તમે નષ્ટ કરો. બાધકોનું માથું ભાંગી નાખો. અમને હાનિ પહોંચાડનાર શત્રુઓનો નાશ કરો. (૧૯)

હે ઈન્દ્ર ! તમે અમારી સાથે લડનારને મારો. અમારી સેના દ્વારા,

હારેલા શત્રુઓને મોં નીચું કરીજો ભાગવા દો. અમને વશમાં કરવાના ઈચ્છુક
શત્રુઓને ખાડામાં નાખો. (૨૦)

રાક્ષસોના પ્રચંડ બળને જીતનારા, અવિયળ અને તરુણ ઈન્દ્ર, જેની
ઉપર કોઈનો કાબૂ થઈ શકતો નથી, એવા હાથીની સુંદરી જેવી અસહ્ય
ભુજાઓને યુદ્ધમાં સૌથી પહેલાં પ્રેરિત કરો. (૨૧)

હે ઈન્દ્ર (રાજનુ) ! આપના મમતસ્થળોને કવચથી યુક્ત કરું છું. રાજા
સોમ આપને અમૃતથી યુક્ત કરો. વરુણાદેવ આપને સુજ પ્રદાન કરે. (૨૨)

શત્રુઓ માથા વિનાના સાપ સમાન આંધળા બની જાય. અમારા બધા
મોટા શત્રુઓનો ઈન્દ્રદેવ જાતે નાશ કરો. (૨૩)

જે અમારા ભાઈ થઈને દેખ કરે છે, ગુપ્ત રીતે અમારા સંહારની ઈચ્છા
રાજે છે, એને બધા દેવગણ નાટ કરી દે. વેદમંત્ર જ અમારા કવચરૂપ છે,
તે અમારી રક્ષા કરે. (૨૪)

હે ઈન્દ્ર ! તમે સિંહ સમાન ભયંકર છો. તમે દૂરથી આવીને વજને
તીક્ષ્ણ બનાવીને, તેના વડે શત્રુઓનો નાશ કરો. યુદ્ધની ઈચ્છા કરનાર
શત્રુઓનો પણ નાશ કરો. (૨૫)

હે દેવો ! કાણો વડે અમો મંગલમય વચનોનું જ શ્રવણ કરીએ. નેત્રોથી
કલ્યાણકારી દશ્યોને જ જોઈએ. હાથ-પગ વગેરે પુષ્ટ અંગોથી આપની સ્તુતિ
કરીએ. દેવો દ્વારા નિષ્ઠિત આયુષ્ય મેળવીને એનો સારી રીતે ઉપયોગ
કરીએ. (૨૬)

આતિ યશરવી ઈન્દ્ર ! તમે અમારું કલ્યાણ કરવાવાળા થાત. બધું
જ્ઞાનાર પૂણાદેવ અમારું કલ્યાણ કરો. અહિંસક આયુધવાળા ગરુડ અમારા
હિતકારી બનો. જ્ઞાના અધિચંદ્ર બૃહસ્પતિ અમારું કલ્યાણ કરો. (૨૭)

[ઉત્તરાર્થીકનો બાવીસમો અધ્યાય રામાપત]

[સામવેદ સંહિતા પૂજી]

હારેલા શત્રુઓને મોં નીચું કરીજો ભાગવા દો. અમને વશમાં કરવાના ઈચ્છુક
શત્રુઓને ખાડામાં નાખો. (૨૦)

રાક્ષસોના પ્રચંડ બળને જીતનારા, અવિયળ અને તરુણ ઈન્દ્ર, જેની
ઉપર કોઈનો કાબૂ થઈ શકતો નથી, એવા હાથીની સુંધરી જેવી અસહ્ય
ભુજાઓને યુદ્ધમાં સૌથી પહેલાં પ્રેરિત કરો. (૨૧)

હે ઈન્દ્ર (રાજન) ! આપના મમતથળોને કવચથી યુક્ત કરું છું. રાજા
સોમ આપને અમૃતથી યુક્ત કરો. વરુણદેવ આપને સુખ પ્રદાન કરો. (૨૨)

શત્રુઓ માથા વિનાના સાપ સમાન આંધળા બની જાય. અમારા બધા
મોટા શત્રુઓનો ઈન્દ્રહેવ જાતે નાશ કરો. (૨૩)

જે અમારા ભાઈ થઈને દ્રેષ કરે છે, ગુપ્ત રીતે અમારા સંહારની ઈચ્છા
ચાઢે છે, એને બધા દેવગણ નાચ કરી દે. વેદમંત્ર જ અમારા કવચરૂપ છે,
તે અમારી રક્ષા કરો. (૨૪)

હે ઈન્દ્ર ! તમે સિંહ સમાન ભયંકર છો. તમે દૂરથી આવીને વજને
તીક્ષ્ણ બનાવીને, તેના વડે શત્રુઓનો નાશ કરો. યુદ્ધની ઈચ્છા કરનાર
શત્રુઓનો પણ નાશ કરો. (૨૫)

હે દેવો ! કાનો વડે અમો મંગલમય વચનોનું જ શ્રવણ કરીએ. નેત્રોથી
કલ્યાણકારી દશયોને જ જોઈએ. હાથ-પગ વગેરે પુષ્ટ અંગોથી આપની સ્તુતિ
કરીએ. દેવો દ્વારા નિશ્ચિત આયુષ્ય મેળવીને એનો સારી રીતે ઉપયોગ
કરીએ. (૨૬)

અતિ પશ્ચાત્વી ઈન્દ્ર ! તમે અમારું કલ્યાણ કરવાવાળા થાવ. બધું
જાણનાર પૂણાદેવ અમારું કલ્યાણ કરો. અહિસક આયુધવાળા ગરૂડ અમારા
હિતકારી બનો. જ્ઞાનના અધિક્ષર બૃહસ્પતિ અમારું કલ્યાણ કરો. (૨૭)

[ઉત્તરાર્થીકનો બાવીસમો અધ્યાય સમાપ્ત]

[સામવેદ સંહિતા પૂર્વ]